ISSN 0352-5902

ИЗВОРНИК

грађа међуопштинског историјског архива

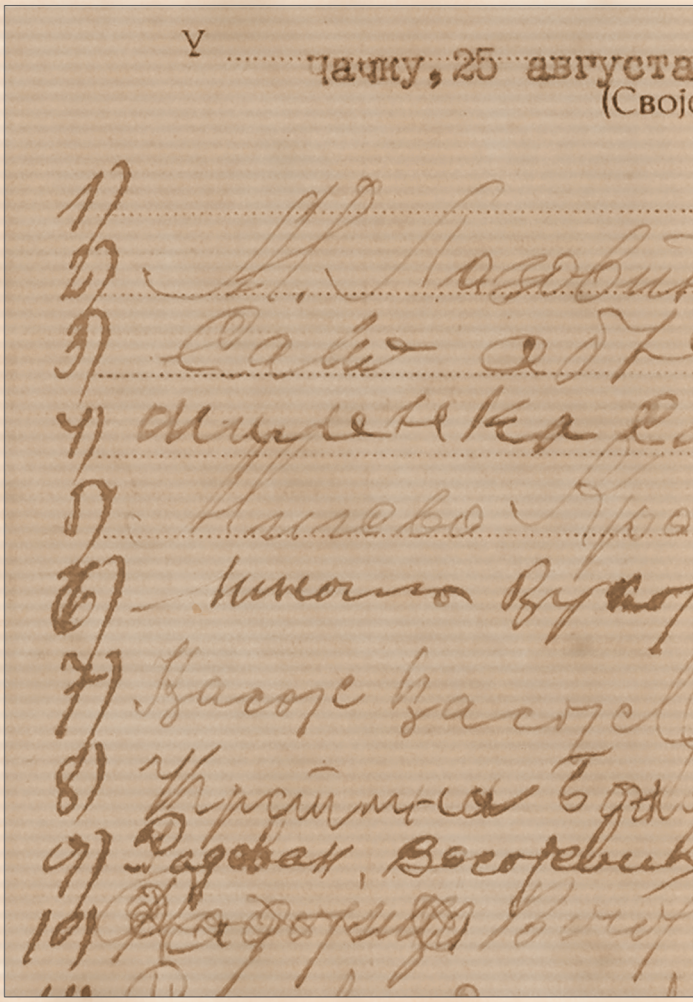

26 | 2010
ЧАЧАК

ИЗВОРНИК

грађа међуопштинског историјског архива

ИЗВОРНИК
ГРАЂА МЕЂУОПШТИНСКОГ ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА
26/2010

Редакција
Др Илија В. ПОПОВИЋ, др Светислав Љ. МАРКОВИЋ, Витомир ВАСИЛИЋ, Зорица МАТИЈЕВИЋ, Радош Ж. МАЏАРЕВИЋ и Зоран МАРИНКОВИЋ, секретар

Одговорни уредник
Лела ПАВЛОВИЋ

Лектор
Радован М. МАРИНКОВИЋ

За издавача
Лела ПАВЛОВИЋ, директор

Издавач
МЕЂУОПШТИНСКИ
ИСТОРИЈСКИ АРХИВ У ЧАЧКУ

www.arhivcacak.org.rs
E-mail arhivcacak@open.telekom.rs

ISSN 0352-5902

ИЗВОРНИК

грађа међуопштинског историјског архива

26 | 2010
ЧАЧАК

УДК : 392.82:394.....

Мр Оливера Милосављевић, виши архивист
Међуопштински историјски архив Чачак

ПОЛИЦИЈСКИ ИЗВЕШТАЈИ НАЧЕЛСТВА ОКРУГА РУДНИЧКОГ ЗА 1849. ГОДИНУ

АПСТРАКТ: У претходном броју *Изворника* објавили смо петнаестодневне полицијске извештаје Начелства округа рудничког за 1848, а овом приликом доносимо њихов садржај за 1849. годину. Сви су сачувани и налазе се у Архиву Србије у Београду. У тексту који објављујемо извршене су неопходне интервенције у погледу прилагођавања савременој азбуци и правопису, али су језик и стил писара остали непромењени. Отуда су остављена дуплирана слова (*паар*-пар) и етимолошки писане речи (*срезски*-сресски). Није избачено ни слово „ј“ на крају речи, где се данас не користи или се замењује словом „х“ (*окружниј*-окружни, *седмодневниј*-седмодневних), нити је убачено тамо где се данас употребљава (*кои*-који). Речник мање познатих речи и израза налази се на крају текста.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Начелство округа рудничког, крађе, убиства, пожари, временске прилике, цене хране и стоке, земљорадња, сточарство, виноградарство

1.

Брусница, 15. јануар 1849.

Начелство округа рудничког Попечитељству унутрашњих дела - петнаестодневни извештај о раду за прву половину јануара 1849. године

Високославному Попечитељству
внутрени дела
Началничества окружија руднич[ког]
15то дневно известије

Началничество окружија рудничког за дужност почитујући о нижеследујућем високославном Попечитељству внутрени дела покорно му јавити.

1. Да се народ подведомственог му окружија сада, као у зимње доба, са прибавком дрва и са чувањем стоке своје занима.

2. Крађе, нити пак лоповлуци, да се у окружију овом догодиле нису.

3. Убијство се је 1. т[екућег] м[есеца] догодило, што је Ђорђе Ненадовић из Блазнаве, загледајући малу пушку, неотично жену своју на место убио, без да се је могло доказати, да је то Ђорђе навалично учинио, и да су ови у кавги и у рђавом живљењу били.

4. Пожар се другиј догодио није, осим што је уочи Рождества Христова Гаврила Поповића из Д[оње] Црнуће један вајат под шиндром, којег је жена

његова, улазећи са запаљеним лучем у истиј, да пасуљ уочи Божића узме, неотично запалила, у ком су сиреч вајату његове и прочи му домаћи, стојеће хаљине са тежином, вуном, судовима и прочим којекаквим кућевним стварима смештене биле, као и у новцу 2 јермилука, сагорео, које су изгорене ствари заједно са вајатом по прецени до 2080 гр[оша] чар[шискиј] коштале.

5. Кроз окружије ово никакво знатно отечествено или пак страно лице за прошли 15 дана прошло није.

6. Људи без пасоша кроз окружије ово не пролазе.

7. Ништа се по струци полицајној догодило није и да је за ово прошло полак м[есе]ца сунце трајало, сљедователно лепо време било.

8. Напредак се јесењем усеву због зимњег доба не зна.

9. Цена је ране и то: а) пшеници од 24 до 26, б) пшеничном брашну од 26 до 27 и 28, в) кукурузу од 20 до 24, г) кукурузном брашну од 22 до 25, д) јечму од 18 до 20 и 24, е) крупнику од 15 до 20, ж) овсу од 13 до 15, з) пасуљу од 75 до 80 и напосљетку и) кромпирима од 16 до 18 пара чар[шискиј] на оку била.

10. Трговци за сада никакву стоку не одвајају, сљедователно јој се ни цена не зна, и

11. Како земљеделије и виноделије, тако и скотоводство због зимњег времена не напредује.

№ 98 Привр[емениј] начелник окр[ужниј]

15. јануара 1849. год[ине] Мајор кавалер

У Брусници Милија Илић

Писар

Проко А. Паун[ов]ић

[Архив Србије (даље АС), Министарство унутрашњих дела (даље МУД), Полицијско одељење (даље П), I, 7/1849]

2.

Брусница, 30. јануар 1849.

Начелство округа рудничког Попечитељству унутрашњих дела - петнаестодневни извештај о раду за другу половину јануара 1849. године

Високославному Попечитељству

внутренај дела

Началничества окружија

рудничког 15дневно известије

На основу добивени, од подведомством стојећим му срезскиј начелника седмодневниј известија, Началничество окружија рудничког високославно Попечитељство внутренај дела у покорности о следујућем извештава.

1. Народ се у окружију овом са прибављањем дрва за огрев, и чувањем стоке занима.

2. Да се никакове крађе, као и лоповлуци догодиле нису.

3. Како чрезвичајне смрти, тако и убијства за предозначено време нису се догодила.

4. Пожар се нигди у окружију овом пригодио није.

5. Да од отечествени или страни знатни лица никаково, чрез наведено време, кроз окружије ово пропутовало није.

6. Људи без пасоша у окружије ово не долазе.

7. Да се по струци полицајној ништа пригодило није и да је погода времена у ови 15 дана с мразом трајала, а при концу истиј и снег је до једне стопе пао, кои и данас на површини земље постои.

8. Усевима јесењим због зимњег доба напредак се не зна.

9. Цена је раани и то: а) пшеници 26-28, б)пшеничном брашну 30-32, в) кукурузу 18-20, г) кукурузном брашну 20-22, д) јечму 19-25, е) крупнику 18-20, ж) овсу од 14-15, з) пасуљу 75-80 и напослетку и) кромпирима од 15 до 18 пара чар.[шискиј] на оку била.

10. Трговци по окружију овом никаковог рода стоку одвајали нису, па зато јој се цена не зна, и

11. Како земљеделију и виноделију, тако и скотоводству напредак се због трајуће зиме не зна.

№ 348

30. јануарија [1]849. год[ине]
У Брусници
За писара,
Практикант
Никола А. Димитријевић

Прив[ремениј] начелник окружниј
Мајор каваљер,
Милија Илић

(АС-МУД-П-I-7/1849)

3.

Брусница, 15. фебруар 1849.

Начелство округа рудничког Попечитељству унутрашњих дела - петнаестодневни извештај о раду за прву половину фебруара 1849. године

Високославному Попечитељству
внутренај дела

Началничества окружија
руднич[ког] 15^то^дневно известије

Началничество окружија рудничког, оснивајући се на седмодневна известија срезскиј началника, подноси високославном Попечитељству внутренај дела петнајестодневно известије своје, као што доле следује.

1. Народ се окружија овог сада понајвише са прибавком за огрев дрва и са заграђивањем свои ограда, као и са надгледањем своје стоке занима.

2. Никакове крађе или пак лоповлуци за прошли ови петнајест дана било нигде није.

3. По известију началника среза црногорског од 7. т[екућег] м[есеца] № 142, чрезвичајна се је смрт случила и то: у селу Такову, Мијаило Марковић, кои је 20 година стар био, 26. т[екућег] м[есеца] недалеко од куће своје попео се је на дрво и ово сећи почео, од ког подвативши га стуб на место убио, ког је отац истог дана увече под наведеним дрветом мртва нашао, и сутрадан га са сељанима своим саранити дао.

4. Пожар се за наведено време нигде у окружију овом догодио није.

5. Кроз окружије ово никаково знатно отечественно или иностранно лице пропутовало није.

6. Страни људи без пасоша у окружије ово долазили, а и кроз исто пролазили нису.

7. У овом полумесецу у окружију овом пао је великиј снег и на намете такође велике проузроковао, кои је поводом дувајућег јужног ветра прилично куд је тежак био олакшао.

8. Усеви јесењи како напредују не зна се по томе, што је зимно доба.

9. Цена је раани: а) пшеници 26-28, б) пшеничном брашну 30-31, в) кукурузу 18-20, г) кукурузном брашну 20-22, д) јечму 16-18, е) крупнику и овсу 14, 16, 18, ж) пасуљу 60, 70, 80, и напослетку и) кромпирима од 14-16 пара чаршискиј на једну оку, и ове прилично доста има.

10. Стоци је и то дебелим свињама цена на један пар 6 и 6 ½ талира добрим, а друга се стока за сад и не тражи, и

11. Земљеделију и виноделију напредак се не зна, а скотоводство мрша.

№ 575

15. фебруара [1]849. год[ине]
У Брусници
Писар
Проко А. Пауновић

Привр[емениј] началник окр[ужниј]
Мајор кавалер,
Милија Илић

(АС-МУД-П-I-6/1849)

4.

Брусница, 28. фебруар 1849.

Начелство округа рудничког Попечитељству унутрашњих дела - петнаестодневни извештај о раду за другу половину фебруара 1849. године

Високославному Попечитељству
внутренај дела

Началничества окружија
руд[ничког] 15^{то}дневно известије

С коим Началничество окружија рудничког у следству за прошли 15^{т} дана добивени од подручниј му срезскиј началника седмодневниј известија, о стању народа високославном Попечитељству внутреније дела, као што следује доставља.

1. Народ се окружија овог понајвише за сада с претресом ограда свои, и са надгледањем стоке своје занима.

2. Никаква се насилија или крађе за означено време догодила нису, осим што се је крађа, и то између 17. и 18. т[екућег] м[есеца] ноћу у Штавици Василију Коићу, ком је вајат проваљен, и из овог му 50 # цес[арскиј], 140 цван[цика] и два сребра женска, са јошт разним стварима у аљинама однешено, догодила, којој се крађи лопов до данас пронаћи није могао, осим што је сутрадан речениј Василије за један пушкомет места од куће своје сандук са стварима, без новаца и сребра нашао.

3. Чрезвичајне смрти, нити пак убијства догодиле се нису.

4. Пожара било није.

5. Никакво знатно отечествено нити пак страно лице кроз окружије ово прошло није.

6. Без пасоша људи не пролазе.

7. По струци полицајној ништа се догодило чрезвичајно није, и да је овог пола м[есе]ца време, и то прве четврти са снегом, а последње са сунцем проведено.

8. Усеви јесењскиј прилично напредују.

9. Раани је цена и то: а) пшеници од 24 до 26, б)пшеничном брашну од 28 до 30, в) кукурузу од 20 до 24, г) кукурузном брашну од 23-25, д) јечму од 20 до 24, е) крупнику од 18 до 20, ж) овсу од 14 до 16, з) пасуљу од 75 до 80 и напослетку и) кромпирима од 18 до 20 пара чар[шискиј] на оку била.

10. Тргови су свиње на пар од 4 до 5 талира плаћали и одвајали, а пар оваца с јагњадима од 50 до 60 гр[оша] чар[шискиј] капарисавали, и

11. Земљеделије и виноделије јошт због зимног времена не напредује, а скотоводство прилично напредује, и раане за ово има.

№ 842

28. фебруара 1849. год[ине]
У Брусници
За писара
Практикант
Никола А. Димитријевић

Привр[емениј] началник окр[ужниј]
Мајор кавалер,
Милија Илић

(АС-МУД-П-I-6/1849)

5.

Брусница, 15. март 1849.

Начелство округа рудничког Попечитељству унутрашњих дела - петнаестодневни извештај о раду за прву половину марта 1849. године

Високославному Попечителству
внутренај дела

Началничества окружија
рудничког петнајестодневно известије

Началничество окружија рудничког по струци полицајној следујућег содржанија настојеће известије, високославном Попечителству внутренај дела у покорности подноси.

1. Народ се у окружију овом сада са претресањем ограда свои, крчењем и надгледањем плодеће се стоке занима.

2. Никаково се насилије осим крађе догодило није, која је сиреч крађа и то ноћу између 3. и 4. т[екућег] м[есеца] у срезу моравском, Радовану Петровићу из Д[оње] Горевнице, у једном женском оглављу, у коме је до 600 гроша чаршискиј разни новаца, и једно сребро било, учињена, и причинитељ се исте пронаћи до данас није могао.

3. Да се никакове чрезвичајне смрти, или убиства за ово време потрефиле нису.

4. Пожар се случио није.

5. Отечествено какво знатно или иностранo лице кроз окружије ово није пропутовало.

6. Да људи без пасоша кроз окружије ово не пролазе.

7. Осим случаја тога, што су у срезу црногорском између 11. и 12. т[екућег] м[есеца] од дувања прекомерног са источне стране ветра, људи у обаљивању ограда, сена и у откривању кућа, оштећени - ништа се више чрезвичаино догодило није.

8. Усеви јесењиј у напредовању свом добро стоје.

9. Цена је раани у окружију овом за ови петнајест дана на оку сљедујућа била, имено: а) пшеници од 28 до 30, б) пшеничном брашну 30 до 32, в) кукурузу 20 до 24, г) кукурузном брашну 22 до 26, д) јечму 20 до 22, е) крупнику 18 до 20, ж) овсу 14 до 16, з) пасуљу 75-80 и напоследку и) кромпирима од 18 до 20 пара чаршијскиј.

10. Стоки је цена и то: вепровима добрим од 5 ½ до 6 талира, а овцама са јагњадима од 60 до 65 гроша чаршискиј на пар била, и

11. Земљеделије и скотоводство прилично, а виноделије, због [тога] што му време није, никако не напредује.

№ 1097
15. марта 1849. год[ине]
У Брусници
Писар
Проко А. Пауновић
(АС-МУД-П-I-5/1849)

Пр[ивременој] начелник окружија
рудничког, мајор, кавалер,
Милија Илић

6.

Брусница, 31. март 1849.

Начелство округа рудничког Попечитељству унутрашњих дела - петнаестодневни извештај о раду за другу половину марта 1849. године

Високославному Попечитељству
внутренај дела

Начелничества окружија рудничког
15тодневно известије

Које Начелничество окр[ужија] рудничког на основу седмодневни известија од подручни му срезскиј начелника за прошла полумесеца добивени, сљедујуће високославном Попечитељству внутрени дела у покорности подноси.

1. Да се народ окр[ужија] овог понајвише с орањем и заграђивањем свои земаља занима.

2. Крађе су се догодиле и то: по известију началнка среза црногорског од 28. т[екућег] м[есеца] № 356, Митра, жена Павла Спасојевића из Баа, деверу своме Пауну Спасојевићу из истог села 448 гр[оша] чар[шискиј] из сандука којег је из вајата напоље изнела и обила, са побрадњика женског, 22. т[екућег] м[есеца] украла је, и незнано куд потом побегла. Исто тако 22. т[екућег] м[есеца] по известију начелника среза моравског од 28. т[екућег] м[есеца] № 348, да је Илији Марковићу из Миоковаца једно оглавље женско из 100 цван[цика] састојећем се, украдено, и лопов се исте крађе уватити није могао.

3. Чрезвичајне смрти нису се догодиле, а убијство се је потревило, што је Панто Николић из Гукоша идући са дружством од цркве моравачке и узгред певајући и пуцајући, Панту Василијевића из истог места, 27. т[екућег] м[есеца] неотично из мале пушке на место убио, због чега је убијца већ и Окр[ужном] суду предат.

4. Пожара било није.

5. Од отечествени нити пак страни знатни лица, кроз окр[ужије] ово никакво прошо није.

6. Људи без пасоша не пролазе.

7. Ништа се по струци полицајној чрезвичајно догодило није, и време је лепо за ово пола м[есе]ца трајало, осим што је у првој четврти великог ветра било.

8. Цена је раани: а) пшеници од 26 до 28, б) брашну пшеничном од 30 до 32, в) кукурузу од 22 до 24, г) кукурузном брашну од 25 до 28, д) јечму од 20 до 25, е) крупнику и овсу од 16 до 18, ж) пасуљу од 70 до 80, з) кронпирима од 20 до 24 пара чар[шијскиј] на једну оку.

9. Од стоке се само свиње и овце продају, коима је цена и то: свињама мршавим од 5 до 5 ½ талира а овцама с јагњадима од 56 до 60 гр[оша] чар[шискиј] пар.

10. Земљеделије и скотоводство прилично напредује, а виноделију, као и

11. Расадницима дудовима кои су из расадника свог по постојећем правилу већ разсађени, јошт се због ладног времена напредак не зна.

№ 1311

31. марта [1]849. год[ине] Пр[ивремениј] началник окружниј

У Брусници мајор каваљер,

Писар, Милија Илић

Проко А. Пауновић

(АС-МУД-П-I-5/1849)

7.

Брусница, 15. април 1849.

Начелство округа рудничког Попечитељству унутрашњих дела - петнаестодневни извештај о раду за прву половину априла 1849. године

Високославному Попечитељству

внутрениј дела

Началничества окр[ужија] рудничког

15. дневно известије

На основу седмодневниј известија добивени од срезскиј началника, Началничество окр[ужија] рудничког петнајестодневним известијем своим високославно Попечитељство внутрениј дела као што ниже сљедује покорно извештава.

1. Народ се окр[ужија] овог сада понајвише са сејањем пролетњи усева занима.

2. Никакова се иступленија т[о] је[ст] крађе или насилија у ови петнајест дана догодила нигде нису.

3. По известију началника среза качерског од 7. т[екућег] м[есеца] №

261, неки Петар Медоњић из Бранчића, старац око 70 год[ина], на Воскресеније 3. т[екућег] м[есеца] прекомерно опивши се, сам је себе из мале пушке на место убио.

4. Пожар се у окр[ужију] овом нигде за преднаведено време догодио није.

5. Кроз окр[ужије] ово од 30. пр[ошлог] м[есеца] па до данас није пропутовало никаково знатно отечествено или страно лице.

6. Исто тако и људи страни и из други окр[ужија] у ово без надлежниј пасоша и исправа свои не долазе.

7. У овом полумесецу лепо је време потрајало, као што је и усеве плодоносна киша по већој части посештавала.

8. Сви без разлике усеви осим јечмова кои су од мразова зимус имајући готово угинули, добро напредак свој обећавају.

9. Цена је раани и то: а) пшеници 34-36, б) пшеничном брашну 36-38, в) кукурузу 32-34, г) кукурузном брашну 34-36, д) јечму 26-28, е) крупнику и овсу 18-20, ж) пасуљу 70-80 и напоследку з) кромпирима 20-25 пара чар[шијскиј] на једну оку и ове прилично за сада има.

10. Другу стоку осим оваца ови дана трговци у окр[ужију] овом куповали и одвајали нису, а овцама је с јагњадима малим цена била 60-65 гр[оша] чар[шискиј] на пар, и ове се нашим трговцима купују и у Београд одгоне, и

11. Земљеделије добро напредује а особито пшенице у озим посејане; виноделију пак напредак је незнатан, а скотоводство прилично напредује и младеж приплођену издржава.

№ 1548

15. апријла [1]849. год[ине] Пр[ивременијј] началник окр[ужија] руднич[ког]

У Брусници
Писар,
Проко А. Пауновић

Мајор кавалер,
Милија Илић

(АС-МУД-П-I-4/1849)

8.

Брусница, 29. април 1849.

Начелство округа рудничког Попечитељству унутрашњих дела - петнаестодневни извештај о раду за другу половину априла 1849. године

Високославному Попечителству
внутренијј дела

Началничества окр[ужија]
рудничког 15^го^дневно известије

У следству добивени од надлежни срезскиј началника 7мо дневниј известија, Началничество окр[ужија] рудничког високославном Попечителству внутрениј дела настоећег содржанија 15то дневно известије у покорности подноси.

1. У овом се окружију народ са сејањем пролећни усева, а понајвише кукуруза и јечмова, чрез ово време занимао.

2. Изузимајући лоповлука, крађа се је у срезу качерском 9. ов[ог] м[есеца] догодила. Украдено је Сими Павловићу из Шутаца ноћу из вајата једне чакшире нове од плаветне чоје, један шал пиргаст на бело од црвеног памука, један гуњ кратки с рукавима крџалинским и с доста гајтана нашаран, два ћилима нова, једна торба шарена од вуне, једне канице и једна чаша, једна котарица са 47 кокошињи јаја, 3 оке сира и кајмака, и 1 убрадач женскиј, но овој се крађи до данас у траг ући није могло, сиреч: кои је такову произвео.

3ће Чрезвичаја се смрт пригодила није, а убиство се по известију началника среза качерског од 21. т[екућег месеца] № 306 случило. Лазар Срећковић из Мутња солдат, убио је из пушке неотице снау своју Марију. Ово се је на следујући начин пригодило. Погибша Марија имајући радо што јој је девер дошао, молила га је: „Дед`, дешо, зекцирај се да видим шта у Београду радите“, кои у соби уђе и зекцирати се почне, које је она са врата собни гледала, овако премећајући пушку, иста се окине и њу - Марију - по среди главе погоди.

4то Пожар се у срезу моравском [у] селу Миоковцима 15. ов[ог месеца] незнано како догодио. Марку Пантелићу од брвана и сламом покривена кућа, и у њој десивши се ствари изгорела је.

5то Кроз окружије ово никакво отечествено знатно нити пак странно лице пропутовало није.

6то Људи страни без пасоша у окружије ово не долазе.

7мо По струци полицајној, као чрезвичајно штогод ништа се случило није, и да је ове последње четврти благодатна за усеве киша падала.

8мо Усеви јесењи у напредовању свом врло добро стоје.

9то Цена је рани, и то: а) пшеници 70-80, б) пшеничном брашну 75-85, в) кукурузу 65-70, г) кукурузном брашну 75-80, д) јечму 50-55, е) крупнику и овсу 50-55, ж) пасуљу од 150 до 200 гр[оша] чар[шијскиј] на сто ока суштествовала.

10то Никакову стоку по окружију овом трговци нису куповали, разве што су овце с јагњадма ценом по 65 до 70 гроша чаршискиј пар узимали, и

11то За сад усеви у напредовању свом стоећи, обећавају плодом своим добру годину, но и скотоводство у напредку своме добро је.

№ 1796
29. априла 1849.
У Брусници
За писара,
Прахтикант
Никола А. Димитријевић
(АС-МУД-П-I-4/1849)

Привр[еменој] началник окр[ужија]
руднич[ког] мајор каваљер
Милија Илић

9.

Брусница, 15. мај 1849.

Начелство округа рудничког Попечитељству унутрашњих дела - петнаестодневни извештај о раду за прву половину маја 1849. године

Високославному Попечителству
внутренај дела

Началничества окружија
рудничког 15тодневно известије

Началничество окружија рудничког на основу за прошли 15т дана добивени седмодневни известија, високославном Попечителству внутренај дела следујуће доставља.

1. Народ се понајвише орањем земаља свои занима.

2. Никакве крађе нити пак лоповлуци догодили се нису.

3. Чрезвичајне смрти нити пак убијства друге догодиле се нису, осим што је 30. пр[ошлог] м[есеца], вратившн се из Чачка као пазарног дана, нека Петрија, удовица почив[шег] Павла Вучићевића из Остре, са сином својим Алексом од 12 година стар, јашећи обое на коњу кад је на полак Мораве била, случајно коњ посрнуо и обоје удавили се, од кои су сутрадан дете нађено а Петрија наћи се није могла.

4. Пожар за означено време у окр[ужију] овом догодио се није.

5. Од отечествени нити пак страни знатни лица кроз окружије ово прошло није.

6. Људи без пасоша из други окружија у ово не долазе.

7. Ништа се по струци полицајној чрезвичајно догодило није, и да је за наведено време пријатна киша падала.

8. Усеви јесењи за сад добро напредују.

9. Цена је раани: а) пшеници од 32 до 35, б) пшеничном брашну од 34 до 36, в) кукурузу од 32 до 34, г) кукурузном брашну од 34 до 36, д) јечму од 28 до 30 и е) пасуљу од 70 до 80 пара чаршијскиј на једну оку.

10. Ценаније стоци: воловима од 500 до 600, кравама од 200 до 250 гроша чаршискиј пар, и они се за на сувате купују и одгоне.

11. Земљеделије и скотоводство добро а виноделије средње напредује.

№ 2170

15. маија 1849. год[ине]
У Брусници
Писар
Проко А. Пауновић

Привр[емениј] начаалник окр[ужниј]
Мајор каваљер
Милија Илић

(АС-МУД-П-I-3/1849)

10.

Брусница, 30. мај 1849.

Начелство округа рудничког Попечитељству унутрашњих дела - петнаестодневни извештај о раду за другу половину маја 1849. године

Високославному Попечитељству
внутренај дела

Началничества окр[ужија] рудничког
15тодневно известије

Настојеће известије Нач[алничес]тво окр[ужија] рудничког, на основу добивени од подведомствени му срезскиј старешина известија, високославном Попечитељству внутренај дела у понизности подноси.

1. Народ се окружија овог, за време ово понајвише с окопавањем кукуруза занимао.

2. Никаква се крађа и насилија догодило није.

3. По известију начаалника среза црногорског од 21. т[екућег месеца] № 609, чрезвичајна се смрт у селу Дренови на следујући начин догодила. Ноћу између 15. и 16. ов[ог] м[есеца] Љубица жена Јована Милисављевића, која имајући названу „горску болест“, обесила се је сама пред кућом својом о шевар, и коју је затим истог среза начаалник по правилу визитирати дао, пак кад се је уверио, да је она сама случај овај произвела, учинио је наредбу да се укопа.

4. Пожар се нигди појавио није.

5. Као што никакво знатно отечествено лице, тако ни иностранo, кроз окружије ово пропутовало није.

6. Без пасоша људи у ово окружије нити долазе нити пак пролазе.

7. Што би у круг полицајниј спадало, ништа се појавило није, но само да је чрез ово време топли и кишовити дана било.

8. Вообште усеви, изузимајући кукуруз, о коме се за сада јошт ништа рећи не може, плодородијем своим украшени, подају богату жетву, но при том

се бојати има, што су на неким местима пшенице полегле.

9. Раана се у окр[ужију] овом по следујућој цени продавала: а) пшеници од 34-36, б) пшеничном брашну 36-38, в) кукурузу 33-35, г) кукурузном брашну 36-37, д) јечму 28-30, е) крупнику и овсу 18-20, и напоследку пасуљ од 70 до 80 пара чар[шискиј] на оку.

10. Стока се куповала за на сувате нашим трговцима и то добри волови пар од 10-12, средњиј од 6 до 8 # цесар[скиј], краве пак од 250 до 300 гр[оша] чар[шискиј] а остала се стока за сад куповала није.

11. Земљеделије и скотоводство добро, а виноделије средње напредује, будући су виногради средње родом понели, и

12. Како разсађени тако и у расаду постојећи дудови, добро напредују, а и по правилу се надгледају.

№ 2386

30^га маија [1]849. год[ине] Пр[ивремениј] началник окр[ужија] руд[ничког]

У Брусници Писар, Проко А. Пауновић

Мајор кавалер Милија Илић

(АС-МУД-П-I-3/1849)

11.

Брусница, 15. јун 1849.

Начелство округа рудничког Попечитељству унутрашњих дела - петнаестодневни извештај о раду за прву половину јуна 1849. године

Високославному Попечителству внутренај дела

Началничества окружија рудничког 15^тодневно известије

Да би високославно Попечителство внутренај дела сведеније о народу окружија овог, по обстојателствама спадајући у круг полицајниј и економическиј, за ови 15 дана имати могло, Началничество му у покорности следујуће доставља:

1. Народ се у окружију овом понајвише копањем кукуруза и косидбом свои ливада занимао.

2. Да се никакове крађе, нити пак насилија догодила нису.

3. Чрезвичајна се смрт 27. пр[ошлог] м[есеца] у срезу моравском догодила. Станисава жена Јевта Оџића и овог сестра Босиљка из Врнчана од 19 година стара, пошавши у село Г[орњу] Горевницу у госте, па кад су до реке Каменице дошли, обоје на једног коња уседну, и на воду нагазе, но од бивше

велике воде, која је излитием кише придошла, породи се наједанпут великиј и силниј талас тако, да су обе у воду пасти морале, и живот свој у истој скончати, које су затим пронађене и на сходном месту укопане.

4. Пожара нигди било није.

5. Људи без пасоша у окружије ово нису долазили.

6. Кроз окружије ово никакво знатно отечествено, а јошт мање иностранo лице пропутовало није.

7. Да се по струци полицајној ништа чрезвичајно догодило није, осим што је пр[ошле] четврти у селу Срезоевцима, Леушићима и Дренови среза црногорског град не крупан пао, и само конопље сасвим сатро, а шљиве које су добро родиле биле, тек разредио, као и у срезу качерском у обштини живковачкој и моравачкој, да је такође град исте четврти падао, винограде и конопље утукао.

8. Усеви врло добро сви напредују, и јечмова има да су зажутили, а пшенице зарудиле.

9. Рана се на оку у окружију овом по сљедујућој цени куповала: а) пшеница 30-35, б) пшенично брашно 35-37, в) кукуруз 32-34, г) кукурузно брашно 34-35, д) јечам 28-30, е) крупник и овас 16-20, и напоследку пасуљ од 80 до 100 пара чар[шискиј].

10. Од стоке су се волови добри 550-600, краве од 250 до 300 гроша чар[шискиј] и вепрови од 4 до 5 талира на пар продавали, волови се и вепрови за у Немачку нашим трговцима купују и одгоне, а краве за на сувате, и

11. Земљеделије и виноделије, а равно и скотоводство, за ови 15 дана због врло жарки дана, слабо је напредовало.

№ 2725

15. јунија 1849. год[ине]
У Брусници
Писар,
Проко А. Пауновић

За пр[ивременог] началника окр[ужија]
помоћник капетан
Н. Стефановић

(АС-МУД-П-IV-7/1849)

12.

Брусница, 29. јун 1849.

Начелство округа рудничког Попечитељству унутрашњих дела - петнаестодневни извештај о раду за другу половину јуна 1849. године

Високославному Попечитељству
внутренај дела
Началничества окр[ужија] рудничког
15тодневно известије

По постојећем правилу Начелничество окружија рудничког, високославному Попечитељству внутренај дела, о доле описаном у покорности извештава.

1. Да се народ окружија овог понајвише са кошењем и окопавањем кукуруза, а при том и разсађивањем којекакви зелени за препитаније занимао.

2. Никакве се крађе нити пак насилија догодила нису.

3. Чрезвичајне смрти и убијства нису се пригодиле.

4. Пожара било није.

5. Од отечествени знатни, као и инострани лица, никакво кроз окружије ово пропутовало није.

6. Без пасоша људи у окружије ово не долазе.

7. Ништа се по струци полицајној, за које би требало јавити, није догодило. Погода је времена кроз ови 15 дана с топлим, а и кишовитим данима постојала.

8. Усеви уобште за ово време добро с напредовањем били су.

9. Цена је рани следујућа на оку била, именно: а) пшеници 30-35, б) пшеничном брашну 32-36, в) кукурузу 30-35, г) кукурузном брашну 34-36, д) јечму 20-30 и напоследку е) пасуљу од 60-70 пар[а] чар[шискиј].

10. Никаквог се рода стока за трговину у окружију овом куповала није.

11. Земљеделије, виноделије и скотоводство добро напредују.

№ 3037

29[га] јунија [1]849. год[ине] За привр[еменог] начелника окр[ужија]

У Брусници помоћник капетан,

Писар, Н. Стефановић

Проко А. Пауновић

(АС-МУД-П-IV-7/1849)

13.

Брусница, 15. јул 1849.

Начелство округа рудничког Попечитељству унутрашњих дела - петнаестодневни извештај о раду за прву половину јула 1849. године

Високославному Попечитељству

внутренај дела

Начелничества окружија рудничког

15[то]дневно известије

О стању народа окружија овог, Нач[алничес]тво окр[ужија] рудничког високославном Попечитељству внутренај дела следујуће известије у покорности подноси.

1. Народ се окружија овог сада понајвише са кошењем и плаштењем сена занима.

2. Крађа се је догодила и то: по известију началника среза моравског од 14. т[екућег] м[есеца] № 823, обијена су између 28. и 29. пр[ошлог] м[есеца] ноћу два подрума Николе Ђевића из Г[орње] Гпревнице, и из ови му 1 рушпа, 1 прслук женскиј свилени, 20 аршина платна, 1 мушка кошуља, 1 марама и 1 чарапе украдено, којој се крађи лопов наћи није могао и за ког је да се тражи наредба срезским началником учињена.

3. Чрезвичајне се смрти нити пак убиства догодиле нису.

4. Пожара било није.

5. Од отечествениј знатни лица дошао је 3. т[екућег] м[есеца] на конак у м[анастир] Благовештеније срез качерскиј Митрополит србскиј г[осподин] Петар Јовановић[1] и ноћивши овде сутрадан у Тополу повратио се.

6. Људи без пасоша не долазе.

7. По струци полицајној ништа се догодило није, а време је за ово полак м[есе]ца врло жарко трајало.

8.[2] Усеви јесенскиј готови су сазрети, а пролетњи добро напредују.

9. Цена је рани: а) пшеници од 26 до 28, б) пшеничном брашну од 28 до 30, в) кукурузу од 20 до 22, г) кукурузном брашну од 22 до 24, д) јечму од 12 до 16, е) крупнику и овсу од 10 до 14, пасуљу од 70 до 80 пара на оку.

10. Цена је стоци: пару вепрова мршави од 48 до 50 гроша добриј, овнова и јарчева јалови од 40, 48 до 50, оваца од 38 до 40 гр[оша] чарш[иској]. Вепрови се за Немачку траже и одгоне, а остала означена стока за у Београд одгони се и продаје, и

11. Земљеделије, виноделије и скотоводство добро напредује.

№ 3399

15[га] јулија [1]849. год[ине] За привр[еменог] началника окруж[ија]

У Брусници помоћник капетан,

Писар, Н. Стефановић

Проко А. Пауновић

(АС-МУД-П-IV-8/1849)

---

[1] Професор Карловачке гимназије до 1829, почетком тридесетих година 19. века прешао је у Србију и постао секретар Народног суда, а затим и Кнежеве канцеларије у Крагујевцу. Као митрополит београдски (1833-1859) успешно је радио на уређењу цркве и њене администрације, на школовању учитеља и свештеника, али је под притиском кнеза Милоша морао поднети оставку. Умро је 1864. као епископ горњокарловачки. Сахрањен је у манастиру Крушедол.

[2] У документу је на овом месту грешком написан број 9, због чега је и редослед осталих тачака поремећен.

14.

Брусница, 29. јул 1849.

Начелство округа рудничког Попечитељству унутрашњих дела - петнаестодневни извештај о раду за другу половину јула 1849. године

Високославному Попечитељству
внутренај дела
Началничества окр[ужија] рудничког
15то дневно известије

С предстојећим На[чалниче]ство окр[ужија] рудничког о стању народа свог, у следству добивени надлежни известија од подведомствене му срезске старешине, високославном Попечитељству внутренај дела следујуће известије подноси.

1. Народ се окружија овог, за поменуто време, са кошењем свои ливада, жетвом стрмни жита и вршењем ови последњи занимао.

2. Никакво се насилије догодило није, а крађа се пак догодила. Ђоки Повреновићу из Калиманића среза црногорског, украдено је незнано коим, из вајата ноћу женско оглавље из 90 цван[цика] које се састојало, и причинитељ такове није се до данас пронаћи могао.

3ће Како чрезвичајна смрт, тако и убијства нису се потрефила.

4то Пожара било није.

5то Отечествено знатно нити пак иностранo какво лице, кроз окружије ово пропутовало није.

6то Људи без пасоша у окружије ово не долазе.

7мо Догађај кои би у струку полицајну спадао, а за кои би требало јавити, није се потревио; време је у ови 15 дана жарко и кишовито било.

8. Усеви јесењскиј, кои су пожњевени, добру су жетву подали, а непожњевени и пролећни с плодородијем своим врло добро стоје.

9. Раана се у окр[ужију] овом по сљедујућој цени на оку продавала и куповала: а) пшенично брашно од 20 до 22, б) пшеници од 18 до 20, в) кукурузу од 22 до 24, г) кукурузно брашно од 24 до 26, д) јечму од 12 до 14, е) крупнику од 10 до 12, и ж) пасуљу од 40 до 50 пара чар[шискиј].

10то Цена је стоци, и то: овновима и јарцима јаловим од 40 до 48, козама и овцама од 35 до 40 и јагњадима од 24 до 28 гроша чар[шискиј] на пар била. Ова се стока одгони за у Београд.

11то Земљеделије, виноделије и скотоводство добро напредује, и

12. Дударе при Нач[алничес]тву овом добро напредују.

№ 3578
29. јулија [1]849. год[ине] У отсут[ству] привр[еменог] начелника
У Брусници помоћ[ник] капетан,
Писар, Н. Стефановић
Проко А. Пауновић
(АС-МУД-П-IV-8/1849)

15.

Брусница, 15. август 1849.

Начелство округа рудничког Попечитељству унутрашњих дела - петнаестодневни извештај о раду за прву половину августа 1849. године

Високославному Попечитељству
внутренај дела
Начелничества окр[ужија] рудничког,
15тодневно известије

Настојеће15тодневно известије Начелничество окр[ужија] рудничког о стању народа подручног му окружија на основу касателни известија срезскиј начелника, високославному Попечитељству внутренај дела учтиво подноси.

1. Народ се окр[ужија] овог за сад понајвише са вршењем стрвног жита и са брањем рани шљива занима.

2. Крађе су се догодиле и то: по известију начелника среза качерског од 7. т[екућег] м[есеца] № 662, да је између 2. и 3. т[екућег] м[есеца] ноћу неко врата на Примирителном суду обштине бољковачке обио, и из овог сандук, у ком је 72 цван[цика], 3 талира орлаша, 7 гроша које у двајестлуцима које у крајцарама, 3 гроша у ситним парама у суми 360 гр[оша] и 8 комада облигација, које су износиле до 780 гр[оша], и покрај ове две квите, било, однео, без да се је крађи овој лопов до сада нађи мого. Исто тако, по известију начелника среза моравског от 14. т[екућег] м[есеца] № 975, обијена су врата на згради Симеона Протића из Цветака 6. т[екућег] м[есеца] ноћу, и из ове сиреч зграде однешено је 200 цван[цика] са женског оглавља, 6 талира, један комад ½ крсташа, 30 цван[цика] кутњи пара, 20 половница, 18 турскиј стари маријаша и 6 гр[оша] ситни пара, којој се крађи лопов нашо није.

3. Чрезвичајна се је смрт по известију начелника среза моравског од 7. т[екућег] м[есеца] № 940 на сљедујући начин догодила, да је нека Томанија, жена Јовице Лужанина из Миоковаца, 1. т[екућег] м[есеца] ујутру спремила се у цркву да иде, кад отишавши у зграду сама се је о греду обесила, гди су је мртву обешену доцније нашли. Узрок вешања њеног други дознати се није

мого, осим што се је доказало, да је ова Томанија са Стеваном Ђорђевићем из Миоковаца смешеније имала, као што ју је синовац њен пре вешања овог на три дана у згради са реченим Стеваном затеко, и због стида да је то учинити морала.

4. Пожара било није.

5. Кроз окр[ужије] ово није никакво знатно отечествено нита пак страно лице, за предозначено време прошло.

6. Без пасоша људи из другиј окр[ужија] у ово не долазе.

7. По струци полицајној ништа се чрезвичајно догодило није, и да је прва четврт са жарким сунцем а ова последња са пријатном кишом проведена.

8. Јесењскиј усеви пожњевени су, а овопролетњи напредују добро.

9. Раани је цена: а) пшеници 18-20, б) пшеничном брашну 20-22, в) кукурузу 16-18, г) кукурузном брашну 18-19, д) јечму 12-14, и е) крупнику и овсу 10-12 пар[а] чар[шискиј] на једну оку зрна и доста за сад раане има.

10. Стоки се цена не зна по томе, што ову трговци за сада никако не купују, и

11. Земљеделије и скотоводство добро, а виноделије средње напредује.

№ 3887 У от[суству] привр[еменог] началника окр[ужија] руднич[ког]

15га августа [1]849. год[ине] Помоћник капетан,

У Брусници Н. Стефановић

Писар,

Проко А. Пауновић

(АС-МУД-П-I-2/1849)

16.

Брусница, 31. август 1849.

Начелство округа рудничког Попечитељству унутрашњих дела - петнаестодневни извештај о раду за другу половину августа 1849. године

Високославному Попечитељству

внутренај дела

Началничества окр[ужија] рудничког

15тодневно известије

Настојећим Началничество окр[ужија] рудничког високославно Попечитељство внутренај дела о нижеследујућем у покорности извештава.

1. Народ се понајвише за сада вршитбом јесењи жита, заграђивањем сена и брањем шљива занима.

2. Крађе се никакве за ово полак м[есе]ца у окр[ужију] овом догодиле нису.

3. Исто тако ни чрезвичајне смрти илити пак убијства нису се потревиле.

4. Пожар се појављивао није.

5. Од отечественни знатни лица пропутовало је Његово превасходителство војвода србскиј господин Вучић Перишић[3] 14. т[екућег] м[есеца] кроз село Блазнаву, и у Стргаре[4] на барутане ударивши у м[анастир] Драчу окр[ужије] крагујевачко, одпутовао је истог дана, а од страни знатни лица, никакво прошло није.

6. Без пасоша људи из други у ово окр[ужије] не долазе.

7. Ништа се чрезвичајно по струци полицајној догодило није, и кише је пријатне унеколико ма било.

8. Усеви сви добро напредују, а особито кукурузи.

9. Цена је раани: а) пшеници 12-14, б) пшеничном брашну 14-16, в) кукурузу 12-14, г) кукурузном брашну 14-16, д) јечму 12-13, е) крупнику 10 и ж) пасуљу 40 пара једна ока.

10. Од стоке се продаје и купује: један пар овнова и јараца јалови 40-48, оваца и коза 38-40 гр[оша] чар[шискиј], која се на салане купује.

11. Земљеделије и скотоводство добро а виноделије средње напредује.

№ 4179 У от[суству] привр[еменог] началника окр[ужија] руднич[ког]

31. августа [1]849. год[ине] Помоћник капетан,

У Брусници Н. Стефановић

Писар,

Проко А. Пауновић

(АС-МУД-П-I-2/1849)

17.

Брусница, 15. септембар1849.

Начелство округа рудничког Попечитељству унутрашњих дела - петнаес-

[3] Најпре присталица Обреновића, а потом њихов велики противник и вођа буне која је младог кнеза Михаила стајала престола (1842). Био је попечитељ војних дела (1934/35), командант кнежеве гарде, намесник кнежевског достојанства (1839/40), кнежевски саветник, „предводитељ народа“ у Привременој влади (1842), попечитељ внутрених дела (1842/43), председник Државног савета. Један од најистакнутијих представника уставобранитељског покрета и режима, Вучић је активно учествовао и у свргавању кнеза Александра Карађорђевића (1858). Ухапшен је убрзо по другом Милошевом доласку на власт, након чега је и умро; вероватно је отрован по кнежевом наређењу (1859).

[4] Страгаре.

тодневни извештај о раду за прву половину септембра 1849. године

Високославному Попечитељству
внутренај дела

Началничества окружија
руднич[ког]15^то^дневно известије

Началничество окружија рудничког о нижесљедујућем високославном Попечитељству внутренај дела у покорности подноси.

1. Народ се сада највише вршењем белиј жита, брањем шљива и пасуља, а некиј и кукуруза, занима.

2. Крађе или друга каква насилија догодиле се нису.

3. Чрезвичај[не] смрти и убијства нису се случиле.

4. Пожар се појављивао није.

5. Никакво знатно отечествено или страно лице прошло није.

6. Без пасоша људи не долазе.

7. Време је пријатно било, и ништа се по струци полицајној чрезвичајно догодило није.

8. Усеви, кои прибрати нису добро напредују, исто тако и кои су обрати добар плод дају.

9. Цена је раани: а) пшеници 18-19, б) пшеничном брашну 19-20, в) кукурузу 16-18, г) кукурузном брашну 20-21, д) јечму 14-16, е) крупнику и овсу 12-14 пара чар[шискиј] на једну оку, које се довољно за сад налази.

10. Стоци цена је: пару овнова и јараца јалови 44-48, оваца и коза 36-40 гр[оша] чар[шискиј], и она се за на салане купује и одгони, а друга се стока за сад не тражи.

11. Земљеделије и скотоводство добро, а виноделије слабо напредује.

№ 4557

15. септемвра 1849. год[ине] Привр[емениј] началник окр[ужниј]

У Брусници Мајор кавалер

Писар, Милија Илић

Проко А. Пауновић

(АС-МУД-П-IV-5/1849)

18.

Брусница, 30. септембар1849.

Начелство округа рудничког Попечитељству унутрашњих дела - петнаестодневни извештај о раду за другу половину септембра 1849. године

Високославному Попечитељству
внутренај дела

Началничества окр[ужија] рудничког
15^то^дневно известије

Получившиј Началничество ово од подчињени му полицајниј власти, седмодневна известија, за дужност себи почитује 15[дне]вно известије високославном Попечитељству внутренај дела учтиво поднети.

1. Народ се је окр[ужија] овог чрез прошли 15 дана са брањем шљива и кукуруза занимао.

2. Крађа се је по известију началника среза качерског от 28. и[стог] м[есеца] № 891 Николи Миловићу из Пољанице ноћу између 13. и 14. ис[тог] м[есеца] незнано киме из 100 гроша у разним монетама старинскиј пара, на коњги женској, бивши, једне тканице шарене, једно јелече од црвене чоје с гајтаном свиленим и једне рукавице у којој је 6 ком[ада] фишека са оловом било, догодила, и којој се крађи јошт у траг ушло није.

3. Чрезвичајна смрт или убијство чрез наведено време догодила се није.

4. Пожар се исто тако за наведено време није пригодио.

5. Како отечествено знатно тако и страно лице никаково, кроз окр[ужије] ово чрез наведено време пропутовало није.

6. Страни људи без пасоша у окр[ужије] ово долазили нису.

7. Што би у полицајну струку спадало ништа се у ови 15 дана догодило није, и погода је времена са пријатним и топлим временом трајала.

8. Усеви су јесењи сабрати, а пролетњи се сабирају.

9. Цена је раани: а) пшеници 18-20, б) пшеничном брашну 19-21, в) кукурузу 16-18, г) кукурузном брашну 20-21, д) јечму 14-16, е) крупнику и овсу 12-14 и ж) пасуљу 40 пара чар[шискиј] на једну оку, и такове доста [има].

10. Стоци је цена и то: пару овнова и јараца јалови 40-44, оваца и коза 36-38 гр[оша] чар[шискиј] и ова се нашим трговцима купује и одгони. Осталу стоку за сад нико не тражи ни купује.

11. Земљеделије и виноделије због јесењег доба престало је напредовати, а скотоводство добро напредује.

№ 4935

30. септембра [1]849. год[ине] Привр[емениј] началник окр[ужија] руднич[ког]

У Брусници Мајор кавалер

Писар, Милија Илић

Проко А. Пауновић

(АС-МУД-П-IV-5/1849)

19.

Брусница, 15. октобар1849.

Начелство округа рудничког Попечитељству унутрашњих дела - петнаестодневни извештај о раду за прву половину октобра 1849. године

Високославному Попечитељству
внутренај дела
Началничества окр[ужија] рудничког
15^то^дневно известије

Почем је Началничества окр[ужија] рудничког од подведомственим му срезскиј началника седмодневна известија присовокупило, то оно по дужности својој, а на основу исти високославном Попечитељству внутренај дела, настојеће известије у покорности подноси.

1. Да се је народ у окружију овом понајвише, за ови 15 дана, с брањем кукуруза, шљива, пецивом ракије и орањем за усеве јесењске, занимао.

2. Никакве се крађе нити пак насилија догодила нису.

3. Чрезвичајна се смрт и убијство догодила, и то: а) у селу Лочевцима среза црногорског, убијство у том што је Живан Ајдић суседа свог Савву Јанковића, кои су се 28. пр[ошлог] м[есеца] око говеди завадили, ударивши га ногом у мошњице усмртио, и б) чрезвичајна се смрт у селу Милићевцима среза моравског на следујући начин пригодила: некиј Јован Кузмановић, између 5. и 6. ов[ог] м[есеца] ноћу, када је на комишању кукуруза код Продана Тодоровића комшије свог био, осванув је мртав; за узрок смрти Јованове навести се има ово: што је он увече прекомерно понапит био, и као такав на влажној земљи заспао, на ког је ону ноћ киша падала, и тако се из тог изводи: да је узрок сам своје смрти. Јован је затим чрез кметове надлежне укопан.

4. Пожара било није.

5. Кроз окр[ужије] ово у првој четврти пропутовало је Његово преосвјаштенство епископ ужичкиј г[осподин] Никифор Максимовић[5] за у Београд.

6. Људи без пасоша у окр[ужије] ово не долазе.

7. По струци полицајној, за које би требало јавити, ништа се догодило није. Погода је времена прве четврти с кишом, а последње изјутра с маглом, и затим са топлим сунцем била.

8. Усеви су како јесењи тако и пролетњи прибрати, и добар су плод принели.

9. Цена је раани, као: а) пшеници 18-20, б) пшеничном брашну 19-21, в) кукурузу 16-18, г) кукурузном брашну 17-19, д) јечму 14-16, е) крупнику и овсу 12-14 и напослетку ж) пасуљу 40 до 50 пара чар[шискиј] на оку била.

10. Цена је стоци: пару вепрова дебели 80-100 гроша добри, овнова и ја-

[5] Епископ ужички од 1830. до 1853. године, са седиштем у Чачку, Никифор Максимовић обнављао је овчарско-кабларске манастире и радио на културном и просветном уздизању Чачка. Од 1846. био је члан Друштва српске словесности. Умро је и сахрањен у манастиру Сретењу 1853. године.

раца јалови 40-48, оваца и коза 36 до 40 гр[оша] чар[шискиј] и то: вепрови се за у Немачку, а проча стока за у Београд купује и одгони, и

11. Земљеделије и виноделије због наступивше јесени не напредује, а скотоводство имајући доста паше добро напредује.

№ 5275 У от[суству] привр[еменог] г[осподина] началника

15га октом[бра 1]849. год[ине] Помоћ[ник] капетан

У Брусници Н. Стефановић

За писара, прахтикант

Никола А. Димитријевић

(АС-МУД-П-IV-6/1849)

20.

Брусница, 30. октобар1849.

Начелство округа рудничког Попечитељству унутрашњих дела - петнаестодневни извештај о раду за другу половину октобра 1849. године

Високославному Попечитељству

внутренај дела

Началничества окр[ужија] рудничког

15тодневно известије

Нач[алничес]тво окр[ужија] рудничког високославному Попечитељству внутренај дела настојеће известије, сљедујућег содржанија, у понизности подноси:

1. Народ се понајвише чрез ово време, са пецивом ракије, сејањем јесењскиј усева и прибавком за огрев дрва, занимао.

2. Крађе никакове нити пак насилија нису се догодила.

3. Чрезвичајне се смрти и убијства нису случила.

4. Пожара било није.

5. Последње четврти кроз окр[ужије] ово, у повратку свом из Београда за у Чачак, Његово преосвјаштенство гос[подин] Никифор Максимовић пропутовао је.

6. Без пасоша људи у ово окр[ужије] долазили нису.

7. Што би у круг полицајниј спадало, за које би требало у овој точки да се примети, ништа се пригодило није, погода је времена с кишом ладном, и пријатним временом трајала.

8. Усеви овогодишњи сви су побрати, и добар су плод принели, а овојесењи, кои су посијати, у своје време показат` ћеду какав ће плод имати.

9. Цена је рани у окр[ужију] овом, и то: а) пшеници 18-20, б) пшеничном брашну 19-21, в) кукурузу 14-16, г) кукурузном брашну 17-18, д) јечму 14-16, е)

крупнику и овсу 12-14 и напоследку кромпирима от 8 до 10 пара чар[шискиј] на једну оку.

10. Стоки је цена, као: дебелим вепровима от 100 до 110 гр[оша] добри, овновима и јарцима јаловим од 38-40 и 48, овцама и козама пак от 36 до 40 гр[оша] чар[шискиј] на пару била. Вепрови се за Аустрију, а остала стока за у Београд и на салане купује, и

11. Земљеделије и виноделије, као што му време к напредовању није, не напредује, а скотоводство у свом напредку добро је.

№ 5600

30. октом[бра 1]849. год[ине] Привр[емениј] началник окр[ужниј]

У Брусници Мајор кавалер

Писар, Милија Илић

Проко А. Пауновић

(АС-МУД-П-IV-6/1849)

21.

Брусница, 15. новембар 1849.

Начелство округа рудничког Попечитељству унутрашњих дела - петнаестодневни извештај о раду за прву половину новембра 1849. године

Високославному Попечитељству

внутренај дела

Началничества окр[ужија] рудничког

15^то^дневно известије

С настојећим Нач[алничество]тво окр[ужија] рудничког, високославно Попечитељство внутренај дела у понизности о сљедујућем извештава.

1. Народ се у окружију овом, са прибављањем дрва за огрев, пецивом ракије и грађењем кошара за стоку, занимао.

2. Насилије никаково догодило се није, а крађа пак јест: Николи Мијушковићу из Калиманића ноћу 31. пр[ошлог] м[есеца] 7 # цесар[скиј], 1 крпа платна дебелог и 4 мараме из сандука, кои је у одклопљеном вајату заклопљен био, незнано ким украдено је. Лопов се ове крађе није могао до сад пронаћи.

3. Чрезвичајне смрти и убијства нису се потрефиле.

4. Пожара нигди било није.

5. Од отечественај знатни лица исто тако и од инострани, кроз окр[ужије] ово ниједно пропутовало није.

6. Људи без пасоша у окр[ужије] ово долазили нису.

7. По струци полицајној ништа се случило није. Погода је времена, са падом снега и мразом била, кога и данас на површини земној до један пед у висину има.

8. Усевима јесењским кои су посејати, не зна се напредак, због зимног доба.

9. Цена је рани на једну оку била, именно: а) пшеници од 18-20, б) пшеничном брашну од 21-23, в) кукурузу 16-18, г) кукурузном брашну 18-20, д) јечму 14-16, е) крупнику и овсу 12-14, ж) пасуљу 36-40, и напоследку з) купусу 4 до 6 пара чар[шискиј].

10. Стоки је цена: пару вепрова дебели од 100 до 110 гр[оша] добри, а проча се стока чрез ово време није куповала.

11. Земљеделију и виноделију напредак се, због што му време к напредовању није, не зна, а скотоводство добро је.

№ 5899

15. нојем[бра 1]849. год[ине]
У Брусници
Писар,
Проко А. Пауновић

Пр[ивремениј] началник окр[ужниј]
Мајор кавалер
Милија Илић

(АС-МУД-П-IV-3/1849)

22.

Брусница, 29. новембар 1849.

Начелство округа рудничког Попечитељству унутрашњих дела - петнаестодневни извештај о раду за другу половину новембра 1849. године

Високославному Попечитељству
внутренај дела
Началничества окр[ужија] рудничког
15тодневно известије

Поради касателног сведенија, Нач[алничество]тво окр[ужија] рудничког, високославном Попечитељству внутренај дела, сљедујућег содржанија настојеће известије подноси:

1во У овом окр[ужију] народ се чрез ово време занимао са прибавком дрва за огрев, полагањем сена стоки и пецивом ракије.

2го Никакве се крађе и насилија догодила нису.

3ће Чрезвичајне [су] се смрти на два начина случиле: Милисав Радисављевић из села Доње Трепче среза моравског, од 85 година стар, имајући на себе неку болест, коју сносити није могао, између 21. и 22. ов[ог] м[есеца] у саму зору, кад је прилику од укућана своји улучио, обесио се конопцем у кући својој, кога су укућани на фришко мртва нашли, и одма надлежном срезском началнику случај јавили, кои уверивши се да је обешењак узрок сам своје смрти, учинио је наредбу, почем он по званичном делу бивши у горњем крају

среза свог, није могао тамо отићи, да се истиј, без да се свештеником опоје, сарани. Другиј је случај тај: што је Марко Мишовић из Мајдана среза црногорског пред ове Божићне погладе, када су Стефана Миловановића из Каменице за девојку, сестру наведеног Марка дошли, од стране Теодора Марића из Каменице, приликом том, када је девојка из вајата изведена, из мале пушке у десну ногу по свој прилици нехотично рањен, кои се је после неколико дана у вечност преставио.

4то Пожара није било.

5то Никакво лице знатно отечествено, а такође и иностранo, кроз окр[ужије] ово пропутовало није.

6то Људи без пасоша нису долазили.

7мо Што би у полицајну струку спадало, ништа се пригодило није. Погода је времена са снегом и ладнећом прве четврти трајала, а последње, пак, почела је зима попуштати и снег се топити, тако да га само по планинама има.

8мо Усеви овојесењскиј како напредују за сада због зимног времена не зна се.

9то Цена је рани: а) пшеници 18-20, б) пшеничном брашну 20-22, в) кукурузу 14-16, г) кукурузном брашну 16-18, д) јечму 14-16, е) крупнику и овсу 12-14, и напоследку ж) пасуљу од 60 до 80 пара чар[шискиј] на једну оку зрна и ње има доста, осим пасуља.

10то Стоки је цена, и то: дебелим свињама од 5-6 талира, а овцама од 44 до 46 гр[оша] чар[шискиј] на пар. Остала се стока за сад куповала није.

11то Земљеделије и виноделије због зимњег доба не напредује, а скотоводство добро је, и

12то Дудови у дудари овдашњој због зимњег доба не напредују.

№ 6142

29г нојем[бра 1]849. год[ине] Привр[емениј] начелник окр[ужниј]

У Брусници Мајор кавалер

Писар, Милија Илић

Проко А. Пауновић

(АС-МУД-П-IV-3/1849)

23.

Брусница, 15. децембар 1849.

Начелство округа рудничког Попечитељству унутрашњих дела - петнаестодневни извештај о раду за прву половину децембра 1849. године

Високославному Попечитељству

внутренај дела

Началничества окр[ужија] рудничког
15^то^дневно известије

Началничество окр[ужија] рудничког по постојећем правилу настојећег содржанија 15^то^дневно известије високославном Попечитељству внутренај дела подноси:

1. Народ се је окр[ужија] овог за предозначено време с прибавком за огрев дрва и пецивом ракије занимо.

2. Крађе се нити пак насилија друге догодиле нису, осим што је некиј Матија Анић из Диића среза качерског као познати крадљивац о прошлом Митровудну Милошу Нинковићу из истог места 55 ½ гроша у 39 ком[ада] разни новаца, с буклије којом је овај по обичају сватове ишао звати, украо. Лопов је крађе ове надлежним срезским началником уваћен и Нач[алничес]тву овом спроведен, ког је и оно по дужности Суду овоокр[ужном] предало.

3. Чрезвичајне се смрти и убијства догодиле нису.

4. Пожара било није.

5. Од знатни страни или отечествени лица није ниједно прошло.

6. Без пасоша људи не пролазе.

7. Ништа се по струци полицајној чрезвичајно догодило није. Снег је ови дана падао, одкуда се јака зима налази.

8. Јесењи усеви кои су обникли, напредују прилично.

9. Цена је раани и то: а) пшеници од 16-18, б) пшеничном брашну 18-20, в) кукурузу 12-14, г) кукурузном брашну 14-16, д) јечму 12-14, е) крупнику 10-12, ж) овсу 12-14, и з) пасуљу 40 пара чар[шискиј] на оку.

10. Цена је стоке: пару вепрова 5 ½ - 6 талира и они се за у Немачку и салане купују и одгоне, друга се за сад не тражи.

11. Земљеделију и виноделију због зимног времена не зна се напредак, а стока је добра и ране за ову за сад доста има.

№ 6418

15. декем[бра 1]849. год[ине]
У Брусници
Писар,
Проко А. Пауновић

Привр[емениј] началник окр[ужниј]
Мајор кавалер
Милија Илић

(АС-МУД-П-IV-56/1849)

24.

Брусница, 28. децембар 1849.

Начелство округа рудничког Попечитељству унутрашњих дела - петнаестодневни извештај о раду за другу половину децембра 1849. године

Високославному Попечитељству
внутренај дела
Началничества окр[ужија] рудничког
15то дневно известије

Предстојећим Началничество окр[ужија] рудничког високославном Попечитељству внутренај дела у покорности јавља.

1. Да се је народ окр[ужија] овог за преднаведено време понајвише прибављањем за огрев дрва и пецивом ракије занимао.

2. Чрезвичајна се је смрт у томе догодила, што је Марко Милосављевић из Коштунића среза црногорског кои је због раскошности и пијанства под туторовим расположенијем био, 19. т[екућег] м[есеца] и то увече, обивши вајат свој у коме је мало ракије било, и ове се напио, одакле пошав за 20 корака пиво га стигло, од мраза ону ноћ умро, и сутрадан га мртва и код њега један лонац ракије стојећи, нашли.

3. Пожара било није.

4. Никаково знатно страно или отечествено лице кроз окружије ово прошло није.

5. Без пасоша људи не пролазе.

6. Ништа се по струци полицајној чрезвичајно догодило није, и да је за означено време непрестано готово снег падао, ког прилично величине има.

7. Јесењскиј усеви кои су обникли, прилично напредују.

8. Цена је раани и то: а) пшеници од 16-18, б) пшеничноме брашну 18-20, в) кукурузу 15-17, г) кукурузном брашну 16-18, д) јечму 13-15, е) крупнику и овсу 10-12, и пасуљу 40-45 пара чар[шискиј] на оку.

9. Трговци сад никакву стоку не одвајају.

10. Земљеделије и виноделије, осим јесењи усева, због зимног времена не напредује, а скотоводство добро напредује, и раане за ову за сад доста има.

№ 6622

28. декемвра [1]849. год[ине]
У Брусници
Писар,
Проко А. Пауновић

Привр[емениј] началник окр[ужниј]
Мајор кавалер
Милија Илић

(АС-МУД-П-IV-56/1849)

РЕЧНИК МАЊЕ ПОЗНАТИХ РЕЧИ И ИЗРАЗА

вајат - омања зграда у дворишту сеоске куће за ноћивање младенаца, држање спреме, воћа и сл.

горска болест - епилепсија

дукат цесарски - царски дукат, врста новца у злату (знак # је ознака за дукат)

зекцирати - егзерцирати, скупно изводити војне вежбе

јерми(н)лук - турски новац

канице, тканице - откан опасач (појас)

касателни - додирни, који се тиче

квита - признаница

коњта - део женске одеће, којом се покривала глава

крајцара - некадашњи аустријски ситни новац

крсташ - врста талира

марјаш - врста ситног новца

навалично - намерно

обстојателство - прилика, околност

погода - околности, услови

подведомствен - подручан, подређен

получити - добити, примити

посештавати - посећивати, наврађати, похађати

почитовати - поштовати, уважавати

препитаније - храна, прехрана

прочи - остали, други

разве - зар, можда, сем ако не

рушта - млетачки дукат, златник, цекин

сведеније - знање, обавештење

сиреч - то јест, заиста, управо

скотоводство - сточарство

случити се - догодити се, десити се

смешеније - смеша, спајање разноврсних ствари у једну масу

сват - пространо планинско земљиште где се лети држи стока на паши

сештествовати - постојати, бити

талир - стари аустријски сребрни новац

цванцик - аустријски сребрни новац

част - део, одељење, ресор

чрез - због, после, помоћу

чрезвичајан - необичан

шиндра - дрвена дашчица за покривање крова

РЕЗИМЕ

Према извештајима које је Окружно начелство сваких петнаест дана слало Попечитељству внутрених дела у Београд, руднички округ је у току 1849. године био углавном миран. Народ се бавио уобичајеним сеоским пословима, при чему су му и временске прилике ишле на руку. У округу се за годину дана догодило пет нехотичних убистава и четири самоубиства, док је седам особа живот изгубило несрећним случајем. У истом периоду у округу се одиграло дванаест крађа, од којих је починилац био познат само у два случаја. Тома Вучић Перишић, митрополит српски Петар Јовановић и ужички епископ Никифор Максимовић били су једина значајнија лица која су у току године прошла кроз руднички округ.

УДК : 392.82:394.....

ЗОРИЦА МАТИЈЕВИЋ
архивски саветник
Међуопштински историјски архив Чачак

ДНЕВНИК И ЗАБЕЛЕШКЕ СТАНОЈЛА КОВАЧЕВИЋА

АПСТРАКТ: Међу дневницима који се чувају у Међуопштинском историјском архиву у Чачку место заузима спис Станојла Ковачевића. Написан је 1919. године, на основу претходног дневника који је имао 150 табака, које су Аустријанци спалили у току рата. Дневник обухвата период од 1857. до 1934. године, живот у Дучаловићима, где је рођен, школовање у Београду у трговини и гимназији и студије на Богословском факултету.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Станојло Ковачевић, учитељ, свештеник, Дучаловићи, Брђани, манастир Вујан.

У првом делу дневника, који је објављен у претходном броју *Изворника*, аутор описује свој живот и живот своје породице на селу, беду и сиромаштво, неуспели покушај да изучи опанчарски занат, због чега ће се у каснијем животу кајати, јер не би толико мука и патње претрпео. Описује рад у очевој механи и морално посртање, затим одлазак у Београд, службу у трговини, школовање и ђаковање и све недаће које су га тада пратиле. У другом делу дневника описује свој рад као учитеља, женидбу, поповање у Такову. Даље пише о интернирању у логор у Мађарској и породичној трагедији, губитку жене, сина и кћерке. Када се прочита овај дневник, схвати се да је живот овог духовника био веома трновит.

У овом броју *Изворника* публикујемо други део дневника. Дневник и забелешке Станојла Ковачевића добијени су као поклон. Чувају се у збирци VARIA у Међуопштинском историјском архиву у Чачку.

[Међуопштински историјски архив – Чачак Р. бр-431
Збирка VARIA
К-1]

Станојла Ковачевића свештеника
По сећању из прошлости и садашњости
Дневник и забелешке
Књига 1. прва

III . МОЈ ГРАЂАНСКИ ЖИВОТ УЧИТЕЉОВАЊЕ И ПОПОВАЊЕ

1 УЧИТЕЉОВАЊЕ И МОЈА ЖЕНИДБА

По свршетку богословије и положеном учитељском испиту, одем мојој кући у село Дучаловиће ради одмора а и да покажем моме оцу и осталим нашим сродницима и пријатељима, да сам свршио школу и да сада могу где хоћу ићи у државну службу. Сви су ми се дивили и чудили "како сам могао толике "чколе" свршити, кад нисам у селу учио "чколу"? Шта више и мој учитељ Јово -, чудио је се , а нарочито, кад је видео моје оцене и сведоџбу о положеном "учитељском испиту". И баш ми он и рече: "да одмах поднесем молбу Министру Просвете " за учитеља.

У Јулу 1885 године, поднео сам молбу Министру Просвете и обе сведоџбе и тражим за учитеља у Прељини - срезу љубићском - Министар Просвете, постави ме за "сталног учитеља" у Прељини, пошто је ту било место празно - 16 Августа исте године са пуном платом од - 800-динара годишње. И ја одпочнем радити у школи са ђацима. Рад је ишао одлично и ђаци су добро учили. Сам сам био у сва четири разреда а ђака је много било - преко 100 -

У тој години, одпочне рат бугарски.Сви се војени обвезници позову на границу. Ја сам не сметено радио у школи са ђацима, јер нисам био нигде у војеним списковима, уведен нити регрутован. Никоме није ни тражио ни позивао. Само ме је полиција у Прељини сваки дан позивала, те сам јој помагао у канцеларијама у писању и преписивању премногих војених наређења, јер ондах још није било писаће машине за умножавање наређења.

У Децембру месецу, тадашњи председник општине Љубомир Јовашевић, упути ме са актом окружној команди у Чачак са извештај, "да нигде нисам уписат у војним списковима, као обвезник." Команда ме упути, преме мојим годинама старости, у " комбиновани пук " - II - батаљона у Ниш. У Нишу јавим се неком Кости Радаковићу команданту тога батаљона и он када сазна, да сам брат Јоце Ковачевића мајора и његовог доброг друга, упути ме за писара у томе батаљону.Нећу даље причати, само ћу то рећи да ми је ту и код тога човека добро било. Ту сам остао до свршетка рата. Кад се рат свршио, ја се

демобилишем и дођем у моју школу у Прељину и одпочнем рад са ђацима и школску годину завршим о Петровудне. Успех сам постигао врло добар и ако нисам радио пуну годину у школи са ђацима.

Како сам био млад, здравља доброг а жељан друштва и слободног живота, што у Прељини као селу, нисам имао, то сам врло често ишао у Чачак моме зету Јордану Стојковићу и сестри Драги баштовану и великом трговцу и газди. После и у Г[орњи] Милановац, где готово,никога нисам познавао а и са оцем сам по неки пут ишао и у Пожегу моме ујаку Пауну Петровићу - трговцу.

Најпосле кад је свршена школска година, ја наумим да се женим, јер ми је већ досадио живот без друга, без јела,постеље, и самовања. Јео сам јаја, сир, кајмак, што ми је фамулуз готовио а у механи је било скупо гостирање. Имао сам понуде за женидбу са свију страна. Али имајући на уму моје зле и опаке газдарице из школовања, то сам био врло опрезан у томе погледу.

Мој отац салети ме за једну девојку, ћерку неког српског капетана Веселина Миловановића из Чачка а родом из села Озрена – у срезу Таковском - који је био побратим и велики пријатељ са мојим оцем. Ја пристанем и моја сестра Драга оде са мојим оцем његовој кући у Палилулу и виде девојку и допадне им се. Њен отац, одмах пристане, "само да ја дођем да се са девојком видим". Идуће недеље одем на виђење и девојка ми се допадне и остане "да родитељи испитају девојку." И она у први мах пристане. У томе искочи једна препрека.Тада је била војска – артиљерија - у Чачку и касарна јој је била у данашњој механи "Касини". Један млад официр – поручник - Стјепан Стјепановић - доцније војвода, почне се удварати девојци и она се обећа њему а мени одрекне. Истина на наваљивање мога оца, зета и сестре, девојка је хтела оставити официра, али сам ја то одбио и прекинуо сваку везу са њом и њеном родбином. Знам " да ме је доцније често помињала"- али доцкан.

Чим сам прекинуо ову везу са овом девојком одмах одпочнем, тржити себи другу девојку. Неки српски капетан у пензији из Београда, старац Милована Илијћа, великог газде и механџије из Прељине, понуди ми преко свога зета Милована и своје ћерке жене овога - своју ћерку коју доведу из Београда ради виђења, али се мени није допала, јер је имала много велику главу и била носата. У томе ме позове мој отац да са њим одем у село Прилипац, "на виђење девојке" - ћерке тамошњега попа Саве, који је био много богат и тражио зета богослова, како би му предао и парохију и имовину. Нисам хтео ићи у оне драгачевске клисуре, брда и урвине. У томе, мој ујак Паун Петровић трговац из Пожеге, јави моме оцу, да одмах дођем и видим једну девојку сестру Саве Атанацковића, мога школског друга, кога сам већ помињао о школивању у богословији. Али кака сам био омрзнуо на Сава као мог противника у бого-

словији, то се нисам хтео сродити са њиме, нити његову сестру запросити, јер је он био у богословији врло дрзак и неваљао. Моја сестра Драга, била ме је салетела, да испросим девојку - свастику Димитрија Васиљевића механџије из Чачка. Нисам хтео ни њу, јер сам приметио, да се много шалака по механи са сељацима и варошким момцима.

Настао је месец мај. Једне недеље баш пред Свете Тројице – Духове - неки сресски писар Јоца Михајловић из Прељине, сабаиле пошаље пандура и позове ме да заједно пођемо у Г.Милановац са његовим колима, а он је носио око 20 - 30 хиљада динара новца окружној благајни, па му је било слободније ићи са мном, кроз Клисуру због Деспића - хајдука,који је убио и неког прстенџију из Београда код Чесме у клисури пре 2. месеца и отео му паре.Није смео ни пандура водити, да се неби приметило, да је сресски писар. Ја сам био лепо обучен а Јоца као права бараба а возили смо се у таљигама. Кроз Клисуру смо певали и слободно прошли, као неке бекрије и сретно стигнемо у Милановац. Ја одмах се очистим и отидем у цркву на службу а Јоца однесе са једним жандармом паре у благајну и преда их.

После службе састанем се пред Краљ механом са учитељима а после извесног времена,отидемо у друштву у шетњу и свратимо у механу Саве Нешића иза цркве, где је "најбоља кафа била" - веле учитељи - Између осталога Саво ме упита,"одакле сам и шта сам свршио и где сам рођен, када сам за учитеља постављен и како"? Моји другови му све објасне, да сам постављен за сталног учитеља а ја му кажем: да сам свршио богословију у интернату; да сам положио учитељски испит у учитељској школи у Београду и да сам постављен у Прељини и т.д. и т.д. Да имам сведоџбу и да сам одличан ђак био.Моји другови му кажу да одлично у школи са ђацима радим. Тада ме Саво упит:"да ли сам жењен и када" и "хоћу ли да се "женим". Ја више од шале речем,"да хоћу, ако нађем добру девојку". Он ми тада рече,"да има добру девојку од добре фамилије и врло лепа и млада а при томе богата". Али ако дајем пред овим учитељима,Часну човечју и учитељску своју реч, да ћу доћи о св. Троицама - у недељу, девојка ће бити овде, где ћу је видети и све остало сазнати". Ја обећам, да ћу "доћи" и не мислећи о томе. За тим се растанемо, али Сава ме непрестано мери од главе до пете. Ја одем на ручак у "Краљ" механу"-

После подне, око три сахата, спремимо се ја и Јоца и одпутујемо у Прељину, опет на његовим колима. Саво је долазио 2-3 пута у механу "Краљ и обилазио око мене а разговарао је и са осталим учитељима, па и са Јоцом. При поласку нашем опет ме Сава опомену на дату реч "за Духове у недељу идућу." Јоца ме успут поче испитивати шта сам радио са Савом и зашто ми препоручује "за св.Троице". Све сам му редом испричао, као и то, да ми није казао

одакле је и чијаје та девојка.Он ми рече:" да ћемо опет заједно у недељу, на колима доћи у Милановац, јер ће он тога дана бити гост код његових родитеља." Даље ми рече: "да је то сигурна некака рођака или његова или његове жене." После тога ја сам то моје обећање забацио и нисам имао вољу ни намеру ићи у Милановац, а тим пре, што ме је сестра Драга звала у Чачак, да сва три дана проведем код ње о св. Троицама што сам и обећао био. Ту ће ми и моја мајка бити.

На св. Троице - у недељу - сабаиле ме пробуди пандур и позове у квартир код Јоца. Кад сам отишао, он ме позове да идемо заједно у Милановац а заједно ћемо се и вратити. Нико се неће сетити на нас,"јер и сада носи велику суму новца пореза у окружну благајну а платиће и за мене трошак" - Ја пристанем и пођем са њиме све певајући кроз клисуру а бога ми, доста са страхом од хајдука Солдатовића, који се находи у планинама Вујна и Рудника. Ми сретно стигнемо у Милановац и ја одем у цркву на службу а Јоца у благајну

После службе у цркви, нађем се са учитељима у механи "Краља" а после сви укупно пођемо у варош,да се прошетамо. У томе нас стигне и Јоца, па укупно одемо у механу "Касину".Таман сам сео а дође момак и зове мене и Јоца у механу "Сава Нешића". Ја се тек сада сетим обећања и кажем Јоци то. Он ми рече "да часни људи а нарочито млади, несмеју лагати и куд би та брука да један учитељ лаже, а и он баш жели да виду ту невиђену цуру. Кад стигнемо пред механу, одмах нас Саво врло лепо дочека и уведе у своју кућу, која је поред механе. Кад уђемо у собу врло лепо намештену, где видимо читаво друштво, које нам Саво престави: и то :Љубомира Димитријевића трговца из Крагујевца; једну врло лепу и младу девојку Милицу, ћерку овога Љубомира; једну стару жену Јованку супругу Зисића трговца из Милановца, средовечну жену Јулку - своју жену а ћерку овога Зисића. За тим Сава објасни: да је ово Јованка рођена сестра Катарине жене овога Љубомира а мајка ове девојке Милице, која је била родила још ћерку, сада удату у Крагујевац и сина Драгутина, трговца са оцем (у Крагујевцу) и да је Катарина после умрла. Према овоме, да су пашенози, Љубомир и Зизић а његова жена Јулка и ова девојка Милица сестре од рођених тетака.

После престављања, поседамо и одмах нас послужи девојка Милица. Видим, да је девојка, лепа, здрава, развијена и окретна. За тим ме упити Сава, јасно и отворено о свему моме кретању, роду и породу, као и одакле ми је мајка, родом и од које фамилије, шта сам и где учио и свршио и имам ли документа о томе? Одговорио сам му јасно, отворено о свему питаном, као и то да сам сада Стални учитељ у Прељини, као и то: да до сада нисам ни једну девојку ни удовицу испросио нити се са којом заручивао и да сам потпуно слободан

момак.После тога, изгледа ми, да је се Сава за ову недељу дана о свему овоме, информисао о мени. За то најпосле Сава рече," да он има у шакама потпун и тачан извештај о свему томе и да сам праву истину казао". За то Саво рече:" дакле ова девојка Милица, то је моја свастика, и ако ти се допада, ти нам овде отворено кажи као и услове твоје за женидбу." Незнам шта ћу ни какоћу сада одговорити, јер се о томе с'никим нисам ништа о томе договарао нити споразумео.Незнам ни ову девојку, ни њену фамилију;незнам ни ко су ни одакле су па ни овога Сава незнам да ли говори истину. Читава ме мука спопаде од те не извесности, па ни са Јоцом се нисам договарао. За то почнем гледати да се ма на који начин извучем из ове ситуације и куће на сокак и да упитам ма кога о овоме Љубомиру - трговцу, Саву и његовом сроству са овим. За то се ја укочим до после подне,"а и они да испитују девојку о њеном мишљењу пошто је све чула о мени, јер ја нећу тако с'неба да упаднем у тако важно животно питање - женидбу" - Но сви навале на мене, "да се одмах свршава посао" и неће да ме пусте никако напоље, што ме још више баци у бригу о незнању девојке и њене фамилије и некакој превари. За тим ме Саво упита "о суми новца уз девојку и другим условима." За тим ми Јоца прискочи у помоћ, "да је ред и да треба, да се и учитељ с'неким својим договори, па ћемо после подне доћи и све уговорити. Но опет ми недају изаћи из собе, а тада Јоца, устаде да иде па и ја скочим и пођем с'њим с'тим да ћемо после подне доћи". И тако једва се извучем из собе и куће и овога преговорања.

Чим сам изашао на сокак упитам Јоца, да ли штогод зна о овоме трговцу, његовој породици и девојци? " Он - незна ништа а Сава као Милановачког грађанина и механчију, добро знао да ли су у каком, сроству - незна". Одмах - право отидем Танасију Милановићу трговцу и он нам рече" - "Велезића"- и даје трговац и богат човек у Крагујевцу. После подне ме опет Саво зове али ја нисам хтео ићи без Јоце а он није могао због својих родитеља и родбине. Ја одем до Јоцове куће и молим га да се после подне вратимо у Прељину, али њему родитељи нису дали до сутра-других троица. Ноћимо.

Сутра дан опет ме зове да дођем са Јоцом њиховој кући после службе, што и учинимо. Да би се опростио од ове веридбе и преговора а и да се договорим са зетом, сестром, оцем. мајком и осталим мојим сродницима и пријатељима - Ја избацим велику суму новца од 150#.цесарских у злату, добру спрему, као за "сталног учитеља", венчање и ручак у Крагујевцу и све остало о њихову трошку. Они на све пристају, само недаду више од-100#. дуката, јер вели отац девојачки Љубомир ,"да је толико дао и првој својој ћерци " зету". Ја нисам хтео попустити никако него сам додао:"да ми се половина новца даде на испиту а друга половина пред венчање иначе; без тога - нећу више да гово-

рим за тим изађемо на сокак. Ту нас салете: Саво његов брат Никола, учитељ из Милановца, поп Стеван Ракић, описујући нам да је то врло честита кућа и породица у Крагујевцу,и да је девојка више пута долазила у Милановац код сестре Јулке и зета Саве,и тетке Јоке – Јованке - и да пристанем; зову ме на ручак. Али ја бегам само да се одморим од толиког наваљивања.Разиђемо се за ручак, они својим кућама а ја у "Краљ" механу. Таман уђем у механу, зовну ме окружни Начелник Браловић и упита:" да ли сам ја тај учитељ из Прељине, који се женим"? Стидљиво одговорим " да јесам" - али да још није ништа свршено, јер се колебам због не познавања тих људи ни девојке." За тим најучтивије замолим Браловића," да ли он познаје тога трговца Љубомира, што ми он даде обавештење:" да је то богат трговац из Крагујевца, да је био много година председник општине Крагујевачке; да је то врло честита фамилија и да истина не познаје девојку, али да је сазнао да је то врло честита девојка и да могу слободно ступити у брак са њом". Ја се нато мало охрабрим и овеселим.

После подне око 4. сахата, дође Јоца и зовну ме да се прошетамо до касарне. Нас сврати Саво на кафу а за тим и у кућу. Ту опет затекнемо читаво друштво и некаке нове пријатеље. Сви на мене опет навале, као хале на беријет, да пристанем на 100# дуката. Ја никако не попуштим да идем с'тим "да ја имам моје родитеље, стричеве, браћу,сестре, и другу многобројну фамилију и да трба да се и са њима договорим" и т. д. За тим пођем а и Јоца пође. Тада Сава каза старцу Љубомиру да пристане на ове услове, јер је такав услов овде какав неће наћи на другом месту. И он пристаде.Ја се знојим и тражим да чујем лично девојку " хоћели поћи за мене"? За тим Јулка изађе из друге собе са девојком Милицом и Саво јој стави јасно питање: пристајели да се уда и венча са овим учитељем Станојлом. Она поцрвене и јасним гласом каза: "Пристајем и хоћу" па побеже у собу. Ми се изљубимо. За тим поново послужење па нас и на вечеру зауставе, но ми нисмо хтели док се брачни испит не сврши. Тада они затраже "да испит буде ујутру", пошто они немогу поново долазити а ја немогу школу до петровадне напуштати без Министарског одобрења. Саво и остали учитељи салете Јоца да и он остане за ујутру што и учини по одобрењу Начелника Браловића - Ноћимо.

Сутра дан - на треће троице - Саво уреди са попом Ракићем, да ме испита без одобрења попа прељинског, као надлежног за мене. За девојачко одобрење за испит, мој старац Љубомир, телеграфира своме куму попу Станку у Крагујевац, да одобри испит попу Ракићу у Г.Милановац. Сутра дан после службе у цркви, ми се брачно испитамо, пошто ми предходно старац Љубомир положи 75# дуката, пред Јоцом и Савом. Нико мени није био сада раван са толиким новцем и тако лепом девојком. Одмах смо после подне заједно

шетали, разговарали и договарали се. Она ме зове" да дођем како било пре распуста школског у Крагујевац те да ме виде и остали сродници њихови. И ја заиста, чим се сврши испит у школи (око 12 - VI), замолим ревизора, за осуство; распустим ђаке 7 - дана с'тим да на Петровдан у школу дођу. Отидем у Крагујевац на упознавање и виђење. Ту су ме необично добро дочекали и упознали са многобројном фамилијом њиховом. Пробавили у њиховој кући 3. дана и договоримо се, да венчање буде у недељу 13.Јула текуће 1886 године што је и учињено. Кум ми је на венчању био Ђуро Врбовац, директор гимназије из Г.Милановца а стари сват Тодор Пантовић механџија из Горњег Милановца.Свадба је била код мога стрица код куће.Света је на ручку много било. Од моје стране био ми је на венчању мој отац Радисав, јер због даљине и Крагујевца, није могао други.Добио сам много честитки телеграфом. Тако сам завршио моју женидбу.

Некако одмах у Августу месецу по венчању те године, дође ми понуда од Митрополита преко полицијске власти, да сам изабрат и да ме пошаљу на продужење школовања на духовној академији у Русији; као одличан врло вредан ђак богословије.Промислим се шта да радим а и са женом се о томе разговорим јер нисам толики капиталиста, да обоје идемо и тамо заједно живимо до свршетка духовне академије и зато "одрекнем тај позив".

Много сам као ђак желео, да одем у Грчку на Калку - на продужење школе - академије - због чега сам учио грчки читати, писати а и помало говорити. Али ми одговоре из Министарства преко Митрополије, "да нема отвореног Кредита за Грчку", те тако је и то моја жеља пропала. Али ах!! да се нисам оженио само још месец дана и да сам отишао у Русију, данас небих био поповски просјак у селу. Нити би пружио руку за милостињу - зараду - ономе, коме треба да ја дајем милостињу и помоћ !!!?Никада нисам веровао у некаку судбину, ипак - ипак - има нешто преко чега се неможе силом прећи нити обићи. Тако је ваљда, моја субина, која ме је увек па и данас, пратила.Ваљда морам чашу горчине до дна испити.

Учитељовао сам и даље као одличан учитељ у Прељине све до 1888 године. У тој години завлада епидемија великих богиња, па и мене обори у кревет, а по врх тога добијем и запаљење плућа и једва останем жив. И једини доктор Кужељ ме спасе од смрти али ми остане "махна срчана", која ме је пратила кроз цео живот, па ми ни данас неда мира. Тешки су ми дани настали због те несретне болести - срца.

Ради олакшице у раду, као одличног учитеља, Министар ме премести из Прељинске четвороразредне школе и за управитеља исте у 1888 године. И тамо сам отпочео радити, али сам имао много терета, јер ђаци су много за-

пуштени били у науци. Ваљда због тога терета и нервозе,срчана ми се болест погорша тако да ми је непрестано досађивала. За то су ми лекари саветовали да морам непрестано ићи по шуми, брдовитом земљишту и пољу и одмах напустити школу и школски рад. Средства нисам имао, да живим без школе и за то морадох и преко воље, напустити школу и ићи у попове и узети просјачки штап у руке, који и данас носим и којићемо у гроб отерати. Много сам пара и сву женску готовину потрошио за лечење мога срца.....

Као учитељ у Прељини и у Брђанима, био сам одличан и свуда похваљен; у друштву признат и много поштован. Моји ђаци, доцније су били велики и признати људи и у војсци и у грађанским струкама као и они који су заостали у селу као земљорадници. Ја сам се збиљски трудио и нисам жалио мој живот ни моје живце, те да створим од њих добре људе, грађане,вредне, способне и пуне поштовања и правичности, што се то и данас види по њима и њиховом породу, магде се находили и на ма каким пословима били. Где год ме виде, прилазе ми руци и гологлави просе "благослов" као њихов или њихових отаца учитеља. Тако сам завршио учитељовање.

2 Моје поповање и грађански живот.
а) Поповање у Такову - историјском -

Прешао сам у кратким потезима мој учитељски грађански живот, у колико сам се сећао из прошлости. А такоћу и моје поповање укратко описати.

Када сам видео, да ми срце све више и више својом слабошћу досађује, што су ми и лекари непрестано говорили, то сам морао гледати средства за опстанак будућег живота, то се обратим тадешњем Епископу у Чачку Никанору (моме бив.[шем] ректору) и замолим га да ми даде празну Тополску парохију. Но он ме прекоре,"зашто се нисам пре јавио; већ је исту обећао Стевану Гуњвићу и сада ће га у идућу недељу рукоположити".За то ми даје моје село Дучаловиће а попа Аџемовића хоће да премести у његово село Заблаће а тамошњег попа Владимира, узеће у духовни суд за судију и већ су они дали своје пристанаке за то. За то ми рече: да се сада зађаконим и запопим, па да причекам у школи, док ми дође постављење, јер он одмах по недељи иде у Београд, па ће све то уредити. Ја на то пристанем и дођем прве недеље великог поста 1889 године и постанем ђакон. За тим одем у школу на дужност. Тек 25 марта - на Благовест,- владика ме Никанор, рукоположи за свештеника 1889 године и одмах после подне крене се за Београд а мене актом упути "на рад у конзисторију", до" даље наредбе ". Тамо се дуго времена задржи у Архијерејском Сабору.

Пошто је се приближио цвети и ускрс, то Епископ Никанор депешом, на цветни понедељак нареди суду, да ме одмах упути за Цвети у Таковску цркву

на службу, јер тамо свештеника није било већ 2 године а парохију су опслуживали околни свештеници из:Љутовице,Брезне,Бањана, и Г .[орњег] Милановца па чак и из Мра[манастира] Вујна. Ја сам мислио, да ће то бити само за цвети и ускрс "привремено" и " до даље наредбе", као што ми је и обећао. Отидем и проведем цвети, велију недељу, ускрс и још неколико дана - свега 15 дана. За то се поново обратим Епископу Никанору и молим га, да ме "по обећању", постави у Дучаловачку парохију. Но поново дође наређење "да останем у Такову, до даље наредбе". Али мој стари зли дух опет се појави са злом судбом мојом. После неколико дана деси се промена јерархије Митрополит Мраша и његови епископи, даду оставке на своје положаје а на њихова места поврати се истерани митрополит Михајло са новим владикама. Ја останем у Такову као парох - таковски. За то се одмах преселим у Таково и почнем поповати као таковски свештеник.

Како сам био сиромах а нисам имао ни своје куће, нити је било црквене куће а морао сам две цркве:таковску и Савиначку служити, то сам се много мучио. Морао сам становати у сељачким прифатним џогарама и сламарицама и ћумезима, где су ми жена и деца, пропадала у влази, зими без игде ишта, па сам поново отпочео боловати а жена и деца ми се са свим разболе. Доктора сам морао стално звати и лекове куповати. Ох! јадан је то живот, једног свештеника са женом и децом, где мора становати заједно са сељацима у њихову ћумезу! Проклете душе наших великаша у мантији и капуту, који су у оно време ведрили и облачили и могли све створити, што је потребно било за осигурање у будућности цркве и свештенства њеног.!! Проклети!!!

Чудан је наш народ сељачког сталежа. Чим види човека или службеника зависно од њега, он хоће да га упропасти на све могуће начине и да га подчини својој вољи и зависности.

Баш у тој 1889 години, одпочне страшна партијска борба у Србији. Људи су се гонили као зверови; један другога су убијали тајно, јавно, ноћу, дању и на свакоме месту.Злоба, пакост, крађе, хајдучија, паљевине, убијање стоке, уништавање воћњака, јабучара и свега осталога имања и штала то је постало обична ствар. Поврх свију несрећа, хајдуци и разбојници су се намножили на све стране и напунили шуме, гудуре, потоке и све стране то махом партијски "осветници". Тешко оном на кога пруже руку партијски прваци и вође многи и многи најчестији људи у томе страшном времену, платили су главама своје поштење, част и имовину. Ко није хтео припасти некој партији, тај је морао платити главом и имовином својом. Ах.! то је страшно и ужасно време било настало, и много би требало писати да се сво зло и несретно стање опише, које је у томе времену било завладало.

У јесен те године, ја се преселим из Такова на "Савинац", у једну стару црквену кућу - чатмару - Ту је имало и цквеног имања кога су сељаци држали под "закупом". Савинац" се зове по влади св.Саве, где се много света скупља, ради њене лековитости. Од извора св. Саве, па на 15. метара ка истоку Књаз Милош Обреновић сазидао је врло лепу цркву 1817 године у славу св. Саве, чије се развалине находе на брегу, више ове цркве. Осим тога, био је подигао потребне грађевине око цркве и закупио велико имање око цркве и поклонио га овој цркви. Све до 1839 године ова црква, имање и грађевине, припадале су као метох - мра(манастиру) Вујан и ту је браство овога манастира седело и служило, али је те године укинуто а Савиначка црква и њено имање присаједињено је парохији "Таково Савиначкој - пошто обе цркве - Таковска и Савиначка - спадају у једну парохију.

По несрећи и ја се поведем по људима моје парохије и одпочнем агитовати са људима уз једну партијиску групу а то неби било нити би се ја машао у партијиски живот, да нас није изазвао Павле Смиљанић првак "радикалне партије" и дугогодишњи "Таковски" и народни посланик, услед овога случаја.

Још када је краљ Милан долазио у Таково у 1888 години, обећао је народу "да ће подићи у Такову школу". Но услед његове абдикације у корист његовог малолетнога сина Александра "одмах се образује "Краљевско Намесништво", до пунољества његовога.Тада Павле, као посланик из Такова, напомене намесницима обећање Краља Милана и они одмах нареде начелнику округа рудничког -"Церовићу" - да изађе са инжењером а у договору са Павлом - изабере место за школу близу механе Павлове. Народ из села: Такова, Љеваје, Синошевића, Лачеваца,Шарана,Дренове,Клатичева и Врнчана, био је се скупио код историјског "таковског Грма", и једногласно тражио "да се ова школа подигне на средокраћи свију ових села - на "Побрђу", код таковског Грма - једном прекрасном и здравом месту". Начелник Церовић, није хтео о томе ни чути, већ одмах нареди," да се свет разиђе, јер их није нико звао овде". Ко се одмах не покори овоме наређењу, биће силом власти отерат у затвор." Павле назове јавно, сав тај народ,"бунтовницима и "куржонима" и од тога часа створи се "Либерална партија" у Такову и целој његовој околини. И ја сам био са народом за то,да се ова краљева задужбина подигне на "Побрђу код таковског Грма", где је био онај судбоносни договор у 1815 години(11.маја).Церовић са инжењером одреди "место" где је и данас школа постоји крај пусте механе Павлове у једној бари и моџвари.

Тада сви прваци из горњих села повичу Церовићу и Павлу "да ће се жалити Краљевским намесницима". И заиса пошаљемо жалбу на којој сам и ја био подписат, Краљевским Намесницима.Опет изађе комисија под управом

овога церовића и у договору са Павлом - остане исто место. Тада поново Павле и Церовић - прозову све жалиоце "куржонима" - "либералима", међу којима сам и ја био. За тим је настала страшна и огорчена борба због ове школе. Ја сам те борбе душа био. Борба је вођена лично, штапом и на зборовима. Павле је радио на све могуће начине да угуши тај покрет. Срества нису бирата.

Пошто сам ја био душа тога покрета,то су Павле и његови једномишљеници на све могуће начине гонили ме и све оне који су уз мене били; на све могуће начине, досађивали су ми на путовањима ме пресретали, камењем нападали; моју стоку убијали, ограду обаљивали и т.д. Када им то није било доста, измишљали су на мене разноврсне кривице и тужакали ме владици Сави и духовноме суду. Кад им и то није било довољно него су и хајдука Бркића два пута на мене и моју кућу шиљали, али ме овој није могао ухватити, јер су ме његови јатаци спасли.Све је ово хајдук Бркић, Војко и дружина њихова признао на суду у Чачку, изговарајући "да сам већи хајдук од њих". Нападали су ме и путем штампе, али ми нису могли доскочити нити ме уђуткати. Постао сам због тих нападаја прави дивљак, готов на све. По два револвера носио сам у џеповима и на најмањи шушањ пуцао а и кући сам имао добро оружје и јакога момка - готовог на све. Осим свега тога, бранио ме је Епископ жички Сава за то што је имао јако уверење о мојој вредноћи, способности, тачности у свему и чувању интереса , цркве и њене имовине, као и зато што је мој највећи противник Павле све ове тужбе, нападе и остала незаконска дела стварао противу мене, како би ме "отерао" из Таковске парохије на друго место "силом кад нећу милом", и поставио његовога сина Милорада свршеног богослова - за свештеника - пароха"- Тако је борба вођена и трајала непрестано. Школа је рађена у оној бари, врло "брзим темпом", због много бројник нападања путем штампе и у народу.

Кад је школа довршена, постављен је за учитеља неки "Саватијевић" и његова жена Милеса, али страховити "партизани - радикалски", који је из душе мрзео све оне који нису радикали и "да ће их зубима клати". У томе је правцу све ђаке и сву омладину васпитавао. Због тога сам и ја са њиме на растојању живео. Само по званичној дужности општилисмо. Али пошто сам се свима мојим силама трудио, да будем у сваком погледу исправан до најмањих ситница, како у свештеничким дужностима тако и прифатно тачан, то су ме ипак људи поштовали па је ме и Павле све мање нападао а нарочито од онога времена када умре његова снаха - Милорадова жена", те изгуби право на поповски чин. Тако је трајало све док нису у Србији настале друге прилике и крупне промене у државној управи.

Настала су друга времена у Србији. Краљ Александар Обреновић, ожени се удовицом "Драгом Машин" - по роду Луњевицом и много старијом од њега. Она га је толико обрлатила и надвладала, да је он морао чинити све, што му она каже а пошто није имала деце - то је намеравала да наговори Александра, да прогласи њенога брата Николу Луњевицу - официра за "престолонаследника" српске краљевине, што је било противно народу и српским интересима. Пошто је рођена у Г.Милановцу,то је вукла за свој крај и огромно имање, које је њен ђед Никола и отац Панто, оставио и у селу Луњевици и у Милановцу. За то је јако наваљивала на свога мужа Александра - Краља - да подигне двор у "Такову" и селу Луњевици. На основу те њене жеље, луди и обесни све моћни окружни начелник "Шурдиловић" са окружним одборима и скупштином, донесу решење" да округ"руднички" подигне двор о своме трошку у "Такову". Пошто су били груписати оба округа:Чачански и руднички у један округ -"руднички" са седиштем у Чачку - то по заповести начелника Шурдиловића и осталих власти, натерају народ из целог груписатог округа, те је кулуком, довлачио камен, песак (чак из Мораве) креч(чак из драгачева) циглу,креп и сву осталу јапију са свију страна краљевине Србије,као што је проклета Јерина гонила народ на кулуке. Народ је терао и ноћу и дању на кулуке и на смену а исто тако и мајстори су непрестано на смену радили; док је тај пусти дворац довршен. Страховите су клетве падале и на Краља и његову породицу и на тај двор, као и на све оне, који су на томе радили и одобравали -"да се зида"-.Двор је био готов до септембра 1902 године. И заиста те клетве и сузе народне, доцније су се испуниле, јер је Краља и његове породице нестало а двор је опустио и разрушен био. Начелник Шурдиловић звани "хабадакија" – насилник - оћоравио је и једва је у највећим мукама умро а зло су прошли и сви они који су решавали и одобрили ово грађење тога пустог двора.....

Чим је дворац одпочет да се гради, ваља да по наређењу из двора, Епископ Сава одмах одреди комисију у којој је био председник уједињеног округа рудничког прота Сретен Михајловић из Чачка са среским Начелником из Г.Милановца и једним Чланом духовног суда, која дође у Таково и Савинац са задатком "да се образује засебна парохија цркви Таковској са засебним свештеником који ће служити цркву, парохију и двор и који ће се плаћати из краљеве благајне - цивилисте-. А исто тако да се образује засебна парокија цркви савиначкој од заосталих и околник села, коју ће служити засебни парохијски свештеник на Савинцу. И комисија то изврши.

Ради тога, начелник окружни из Чачка са окружним одбором, одреди већу суму новаца из буџета, ради набавки најпотрбних ствари за цркву Таковску, пошто она није имала такорећи - ништа.По наређењу црквеног суда

Еп[ископије] жичке ја пошаљем списак најпотребнијих ствари за св. службе у цркви Таковској. И све се ствари пошаљу преко духовног суда за цркву, које ја на реверс примим и донесем у цркву,освештам и уведем у инвентар. За тим одмах настанем са туторима цркве, те ударимо циглани патос и остале најнужније оправке извршимо. Осим тога општина одреди већи број грађана, те се зравна сво земљиште око цркве и пут добро оправи до цркве.

Борба је настала између свештеника, који ће доћи на Таковску - платежну - парохију. Највећи је кандитат био Божо Јаковљевић из Бешића, напредњак, кога је окружни начелник Шурдиловић - јако препоручивао двору преко Министра.Но ја нисам хтео по никаку цену попустити. Нуђен ми је полажај судије у Шапцу, парохија у Баточини, грошници или где хоћу, само да "пристанем" а они ће све урадити, што треба за тај премештај. Нисам хтео ићи нигде из Такова и Краљевог двора. Али ах! јако сам се преварио, што ми се и данас свети!!

Да би још боље осигурао мој опстанак у Такову и двору као платежни свештеник, то одмах близу школе и цркве, купим парче земље више "Шоровог",чаира, и одмах се погодим са мајсторима:Андријом Дамњановићем из Дренове и Павлом Живановићем из Шарана, те ми најбржим темпом израде кућу на тој земљи и ја подпуно урадим, авлију засебе и сво остало земљиште засебе заградим. Ниже куће сам већ био посејао детелину, која је јако бујала и расла а више куће и около посадио сам јабуке,крушке, трешње, шљиве и друго воће. У томе раду помагали су ме сви моји добри пријатељи и парохијани.

Настао је Септембар месец 1902 године; Тада буде одређено, да ће Краљ,Краљица,влада и остали великодостојници доћи у Таково да присуствују освећење новога двора и предавање истога Краљу,"као дар рудничана". На дан -7 - Септембра исте године, краљ је требао доћи на конак у двор а – 8 - Септембра - на малу госпођу - бити на литургији у Таковској цркви, где ће владика служити.

Још изјутра 7. септембра, огромне масе народа, војске, жандарма и свију могућих велико - достојника - дођоше на сво поље око двора у цркве и околних места заузеше.Владика Сава, још сабаиле дође из Чачка и код мене се настани. Свештеника је много са свију страна дошло (преко 40). Неке сам примио, колико их је могло стати и сместити се у собама,подруму и вајату на преноћиште а остали су смештени по сеским кућама. Ја сам морао непрестано трчати час цркви, час у двор, час у школу а и на Савинац,јер тога вечера треба краља дочекати, који из села Луњевице и Г.Милановца долази. Владика Сава, даје ми инструкције и инпулса за све а што се тиче"бденија" у цркви, нареди ми, да сам у име Његово, одредим свештенике, који ће служити бденије и

јутрењу и литурђију што ја и учиним и поднесем му списак. Ради сваке сигурности црквењак и 2.његова помоћника - закључају цркву а општинска управа - одреди јаку стражу око цркве, ради чувања исте и њенога украса споља и изнутра.

Када сам се вратио од цркве кући, затечем код владике начелника Шурдиловића и неког Министра из Београда. Ту се одмах постави вечера и поред владике, зауставим и ову двојицу. Тако рећи силом ме наморају те и ја са њима седнем и ако сам хиљаду послова имао. Ту ми саопштише да је Краљ јавио вечерас да ће ноћити у Луњевици и да ће ујутру у 6. сахати доћи у Таково (8 -IX на малу Госпоину) на службу."Шурдилови и тај Господин отидоше на конак у двор а ја сместим Епископа Саву у једну засебну собу.Ту га распреми његов Ћирица за спавање. Ја, ђакон и остали попови, вечерамо и распремимо се те лагнемо спавати у другој соби. Ујутру сабаиле ја пораним, пробудим остале те устану и све се спреми за умивање владике и т.д. Владика устане око 5 сахати, умује се, обуче и спреми се па са ђаконом и осталим поповима, оде у цркву на јутрењу. После јутрења, владика се обуче за литургију надајући се Краљу у 6.сахати "по обећању". Тек у 1/2 8.сахати попови огласе долазак краљев. Владика и ми сви смо се надали, да ће краљ прво доћи у цркву па после у двор, али тако није урадио, јер је право са пратњом, отишао у двор и тамо се задржао до 1/2 10 сах. Владика је свршио литургију и марао онако обучен чекати Краља у цркви.

Мене је владика био разрешио од службе, пошто сам непрестано имао посла.Тек када попови огласе полазак Краљев у цркву и ја се обучем и сви изађемо пред цркву до врата авлијских. Ту дочекамо Краља, краљицу и осталу његову свиту.По одобрењу владичином, ја на памет поздравим Краља са врло лепим поздравом, који су саслушали са великом пажњом. После завршетка литурђије, владика је говорио врло лепу и значајну беседу.

По свршетку литурђије, краљ зажели да види све старине ове свете цркве и да чује историјске успомене овога места. Владика је нешто причао, али суштину појединих историјских успомена није знао. За то се мени Краљ и Краљица лично обрате као месном свештенику," да им покажем све знаменитости од старине и устанка Књаза Милоша." Ја Краљу и Краљици кажем, да је велика историја овога места и ове свете цркве и да би то дуго времена трајало, да се све покаже и опише."Она нарочито краљица Драга, замолеме "да им све по реду покажем и испричам, па макар и цео дан трајало." Ја тада у кратким потезима, опишем по предању старих људи, о месту и околини ове цркве,још из римског доба о гробљу и гробовима на овоме месту, о камену са јужне стране цркве, и да је тај камен на гробу некаког знатног човека из тога

доба, о куршумима у прагу испод царских двери и да се ти куршуми находе у музеју београдском, о кревету "ћаје паше" и његовој пушци више кревета, а његовом преноћишту у овој цркви, о војсци тога паше и њеном конаку у "росуљама" крај река Лесковице и Таковакуше, о служби на цвети 11 априла 1815.године, коју је служио поп Матије - ђед Павла Смиљанића из Такова и причестио Књаза Милоша и све војводе који су били дошли, као и сав народ. За тим сам објаснио узрочну везу између ове цркве, таковског грма и Камена, са кога је Књаз Милош изговорио оне знамените речи:"Ево мене а ето вас и рат Турцима".За тим сам казао и о "заклетви" Књаза Милоша и војвода Књазу Милошу, који је извршио овај поп Матије, као и договор да сваки војвода одмах иде у своју нахију и народ подигне на оружје и пође право на скуп на Љубић - према Чачку. Још сам напоменуо Краљу и осталима - пут, којим је Краљ Милош преко Савинца, отишао за Љубић, као и то да је се Књаз Милош са својом пратњом свратио на воду св.Саве, на Савинцу; ту су се умили и Богу молили а Књаз Милош је се заклео "ако победимо Турке, одмах ћу овде подићи цркву св.Сави;" што је и учинио 1817 године,која и данас постоји и служи. Све сам то говорио јасно и разговетно, што су стенографи бележили.Тада су ми Краљ, Краљица и остали великодостојници, заблагодарили на овоме извештају и руковали се самном а нарочито ми је Краљ заблагодарио јер "није знао ову важну везу између ове цркве, камена, сабора, главара народних као ни ову везу између цркве и таковског Грма". За тим ми је поново заблагодарио и руковао се самном.

У томе моменту и расположењу ја сам искористио, да помогнем цркву и покажем Краљу, Краљици и осталим велико-достојницима, да је ова црква стара више од 150. година, коју је подигао и због чега (потурчењак Порча из села Клатичева); да је врло сиромашна, да нема никаких прихода ни капитала, да је трошна и слаба, као што и сами виде, да би је требало сачувати за будућност као историјску успомену, да се несме у њој много свећа палити због ватре и труле дрвенарије и да би требало засебну цркву подићи где ће се све те богомоље вршити а народ Богу молити.На ове моје речи, Краљ пођута мало па за тим окрете се мени и пред свима јасно рече:" да ће подићи и сазидати нову цркву овде, каке нема у Србији; идуће године, само ако ми Бог даде те будем жив." Али не дочека да испуни своје обећање дато у овој светој цркви као што ни ја недочеках, да будем дворски свештеник, цркве Таковске светог Ђорђа, кога је славила и посвећена му била.

За тим је литија пошла из цркве ка двору. Свештенство,владика,Краљ, краљица и остали, велико-достојници,жандармерија,војска огромне масе народа пришле су у тој литији. Попови су непрестано грували. Настало је ос-

већење двора али кратко, јер је био владика исувише уморан. Ручак је био величанствен, на коме сам и ја био позвати до владике седео.

Тек увече, владика Сава дође на конак мојој кући. Тада ми пркосно рече, што му нисам раније показао све оне историјске податке," што сам их Краљу у цркви казао,те да он то зна и краљу објасни".Ја сам му кратко казао,да ме није ни питао, а када је долазио није хтео ни гледати те историјске знаменитости, као и то "да ја то све знам од старих људи, којих још има живих а нарочито неког Јована Васовића старца од 100 година, врло ведрог и памтљивог човека, коме је било " близу 13" године када је био тај сабор у Такову (1815 год). Ја сам се трудио све бележио што сам чуо а лако сам запамтио пошто сам знао Стенографију, што је владику јако изненедило и због чега ме је јако заволео, наклоњен ми био и помагао ми у свакој прилици.

Краљево обећање, моје надање за дворског платежног свештеника, цркве Таковске, -29=ти Мај 1903 године, све је уништио.....

После 29 маја настало је ново време, нови њуди, нова стања, и нове власти које су ништиле сву прошлост и успомене.За мене је нарочито настало црно време, и црни дани. Моји непријатељи чинили су ми још веће штете и нападе од оних што сам их већ поменуо.Имао сам засађен шљивак - воћњак - и јабучар - и то је све за једну ноћ сикирицом испресецато и уништено; једне ноћи дођу зликовци и сав јагодњак и малињак почупају и униште. Није им помогло ништа што сам се жалио властима јер су ме сматрали" обреновићевцем" а за њих у то време није било власти. Идуће године зликовци упадну у тор мојих оваца (око 40) и само их ножем испод гуше исеку и оставе. Није ми ни за ово помогла жалба, јер им власт тражи"очевидне доказе". Када ми нису могли ни на овај начин доскочити и натерати ме на премештај, тада Павлов син Милорад" - "богослов"- напише допис у "Златибору" – листу - врло безобразан и вређајући допис"како сам ја прост геачки поп, како носим просте хаљине, како дирам жене и девојке циганске, како просим од сељака: шљива, ораха, сланине, сува меса, разнога жита и како хоћу да им народ џабе ради и т.д.ит.д. На то ја одмах пошаљем исправку и поднесем тужбу првостепеном суду, противу уредника "златибора". Но уредник изда писца Милорада Смиљанића из Такова и почне суђење.Тада ме салете Павлови пријатељи: Коста Борисављевић - адвокат, мој пашеног Сава Нешић, Урош Ломовић одвокат,Жико Пољавић адвокат, па и мој адвокат Алекса Радуловић адвокат из Чачка - те ја опростим пред судом кривицу Милорада с'тим, да ми се пред судом извини и трошкове плати, што све у записник судски уђе и ту се измиримо. Више никада док је жив био, није ме нападао. У томе времену буду нови општински избори и на велику молбу Павла и његових пријатеља, ја са мојим пријатељима - либера-

лима, самосталцима и напредњацима – помогнемо - те буде изабрат за председника Павлов син Агатон, ским сам ја одавно тајно у великом пријатељству живео.

Од тога времена, Павле и његова кућа живели су самном у врло добрим односима а исто тако и сви Павлови једномишљеници. Настали су таки интимни односи између нас, да Павле није хтео славити нити како друго весеље и гозбу чинити без мене и моје куће а тако и ја без њега и његове куће. Често је говорио "да је много грешио према мени а и ја према њему - што се нисмо разумели и што сам ја нагињао да помогнем цркву таковску а и због Обреновића".и т. д.итд. Његов син Агатон у свему ме је помагао и у свему ми излазио у сусрет а нарочито у набавкама за цркву и парохију. Тако је текао живот до мога пресељења у Брђанску парохију.

За мога поповања Милева Алемпића генералица, сестра Књаза Михајила, погоди мајсторе, те стару дрвену цркву - "препрату" - уз зидану Савиначку цркву - сруши и дозида нову; обнови старе спомен плоче умрлих чланова породице обреновића и Вукомановића (из Срезојеваца - оца мајке сродника књагиње Љубице) и све их (њихове кости) сахрани у нову гробницу у тој дозиданој цркви,који и данас ту почивају. Неке је чланове донела и из Београда и ту их сахранила. Она ме је много поштовала и помагала за то што сам је у овоме послу помогао и што сам био у милости Краља Александра и Краљице Драге. До год је била жива, ја сам је походио у Београду и она је се радовала моме доласку и увек ме молила да обиђем Савинац и обновљену цркву св. Саве, што сам ја редовно чинио, под видом, да обилазим моје пријатеље у тим селима.

б) Моје поповање у Брђанима- парохији

У 1906 години умре поп Данило Даниловић из Брђана и парохија остане удова. После годину дана поднесем молбу епископу сави и тражим да ми даде упражњену парохију брђанску јер ми је досадио живот и борба у овој парохији таковској. Он ми рече,"да ћутим и никоме ни речи да не говорим ни о молби ни о премештају и да ће ми дати ову парохију чим се наврши година дана од смрти попа Данила. За то време парохију су ослуживали калуђери из манастира Вујна: Емилијан и Исаија.

У Децембру месецу 1907.године 7-дана (по св.Николи) спремим се за пресељење у Брђане. При моме поласку, било је се много народа скупило из моје парохије таковске, код моје куће и механе Павлове. Ту се поздравимо и изљубимо. Ја свима изговорим поздравну реч и замолим све,"да ми опросте ако сам кога ма чиме увредио а ја свима праштам и молим Бога да им и Он

опрости." За тим сам се обратио Павлу, Арсенију, Леку и Луки, Петру, и осталим првацима и домаћинствима и изговорим им" да смо много грешили и да треба да заборавимо на то" ит.д. Павле и остали се заплачу а и ја - па се сви изљубимо и ја се попнем на кола и пођем. Сав свет је викао "Сретан ти попе пут". Пошто су кола са стварима, већ отишла у Брђане, ја пожурим ради скидања ствари у празну кућу бив[шег] попа Богољуба Н. Милошевића, који је био премештен из Брђана у "Сјечуреку".Кућа је више школе.

Тек сам доцније сазнао да је 17 - кандитата било за ову - брђанску - парохију као и то, да је Павле Ј.Савић из Брђана, народни посланик, са неколико људи ишао владици Сави и молио га,"да мене не поставља на брђанску парохију". Но Епископ Сава, чврст као стена, одбио их је кратко:"Што писах - писах и да на томе остаје, а да сам ја вредан, трудољубив, и да ће они потпуно бити задовољни самном".

Када сам се доселио у брђанску парохију и сам сам, оборен слабошћу својом и моје попадије, окренуо други начин живота. Трудио сам се свим мојим силама да задобијем све прве људе уза се а нарочито моје бивше ђаке. Сви су се изненадили мојим радом и поступцима. За партије нисам хтео ни да чујем а нарочито после једнога случаја.Павле Ј.Савић, добио је сина и звао ме кући на крштење.Било је доста изабраних гостију са свих страна па и из Г.Милановца. После обављеног крштења, које сам извршио најсвечаније сели смо за ручак и по реду је вршено шта и кака трба.Било је свакојаких говора и политичко-партијских. Сви су ме изазивали да и ја речем коју, као стари - либерал - али сам ја ћутао. Тада је Павле пред кумом и свима осталим гостима, изговорио ове знаменитости рече мени лично " драги мој попо знам те добро какав си био у Такову и Савинцу и зато сам те страшно мрзео, јер смо се сви плашили твога партијског рада, па смо све чинили да недођеш међу нас. Али смо се уверили за ових 6 месеци, да ти ниси онаки како су нам причали из Такова, Савинца и околине њине. За то те пред свима овим мојим гостима молим, да будеш повучен од партија и да се не мешаш у њих. Ти можеш исповедати шта хоћеш, али то исповедање да нигде и ни у којој прилици не исказујеш. Знај добро, ако тако поступиш имаћеш у мени и свима нашим грађанима највећег и најбољег пријатеља у парохији уживаћеш највеће поштовање."Све су очи на мене биле окренуте и ја сам на то устао и свечану реч дао Павлу," да се никако нећу мешати, ни говорити нити икада гласати за кога партијског човека нити партију." Тада је се Павле самном пољубио као и сви остали гости. И заиста, до данас нисам се нигде мешао нити на партијске зборове ишао, ни за кога гласао. Говорио сам увек,"да су сви моји парохијани и да су једнаки пред Богом, црквом и њеним слугом." и т. д. и заиста Павле ми је био највећи пријатељ и

помагач, док је био жив. Услед те наше љубави, једном приликом, рекао ми је у Ма[манастиру] Вујну "да ће за годину дана, подићи цркву близу школе, коју је његов отац Јефрем подигао, те макар сву своју имовину потрошио". Али ванредна болест "црвени ветар" обали га и он умре за 7. дана, те се тако не испуни његово обећање а неће се никада ни испунити под оваким приликама

"Пошто парохија брђанска није имала као ни остале у Србији, свога парохијског дома, у коме би становао парохијски свештеник, то сам се уселим у празну кућу попа Богољуба Н. Милошевића (бившег свештеника парохије брђанске, више брђанске основне школе). Ту сам седео до Митровдне те године, ге ми је добро и угодно било. У школи су били учитељи: Милисав Никитовић и његова жена Роса. Са овим учитељем сам живео у врло добрим односима све до појаве комунизма, где је њега ђаво однео у његово коло.

Поп Богољуб дође код мене, одмах после ђурђевадне и понуди ми кућу и имање на продају са ценом од 4500 динара. Ја сам био изнурен болешћу својом и попадином и нисам имао толику суму новца положити попу, пошто је тржио "готово". За то се обратим Павлу и изложим му ову ствар, као и моје материјално стање."Једино бих могао новац набавити продајом мога имања у Такову. Тада ми он рече:"да не хитам са том куповином, јер поп Богољуб мора кући продати и ја знам његову потрбу. У крајњем случају, подај му до 3.000 - динара а ако пристане, он ће ми дати 1000 динара за капару" и тако би и било да се није појавио обрт у овој ствари. Павлова браћа: Димитрије, Сава и Јеротије, поделе се и Димитрије добије механу брђанску и имање крај реке Деспотовице и оно што иде уз њихову механу а астало имање остане браћи у селу. Једне ноћи поп Богољуб остане дуже времена у механи са људима. Ту га упита Димитрије," да би му поп продао кућу о ово имање које је попово уз кућу"? Поп му каже (да ће му дати) цену од 4500 динара. Димитрије му одједном истури цену од 4000 - динара.Људи салете попа и Димитрија и они се погоде за 4000- динара - за готове паре.Димитрије узме од механџије 1000 динара и положи попу у име капаре. То и напишу. Кад то чује Павле, да цркне од муке и страховито нападне Димитрија и умро је а са њиме није проговорио. Једва је Димитрије пристао, те ме је оставио да станујем у кући до Митровадне те године, када се преселили у Прислоницу.

Моја жена Милица била је доста млада (тек 16 година) када је се венчала са мном. Одрасла је код родитеља врло строгих а нарочито њене мађехе Миле, која ју је држала у највећој строгости и стези. За то и нисам успео да многе предрасуде и друге, ствари - одбијем од ње. Имала је неку луду памет, те када ју ја мало шта навикнем,одмах плане да се "убије" и много пута себи је нанела таку повреду, да су је једва доктори спасавали од очигледне смрти. Ово

је и мој живот горчало, те сам све више слабио. Преко сваке мере инаџија, кавгаџија и прзница, те је услед тога, често пута долазила у сукобе са комшијама и комшиницама, али је ипак била врло вредна и радна.....

Услед овога стања, често је побољевала а нарочито"кад је родила најмлађе дете - услед немања бабице - назебла је и непрестано доцније боловала.

Нападај Бркића - хајдука и њу је толико потресао, да је стално била болесна, а најгоре је на њу страховито дејство имао случај са нашом ћерком, Христином од кога сам случаја почео јадницу и водити лекарима, те сам тако врло рано почео трошити на докторе и апотеке - њена слабост и мене је упропастила, у 1897 години једва је остала жива и једва су је доктори спасли у Крагујевцу а нарочито Гончић.Али по несрећи није хтела да се држи упуства лекарева, већ је доцније опет почела страховито боловати.Трчао сам на све стране и свима могућим лекарима по Србији; куповао небројене лекове и хиљаде трошио, али без успеха. Здравље се није могло купити новцем.

Поред потреса са ћерком Христином, још јој је већи бол причинио наш син Милорад. Дали смо га у I .раз.[ред] гимназије у чачку. Учио је врло добро и пређе у II. раз, но тај разред повтори. Одведем га у Крагујевачку гимназију и упишем у II . раз. и сврши га и пређе у III. раз. но тај разред повтори и тек идуће године сврши га и пређе у IV - раз. но буде искључен за годину дана, те му и та година пропадне.Те идуће године, неможе испит положити и буде "одбијен од школе:"

Овакав живот нашег сина толико је хрђаво на јадну моју Милицу утицао да је много суза онако болесна пролила а болест јој се толоко погоршавала, да ни сам нисам знао шта да радим. Чак није хтео допустит ни да кући дође тај наш несретни син Милорад, говорећи "или ћу ја њега убити или ћу умрети а ову срамоту нећу трпети." Мислио сам, шта да радим и почнем јој говорити,"да га дамо у подофицирску школу у Крагујевцу". Она јадна, са болесничке постеље, одговори,"води га где знаш и набоље ће бити да га убијеш". И заиста, ја га одведем у Крагујевац и упишем у ту школу, где проведе 2 године и као поднаредник сврши исту и упућен буде у трупу у Ваљево.У војци је провео 9 година и био произведен за наредника и официра. Но у Ваљеву због неког несретног случаја (ударио војника и овај умро) напусти војску и војени га суд осуди као грађанина на 9 месеци строгог затвора и деградацијом чина. Тада без мога знања, побегне у Италију и тамо је живео све до новембра 1912 год. Те године сви кривци па и он буду помиловани и он се врати у Србију, али са некаком женском и са 4. детета - "пасторчади".Знајући да се та женска није по нашем закону венчала и да је вере католичке, ја их нисам хтео примити а он

није хтео без ње бити, те и он нехтедне становати у мојој кући. За тим га позову на војену дужност и помоћу пријатеља мојих буде упућен у војено технички завод у Крагујевцу. Но и ту нехтеде мировати и мирно радити свој посао - отпусте га. На мој рачун,узме одело и за себе и за жену па и децу, и задужиме великом сумом. И тај сам рачун исплатио, само да се не судим и своју част не окаљам, пошто су ме тамо много уважавали За тим се опет досели у Чачак, и ступи у пивару "Крен". Ту му је врло добро било и добру је плату имао (затварао флаше а по 10 дин. дневно плату примао). Али се почне опијати и туђи са момцима - те га и одатле истерају. После се разболи и она жетурина није га хтела гледати већ је се вратила у Италију, а он отиде у болницу где је лежао два месеца, а за тим га упуте у Милановачку болницу. Ту је лежао кратко време и 11. октобра 1913 године - у петак - умре. Одмах сам све спремио и пренео га у "речанско гробље" у Прислоници и ту га сахранио, споменик му подигао и сво подушје издао.

Тако и он заврши свој доста мученички и пађенички живот а све због своје непажње, неслушања, самовоље и не покоравања нашим и осталим саветима пријатеља и учитеља. Можда сам и ја крив у томе, што сам слушао моју јадну попадију, која није никако дала, да га дадем у пољопривредну школу, где је он желео, већ је хтела да има сина "господина".

Ја сам се 27. октобра 1908 године преселио из Брђана у кућу Миша Илијћа у Прислоницу и ту сам становао све до моје интернације у Мађарску. Надао сам се побољшању здравља своје јадне попадије, али без успеха. Она је стално лежала у кревету а ја сам је лечио и набављао лекове, које су ми доктори препоручивали. Трчао сам на све стране докторима и водио је, али јадној нисам могао наћи помоћ ни лека.

Једва је зиму презимила и већ толико оболела, да није могла са постеље устати. Слуга и наша несрећна кћи христина, једини су је дизали и гледали. Кад су јој толико муке додијале, зажели да и по стоти пут иде у Крагујевац своме роду и ја је спремим и одведем у понедеоник 6 Априла 1909 године (у Крагујевац) али је нехтедне родбина (браћа и сестре) да приме у своје квартире због чега сам морао узети прифатан стан, код неке баба Јеке, која ће је гледати и лекове јој давати. Пренесемо је 7 - IV - у њен квартир а ја се ноћу вратим кући, због наше ћерке Христине и стоке. У петак 10 - IV - добијем депешу, „да одмах дођем" и ја опет ноћу, из Прислонице у Крагујевац одем и нађем је јадницу, да се бори са душом. Она сирота, неможе ништа да говори осим кад ме виде, сузе јој линуше и узе ми моју руку, принесе устима: Затим опет јој потеку сузе из очију. У томе доктори дођу и саопште ми, "да је морам пренети у болницу" јер је немогуће овде јој лекове давати и неговати је". Ја је одмах истог дана, пре-

несем, у болницу где је била до смрти. Лекари су употрбили све што су могли. Дао сам добру напојницу болничарима и болничаркама, да је најбоље негују и ни једног тренутка не остављају." Ја се вратим исте ноћи кући, јер сам марао служити парохију и чувати Христину а и сресторва су већ била исцрпљена. Није могла даље издржати и ноћу у 12 сахати између 16 и 17 – IV - 1909 год. умре и одмори своју напаћену душу. Истога дана добијем депешу и одмах се спремим и ноћу одем са Христином у Крагујевац, где сам сву опрему понео, коју је она - јадница - при поласку, за Крагујевац била спремила за погреб. Ја сам ју сахранио 18 Априла у Крагујевачком гробљу, уз учешће више свештеника и доста народа а до гроба њенога оца Љубомира.

Наша несретна кћи Христина, учила је школу и расла и васпитавала се под контролом мојом а највише своје мајке Милице, док није почела боловати те није могла сталну пажњу над њом водити, због својих болова и муке. Ја сам пак непрестано трчао по парохији по послу а и по варошима за докторе и лекове, те ни ја нисам могао држати стални и непосредни надзор над њом, због чега је она чинила све што је хтела и што је од мене скривено.Такав њен живот и један ванредни случај са њом - убио је јадну Милицу а и мене и част наше куће и целе фамилије...

По смрти јадне Милице, није ме хтела слушати, због чега сам грдне муке са њом имао, чувајући је од нових шкандала и срамоте, Али, ја сам човек светски, непрестано на служби и ван куће, те ми није било могуће седети код дома и њу чувати. Држао сам момка, али је и то несигурно. За то сам призивао и по неку жену да би јој била од помоћи и поучавала је и на крај крајева, да се неби породио нов шкандал и срамота - ја је удам за Живана Стјеповића шустера из Чачка и они се венчају 3 Новембра 1910 год. Дао сам јој готовог новца 100#. дуката и сав намештај, који је потрбан једној породици од 1000 динара. Ништа им друго није требало, осим да раде и чувају. Давао сам им канте масти, сира, кајмака, суха меса, сланине, брашна и свега осталог, што им је требало.Али они нису хтели чувати, нити бити благодарни на томе. Одпочели су живети раскалашно, лумповати и бекријати по механама и са радницима се забављати, шетети,у ауту се возати и правити разне излете и лумпераје вичући, "пите момци, попови су новци" и т.д. Све сам чинио, учио, саветовао и прекоревао, али без успеха. Чак сам им потписао и једну меницу од 1000 динара,"ради набавке еспапа за радњу, али сам је морао примити на себе и платити. Пошто су потрошили сав еспап, задуже се на све стране; престанем и ја давати помоћ. Раскалашни живот нису напуштали и зато се још више задуже. Даби могли и даље и даље таким животом живети, они одпочну ме оговарати и тужити епископу Сави, " како их ја не издржавам и како имам у кући

једну женску са којом живим" и т. д. За тим почну продавати своје најбоље и најфиније ствари као: ћилимове, пољаве, шифоњере, јастуке, чаршаве и т д - у бесцење па и шивећу машину и златан сахат њен, који сам јој дао као остатак мајчин. Такав живот моје несретне ћери Христине, доводио ме је до очајања. Али шта сам могао радити, јер сам и сам много ослабио, малаксао, нервозан постао и све сам занемарио па и сву своју фамилију, због чега су се почели сви моји пријатељи и сродници удаљавати од мене видећи ме "како сам несретан у породици".

Настали су ратови, мој зет Живан, извуче се из војске и са Христином продужи исти живот. Мене су претили убиством,"ако им недајем новца" а удешавали су и то ,"те је Христина, једног дана дошла у село мојој кући с' тим да ју је муж Живан отерао и да ће је и примити ако му донесе од мене 1000 динара". Ја сам је одмах отерао њеном мужу "на продужење брачног живота."Мене су после и швабе отерали у ропство.....

Кад је свршио рат, Живан отера Христину и поведе брачну парницу и разведе се са њом с'тим,"да она губи право на брак," Она се разболи и падне у болницу Г.Милановачку, а затим је проведу у Крагујевац код њене фамилије. Ту у болници проведе 3 месеца и у 1924 - години - умре и сахрањена је до мајке у Крагујевачком гробљу.

Тако и она заврши свој бурни и распусни живот, који ме је до сржи у костима заболео.

За то се и сам чудим, што сам Богу толико згрешио, да ме у толико искушење доведе!!?? Уместо да данас у мојим стварим годинама имам мира и покоја, ја само гутам јед и пећенички живот проводим. И преко воље и убеђења"верујем" да ми је така судба!

Као што сам већ казао, моја је јадна попадија Милица, умрла и ја сам сам у кући остао са ћерком Христином. Послови у парохији нису ми дозвољавали да седим код куће. Имао сам коња, кола, краву, свиње рањенике, доста кокошију, патки и ћурки јер без тога неможе се у селу живети. А осим тога, пуну кућу намештаја. То је све пало на чување момку и Христини. Требало је то све чувати и издржавати. За то сам морао радити, трчати и много чувати, те да огромне дугове по селима, Чачку, Милановцу и Крагујевцу, као и по банкама плаћати. А осим свега тога требало ми је кућу у таком стању држати, како приличи поповском стању и чину.

Све сам чинио да се одржим на висини свога достојанства за то нисам жалио плаћати надничарима и надничаркама, који су у кући радили са момком и Христином.

Тако сам провео годину дана мучећи се и патећи. А када сам већ и сам приметио да немогу опстати без јаке контроле над мојом ћерком Христином и када ми је мој добри пријатељ и кућни, газда Миша Илијић, поверљиво саопшти немиле појаве и оргијање око куће и у кући, кад нисам ја ту - тада се реших, да узмем помоћника у кући, па макар и даље страдао тај морал и ауторитет свештенички. Дакле једино спасавање моје части и ауторитета, морадох и преко воље, послушати пријатеље и узети у кућу једну часну, поштену, вредну и верну женску, као кућевну домаћицу а нарочито после договора са мојом сестром Анком из Чачка.

Пошто сам се добро распитао о пореклу, фамилији, моралном понашању, поштењу части и достојанству ја се решим и узмем за кућну домаћицу Милијану ћерку Велимира и Стоје Јовановића - Сирџића – зем[љорадника], из Прељине а пасторку Петра Аничића из Прислонице. Она је редовним путем духовним судовима разведена од свога бившег мужа, пошто је он на робију био осуђен.....

Милијана је коначно дошла код мене за "домаћицу" под условима прописатим на дан 14 - октобра 1910 године пре подне. Услови су ови: да кућом управља и сву имовину чува тачно и уредно и савесно, да ме слуша, поштује и уважава; да моју част нигде и никаким начином не осрамоти, нити се сама осрамоти, да ме пере, чисти кућу реди и све домаће како унутршње тако и спољашне послове уколоко је могуће, врши; да се несме нигде ван куће удаљавати без мога знања, и договора и одобрења, да буде сваке године уписивана "као служавка" код мене са извесном платом, која ће у буквици бити означена сваке године, да има стан, храну, пристојну одећу и обућу у мојој кући и остале најнужније потрбе и најзад, ако се ма у чему покаже недостајна у овим условима, да имам право, одмах је одпустити. Све ће ово бити означено у нарочитој књижици, која ће бити прикључена овоме дневнику.

Од дана када је Милијана ступила у моју кућу, отпочела је уредно све послове вршити и она их и данас врши. И ја сам потпуно био задовољан њеним понашањем, радом, чистоћом уљудношћу, и чувањем моје имовине, а нарочито у газдинству кућевном

Као додатак овим условима напред, дадајем и ово: ако Милијана буде код мене до моје смрти, то јој уступам моју осигурану полису и у њој осигураних 2.000 динара код друштва "Србије" од 15 - X - 1910 год. под бр: 3327, - која је кад мене и коју ће узети себи и наплату извршити по мојој смрти, на који новац неће имати право нико полагати. Исто тако, ако ме Милијана буде слушала, служила,поштено се владала и кућом поштено управљала до моје смрти, то ће после моје смрти примити и све покретне домаће ствари по "пис-

меном", код суда потврђеном, пошто ми је то све већ својим уложеним новцем исплатила. У томе праву несме је нико узнемиравати.

Ако би ја умро пре ње, то ће ме она пристојно сахранити и сва подушја издати и по могућству надгробни споменик подићи од моје заоставштине. Сву моју сопствену имовину која буде заостала после моје смрти, распоредићу нарочитим написом и по њему мора поступити Милијана.....

Таман сам се мало смирио и одпочео домаћински живети и од свега се клонити, дугове и менице постепено одплаћивати, одпочну ме црквене власти сваки час потрзати тако рећи за ништавне ствари, те сам често одговарао код мутавог "Дишка" и осталих ненаситих халапа и мога Намесника попа Виторовића. Но само су ме "оштрили" на отпор а нарочито је у томе био ревносан "игуман - Јоаким" старешина М[анасти]ра Вујна. У томе дође још једна бекрија за млађег калуђера у Вујан Методије Балтић, који је велики подлац био.

Настане 17 Септембар 1912 године, и тога дана увече, објави се рат Турској. Сва војска оде у рат, а мене одреде војене власти и Епископ, да опслужујем варош и села у Г.Милановцу, пошто су тамошњи попови отишли са војском. Док се није рат свршио, ја сам тамо био а моју парохију опслуживали су калуђери из Вујна. Тек када је се рат у неколико свршио, ја се повратим у моју парохију. Калуђери ми никаког прихода нису дали. Настало је редовно стање и послови су ишли својим редовним током.

Кад настане поново рат са Аустријом, којој притекне Бугарска противу Србије - тада се поново промене ствари.Наша је се војска јуначки борила и сузбијала силу швапску Али је морала устукнути пред навалом Аустријске, немачке и Бугарске војске. Наша је се војска са већином народа повлачила преко ужасне Албаније ка мору.Непријатељска војска заузела је сву нашу отаџбину и одмах поставила своје власти па и оне изроде наше који су бацили оружје и вратили се у свај завичај. И ми свештеници остали смо са својим народом по наређењу наше државне власти, која нам је саопштено пред улазак непријатељске војске. По уласку непријатеља настала су страшна и ужасна непријатељска насиља над нама и јадним заосталим животом. У наш крај ушла је војска непријатељска 19.октобра 1915 године, после подне. О ужасном насиљу - нећу овде писати, јер би се могла написати књига од 100 и више табака хартије.

У то ужасно време у манастиру Вујну био је старешина игуман Јоаким и сабрат му Методије. Ја сам морао пешке ићи на богомоље у манастир, пошто ми је наша држава узела коња за дивизијску коњицу. Мучио сам се много а на сваком кораку пратили су ме швапски војници.

Пре него што ће напријатељска војска ући у наше крајеве, беше завладала страшна болест тифус. Та страшна болест и мене нађе и морао сам ићи у чачак на лечење. Лежао сам у механи манастирској код Васа Боранијашевића, тога доброг и племенитог човека. Сви чачански лекари лечили су ме и на послетку предлагали, "да морају да ме пренесу у заразно одељење окруж - болнице", где сигурно, морам умрети, као и поп Рашко Ђурић и још неки попови. У томе моме страшном стању, сви су ме били напустили и оставили па и лекари наши. Тада ми приђе Васо и рече,"да позове једнога Швапског лекара заробљеник - из гимназије, где су становали, са бечке клинике др - Rauka - Раука" - И заиста он ме свесрдно почне лечити и ја се мало охрабрим од те опасне болести, коју нису могли наши лекари лечити.

Овде морам један жалосан факат изнети. Кад сам био у најкритичнијем стању болести "Тифуса" и када су ме сви напустили, тада је једина ова моја "кућна помоћница" Милијана, непрестано крај мога болесничког кревета седела и чувала ме и ако су је доктори "терали од мене", превијала окретала, чистила, лекове ми уредно давала и све остало што је требало набављала ми. И да ње није било, ја бих био бачен у заразно одељење, и ја данас небих био жив." Моја јадна Милијана и Васа, лебдели су надамном и ноћу и дању и цео се свет чудио њиховој издржљивости. Они и доктор Raik - Раук - многе је болеснике спасао и кад је отишао многи су за њиме плакали, јер је он био не надмашан лекар. Морам овде напоменути и то,кад сам био у најкритичнијем стању болести. Једнога дана дође ми брат Милутин из села и само повири кроз врата, па се врати, кад виде да поред мене у Кревете седи само Милијана. Тако исто и моја сестра Анка. Ах никада им немогу заборавити ту пакост.

Примајући лекове и храну прописану, ја се почнем нагло поправљати и толико опоравим, да почнем излазити у варош.

Борбе су се водиле око Јелице планине и од Вујанских планина. Гранате су летеле преко мораве и чачка. Свакога тренутка очекивали смо рушење Чачка. Страх и ужас грмео је изнад нас.Наша је војска - трће позивци - тукла швапску војску на Љубићу и дуж мораве и обратно. За тим су наши одступили и ватра се помало стишавала. Непријатељска војска пређе преко мораве дању око подне и задигме Чачак и одмах васпостави своје власти. Одмах изађе наредба,"да се сваки затекли житељ у Чачку мора одмах јавити команданту места, неком помаџареном србину, зликовцу од најгоре врсте. По тој наредби ја се јавим,"да сам свештеник из Брђана и да сам се затекао у болници болестан и да хоћу да идем у село мојој кући." Ту је био као тумач Алекса Радуловић адвокат из чачка. После подне он ми донесе објаву и каза "да одмах бежим у село, јер ће и мене са осталим поповима и грађанима, да терају у ропство."

Пошто сам имао коња и кола у механи Васовој, то одмах потоварим нужне ствари водећи Кљусе са Милијаном полако наиђем на ћуприју, стражи покажем објаву - пусте ме те пређем. Чим пређем у срез Љубићки, срете ме председник оп.[штине] Љубићске, мој добри пријатељ Вељко Чапаревић и када му казах шта је, он ми рече:" јаши и терај што можеш брже и што даље од чачка а добро чувај објаву," У Коњевићима ме срете један стражар војнук - и кмет. Н.(заборавио сам му име - мој некадашњи ђак - и он војнику објасни, да сам из села Прељине, те ме пусти. Када стигнем у Прељину већ је се био повукао мрак, срели су ме неки војници, али сам стигао у Прислоницу, војска је била заузела и Мишову и Моју кућу. Међу њима беше и Мишо. Поздрави ме и један војник из Сомбора - србин - одпрати ме до куће Петра Аничића, где скинемо ствари. Али кућа мала сиротињска, само собица и кујница. У соби се спакујемо сви заједно. Ту сам седео све до пролећа 1916 године.

По моме одласку из чачка сутра дан - сабаиле ме је тражила стража непријатељска по Чачку, да ме са осталима спроведе у ропство. Чак су на строго саслушање узимали моју сестру Анку и Васа механџију - нашто су одговорили "да незнају" а можда сам отишао у село Дучаловиће - у Драгачево".

Војени командант из Прељине, одмах по доласку, поставио је за председника: у Брђанима Милисава Комадинића а у Прислоници Тимотија Радовановића. Ти су људи постали праве кабадахије у својим општинама, а нарочито Тимотије, кога је протежирао Никола Сарачевић,чувени издајник српске војске. Сво могуће тиранство вршио је овај Тимотије над јадном рајом заосталом у селу. Говеђа жила, батине и оптужбе команданту за не покорност "царевској сили" летеле су непрестано. То је зло и мене постигло.

Непријатељски војници, непрестано су тумарали од куће до куће и узимали све што нађу. И нашој су кући долазили и покупили кокошке, сир, кајмак, јаја, сланину,месо, овце, јагњад и све друго што су нашли. Нису помогле молбе, плач, преклињање и вриска мале деце, јер ти зликовци одмах напере пушку да убију.

Изашла је наредба, да се сваки житељ мора јавити команданту и бити уписат у протокол у присуству председника. И ја се јавим и упишем као свештеник парохије Брђанске, села Брђана, Соколића и Прислонице. На то ми је дата објава и одобрење за вршење чинодејства. Куд год се макнем, војници су ме сретали и тражили ми "Цедула" - објаву, те сам је непрестано показивао као "Ера, бритву".

Под заштитом овога Тимотија, поједини сељаци а под стражом жандарма и објаве, ишли су са колима, чак у Азању, Паланку, Клаку и друга места по Шумадији и куповали кукуруз и довлачили и овде га продавали за десето

дуплу цену. Ко није имао пара, давао је ћилимове, пољаве, јастуке, кошуље, чарапе, платно и друго што је имао само да не помру од глади. Отуда су постали велики богаташи и њих није могла дирнути сиротињска суза. На сваком месту говорили су "да је наша војска пропала а краљ и држава погубљена". Мене је само срце болело, на оваке изроде српске. Па зо то сам их и прекоревао тајно на свакоме месту.Али,ах, описати и немогу све муке и патње, јадног народа заосталог у селу и ропству.

Да би била још страшнија судбина нашег јадног народа, тај швапски, председник - Тимотије, узме учитељку Росу Пурићку из школе прислоничке "за писара" у општини.Што је са њом радио, то је познато целоме селу и околини. Њен муж Љубиша Пурић, писао ми је често са фронта и молио ме "да чувам и гледам његову жену Росу и децу ситну и да га извешћујем о свему". Све сам чинио,да је одвојим од општине и неваљалог насилника и швапског удворицу, али заман. То је био узрок те ме је омрзео тај несретник Тимотије. Видећи да ме призивају и помажу сви бољи људи и припитују о свему, он, зликовац науми, да ми се освети ма на који начин. За то достави преко Николе Сарачевића инспектору жандармерије зликовцу Риктеру Карлу,"да ја буним народ у томе, што јавно причам, да су српски војноци са краљем Петром и владом, потисли непријатељску војску и већ стигли да Скопља, Прилепа и још неких других места." У пријави означи као сведоке:Росу Пурића учитељку, Стајана Јанковића млађег писара општинског, Илију Божовића зем.[љорадника] Антонија Мутавовића, Мишу Илијића и још доста њих. Одмах Риктер пошаље жандарме те мене везаног у лисице, дотерају у хапс у Миланавац. Ту ме почну страховито испитивати 10 дана, а за тим ме спроведу ратном војном суду са 12 официра са сабљама у заседању - све немаца.

Један судија - Златарић - из Вуковара, све је преводио са српског на немачки и обратно.Испитан сам ја, тужиоци:Тимотије, Сарачевић и Риктер и сви сведоци, од којих ме је навише Роса теретила са Тимотијем, како сам ја то њима лично причао а остали сведоци нису хтели ништа казати, па чак да се нису самном ни састајали. По врх свега тога тај добри србин Златарић није ни једну реч превео која би ме теретила. Кад ме је суд суочио са Тимотијем и Росом ја сам их пљунуо у очи, што лажу и т д." После овога суочења, прочиташе ми извештај иследника Риктера, да сам одрекао и нећу при богомаљама да помињем цара Франца, што је доставио калуђер Методије." Одговорио сам," да цара не помињем за то што никако наређење ни од војене ни црквене власти нисам за то добио. Па да небих пао у грешку нисам помињао ни краља ни цара." За тим је прочитан извештај "Фелкурата" - црквене старешине округа "да не постоји о томе никако наређење".

За тим је прочитан извештај иследника - Риктера - да сам записао у књизи Минеју за мај," да је непријатељска војска ушла и ове крајеве 19 - X - 1915 године", о чему је поднео извештај калуђер Методије. Одговорио сам,"да се сваки знатан догађај бележи у црквеним књигама, па сам и ја као надлежни свештеник, кратку забелешку учинио" - о чему је поднео извештај и Фелкурат.

Суд тада одложи рочиште за 7 - дана и позове све председнике свију општинских судова из среза Љубићског. На дан суђења, они изјаве пред судом сви једногласно:" да ме добро познају, да сам миран, поштен, да се никада па ни данас нисам мешао у таке ствари и " да је та оптужба само пакост овога председника и ове његове писарице", на шта се и закуну.Тада ми се изрече пресуда," да се пуштам као невин и "да се Тимотије одмах разрешава од председничке дужности." И то вече одем кући у село Прислоницу.

У томе времену је у Прељину дошао нов командант."Гујаш"- иначе судија из Сомбора србин и много добар човек. Чим сам дошао кући, одмах ме је позвао у Прељину и жалио ме, што сам толике муке претрпео због неваљалих људи и упитаме:"који је поштен човек у Прислоници а и правичан"? Ја сам му показао неколико, између којих су били: Антоније Мутавовић бив.[ши] народ.[ни] посланик, Миладин Радошевић, Илија Божовић, Илија Милошевић и Милијан Ракићевић - сви из Прислонице. После 2 -дана постављен је за председника Милијан а за писара Велисав Јовановић и Добросав Ђурковић.

Када сам дошао кући, био сам миран за неко време. Али Никола Сарачевић и Тимотије нису мировали, после онаког пораза на суду. Они предложе Риктеру," да сам врло опасан у селу и да могу народ лако побунити и да нејамче никако за мир у народу. На ту њихову преставку, мене Риктер упути у интернацију у м[анастир] Враћевшницу где сам морао одмах отићи а то је било 1.марта 1916.год.

Ту је био старешина неваљали и у сваком погледу недостојни архимадрит Макарије, једна покварена бекрија.Као верни и одани слуга швапског одмах ме је затворио у хапс, само ме пуштао на вечерњу, јутрењу литурђију чим ме види да би се удобрио официрима швапским и осталој њиховој војсци, која је ту становала (1 пук) ради сече и експлоатације манастирске шуме, - нападне ме псовати, викати, пљувати па и замахњивати штапом да ме бије. Ја сам морао покајнички клањати пред њим (4 х по 3 пута) и љубити га у руку. Само по парче хлеба и тестију воде ми је давао. Кад се опије, он се пијан ваља по трави а официри и војници гледају га и грозе се таког свештеника. Ах Боже? Шта је ту претрпела наша јадна православна црква, пред тим страним официрима, подофицирима и војницима - то се неда ни описати. Жалим и прежалити немогу што је тај проклети калуђер на пречац умро при доласку наше војске! Проклета му душа и земља му кости избацила!!.....

Кад сам ухапшен у манастиру Враћевшници, моја Милијана доносила ми је преобуку и намирнице за храну. Грозна и покварена бекрија Макарије, тражио је да она остане неку ноћ да ноћи код њега, што ова није хтела ни чути,"хитајући кући због стоке" и т. д. ит.д

После 15 дана хапса, једнога дана сабаиле, изненада, дођоше жандарми и Риктер са још неким официрима. И одмах позову мене у собу и још два грађанина и Макарија, одпочну ме саслушавати: "где ми је калуп и друге ствари са којима сам лио динаре Краљу Петру".Овоме је јако изненадило, јер "нити сам их када лио, нити знам ма шта о томе". Они ми саопште "да чињеним претресом у мојој кући у Прислоници, нађено је код моје " домаћице Милијане" 127 дин и 050% па откуда ми тај нов новац са ликом Краља Петра"? Ја сам се насмејао и одговорио "да сам у почетку октобра месеца 1915 године, примио бир - плату за 2 месеца у Прељини и да смо сви попови, учитељи и остали службеници, примили тај нови сребрни новац. Исплату је вршио благајник "Ешканазије Нафталије," који сада живи у Чачку. О томе се могу испитати и све учитељице и учитељи среза Љубићског а међу њима: Роса Никитовића, Роса Пурића, Ранка Јанковића, као и попови Алекса Поповић, Душан Протић и други.

После неколико дана саопштено ми је решење иследне власти,"да по достави Николе Сарачевића и Тимотија Радовановића због прављења лажног новца Краља Петра - ослобођен, пошто није доказато."

Тек када сам се вратио кући сазнам да је полиција из Г.Милановца долазила и прекопала сву кућу, авлију и околину тражећи "калупе и смесу за ливење новца." Тада су ошинули Милијану "да каже о калупима и новцу".Она није могла ништа одговорити осим:"да сам ја тај новац, донео из Прељине, као моју плату." Ово само износим, као слику неваљалства ова два моћна швапска шпијуна.....

После издржаног затвора од 30 дана у манастиру Враћевшница, вратим се кући и ту пробавим месец дана. Тада ми командант из Прељине саопшти наређење "Крајс Команде из Г. Милановца, да ме упути у интернацију за три (3) дана са осталим лицима који се находе у затвору у Прељини".После 3 дана ме спроведу са још једанајесторицом у Чачак и ту преноћимо на голом бетону у "Љујица магацину". Ујутру око 8 сахати ударе нам лисице на руке све два и два и под јаком стражом и у окованом вагону, спроведу нас у доњи град у Београду и затворе у оне градске рупе - ћелије - све по једнога, где се није могло ни пружити ни исправити. Влага је давила са свију страна. Мишеви и гује непрестано трче. Носио сам торбу са неким стварима, те сам се њом бранио целу ноћ.Тек ујутру око 8. сахати, отворе нам врата и пусте на чист ваздух. Јадан

србин - "цуквир" тајно ми каже да се јавим на рапорт, јер сам болестан." Ја се јавим старешини страже и изјавим му да ме јави на рапорт, због белести. Али тај погани гад у плавом фесу бошњак удариме кундаком у леђа и опсује ми српску мајку и опет ме удари кундаком и викне "јебао те Петар опанчар - (наш Краљ". Ја се претурим и закукам. У томе моменту наиђе један млад официр - чини ми се чех - и одмах ме упита "шта ми је"? Ја му све испричам,како сам болестан и да сада немогу устати. Он нешто записа и нареди" да ме не затварају, док не дође заповест." Седео сам са стражарима у њиховој соби. У томе лупи један официр и нареди ми да се очистим и спремим моје ствари и пођем са једним војником за њим. Дођемо у горњи град и одмах ме тај официр уведе у једну велику собу. Ту сеђаше некаки велики официр сав у злату и један господин у грађанском оделу. Он ме ослови српски "шта је то било даље у затвору и одкуда сам и зашто сам овамо дотеран"? Све сам редом испричао, до овога апса па за тим како сам замолио Господина старешину страже,"да ме пријави на рапорт" и т. д. све редом до овога часа. Тај господин преводио је на немачки језик. Приметио сам да је се тај генерал много љутио, али на шта незнам. За тим је нешто наредио официру врло љутито и оштро и строго и он је одмах изашао и вршио заповести.

За тим се Генерал обратио мени и немачки ме је питао:"шта хоћу на рапорту"? Ја све испричам и да сам болестан и молим га "да ме предложи Гувернеру или да идем кући или да ме упути у лагер." То све преведе тај господин на немачки. Тада се Генерал осмену и још нешто рече тумачу, којим преведе" да је Г. генерал казао, да жали што је тако самном поступљено и даје на моје место отишао онај војник, што ме је псовао и тукао и да би ме радо пустио кући али да ме је команда из Г.Милановца, страховито оптужила и да морам бити интерниран. Но док недође наређење, бићу овде са војницима и са њима ноћивати а дању могу по граду шетати." Ја сам заблагодарио Генералу на тој доброти.

Ту у горњем граду са војницима, пробавио сам 15 дана и било ми је добро и добра храна. Ту ме је посећивала моја сестра од стрица Новка Ковачевића учитељка и доносила ми: шунке, саламе, сланине, кобасице,хлеба и других потреба. Она је имала велико познанство са официрима и великом господом, па је слободно долазила. Чак је нашла људе, који су радили "да будем пуштен," али швапски зликовац Риктер, Никола Сарачевић и Радовановић послали су извештај Гувернеру "да не јамче за мир у народу, ако будем пуштен". Тада ме одреде да идем у војени лагер - Болдогасон у Горњу Мађарску.

Тек после 15. дана увече саопште ми да се спремим за ујутру за пут."Свели су ме у 8 сахати у доњи град код Сава капије", где су ме чекали још

једанајест другова, наших сељака и неких талијана. У 9 - сахати кренули су нас под јаком стражом, на железничку станицу. Ту нас повезаше све по два и два у лисице и стрпаше у један вагон сав окован(у гвожђе), где поседамо на патос, као свиње. Кад смо прешли савску ћуприју, тада сам заплакао и изговорио ове речи:"збогом моја јадна отаџбино Србијо, никад те више нећу видети".....

Мојом срећом, један Србин наредник из Сомбора - спроводник овога транспорта, пусти ми руку из лисица и једноме сељаку из Рудника - Милетићу, богатом човеку. Путовали смо целу ноћ и дан до Пеште. Ту нас изведу и затворе у једну велику собетину. Ја изјавим овоме нареднику,"да бих желео да изађем у каку механу да што год лепо једем", а то је тражио и овај сељак Милетић. Наредник оде и добије дозволу. Тада оштру наредбу на маџарском изда војницима - стражарима,"да под своју главу никога несмеју пустити ни напоље ни унутра, па макар ко да дође" - док он не дође. Таку наредбу изда и вратару собе. Нас троица одемо у варош и у једној доброј кујни ручамо и одличног вина попијемо 1 литар и задржимо се до 4. сахата по подне. Нас је обилазила жандармерија сваки час, али је наш наредник узео дозволу до 6.сахати. Око 4 сахата вратимо се за пуне 2 - чутурице вина као малага. Воз којим смо требали путовати био је већ отишао, те смо морали чекати до 8. сахати и укрцати се у брзи воз за "Болдогасон". Кад смо били иза Пеште - кондуктер нас хоће да истера из воза, но наш наредник - Србо - испрси се са пушком а исто тако и још 6 - војника и није помогло никако објашњење кондуктерово. Тако смо путовали целу ноћ и сутра дан око 10 сахати стигнемо у варош Ујдомбовар, „нову фабричку варош" тако уређену, како нигде нисам видео. Улице су праве широке и свуда асфалтиране. Трговине, хотели, механе на све стране. Пусте фабрике уче као грмљавина. Незна човек шта пре да погледа. Ту сиђемо а воз продужи даље за Беч, Нас затворе у једну велику кућетину. Опет наш наредник добије дозволу, те одемо у варош у један Хотел (нас троица), много дугачак и пространа. Ту седнемо и одмах нам приђе келнер и српски нас упита:" одакле смо и куда путујемо"? Каза "да је ужичанин" и да у хотелу има момака за све европске језике а он је за српски". Он нам донесе ручак али тако добар, да се човек неможе најести. Вина смо пили какога ни у нашој жупи нема. У 12. сахати засвираше фабричке сирене, од којих настаде така ука да се човек мора чудити толиким фабрикама. Тек у 2.сахата по подне седнемо у један специјални воз и кренемо, као на рабаџијиским колима - за "Болдогасон". Тек у 5 - сах. [ати] стигнемо у "логор".Када сиђемо, под строгом командом у реду по 2 и 2 дођемо пред "команду лагера". Пошто нас све прегледа командант лагера предаде нас својој стражи и упути у купатило где се окупамо, ошишамо, измијемо и одело сво се баци у машини за прање. После једнога сахата, добијемо своје

одело натраг и одмах нас распореде у бараку за "контромане" - 21 - дан. Из логора, наши познаници прићу близу жице - ограде - те разговарамо а нарочито поп Гавра Милошевић из београда и још њих 5 попова а и неки моји парохијани из Соколића и Прислонице. Мени каже Гавра, да се јавим ујутру сабаиле када дође лекар Милан Симић из Врњаца, за болницу у "поштедно одељење". Што и учиним и тога вечера мене преместе у бараку 73 а после 5 дана у бараку 65. где сам био до краја робовања. Ту су били поп Гавро, прота Обрад Поповић - из Црне Горе, Настас Радовић из Бруса, калуђер Јоаникије "Јања" Илијић, и Фотије, Љубо Бојовић новинар,Кочачки судија из Краљева - Херцеговац -, неки Ћурчић - професор и још неки други, које сам заборавио.Знам да је био старешина бараке неки момак цвећарске радње"Мраовић" из Београда, врло пакосан и зао да му пара није било. Кад сам у бараку дошао,добио сам креват, сламњачу,чаршав, јастук и ћебе, купио сам преко војника, један чаршав, порцију за јело, кашику,шерпењу за кување и лончић за пијење воде, иглу,конаца, шило, сапун, чешаљ и т. д.

Када је се навршило 21 дан, тада сам постао житељ лагерски и добио нумеру бр.45.000 (900) - Нико није прозиват по имену и презимену, већ једино бројем.

Доцније је дотерат из Нежидора поп Ђурђе Јовановић из Мојсиња, а још доцније, после месец дана и Радисав Ружичић свештенички професор женске гимназије из Београда а живећи у Г.Милановцу у то време. За тим је настао једноставни живот, ужасна дисциплина, крута покорност и покоравање наредбама. На време морало је се устајати, легати, кревете намештати,трести и чистити, у одређени час хлеб примати (по 120 грама) јело за ручак и вечеру,кисела репа кувана у води, због чега је настало ужасно стање.Умирање јаднога народа масама и преко 16.000 гробова остало је у лагерском гробу. Ко је имао пара, набављао је по мало срестава за живот и остао је жив.По савету попа Гаврила и Ђурђа, ја сам набављао преко "слободњака", путера, меса, сланине, јаја, хлеба пексимита, а и тиме се хранио а репу нисам јео, нити је примио. Но неки моји парохијани молили су ме те сам им давао моју порцију тога говеђег јела (репу и детелину) те су јели.....

Одмах сам се упознао са Михаилом Несторовићем, великим трговцем из Смедеревске паланке, који ме је познавао још из Такова и са Рибарцем, те ми је дао везу са нашим људима у Женеви, Француској, Енглеској и Шпанији те ми они почну шиљати пакете, те сам се мало охрабрио и поправио. У пакетима је било свега за јело, одело и обућу.Али кад ми је почела шиљати пакете, нека Госпођа из Лондона "Мис Ору", то је превазишло све остало. Нека је благи Господ благослови и свако јој добро дарује!!

Сваким даном шетали смо по кругу у групи: Михаило Несторовић и још велики број либерала. Сви су ме волели и помагали. Када сам осећао велику тегобу срчану, одмах ми је Михаило набавио из Беча прашкове по рецепту др. Раука који сам са собом носио. Он и доктор Милан Симић израдили су ми, те сам добио још једно ћебе за покривање, јер су бараке биле просте од дасака, па је у оној пустој равници покрај језера, била страховита зима. Моје ствари држао сам у сандучету, које су израђивали заробљеници и за јевтине паре продавали. Осим тога, један црногорац из Америке добар мајстор, израдио ми је куфер - "ермуникаш" - од шаторског крила и платнених кошуља сав оков набавио сам из вароши. Он ме и данас служи.Књига нити новина нису нам давали да примамо нити читамо. Имали смо лагерску цркву у којој је редовно служио један српски војени свештеник из Војводине. Имали смо и хор од заробљених војника, који је много лепо певао у цркви. Ја сам редовно певао за певницом "Благослови душе" моја Господа и хвали душе моја господа и "блаженства" са Настасем Радовићем. Те године замоле наши пријатељи новог Команданта лагера (чеха) те он допусти, да ја служим св. литурђију на св.Николу, јер више од половине заробљеника славили су св. Николу.Командант је се много интересовао "за ту српску славу", што су му и објаснили, те је допустио али "да се несме поменути Краљ Петар нити српска влада".

На дан св. Николе, ја се спремим и најсвечаније ослужим литурђију. Командант и сви официри остајали су целу литурђију. Свет заробљенички толико се био скупио да се није никуд могло мићи од скупљеног народа. Свештеник је лагерски у олтару, присуствовао и пазио на сваку моју реч.Но ипак успео сам те сам изводио честицу за Краља Петра и његов дом, Митрополита и сво свештенство неше војску и сав српски наш народ.и т. д. На в.[еликом] входу само сам поменуо "свја православнија митрополити, Епископи, монашки и свјашченички чин" и тд.

По свршетку литурђије изговорио сам свима славцима пригодну поуку, и упућивао их да се Богу моле и у Њега уздају и да у свакој прилици призивају св. оца Николу ит.д. Сваку моју реч преводио је један официр команданту на немачки. Нафору сам понудио команданту и он је узео а официри нису. Исто је тако народ прилазио целивао икону и примао нафору, што је трајало до 12 сахати.

Сви су скоро у нашој бараци бр.65. славили Св. Николу.Спремљен је један колач за све. Спремили смо ортачки ручак па смо по дозволи команданта набавили и вина. Музика нам је свирала цео дан. Официри су долазили и честитали нам славу.Тако смо провели тај празник у ропству. А после је опет настао монотони живот робовања.

Кад је наступила 1917 година, ја зажелим да куд год из лагера изађем и за то замолим да ме управа пусти у село па макар и спахијиске гуске чувао. Није ми допуштено као свештенику. Михаило Несторовић ми каже да се јавим команданту на рапорт и тражим 20 - дана осуства да ме пусти у Пешту,моме сину Кости, који је на занату тамо још од пре рата отишао. Ја тако урадим. Један чиновник из српске народне банке - заробљеник - стално је радио у канцеларији команданта као тумач и преведе моју молбу на немачки. Командант ме упита за атресу Костину. Тада ми он рече да напишем молбу на немачком и све то наложим. Павле Анђелић ми напише ту молбу и ја предам Команданту. Тек после 3 месеца пошто је се министарство уверило, да сам истину казао, врати се моја молба у лагер команданту.

Једно јутро мене зову у лагер команданту на рапорт. Нико није знао зашто ме траже и био сам се јако уплашио. Сви моји другови скупили су се око команде да виде шта ће самном бити. Командант ми саопши решење "Министарство војеног из Беча, да ме по мојој молби пуштају 10 дана на осуство у Пешту на виђење моме сину Кости". "да се спремим за три дана на пут". Када сам изашао из кацеларије једва сам се спасио од питања,"зашто сам зват".

После три дана, са једним војником у потпуној ратној спреми и писмом,кренем се возом у Пешту. Кад смо стигли, мене тај војник - Румун, који је помало знао српски - одведе у касарну "Марије Терезије." Никада тако велике куће нисам видео и једва се попењемо на четврти спрат. Ту нас дочекаше војници под оружјем.Мој спроводник уђе у једну собу а војници се скупише око мене као на белу врану. Нико српски не говори, уграбим прилику и погледам доле у авлију. Ужас, на све стране звече окови над јадном српском - босанском рајом. Приметио сам да и ови војници показују мимиком на мене и окове. Страховито сам се уплашио, да ме не затворе са овим робљем и не зовну Косту на виђење.

Позваше ме у канцеларију. Ту сеђаше један официр сав у златним палетама. Ослови ме мађарски, немачки и француски. Пошто нисам знао, зовнуше једног војника и он ме упита српски."одакле сам и зашто сам дошао овде"? Пошто сам казао, генерал ме упита "од кад је тај мој син у Пешти? За тим ми поново рече преко тумача : Ко зна где је могуће пронаћи тога дечка? Кажем му атресу. У томе из једнога ћошка један згурен човек - писар - нешто поче говорити мађарски и извади нека акта и видим да читајући по имену Косту и улицу "Буда фока и број" где је био Коста, за тим генерал нешто написа и удари печат да је тумачу и мени нареди да са њим изађем. Сиђемо доле у конак ове пусте кућетине а после пола сахата, изађемо на сокак и тек сам тада мало дахнуо душом. Војник ми рече "да је та улица доста далеко на будимској стра-

ни и да би добро било да седнемо на транвај," што и учинимо. Са тога трамваја пређемо на други, па на трећи, и тек са четвртога сиђемо и пођемо пешке, јер та улица није имала трамваја. Идући тако пешке на један пут звркну звонце за нама са велиципета. Пројурише 4 - 5 велиципета, док се један заустави код нас и повика"оче одкуда ти туда"? Ту познам Косту и заједно одемо у фабрику. Ту војник предаде писмено наређење шефу, па се окрете мени и саопшти ми полицијску наредбу " да несмем никуд из Пеште отићи и да сам слободан 10 - дана - у њој а после 10 дана, он ће доћи за мене и повратак у логор. То је исто саопштио и шефу фабрике, јер је Коста говорио перфектно мађарски, па је разумео то наређење.

Шеф фабрике неки добар човек, одмах је ослободио Косту за сво време мога бављења у Пешти. Са њим сам сваки дан ишао по Пешти и разгледао њене лепоте и украсе. Стално сам носио моју мантију и када идемо улицама, на мене се осврћу људи и жене говорећи мађарски "чифут, чифут", што ми је Коста преводио и молио ме да је скинем, но ја нисам хтео. Били смо у православној будимској цркви на служби где је био и православни владика. Ишли смо и у католичку цркву у Пешти, али Коста није хтео ући ни по живу главу а ја сам ушао и обратио пажњу на мене како свештеника тако и богомољца. Црква је огромно велика - читаво поље - и тако украшена у злату и сребру, каке нигде у животу нисам видео. Један је млад свештеник служио "Мису" и говорио поуку вернима, али тако као да грми и страховито нешто прети. Ја сам изашао и са Костом продужио на другу страну и гледање других знаменитости и лепота а нарочито "Андрашијеве улице", мостова преко Дунава, асфалтираних улица, паркова, менажерија, башчи, рибњака и огромних кућа и дућана.Свратилисмо у једну омању механу на пиво а за тим у једну гостионицу под земљом. Ту је тако лепо уређено, да се човек мора чудити.Сви дуварови сијају се од мермера позлаћеног. Ту се највише Срби скупљају. Ту смо ручали а јело је одлично, кувано и чисто. Пилисмо и вина,какога, чинили се ни код нас нема. После ручка отишли смо на квартир и спавање. Билисмо на квартиру код неког фабричког мајстора, који је на рату био. Његова жена "пемкиња", која је по мало говорила српски али тако добро и благородна да се човек мора дивити. Ту сам први пут спавао у перини у коју човек утоне као у воду.За ових 10 - дана сит сам се одморио и наживео код ове честите жене и њено двоје деце.Тако сам са Костом сваки дан ишао по Пешти,Будиму и њиховим улицама и знаменитостима.Приметио сам, да тајни полицајци прате сваки мој разгледај по вароши. Накуповао сам доста ствари за себе а и за моје другове у лагеру. Тако сам се провео са Костом, да никад заборавити немогу а то ми је помогло, што је он знао Мађарски, Бугарски,Чешки и словачки.

Дошао је дан за повратак у лагер. Све сам спремио и упаковао за пут. Коста ми је спремио једну шунку од 3 кила, те сам и њу спаковао у једну кутију. Сутра дан тек у 12 сах.[ати] дође један младић војник, некакога грофа син, доста слабуњав а помало је знао српски,те се кренемо у варош, опет у ону грозну кућетину. Ту се опростим и растанем са Костом, јер њему недаду да уђе унутра. Чекао сам до 4.сах.[ати] пред једном канцеларијом, док једва изађе из ње мој пратиоц, који ми рече:" идемо његовој кући" пошто морамо чекати до 9. сахати на воз. Седнемо на трамвај и дуго возимо и сиђемо пред једном огромном кућетином. На његово звоњење отворе врата и уђемо у један салон на првом спрату. Изађе једна постарија жена и неколико младих, ваљда су девојке или жене. Ја незнам мађарски а оне српски, те се неможемо споразумети. За то је њен син, мој спроводник, посредовао. Ту сам тек први пут у животу видео, шта је богаство и беснило у њему. Све сија у злату, свили и кадифи и такој раскоши да човек незна шта да гледа и чему да се диви. Оне женске играју, скачу, певају па и мој пратиоц са њима. Он мије објаснио: да му је она старија жена - мајка а оне друге сестре, а отац му је гроф.(заборавио сам му име и презиме). Око 7 - сахати, они сви почеше вечерати, па и мени донеше неке ђаконије за јело, врло укусно али ни данас незнам што сам јео.

Кад је било 8.сах.[ати] зазвони звонце са врата сви скочише и вичу "попа,попа" - изађоше у конк на дочек некога. Отуда иде једна мађарчина суха, дугача и ништа не говори. Син му објасни све о мени. Тада се окрете мени и нешта проговори, Мађарски, које ми његов син преведе на српски:"да његов отац много сажаљева мене стара и слаба и да није требала влада да ме интернира." За тим оде чак у трећу собу и седе за вечеру. Гледао сам га, само се нагао па једе и ништа не говори. Кад сврши вечеру, тада рече, нешто сину и он се поче спремати за пут. Пушку није носио само нож. Тада и ја моје ствари спремим, опростимо се и на сокаку седнемо на трамвај и право на железничку станицу дођемо. Ту мој пратиоц потврди путну исправу и одмах уђемо у вагон за "Болдагасон". Око 4. Сах[ати]- јутра дођемо у варош "Пандорфал" - фабрика авијона. Ту сиђемо, јер тај воз оде за Беч а ми се сместимо у чекаоницу станице, где смо и спавали. Тек у 10 сахати, дође наш воз, ми потоваримо наше ствари и сместимо се у вагону. Прошлисмо много ситних станица као и "Нежидар", и стигнемо око 1 сахата у Бојдогасон. Ту сиђемо. Мене одмах кроз жицу, воде наши другови. Пошто сам имао око 1000 круна и неке ситне ствари, то пребацим све преко жице попу Ђурђу Јовановићу на чување, јер ја морам издржати 21. дан на "посматрању"- карантин.

Пошто после подне не долазе доктори, то сам морао пренећити на даскама у бараци. Сутра дан дође докто "Симић" и рече ми да ћеме превести у

санитетско одељење у лагеру где ме војник и преведе, пошто сам се окупао а хаљине испране у тој санитетској бараци, био сам 4 - дана - а после ме преведу у моју бараку бр.65. где ме моји другови дочекају оберучке. Све сам им причао и покуповане ствари предао. Сви су се дивили и чудили моме пролазу и проводу по Пешти. Они су мислили да сам већ негде у затвору умро. Настао је обичан лагерски живот и даље.

Једнога дана у мају 1918 године, зову ме у команду и саопштише ми "да сам наредбом ратног министарства из Беча, ослобођен од даљег затвора у лагеру и да могу ићи слободно својој кући кроз - 3 -дана." Нико да данас незна на чију сам молбу пуштен из лагера, својој кући на слободу.Тек после 15. дана са још њих 15 другова, спровели су нас у Београд, опет у доњи град у ону страшну јазбину градску. После - 6 - дана, један војник ме спроведе у Г.Милановац инспектору полиције, где нисам нашао онога људождера Риктера.

При проласку из Чачка за Милановац на брђанској станици, моје ствари куфер и балу, које сам носио са собом у вагону, избацим и поручим по деци Никотовића Милијани да их прими и кући носи што је и урадила. Она је тада седела у кући Трифуна Савића у Брђанима. Ту ноћ ме пусти полиција, те ноћим у механи Дмитра Марковића а сутра дан ми даду објаву," да сам пуштен и да могу слободно ићи мојој кући у село с'тим да се јавим команди у Прељину.

За сво време мога боравка у апсу и робовању, моју парохију ослуживали су калуђери из Мра[манастира] Вујан и то: Методије Балшић и Јоаким Милошевић - древне бекрије.Чим сам дошао кући у парохију - тражио сам, да ми положе рачун о приходу из парохије. За сво време мога осуства али без успеха. Шта више, нису ми дали ни да у цркву као свештеник, уђем нити вршим ма какву чинодејство, говорећи" да сам изгубио свештенички чин и да немам права ништа вршити". Отишао сам у Милановац команди и војеном свештенику "фелкурату" једном швапском слуги и улизици православном - Владимиру Поповићу - бошњаку - и он ми даде наредбу од окружне команде" да ми калуђери у року 24. сахата, све предаду и да ме несмеју ни у чему сметати у вршењу свештеничке дужности ни у цркви ни у парохији, иначе ће искусити казну". Тим путем сузбијем ту пакосну и грубу, калуђерску напаст. Ни једнога марјаша нису ми дали од зараде из моје парохије. Пошто су још били у моћној сили Сарачевић и Радовановић - то сам се бојао да ми са овим неваљалим калуђерима не створе каку нову кривицу или оптужбу, то сам за ову моју зараду ћутао.Овај зли и неваљали калуђерски род, на сваком кораку су ме изазивали, да ма шта изговорим зашта би ме оптужили, но ја сам ћутао и бегао својој кући, чекајући ослобођење јадне српске раје и своје.Само сам врло тајно са највећим мојим опробаним пријатељима, по неку тајну реч прогово-

рио. У таком страшном стању и очајању, дочекалисмо нашу узданицу, војску ослободиоце наше. Слава им, Слава.....

Док је био старешина м[анасти]ра) Вујна калуђер Исаија, мени је добро било јер ме је тај добри човек увек замењивао у свима дужностима кад сам био спречен болешћу мојом или моје попадије. Али када владика премести овога Исаију а доведе за старешину"игумана" Јоакима - званог "Кљаку" који је био права бараба, бекрија и разбојник, који ми је задавао доста јада и невоље, јер сам морао уредно и на време манастиру долазити ,служити и правило за певницом држати. Та бекрија терао је мак на конац, па када се ма која реч или слово не изговори тачно, одмах се продере из Олтара, "није тако", због чега смо се често свађали. На послетку, кад ми је већ догрдило то његово тиранисање, ја се пожалим Епископу Сави и замолим га, да ме ослободи од вечерње, што он и учини, на шта имам и данас"решење", његово а ову бекрију, укори и нареди му најстрожије, да самном друхше и врло "учтиво и благо" поступа, иначе ће зло доћи. Тако се спасем ове напасти у калуђерској мантији. Доцније се прибојавао мене да га не тужим владици за његове кривице.....

Доцније владика премести ову барабу Јоакима у м[анасти] Врађевшницу а постави за старешину Вујна опет једну бекрију калуђера Методија Балтића. Но овај се није трезнио; продавао је немилице гору из манастирске шуме за кило - два, љуте ракија; дружио се са најпокваренијем олошем из вароши и села тако, да је се народ гадио доћи манастиру и цркви. Најпокварениије жентурине, биле су му слуге у манастиру. Све што је народ био приложио манастиру као ћилимове, пољаве,јоргане, платно, чарапе, пешкире и многе остале потребе, тај калуђер - бекрија, распродао је тајним путем преко својих покварених поверијоца у Крагујевцу, Ваљеву, Краљеву и другим местима. Дотле је био дотерао, да није имао ништа ни на кревете метути. Најпосле његова "куварица" а у ствари "газдарица", Спасенија толико га је била зауздала, те јој је и кључеве од касе предао а она му је из касе узеле манастирске бонове и издала некоме, као и готов новац. Но изненада дође контрола и комисија, запечати касу и почне преглед по инвентарима целокупне имовине, и готовог новца, па када није могао оправдати мањак покретног имања, бонова и готовог новца,комисија га преда истражној власти која га ухапси.

Чим је комисија предала Методија власти и ова га ухапсила, тада владика Јефрем постави за привременог старешину м[анасти]ра Вујна Мене и комисија ми преда по новом инвентару, који је саставила и то у онаком стању у каком је се находила (имовина). Све је јадно и жалосно било: стока по авлији липсује од мршавости; хране неме ни за људе ни за стоку, јер је све распродао овај партијски првак у мантији.Дуг је оставио око 40.000, динара са порезом, прирезом и доплатним порезом. Од бање сву је кирију био наплатио а и тамо

је било све пропало. Каку је страшну слику овај бекрија у манастиру и његовој имовини оставио, то је се цео свет чудио! Комисија је све то опширно у протоколу констатовала.....

Да се неби јавном продајом вршила наплата пописане манастирске имовине за неплаћене порезе и прирезе у општинама: брђанској, прислоничкој, трепчанској и Брусничкој, ја сам одмах, дао око 20.000 динара мога новца за те порезе и прирезе и спасао имовину од јавне срамоте и продаје.Прифатне дугове сам постепено плаћао доцније у току лета.

За време мога старешиновања у манастиру, оправио сам јадну скоро пропалу цркву и набавио многе потребе у њу, којих није имала. Набавио сам нове и старе ствари оправио у кући, собама,подруму, кујни,штали, и т. д. Истина, народ ми је прилагао и помагао, кад је видео, да то све остаје манастиру као његова имовина и да се све то чува. Народ је гомилама почео долазити цркви на богомоље сваке недеље и празника. Приходи су се почели нагло гомилати и умножавати, да сам почео помишљати и на подизање новога модерног купатила у бањи Трепчи и т.д. Оправио сам све остале грађевине и зграде и у Трепчи и на манастирску имовини као и путеве за долазак у манастир и одлазак. Сву голу страну и камењак био сам засејао жиром, те да се спречи осипање стране и голети и најзад сам сачувао око 200 к. масног и врло финог сира и око 120 к. кајмака, сланине, суха меса, масти (око 120 кола); ракије око 1000 кила; вина око 200 кила (први род у винограду) и т. д..

После - 10 - месеци, мога управања, интервенцијом зна се чијом, мене смени владика Јефрем са управе и доведе за старешину јеромонаха Теодосија Гачића - званог"Американцем", коме предам комисијски манастир пун свега и свачега и његову имовину, као и већу суму готовог новца. Овај препредени и лукави калуђер,својим наопаким радом, растера народ од цркве и манастира, тајно све распродаде и претвори у новац или замени са врло лошим стварима а новац оде у заводе по југославији на "шифровање" књижице. Поврх тога, лукави калуђери, да би уништио историјски стари конак у коме су се тајно скупљали српски јунаци - хајдуци - за време турског робовања и где су се доносиле врло важне одлуке, он повади циглу из дуварова а пошто је био врло висок, то га ветар сруши - а он распрода сву огромну јапију од њега. И тај калцан за ову упропашћену историјску грађевину никоме није одговарао....јер је био "богомољац" и владичин љубимац...

Ја сам имао доста муке са овим пакосним калуђером Теодосијем. Сваки час ме је тужакао и никада ме није хтео заступати у парохији, нити како чинодејство свршити изговарајући се "нећу сељачко ђубре да газим". Никога није хтео пустити у собе манастирске а трпезарију није дао да се загреје и у њу је затварао кокошке и патке, те се није могло ући од вашију и ђубрета.Избацио

је клупе и остало из трпезара и употребио за сваку потребу. Народ је се одпочео одплаћивати од цркве и ове свете куће и бегати у друге околне цркве. На тај начин,људи престадоше доносити и прилагати разноврсне ствари и стоку манастиру. ит д. и т.д.

Обично је у свакој прилици пред народом говорио: „ да се он небоји никога и да му нико неможе ништа, док је њему ујака Богољуба Јевтића - министра". Ваљда га је за то и чувао владика Николај из 1934.г. па га је од почињених многих криваца ослободио и "акта бацио у архиву" и преместио га за старешину М[анасти]ра Никоља, у Каблару, где ће се на ново капиталисати. Народ бега од тога манастира као од куге и подиже вику противу манастира и калуђера, тражећи да се њихова имовина раздели народу".....

Баш у томе времену, кад је дошао за старешину овај Теодосије, он се удружи са опаким комунистом Милисавом Никитовићем учитељем из Брђана и почне му давати материјал противу мене за тужбе. Кад је одпочео наопаки рад несретних синова српаког народа у ширењу комунизма, тада се појави Никитовић као вођа за ширење те опаке напасти из Русије. Пошто сам са њим стајао у врло добрим односима - томе позове у друштво и сарадњу са њиме у томе новоме покрету. У њиховој кући скупљали су се некако страни људи из Београда, Крагујевца, Загреба и т.д. Договорили се и ширили некаке плакате и књижице. Кад сам видео куд циља тај нов покрет, кога у овој околини шири Никитовић и његови другови а нарочито, кад сам дубоко ушао у њихове тајне и циљеве, ја сам једном Никитивићу казао" да ја нећу да пристанем, на то удрушење, јер оно руши основе хришћанске науке и друштевенога покрета" и т. д. Никитовић је одједан пут уђутао према мени и почео ми стварати на сваком кораку смицалице и шиљати разне тужбе и доставе властима а најгоре ме је оптужио војеној команди"како се у мојој кући шири неморал у томе ,"што ја држим жену непоштену у кући и кријем њенога сина од војене обавезе" и т.д. Команда је (Дивизија) све то проверила и нашла "да је то сушта лаж" и то решење и мени саопштила. Ја сам га копирао као и сву тужбу, и тужио га суду првостепеном, нашто га је суд казнио - 30 дана затвора и 1.450 динара новчано а команда га је по војеном закону"казнила".

Пошто је успех на изборима да 45 гласова добију комунисти у оп.[штини] брђанској, то смо га оптужили Министру просвете, нашто је одмах уклоњен из школе брђанске заједно са његовом женом.

После ове казне, није ме нигде дирао нити ме оговарао и ја сам био миран од њега.

Пошто се нисам мешао у политичке ствари сељака, то сам био миран од њих, а старао сам се да у најбољим односима живим са властима општина

брђанске и прислоничке и за такав рад оне су ми биле у свакој прилици од велике користи и помоћи у сваком моме послу. Све што сам тражио од њих за цркву мра(манастира) Вујна и парохијску потребу давали су ми и набављали. Отуда сам многе и многе ствари за црквене потребе могао набавити и оставити манастиру. Клупе, астале,столице, разноврсно посуђе и стакларију, ја сам мојим заузимањем набавио и оставио манастиру Вујну и т.д.и т.д.

Ја сам био врло ревносан у мојој служби и на послу. Никада и никоме нисам допустио да ме два пута зове за неки пасао. Тамна ноћ, киша, снег, блато, зима, - ништа ме није могло смести од извршења посла у парохији и цркви. Увек ми је била реч светиња и што рекнем - то и одржим. Нисам жалио ни живот, ни снагу на послу Господу. На сваком месту и у свакој прилици говорио сам поуке и савете: деци, омладини и народу. Страховито сам нападао оне који су: пакосни,кривоклетници, разбојници, лопови, убице, развратници, осветници, крвосмешници, курвари отимачи туђе зараде и имовине. Таке и подобне, шибао сам духовним бичем и страшним божјим казнама. Призивао сам народ а нарочито омладину и децу у цркву и остале богомоље. Народ ме је слушао и масама цркви на богомоље долазио. Пошто је црква м[анасти]ра Вујна мала, то сам био увео обичај, да сваке недеље и празника, кад је лепо време а света доста има, да светим водицу пред црквом којом сам приликом додавао по неку молитву по потреби за кишу, сушу, здравље народа, плодородије земље и т.д. и то клечећи. Молитве сам читао врло разговетно и јасно да их народ разуме. За тим сам кропио народ водицом. То је имало огромног успеха на масе народне због чега су са свију страна долазили на богомољу кад ја служим. Разуме се да никад и ниједна богомоља није остала без поуке, због чега сам се и био оспособио у беседништву без писања и читања. У механе и кафане, као и приватне седељке и сељачке забаве, никад нисам хтео ићи ни ту седети, осим по потреби службе.Никада до данас нисам мрсно јело узимао нити га јео пред народом нити у којој кући сељачкој, нити ме је кад који видео „ да мрсим," јер сам сматрао да је то саблажњиво за парохијане и масу народну. У томе су много грешили калуђери Јоаким и несретни Методије па и Теодосије али овај препредани калцан, затвори се у собу и ту пије, једе пршуте и остало и ако су посни дани.

Проводећи такав живот и непрестано бити на опрези и борби а немајући никаке помоћи ни одмене у тешкој парохијској служби, толико сам изнемогао да сам већ једва ишао а реуматични болови у рукама од гвоздених лисица и ногама пропалим од мраза у ропству, толико су ме мучили, да сам клецао на служби и на коњу јашећи по порохији.

Баш ме је овај зли дух у калуђерској ризи, Теодосије, натерао, те сам морао предати моју парохију, коју сам толико био уредио и стекао поштовање

парохијана, без обзира на пол и узраст, да је она служила за пример, свима осталим сеоским парохијама у Епархији Жичкој, као најуређенија и најбоља у погледу побожности, морала, извршења свију црквених обрада и поштењу и т.д. Узео сам за капелана по препоруци Епископа Г.Тихона, свршеног богослова Милоја Јанковића из Врњаца. Тај је се младић показивао врло побожан и добар а за таког су ми га препоручивали моји пријатељи из Врњаца. Направилисмо уговор и потврдили код окружног суда у Чачку под условом: дами годишње у име свију парохијиских прихода плаћа унапред по 14.400 - динара. И по овоме уговору ступио је на моју брђанску парохију 13/26 I - Јануара 1934 године. Тај је уговор одобрио и патријарх Варнава.

Тога мога капелана Милоја, учио сам у администрацији, црквеној служби и обредима, јер апсолутно није ништа знао; учио сам га као свога сина, али је одмах почео испољавати своју самовољу и не благодарност према мени.

У томе времену, дође иследник црквеног суда, Владимир Лекић и по некаким тужбама противу Теодосија почне вршити ислеђење за многе злоупотребе почињене у манастиру и његовој имовини. И пошто су кривице доказане, то га комисија разреши од старешинске дужности а на његово место буде постављен Данило, јеромонак.Тај је човек био много добар и много је жалио што сам већ узео био капелана, јер би ме он у сваком послу заступао". Али доцкан.

Кад је дошао 13/26 - XI - 1934 године, тада мој капелан Милоје поднесе молбу администратору Епархије Жичке епископу Николају и тражи раскид тога нашега уговора и поново постављење за капелана по чл.39 - закона црквеног од 1890 године, дакле напола свију прихода из парохије. И заиста, тај много учени Епископ Николај, донесе решење 28/15 - XI 1934 год.Е.Бр.2047" да престаје важити уговор и да га поставља по његовој молби за капелана по чл.39. тога закона."Жалио сам се и тражио" да ми Епископ поврати моју парохију на опслуживање," али без успеха. Истина тај мудри владика, обећао ми је 7/20 - XII 1934 год. пред више свештених лица у његовом конаку у Краљеву "да ће ме повратити на моју парохију а Милоја преместити" али реч не одржа нити своје обећање испуни. Тако је света реч оних, који треба да светле истином. Но ја сматрам да је једини узрок ове преваре тај, што је тај Милоје одмах прешао у "богомољце", који су под заштитом епис.[копа] Николаја.

Тај жалосни богомољац Милоје, није се хтео држати наређења епископског и црквеног суда "о прикупљању и предавању мени половине парохијског прихода" све до 1-VI 1935 године због чега сам га казнили "опоменом" с'тим да одмах по наређењу поступи". Тада тај богомољац, салети намесника - Лекића - и остале чачанске попове, као и мога пријатеља попа Ђурђа из Мојсиња

"да ми они говоре и моле ме да ја пристанем, да ми "паушално" - у име свију парохијских прихода плаћа по 1.000 динара месечно, на шта сам ја и пристао с'тим да смо тај наш споразум и написали пред Намесником и потврдили га - 1- VI - 1935 год. Н.Бр. 525.Тада ми је Милоје одмах положио 4.000 - динара за време од 13/26 I па до 13/26 V - 1935 године - дакле за 4.месеца.

Опет је застало за плаћањем до 2 - IX 1935 г. када ми је дао 1000 дин - дакле за време од 13/26 - V па до 13/26 - т.год. На моје велико наваљивање, положи ми 7 - X -т. год. 1000 дин за време /181/ од 13/26 - VI - па до 13/26 VII т.год. Но нисам био задовољан са његовим оваким цепидлачењем, те сам му и усмено и писмено саопштио 10 - X тг. да ми сав дужни новац одмах донесе и за ових 3 месеца, иначећу га тужити надлежном суду и Епископу.Али он ћути и служи се мојим новцем а и даје га на карте по механама у Брђанима и Врњцима. Он само врда и мучи ме и кињи а живи врло раскошно и богато тако, да ниједан свештеник у вароши нама такога намештаја и луксуза, као што он има. Све се сија у сребру, свили и кадифи, због те његове неуредности, ја сам изгубио бањско време те нисам ишао, "јер празна непуца".

Због тога сам се жалио лично, Епископу Николају у Коњевићу (при освећењу цркве) и у Чачку. Тада ми је рекао:" да ће ме задовољити и Милоја преместити",што је и одржао своју реч, али не на корист моју, већ у корист манастира Вујна и старешине калуђера Виктора. Депешом је наредио у Децембру 1935 године, Намеснику Лескићу да одмах разреши свештеника Милоја и упути га у парохију Бландевску у срезу Жупском а моју парохију преда на привремено ослуживање м[анасти]ру Вујну и старешини Виктору. На то се народ у парохији побуни противу калуђера и Виктора (знали су га још од пре 34 године као старешину овога манастира) и читаве депутације су ишле владици, "тражећи Милоја или другога попа" - но Николај остави парохију манастиру. Како ће бити са приходима то ће се тек видети. Али ја се ненадам добру, јер народ стаховито мрзи калуђере и неће да их прима у домове, нити врши ма какве обреде, осим оних које баш по закону мора. Отуда ни прихода нема, каки трба да су и каки су били.

Но ваљда ће и томе скоро бити краја. Патријарх Варнава, изјавио је "да ће свештенство православне вере од 1 Јула 1936 г добити плате и пензије." Дај Боже али ја не верујем, јер је уређивао од 1884. године непрестано до данас и никада није свршено,или падне влада или се распусти скупштина,или настану ванредне прилике у земљи.....

Милоје је разрешен од дужности капелана и пароха брђанског 5 - I - 1938 год. (23.XII - 1935 год) и од тога дана је престао бити мој капелан. Остао ми је

дужан од парохијског прихода 1.266.74 дин. за време од 13/26 XI па до 13/26 - XII 1935 год. (1 месец) 1.000 динара и за 18 дана (од 13/26 XII 1935 па до 5 -I 1936 год.) 266.74 дин=1.266.74 дин. Пошто ми није хтео ову суму новца положити то сам тражио преко Намесника ср.[еза] Љубићског и црквр. суда, а по његовом писменом и усменом признању, да ми се од 15 I 1936 г. обустави од његових принадлежности 1.266.74 динара и мени преда.

Ја сам седео у манастирској кући у Пољани још од 1925 године - 25 - V - 6 - VI и плаћао кирију манастиру. Ништа није помогло што сам толико радио и приходио манастиру. Пијани Методије и пакосни Теодосије нису се осврталили на то јер су тражили паре, паре а заслуге у кош.

Како сам већ био платио унапред кирију до 1 - V - 1934 године - то сам се одмах по Ђурђевудне те године одселио у Чачак у моју кућу, Књаз Милошева улица бр.54- Услед становања кириџија у мојој кући, то је била готово сва упропаштена и зарасла у коров и ђубре. За то сам је морао сву реновирати, али тешко је се могла дотерати у добро стање, пошто су је кириџије упропастиле као и зграду око ње. Сада станујем у њој.

Напомињем и то: да ми је владика Николај својим наређењем, наредио да се одмах одселим из Чачка у Брђане, преме решењу св.Синода, зашта сам прибавио осуство од 2 месеца и тако је до данас остало. Калуђерска напаст казна за немоћ и болест. Њихово је начело "смерт би твоја, живот мој" - А и може им се, јер што су тражили од 1862 године, то су и постигли у 1928 и 1931 години доношењем новог Крњог закона црквеног и устава српске православне цркве,у сарадњи Министарства правде:Сршкића и Којића; зато данас чине што им је воља и нико ме ништа не одговарају. Тешко теби српска православна црква и твојим јадним служитељима - свештеницима, који по благовољењу ових калуђера скачу од првог до 5=ог басамака у напред..... и постижу од последњих међу прве. Ах,Ах!

Напомињем у опште и то: када сам постао учитељ, ја сам се био посветио томе позиву целим својим животом. Писао сам по школским листовима а и живо учествовао у друштву учитеља и њихову већу. Писао сам по школским листовима, зашта су ме учитељи много уважавали. Али када сам се запопио и отишао у ону пустињу сељачку, где није било ни школе, ни учитеља, ни новина, ни часописа, ни књижнице, ни читаонице,где су се људи ретко састајали и где је владао анархизам,хајдучија,паљевине,нападаји, отимања и крађа - где није било никога са киме би се могао удружити и мисли мењати и моје знање добивено у школи и учитељству употребити - тада сам и ја све више и више за почео заборављати а нарочито услед моје,дечије и попадијине болести, постао сам туп и неосетљив. У овој мојој тешкој ситуацији, на све сам заборавио и нисам могао моје знање умножавати и употребљавати га у животу.....А сељак,

особито брдски, конзервативан, до зла Бога, само зна да те нуди да пијеш, једеш и говориш му о ништавним стварима, по угледу на покојне свештенике и калуђере Н.Н. Н.Н. итд. Ако почнеш нешто озбиљно и научно говорити - нико те неће ни слушати нити се интересовати о томе. Па и саме писане беседе или поуке, неће нико да слуша, већ одмах гунђа и протестује. Ја сам за то увек говорио беседе и поуке у цркви и на другим местима напамет са крстом у руци према приликама, времену,случају,полу и важности празника. Ове су поуке и беседе много боље утицале на народ, него и најбоље писане академске беседе. И данас још има живих слушалаца оба пола из парохија Таково-Савиначке и брђанске, који ће посведочити срах и трепет, када сам говорио и учио масе народне и децу о страху божијем и страшним казнама и мукама оних који се огреше о закон божји и не живе по њему и поукама свештеничким..... Морам поменути да је још једна велика невоља за сеоске свештенике у томе "што сељак верује, да попови тако говоре и поучавају народ, само да што већу награду извучу од њега или писанију".Ах! ово проклето уређење, где се поп мора, после лепе и поучне беседе обраћати и за своју награду баш томе сељаку. Благо учитељима што независе за своју награду од својих ђака и њихових родитеља и не чекају милостињу одмах за свој тешки труд и рад. А о осталим службеницима и жандармима - нећу ни говорити, јер је њихово уређено стање на великој висини према поповима.

Ја сам још у богословији и по свршетка школе, почео писати разне чланке по разним часописима и листовима а доцније и по политичким листовима и црквеним часописима. Моји чланци штампани су под пуним и скраћеним "именом и презименом, као и под: "Стрков", "црнко", "путник", "очевидац", "рудничанин", "таковчанин", "савинчанин", "Милановчанин," и.т.д. и.т.д. Много сам труда и писања утрошио о преуређењу и уређењу свештеничког стања" на основи каку жели народ и из практичног живота.Тај мој пројекат у своје време био је примио архијерејски сабор а и Министар Просвете Андрија Ђорђевић а доцније и Војислав Јањић, који је био образовао и комисију за то уређење и узео мој пројекат за основу закона. Али и он и пројекат, падоше јуначки. Писао сам разне, једке, оштре, прекорне и глатке чланке по листовима: Такову, Златибору, Јелици, шумадинским новинама, трговачким новинама, Либералу, Независности, одјеку, Политици, Прегледу, Хришћанском веснику и оба оба весника срп[ске] цркве и Голубу ит.д. итд.

Поред поменутих на своме месту лица, морам овде поменути и ове личности, који су ми много добра учиниле и у свакој прилици од помоћи биле: Г.Г.Коста Црногорац директор гимназије, Драгољуб Јовановић професор,Витковићу професору српске историје, Живану Живковићу државном саветнику, који ми је у мојој беди највећој невољи за време страшне ра-

дикалске обести велики пријатељ и браниоц био на надлежном месту и коме дугујем највећу благодарност за добијање данашње парохије брђанске, као и за добијање помиловања за кривицу створену на свештеничкој скупштини у Крагујевцу 1890 (што сам казао: " да свештенство неможе добити у данашњим тешким приликама плате ни пензије и " да трба све дотадање владике и митрополите помрле, покопати и пред свиње њихове кости бацити, јер нису хтели у своје време на томе радити ништа урадити" итд.). Петру Петровићу професору,Митрополиту Михајлу, Епископу Сави; добром проти Сретену Ј.Михајловићу; Тимотију Поповићу бив. преседнику дух. суда, Борисаву Миловановићу адвокату из Скопља Милану Ј.Путниковићу проти из Београда; Светозару Богдановићу преседнику духовног суда,и т.д. и још неких којих се данас и не сећам.

Морам и ово напоменути:да се нисам никако слагао са мојим оцем, јер каки је био у младости, такав је и умро. На њега није могла утицати култура ни нова просвета. На сваком месту осуђивао ме је "што сам напуштио трговину" а није хтео чути да нисам имао знања за трговину, за то и нисам отишао у село Дучаловиће на парохију. Склањао сам се. Па и да сам отишао у Дучаловиће за пароха, морао бих бегати од њега и за себе живети, што би још више отежало мој живот и ауторитет у народу.....

Он је умро, али је грдну грешку учинио према мени, јер је по тражењу и наговору мога брата Милутина, једног правог кожодера и отимача, написао тестамент, којим је мене искључио из наслеђа , " што ме је вели " у школама издржавао и на пут извео и мој део имања потрошио на то", због чега сам се по смрти његовој са браћом судио у 1896 години. И на велико плакање и молбу моје јадне мајке,једва сам добио 20# дуката, једино за љубав њену, зашта је се она, јадна, доцније јако кајала, јер ју је нису хтели гледати, стару служити ни слушати њене снахе а син Милутин као прави кожодер, само је приходе трпао у свој џеп а за мајку се није ни старао нити јој помоћ указивао. Она је јадна умрла, као права мученица и пука сирота у једној соби и у највећој нечистоћи. Тиме је Милутин оштетио и другу нашу браћу: Драгића земљ[орадника], Ђурђа чинов[ника] Министарства саобраћаја и Ранка учитеља - тиме "да је сву имовину стекла и купила његова жена својим миразом"?! Ја данас, и ако немам дугова, јер сам их све одужио, и ако ми је ваљда пропала сва имовина у новчаним заводима, моћићу последње дане дочекати и без његове пустиње,а тврдо верујем у ону изреку народну: "како право тако му Бог помогао." Док је наш брат Драгић умно доста ограничен, живео у задрузи са Милутином, овај га је толико кињио, као и његову жену Станику, да је постао прави просјак, због чега је се морао оделити од њега а доцније је и умро. Био је оставио две

ћерке, које обе умрле ка девојчице. Био је усинио једног ванбрачног сина своје жене Станике Војина који је био наследник Драгићеве имовине.

Моја браћа Ђурђе и Ранко тражили су наслеђе Драгићево, а мене нису нигде поменули. Шта више одрицали су се да им нисам брат и да ме не познају. Тај њихов ћивтински гест успео им је и они су код окружног суда добили право на деобу Драгићевог имања. Ја сам поднео тужбу и доказе да сам њихов брат и син нашег оца Радисава. И мене је суд окружни признао право равно са њима. И сада се води парница о томе. Није ми за ту пустињу Драгићеву већ хоћу да докажем моје право сродства и наслеђа, па ћу га дати циганима а не њима.

Наша сестра Анка и сад је жива и на своје име држи радњу пекарску. Она је велики капиталиста и има велико имање и новац у заводима овде у Чачку. Она је усинила Милутиновог сина Исидора, кога је већ и оженила и хоће радњу на њега да пренесе пошто је проглашен за мајстора а и остало огромно имање и готовину оставиће њему по њеној смрти. Она и мене напада, што сам повео парницу противу браће, за наслеђе. Али мене се то не тиче и ја нећу са њом о томе да говорим.Нека јој на част то служи.

Како ћу ја моју имовину распродати после моје смрти, то је моја лична ствар. Никоме нећу дозволити да се меша у моје послове, јер ми нико није помогао у животу, осим моје умне и телесне снаге, коју ми је милостиви Бог дао.И да ми нису пропали улози у заводима ја се не бих бринуо за моју старост.

Сву моју имовину као и сву архиву, непријатељска војска у 1915 години, уништила је и однела. Оно мало пара, што сам имао при себи, однео сам са сабом у ропство, а морао сам моло оставити и Милијани мојој кућној домаћици за живот. Чим сам стигао у логор Бојдогасон, помоћу мога доброг пријатеља Мијаила Мајсторовића трговца из Паланке, ухватио сам везу са нашим пријатељима у Енглеској,Француској, Швајцарској и Шпанији, те су ми шиљали богате пакете са разноврсним намирницама, [те сам их имао доста]. Али помоћу Павла Маринковића народног радикалног посланика, који је самном у логору био, ухватио сам везу и са Урошом Ломовићем адвокатом из Г.Милановца, који је се находио у Женеви у "црвеном крсту."Он ми је израдио, те ми је "црвени крст" шиљао новчану помоћ од мога бира, као и мојој Милијани у Брђане, по моме наређењу. Пошто сам имао доста намирница, као и одела, послатог ми од разних наших пријатеља из иностранства, то сам сачувао као и око 2.000 круна готових преко свију мојих редовних и ванредних трошкова. Тај сам новац чувао код себе ушивен у шлофијанци,панталонама и Мантији у поставама и нико није знао о њему. Сви су веровали, да је он у каси лагерске команде заустављен" на чување."

Кад сам се из ропства вратио кући, новац сам чувао као "змија ноге", јер је се много појавило неваљалих људи и лопова, који су нападали на свакога у кога се осети да има пара. Ја сам ишао пешке у опанцима, старој и искрпљеној мантији и процепљеном шеширу и старој шубари. Новац који сам добијао за"обреде", такође сам чувао и набављао по нешто за кућу. Свуда сам пред непријатељским војницима и шпијунима, кашљао, храмао, посрћао и жалио се на болове у своме телу. На тај начин, одбио сам сваку сумњу од мене, те нико није ни обраћао пажњу на мене као"пропалу личност". Кад је непријатељска војска отишла из наших крајева, тада су се ућутали и швапски повериоци и шпијуни, јер је и њима дошао црни петак. Многи су платили главом и испребијани били од наших војника Довољно је било пружити прст на некога, па је са њима свршено. Никада нисам имао осветничко срце, па ни тада. И многе сам сачувао својим одбраном .... Пера Аничића и Љуба Милошевића у Прислоници.

Пошто је махана Миша Илијића у Прислоници, пропала и скоро разрушена од непријатељске војске, то је Мишо седео у својој кући, где сам ја седео пре рата. Ја сам становао у кући Трифуна Савића у Брђанима, а доцније код Младена Кнежевића, Станка Кнежевића, из Брђана па најпосле се преселио у манастирску кућу у "Пољани", пошто је мало оправљена. Ту сам плаћао кирију по 150 динара масечно по одобрењу Духовног суда Еп[архије] Жичке. Кад је за "старешину" м[анасти]ра, дошао Теодосије Гачић, тада ми је попео кирију на 200 - динара, месечно, коју сам плаћао све док се нисам иселио из исте и отишао у Чачак 1 маја 1934 године.Сав шљивак, јабучар и дудињак у "Пољани" и ако није била моја, ја сам однеговао и посадио што и данас све стоји као украс тога места и велики приход манастирски.

Никада нисам био раскошан нити таким животом живео; избегавао сам механе и механски живот, нисам новац ни зараду трошио на луксузне намештаје, већ сам чувао пару по пару и давао на штедњу у заводе и банке, те да ми се нађе "за црне дане". Отуда сам имао веће суме уштеђевине у "рудничку" и "таковској банци" у Г.Милановцу, па у "штедионицу","Ерића заводу" и "обласној банци" у Чачку, а и код „ поштанске штедионице" у Београду. Да ми није пропало код" чачанске штедионице" (око 39.000) ја бих добро стајао. Шта ће бити са банкама:"Таковском и обласном „ незнам, али изгледа, да ће и то пропасти, због "сељачких дугова".Оно што имам у" поштанској штедионици", сматрам за мој капитал(око 50.000ди) и сигуран? Ово сам све штедео да ми се нађе у нужди, те да никоме не паднем на терет.У боновима имам 25.000 -(25-комада-односно 5 по 5 бонова) а у аграрној банци имам 10 - акција у 5.000 -динара и 500 динара ратном зајму од 7%. Осим тога имам и 10 акција "свештеничке задруге" из Београда у - 1000- динара као и 25. акција "таковске

банке" у 12.500. динара - са овим капиталом,учинићу распоред по мојој вољи и заслузи оних којима оставим. Моју кућу у Књаз Милошевој улици бр.54. у Чачку, оставио сам Милијани Јовановића мојој кућној домаћици " у њену својину", у име "њене плате и зараде", за толику годишњу услугу док сам жив. У овоме праву неможе је нико сметати, јер сам је осигурао.

Ја имам од 1932 године по 1.049 динара месечног бира и то ми је сигурна плата од које сада живим, а што добијем од парохије у име "прихода", то ми служи као допуна мога издржавања у кући, плаћања пореза, прореза, путарине,инвалиде и т.д. и т.д. Да ли ће се ово променити -1. Јула ове 1936 године, то ћемо видети и тада ћемо се сви управљати према томе новом уређењу. Ја се не радујем томе новом уређењу, за то, што се она чува у највећој тајности од очију и знања оних, за које је то спремљено. Због тога што се то крије од светлости у помрачини и мраку, никому се не радује па ни ја. Кад се о њему сазна - биће - доцкан, али ће тада пасти сва кривица на оне који су радили по мраку,као год, што се и данас осећају последице оних „мрачњака", који су сменили митрополита Мраовића у извођењу његовог смишљеног и напредног плана " о уређењу српске православне цркве и њеног свештенства." Таке се прилике никада више немогу дочекати. Оне су пропуштене због пакости, мржње,зависти и партизанства,..оних, који су радили да од српског православног свештенества створе"свештенички пролетаријат" и робље зависно од тих мрачњака средњо вековних.То су радили и урадили, новим уређењем "уставом српске православне цркве" данашњи творци овога стања.

Милијана је имала једног сина, Косту, као девојка сирота, без својих родитеља. Пошто она није имала никакога свога имања ни у своме месту рођења у Прељини, ни у месту где је одрасла - Прислоници код очуха Петра Аничића зем[љорадника] и своје мајке Стоје, то ни тога сина свога Косту није могла школовати. И да га ја нисам прихватио кад је код мене дошла,Бог зна шта би од њега било. За то сам га ја послао преко "пољопривредника" у Београд у 1913 год. на занат у Пешту, где је исти свршио. Али како је настао швапски рат, то је он тамо и остао за сво време, швапског и светског рата. Тек по свршетку ових ратова вратио је се и био код нас неко време а затим ступио у војено технички завод у Крагујевцу 2 године, за тим одређен у војено потиско убојно слагалиште у Петроварадину - Новом Саду - где се и сада находи, као одличан мајстор.Ми смо га и оженили са Катом ћерком Раденка Боровњака из Брезне – ср[еза] таковског.Данас имају већ двоје женске деце. Како његови предпостављени казују и цене га, он ужива велико поверење, врло поуздан. Ја сам намеран да га усиним -" јер сматрам да би ме он са својом женом и децом много послушио и гледао до моје смрти."

Овде у Чачку живим повучено и усамљено. Једини ми је искрен друг и пријатељ, прота Светозар Богдановић председник духовног суда у пензији. Са њим се дружим и у цркву на богомоље идем. Њему поверавам моје тајне и разговоре. Са њим делим моје мисли. То је човек од истине и искрен. Због његове искрености и говорења свакоме истине у очи, не ужива милост данашњих режимских људи - али се не стидим своје часне и искрене прошлости. Режимлије избегавају нас обојицу али им ми говоримо:" пропаст твоја од тебе млади израиљу" - и - Тешко теби српска намучена православна црква од твога подмлатка" - Време иде и оно ће скоро доћи, кад ће се ове речи испунити.

Заборавио сам на своме месту напоменути и то: да ме је покојни Епископ Сава баш пред рат у 1912 години о благовестима, био одликовао црвеним појасом, али моја сва богата архива и готово сва документа, пропала су за време швапске окупације, па ми је и тај декрет, о одликовању, пропао - и нисам имао никаки писмени документ, којим би магао то моје одликовање доказати после рата (1919). Тражио сам уверење од дух. суда, као и намесника ср[еза] Љубићког, али ми је одговорено"да су код обе власти архиве пропале и да ми се неможе уверење о томе издати."Нисам хтео да се срамотим и ту празну титулу, доказујем сведоцима, и ућутао сам све до данас. Нека ките владике Јефрема и Николај оне, који се дубоко клањају њиховој сујети"јер ја имам" "младу жену и дугачак језик, па немогу бити одликован."

И ако сам имао"младу жену"[од преко 56.година], моја је кућа увеек , уживала велико поштовање, углед, част и достојанство, а та " моја млада жена,"таког је моралног владања, дасе многе венчане млађе од ње, жене, морају постидети од – ње -.И овде у вароши Чачку,уживамо толико поштовање, да се дружимо са првим кућама и породицама. Ја сам са овим угледом задовољан Презирем свако спољашње шаренило без моралних заслуга и одлика.....

Напомињем и то: да сам још у мају 1915 г. дознао од мојих пријатеља, да ће Аустромаџарска, Немачка и Бугарска заједнички напасти Србију и да ће она бити заузета и подељена између Аустрије,Маџарске и Бугарске, па зато да се спремим за тај страшни догађај и да набавим сва документа која немам. Зато се ја одмах обратим молбом Жичком духовном суду и тражим уверење о моме ђаконству, свештенству и пароху.У први мах саслушаван сам по наређењу ондашњег Митрополита Димитрија: за каки циљ тражим ово уверење"? После саслушања - добио сам то уверење, тек 28 -IX-1915 год.Бр.1917 које и данас чувам. По њему се вели да сам произведен за ђакона 14 - Јануара 1889 год. а за свештеника 25 - марта 1889 год. од Епископа Никанора -Жичког - у Чачанској цркви. Истина је да ме је Епископ Никанор рукоположио у Чачанској цркви, али је промењен датум ђаконства јер сам рукоположен за ђакона 7 - I - 1889 год. Но свеједно. Нисам чинио примедбу на ту грешку. Да ми није овога уве-

рења било за време швапске управе, хрђаво би се провео, јер су ме зликовци: Тимотије и Сарачевић, пањкали, “ како ја и нисам свештеник, већ истерани учитељ”. Кад сам “Фелкурату” - швапском војеном свештенику за округ рудннички, показао уверење - он је прекинуо сваку даљу дебату о томе шта више “ тражио казну за лажну доставу”.

Морам и преко воље и ово напоменути. Кад су ме почеле швапске власти петљати и ухапсиле, у то време седео је у кући Вићентија Васића трговца у Г. Милановцу а оца Драгише Васића адвоката у Београду - “Едуард Бауман”- генерал и “крајс-командант”. Ту је седела код свога свекра Вићентија и његова снаха Рада - жена Драгишина а кћи Стојана Рибарца – бив[шег] Министра у либералној влади. Она је била васпитаница француског клостера у Паризу и знала је перфектно: немачки, француски и енглески а при том врло интелегентна дама (млада). Пошто је мене врло добро, познавала још из дома свога оца, као девојка, као и знала све везе,које сам некада и до наше пропасти, имао са њеним оцем, то одмах оде моја Милијана са још неким мојим пријатељима те умоле Раду и Вићентија да говори овоме генералу:”да је сва оптужба противу мене лажна и да ме он спасе, а исто тако и судији Златарићу. И заиста они објасне судијама о мени, шта је најбоље било. И баш по наређењу овога генерала позвати су сви преседници оштина као и по неки кмет - који су пред судом сведочили, како сам већ раније рекао. На 7 дана пред моје суђење генерал и Златарић - казали су Ради „ даћу бити “ослобођен” и пуштен”, као што је и било, и ја сам ослобођен и пуштен а Тимотије одмах смењен са општинске власти.

Имао бих још доста ствари у вези мога пађеничког живота, да напишем за неке поподије из Г: Милановца, преко којих је фелкурат чинио што је хтео са појединим лицима и свештеницима.Али нека, ваљда ће историја бити правична и за ове ствари.

1.Јануар 1919 год.
У Брђанима свештеник
-срез Љубићски -

Станојло Р. Ковачевић
- или-
свештеник
Ст.Ковачевић

УДК : 392.82:394.....

МАРИЈА БОКАРЕВ
Чачак

ПРВИ ЗУБНИ ЛЕКАР У ЧАЧКУ

АПСТРАКТ:Први зубни лекар дошао је у Чачак почетком XX века. Био је то доктор Густав Сајферт. Из забелешки Стевана Крена види се да је Сајферт од 1902. године радио као општински лекар у Чачку. Пре доласка у овај крај, доктор Сајферт је живео у Бечу, где је радио у државној болници. Претпоставља се да је студије завршио у том граду. У Аустрији се тада, а и данас, да би се постало зубни лекар, претходно морао завршити медицински факултет, а потом још две године студирати зубна медицина. Тако је доктор Сајферт био и лекар опште медицине и зубни лекар. Умро је у Ужицу 20. јануара 1915. године.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Густав Сајферт, зубни лекар, Беч, Чачак, Стеван Крен, Ужице, балкански ратови, Први светски рат, тифус.

У Чачак је доктор Густав Сајферт дошао са супругом Јозефином, Францускињом по пореклу. Она је одлично говорила немачки. У Бечу је радила као гувернанта и предавала француски језик.

Јозефина Сајферт фотографисана јула 1921.

Кућа у којој су становали постоји и данас у Улици кнеза Милоша, а простире се од Улице Пиварске до Креновог пролаза. Сајфертови су живели у стану у средњем делу куће. Данас се у тој кући, на којој је у међувремену дозидан спрат, налази „Центар за социјални рад“. Деце нису имали.

Што се тиче порекла доктора Сајферта, оно није сасвим разјашњено. У књизи рођених Чачанске цркве за период 1870 – 1876. постоји уписано име Јозефа Сајферта и Марије Тишлер. Према подацима из ове књиге, они су 1876. године крстили свог сина Петра. У књигама рођених из каснијег периода, 1886. године помиње се Густав Сајферт, али то није доктор Сајферт, пошто је он рођен 1866.[11] У *Споменици....* пише да је доктор Густав Сајферт рођен 1866. године, да је основну школу завршио у Чачку, а гимназију у Београду. Студије медицине завршио је у Бечу. У белешкама Стевана Крена стоји да је рођен 1866, а умро 1915. године. Лекарску праксу обављао је до почетка балканских и Првог светског рата као општински и зубни лекар у Чачку. Радни век у Србији трајао му је кратко – десет година у миру и четири у ратовима. У време балканских и Првог светског рата мобилисан је као лекар и радио у разним местима, највише у јужној Србији. О овоме сведоче разгледнице које је писао пријатељу Стевану Крену.

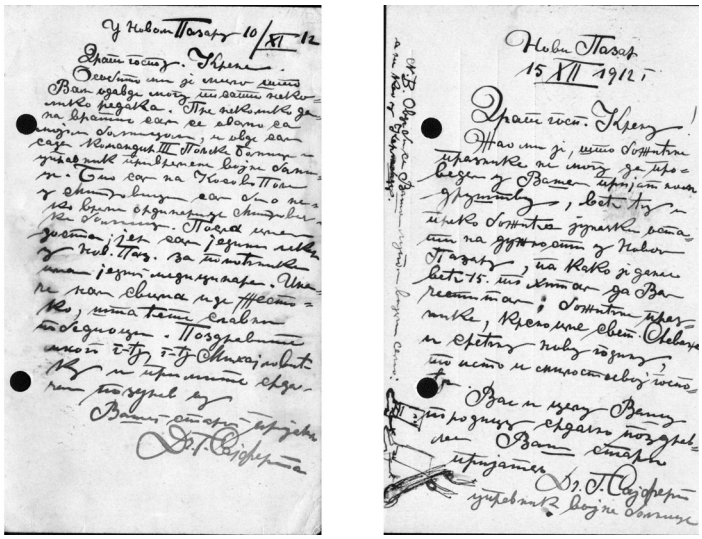

Две разгледнице упућене Стевану Крену из Новог Пазара 1912.

[1] Податак добијен од Радоша Ж. Маџаревића, архивског саветника у Међуопштинском историјском архиву Чачак.

Из бележака Стевана Крена види се да је Сајферт у мају 1914. године отишао у Дебар на војну вежбу, а вратио се у јулу исте године. Одмах потом мобилисан је и вратио се у септембру 1915. Касније је распоређен у Ужице. Имао је чин резервног поручника.

Из разгледница се види да је, као мобилисан лекар, радио у Краљеву, Новом Пазару, Вардишту, Лесковцу, Косом Пољу, Митровици и другим местима. У Новом Пазару био је командир III пољске болнице и управник привремене болнице, а касније управник војне болнице.

Последње место његовог војног службовања било је Ужице, где се, лечећи болеснике, разболео и умро од тифуса 20. јануара 1915. године.

Сачувано је и једно писмо госпође Сајферт упућено Стевану Крену из Ужица. Писмо је насловљено са *Mes tous amis*, што значи *Сви моји пријатељи*. Сасвим горе, ћирилицом, написано је *Ужице*, а на француском *Samedi matiu* (Субота поподне). У њему она пише о задњим Сајфертовим данима, захваљује се свима који се распитују за њеног мужа. Поред овог писма, сачивана је бројна преписка са Паулином, супругом Стевана Крена, и Емилијом, њиховом кћерком.

Пошто је доктор Сајферт по прописима морао да буде сахрањен у Ужицу, њенова храбра супруга Јозефина успела је кришом, после неколико дана, да га пребаци у Чачак и сахрани одмах код капеле својих пријатеља Кренових.

У време војног службовања доктор Сајферт је упознао једну жену са којом се зближио. У тој вези родила им се кћерка. Наравно, то је био шок за Јозефину. Ипак, добро је прихватила његову кћерку, доживотно била са њом у вези и помагала јој. Поред Стевана Крена, Сајферт је често бивао и са осталим његовим друштвом у коме су били: доктор Драгомировић (зет војводе Степе), адвокат Љубодраг Кордић, апотекар Аристид Јовановић и други знаменити Чачани. Често је, у мирнодопским условима, са њима седео испред хотела „Крен“, ћаскајући и пијуцкајући чај. Поред тога, са друштвом је одлазио на јахање, које је, у то време, било омиљен спорт.

Доктор Драгомировић, као један од верних пријатеља Стевана Крена, често му је писао писма и војничке дописнице у време балканских ратова и Првог светског рата. Тако у једном од писама из 1914. године каже: „Свакако да сте сад често са Густавом (при чему мисли на Густава Сајферта, заједничког пријатеља). Тако ваљда заједно пијете чај и кореспондирате француски? Сајферт ми је писао само неколико речи и обавестио ме о смрти свог старог оца. Вели, да је због тога јако ожалошћен. Природна ствар мада је то претерано од њега јер је чича био стар и време му је било да умре.“

Значи да је Драгомировић, по свему судећи, познавао оца доктора Сајферта.

Све што је о доктору Сајферту написано, у овом раду, произашло је из бележака Стевана Крена и преписке, која је делимично приложена. Стеван Крен је, после смрти свога пријатеља примио и бројне изјаве саучешћа. Једна од њих је приложена.

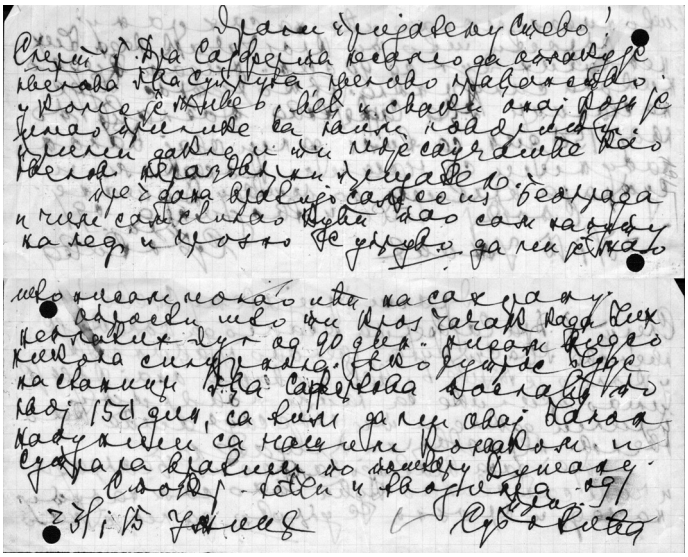

Изјава саучешћа Стевану Крену као пријатељу доктора Сајферта, Ужице, 21. 1. 1915.

Стеван Крен је умро четири године после доктора Сајферта. Доживотно је остао највернији пријатељ Јозефине Сајферт.

После смрти мужа, Јозефина је наставила да живи сама у истом стану у Чачку. Паулина и Стеван Крен постали су јој још привржeнији. Стеван је свесрдно помагао у пословима око добијања пензије, али и осталим којима она није била вична.

Пензија коју је Јозефина добила била је прилично мала, пошто и стаж доктора Сајферта у Србији није био дуг. Зато се морала довијати и попуњавати своје приходе на начин на који је умела.

Свој пространи стан почела је да изнајмљује. Поред тога, држала је и часове француског језика. Многи Чачани, млађи и старији, учили су ког ње француски. Међу њима, била сам и ја.

Код ње је становао, и о њему се старала, и Милисав – Миса Лукић. После Другог светског рата постао је високи функционер Комунистичке партије Југославије, а касније и председник СУБНОР-а. Пошто је још као ђак испоља-

вао афинитет према комунистичком покрету, често је учествовао у разним акцијама овог покрета. Приликом једне акције у којој је исписивао пароле црвеном бојом, кантица у којој је била боја процурела је, па је боја оставила траг све до куће госпође Сајферт, где је становао. Госпођа Сајферт је знала за његову активност у тој акцији, па му је помогла да се склони у своју собу и легне, обрисала трагове боје у стану, а кантицу склонила у подрум. Полцији, која је убрзо стигла, рекла је да Милисав спава и да није излазио. Тако га је спасла затвора, који би му за ово сигурно био одређен.

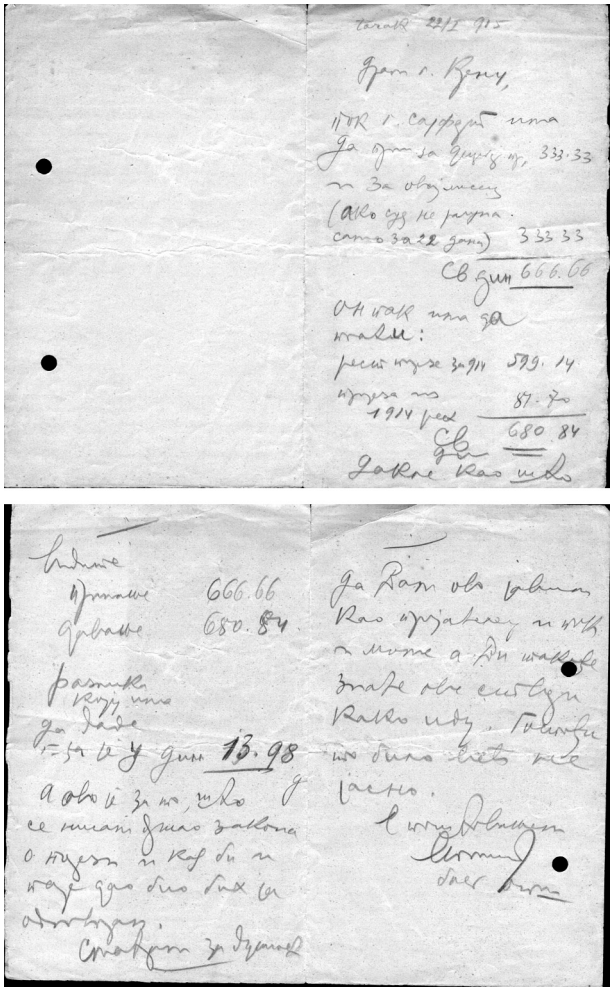

Одговор општинског благајника Стевану Крену о заради доктора Сајферта, 22. јануар 1915. године.

Прихватила је, а касније и усвојила, Добросава Кочовића из села Остре који је у Чачку учио гимназију. Касније му је помагала у даљем школовању на Правном факултету у Београду. По завршетку студија био је чувени београдски адвокат. Оженио се лекарком – педијатром и са њом имао дечаке – близанце и касније и девојчицу. Становали су у Охридској улици на Славији у Београду.

Госпођу Сајферт је ословљавао са *tati* и старао се о њој до краја њеног живота. Када је умрла, сахранио ју је поред њеног мужа Густава и подигао им споменик.

Иначе, Јозефина Сајферт рођена је у француском граду Нансију, а умрла је у Чачку 1947. године.

Споменик на гробу Сајфертовима
– фотографија Драгољуба М. Вујовића, јануар 2009.

Гроб Сајфертових постоји и данас. Нажалост, зуб времена чини своје, па он све више пропада.

Сахрани госпође Сајферт, поред великог броја грађана, присуствовало је и много омладине. Били су то ђаци који су код ње становали, или учили француски. Остало ми је у сећању да је крст носио њен ђак, ученик гимназије Драган Глинтић. За њим је ишла поворка многобројних девојака које су носиле венце и цвеће. Међу њима била сам и ја.

Све до старости, моја мајка посећивала је гроб Сајфертових. Затим сам ја наставила то да чиним.

Неколико пута на њиховом гробу виђала сам једну женску особу. Једнога дана, осамдесетих година прошлог века, пришла сам јој и упитала је от-

куда је познавала Сајфертове. Одговорила је да живи у Краљеву и да је била пријатељ са том породицом. Више ништа није рекла.

Да ли је то, можда, била кћерка доктора Сајферта?

Никада нисам успела да сазнам.

Њену скромну заоставштину наследио је њен усвојеник Добросав Кочовић – Доле – како га је звала. Мени је оставила свој брилијантски прстен и златне минђуше. Овај накит добила је једном приликом као божићни дар од Стевана Крена, па је желела да га ја наследим. Иначе, она је обично све празнике славила са Креновима, а била је свакодневни гост у њиховој кући. Својој пријатељици Паулини, мојој баби, оставила је сребрни џепни сат свога мужа и при том јој рекла: „Полин (тако ју је звала), нека ти овај сат откуца још много лепих часова у животу“.

Мајка и ја становале смо у истој згради у којој и госпођа Сајферт, али у стану на углу Кнез Милошеве и Пиварске улице. Ујутру смо, кроз зид који нас је од ње раздвајао, често слушале звуке песама којима је отпочињала дан.

Јозефина је много волела животиње. Имала је пса Медора и неколико мачака, а разне птице које је хранила, биле су јој свакодневни гости.

Мало је оних који је се још сећају. Недавно је у Чачку, на прослави 63 године матуре долазио доктор Мишко Поповић, некада ученик Чачанске гимназије. Он као пензионер живи у Новом саду. Сећа се да је његова сестра Дуда похађала часове француског код госпође Сајферт. Сећа се и хлеба величине веће књиге који је његова мајка увек месила специјално за госпођу Сајферт. Она је скромно захваљивала говорећи при том да ће јој то бити за седам дана.

До краја живота остала је највернија пријатељица са мојом бабом Паулином. Доживљавала сам је као члана наше фамилије, што је, у неку руку, и била.

Најједноставније речено, била је јединствена жена: храбра, пожртвована, племенита, весела, бесконачно позитивна и, надасве, добра.

РЕЗИМЕ

Први зубни лекар у Чачку био је доктор Густав Сајферт. У Чачку је радио од 1902. године. И поред краткотрајног боравка у нашем граду, оставо је запамћен као један од знаменитијих Чачана. Умро је у Ужицу од тифуса, лечећи оболеле, 1915. године. Остало је неразјашњено његово порекло. По његовог смрти, његова супруга Јозевина, Францускиња по пореклу, живела је у Чачку. Остала је запамћена као племенита жена која је помагала своје ученике којима је давала часове француског језика, али неке од њих и одгајила и одшколовала. Умрла је 1947. године у Чачку. Сајфертови су сахрањени на Чачанском гробљу, у близини капеле Кренових, њихових искрених пријатеља, и данас одолева зубу времена њихов споменик.

УДК : 392.82:394.....

РАДОВАН М. МАРИНКОВИЋ, књижевник
Чачак

НЕКОЛИКО ДОКУМЕНАТА ИЗ АРХИВЕ МИЛУТИНА РАКОВИЋА

АПСТРАКТ: У заоставштини Милутина Раковића (1891 – 1947) из Горачића (општина Лучани) чува се збирка докумената насталих између 1927. и 1944. године. Овај земљорадник, потом шумар и механџија, учесник је балканских (1912 – 1913) и Првог светског рат (1914 – 1918), из кога се вратио овенчан Орденом Карађорђеве звезде. После ратова бавио се политиком; био је и председник општине у Горачићима. Године 1941. био је један од организатора четничких јединица у Драгачеву, и командир Прве чете Јеличког четничког одреда. Када је избио сукоб између партизана и четника, почетком новембра 1941, схватајући да наступа братоубилачки рат, симулирао је лудило, па је из јединице упућен на болничко лечење у Чачку. Потом је до смрти живео у свом селу.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Породична архива, ратови, избори, порез, дугови, мобилизација, четници, гладовање.

Пре више од три и по деценије имао сам прилику да, у дому Мија Трашевића и његове супруге Душанке у Горачићима (Драгачево), разгледам документа из породичне збирке Милутина Раковића. Душанка је његова кћи, за коју се привенчао поменути Трашевић из Горачића. Изненадила ме бројност сачуваних докумената, насталих између светских ратова и од 1941. до 1944. године, а који су итекако значајни, не само за проучавање историјата драгачевских Горачића.

Касније је било договорено да се та збирка преузме у Међуопштински историјски архив у Чачку, али, из мени непознатих разлога, то није учињено. Чак је, припремајући Водич кроз архивску грађу Међуопштинског историјског архива у Чачку, Витомир Василић и Раковићеву архивску збирку унео у ту публикацију – да је преузета у чачанску установу. А, није.

Из те збирке исписао сам докумената која су ми се тада учинила значајним и које, ево, публикујем. Можда има и значајнијих!

Милутин Раковић рођен је 15. новембра 1891. године. Био је земљорадник. Учествовао је у оба балканска (1912 – 1913) и Првом светском рату (1914 – 1918). Као каплар у I чети II батаљона X пешадијског пука I позива српске војске, на предлог своје јединице, 15. јуна 1915. године одликован је Орденом Карађорђеве звезде. Породица тврди да је још једну Карађорђеву звезду добио

после пробоја Солунског фронта. У споменик му је, после смрти 1947. године, уклесано (поред осталог): „Јес мртав али му дело живи. Наредник ратник од 1912 – 1918 год. Јунак на пробоју, Солунском фронту. Борећи се против Бугара и Немаца са својом јуришном четом пробијо фронт. За ово дело одликован је Карађорђевом звездом и другим одликовањима...“[1]

Између светских ратова најдуже је био, као шумар, у државној служби,[2] а бавио се и земљорадњом и механџилуком. Био је припадник Радикалне, па Земљорадничке странке – Савеза земљорадника. Више пута кандидовао се за општинског председника, а једном приликом, види се из докумената, била му је поверена та функција.

Устаничке 1941. године био је један од организатора четничког покрета у горњем делу Драгачева сарађујући са официром Давидом – Дачом Симовићем[3] из чачанске Трнаве. У Јеличком четничком одреду Јована Бојовића[4] био је командир Прве („Смртне“) чете. Са својом јединицом у октобру учествовао је у опсади немачког гарнизона у Краљеву.

После погибије Јована Бојовића, већег броја припадника његовог одреда и партизана, дужност команданта Јеличког четничког одреда преузео је Милоје Мојсиловић,[5] подофицир из околине Крагујевца, пре тога заменик команданта. Раковић је тада нервно оболео, па га је Мојсиловић 22. октобра упутио на лечење у Чачанску болницу. При том је написао да је Раковић командир 1. чете 1. батаљона Јеличког четничког одреда, али је посебно нагласио: „Напо-

---

[1] Споменик је био на Ружичића гробљу у Горачићима, али је – неразумно! – уклоњен пре неколико година и постављен други само са основним подацима о покојнику.

[2] Из једног документа, који носи датум 22. јул 1922. године, сазнаје се да је пре тога био шумар у рејону Горачића, а тада је премештен у рејон Атенице. И неки његови саборци били су државни шумари: Милован Јоксимовић из Горачића, један од 1.300 каплара, најпре у рејону Ласца, потом Јежевице, а Радојица Страњанчевић, носилац Карађорђеве звезде из Губереваца, најпре у рејону Атенице, потом Ласца.

[3] Давид – Дачо Симовић (Трнава код Чачка, 1910 – Крагујевац, 1946) био је пре рата официр. Један је од организатора четничког покрета у горњем делу Драгачева. У чину капетана био је, од 1942. године, командант једне, потом групе бригада Југословенске војске у отаџбини. Прикрио се по завршетку рата, али је пронађен. Преки војни суд у Крагујевцу изрекао му је смртну казну, која је извршена.

[4] Јован Бојовић (Ртари, Драгачево, 1909 – фронт код Краљева, 14. октобар 1941) био је официр. Устаничке 1941. организатор и командант Јеличког четничког одреда. Осведочени антифашиста. Погинуо је, јуначки, на јуришном положају код Ратарске школе у Краљеву, у борби против немачке оружане силе.

[5] Под крај 1941. године свој Јелички четнички одред Мојсиловић је легализовао код Владе Милана Недића и потом вршио полицијску службу у Ивањици, Гучи и Ариљу, при чему су припадници његове јединице примали плату. У септембру 1942. године на Авлаџиници у Чачку Немци су разоружали део овог одреда и самог Мојсиловића. Одведени су у логор на Сајмишту код Београда, а потом неки интернирани у Маутхаузен, где је већина изгубила живот. По једној верзији, Мојсиловић је страдао на Сајмишту, по другој – у Маутхаузену.

миње Вам се, да тај човек – четник... више вреди него болница и сви лекари и болничари у Чачку.“ Раковића је на дужности командира „Смртне чете“ заменио Момир Марковић[6] из Латвице код Ариља. Неки савременици тврдили су да је Раковић симулирао лудило, јер је, као стари ратник и мудар човек, схватио да су неминовни сукоби између четника и партизана, да долази братоубилачки рат, у коме он није желео да учествује. После лечења вратио се своме дому у Горачићима. Крајем јануара или почетком фебруара 1944. године постао је члан Општинског равногорског одбора, а на првим изборима после завршеног рата био је чувар једне гласачке кутије.[7] Умро је 1947. године. Сахрањен је на Ружичића гробљу у Горачићима.Из архивске збирке Милутина Раковића доносим више докумената, сређених по тематици, не вршећи, при том, стилске и друге интервенције у њима.

I

ИЗБОРИ

Више докумената у збирци односи се на парламентарне и општинске изборе и политичке прилике.

1.

ИЗВЕШТАЈ

О резултатима гласања за избор народних посланика на гласачким местима у срезу драгачевском на дан 11 септембра 1927 године

[6] Погинуо при нападу на партизане у Гучи 19. новембра 1941.

[7] Казивање Раковићеве кћерке Душанке Трашевић, која, нажалост, више није међу живима.

Општина	Гласача по списку	Кандидатска листа					
		Прва радикалска Милоша Ћосића	Демократска Манојла Сокића	Друга радикалска Анте Радојевића	Земљорадничка Димитрија Вујића	радничка листа	Свега гласало
Вичка	410	55	60	148	46	1	310
Горачићска	849	30	88	479	89	8	694
Гор. дубачка	385	57	59	77	53	1	247
Грабска	337	48	109	92	37	2	288
Гучка	890	33	143	152	143	4	772
Д. краваричка	652	70	60	99	273	2	504
Каонска	475	7	59	154	139	10	369
Котрашка	543	16	59	308	43	6	432
Крстачка	270	173	24	14	17	-	228
Лишанска	346	9	67	87	89	3	255
Лучка	400	20	125	118	25	3	191
Дљинска	450	71	40	145	8	3	347
Дучаловачка	696	48	96	353	36	3	536
Миросаљачка	619	197	120	189	21	5	532
Прилипачка	402	46	76	29	178	1	330
Тијањска	489	54	44	120	127	25	370
СВЕГА	8.213	1.231	1.230	2.564	1.404	77	6.506*

* Документ је умножен на шапирографу. Свакако је упућен из Начелства среза драгачевског у Гучи свим општинским управама.

2.

Кандидатска листа

За избор председника у општини Горачићској у срезу Драгачевском на дан 11 децембра 1927 године у Горачићу

Кандидат:
1. Председник Милутин П. Раковић, тежак из Горачића.
Представник: Велимир С. Плазинић тежак из Губереваца.
Заменик: Вујица Ружичић тежак из Горачића.
29 Новембра 1927 год.
у Горачићу
Следе потписи 63 предлагача.

Чачански првостепени суд потврдио је ову кандидатску листу 2. децембра 1927. године.

3.

ПИСМО МАРКА ДИМИТРИЈЕВИЋА, УЧИТЕЉА[8]

26 – XI – 1928 год.

Горачићи

Драги мој Милутине,

Твоју, давно очекивану, карту добио сам. Чудио сам се: Шта ли је то, те ми се Милутин не јавља. Тражио сам узрока, али га нисам могао наћи. Знам да сам се трудио да те никад ничим не увредим и да смо увек добри пријатељи били. Рачунао сам да није по среди нека твоја изјава да си прешао у радикале. Али знајући тебе и моје и твоје пријатељске односе, нисам ни тој претпоставци веровао. Јер да си и то учинио, моја пријатељска љубав према теби неби ниуколико ослабила. Не би ослабила јер сам ја човек, који свакога и сваку ситуацију разумем. – И у том размишљању са разним претпоставкама, стиже и твоја карта, која је све претпоставке разбила и потврдила оно што сам у души желео да је: да смо и да ћемо бити вековни пријатељи. – Хвала ти! Нећу заборавити.

У карти питаш шта има ново? – Ништа. Или боље, има новости, али не тако опште природе, које би се тицале опште друштвених ствари, и ако није и то искључено. Али оно што не мора, а што може интересовати друге, то ће тебе свакако интересовати.

Ја, као што знаш, започео сам једну борбу за опште добро народа, чију већину чини сељак – земљорадник. У тој борби наилазим на многе противнике. Ти су противници радикали, од којих се највише истиче народни посланик

[8] Марко Димитријевић (Чачак, 1887 – Чачак, 1973), учитељ. Припадник Земљорадничке странке – Савеза земљорадника. Он користи старији назив села – Горачић. Данас – Горачићи.

Милинко [Милутиновић][9]. Синоћ је био у кафани – овде у Горачићу, и мало смо се докачили. Поред осталог била је реч о моме премештају. Он рече да нећу бити овде учитељ. Нудио сам му опкладу пред људима, али је он није смео примити. Ућутао је, јер није имао способности да докаже оправданост своје љутње нити своју моћ да ме премести. Ето тако то бива кад народни посланик незна Устав, који је загарантовао право опредељења сваком поданику ове напаћене земље и законе, који се доносе на основу тог Устава.

Ја му незамерам. На против, разумем га. Ономад је он сазвао збор у Горачићу. На том збору био је и Анта [Радојевић][10] и још доста радикалске господе из Чачка и Гуче. Али на жалост радикалских слушаоца мало – било је радикала свега 40 – 50 људи оно што је било више то је било земљорадника и демократа. Њему као народном посланику криво је што је збор испао рђаво. Треба га разумети. Јел' да, што казао Љубо Душић.

Сем тога [један од] узрока његове љутње синоћ и то је, што сам ја сазвао збор земљорадника за идућу недељу. Види да се ради и боји се. Увиђа да у народу губи па се љути. А народ вели: „Тко губи има право да се љути", па му и ја стога не замерам што се љути.

Ето тако то бива драги мој Милутине. Ја жалим што си ти у служби, јер верујем да би заједнички много више учинили. Али и овако иде добро. Изгледа ми да народ увиђа, где му је прави пут – све полако. Само напред. Назад се не сме. Ризик кућу гради, вели народ, те и добро долази народном борбом, која је каткад и ризична, али додуше и успешна – плодна.

Опет да поновим: жалим што ниси овамо. Жалим, јер верујем да си још увек борац за земљорадничку ствар. И као такав верујем да би много учинио да дође – што пре до победе. – Али у име Бога, надам се да им нећеш бити вечити слуга, горем од себе, да ћеш се вратити у нашу средину, где ћемо заједнички развити барјак – у борби за права сељака – земљорадника.

Јави ми све опширно, како си и како мислиш о даљем боравку у служби? Хоћеш ли скоро овамо и о свему што се односи на тебе, на твоју службу и на будући рад у земљорадничкој странци.

Ја сам твоје секретарско место оставио још увек за тебе. Другог нисам узимао, јер не знам хоћеш ли скоро доћи. Стога ми јави шта да радим. Ја, ако ти мислиш долазити кроз два три месеца, нећу мењати секретара, а и ови остали земљорадници овде, тога су мишљења. Дакле, јави о свему.

---

[9] Истакнути радикал. Вишегодишњи народни посланик. Устаничке 1941. године у штабу Јеличког четничког одреда. Од почетка 1944. године председник Равногорског одбора горачићке општине. После рата осуђен на робију. По повратку са робије живео у Живици, где је умро.

[10] Истакнути радикал, инжењер, родом из Ивањице. Био министар. У више наврата биран за народног посланика.

Јави ми молим те још и ово: Милинко је на радикалском збору казао да је тебе [Димитрије] Вујић[11] увредио. Је ли истина и у колико је истина? Јави ми то, и ако ја у напред то не верујем што је Милинко казао. А ако има истине ипак кажем, да то није увреда због које би ти оставио Земљорадничку странку.

Твоји су сад код куће добро. Чика Вељо[12] и његови су добро. Ја сам ти се сасвим измирио са чика Вељом. Био сам ономад са женом и бабом код њега на ручку. Није ме сада отерао. Шта ћеш сваког морамо разумети. Деца су добро и за љубав њихову све ћу да учиним, а и чика Вељо је пажљив сада према мени. Хвала му. – У кафани они раде средње, не баш сасвим добро, тек ратка се. У толико им је лакше што не плаћају кирију.

Ја сам са женом добро. Борим се са ђецом. Морам, дужност ми је.

Општинари су здраво и добро. Сутра ја, Велимир и Мијаило идемо брат Милојку, односно његовом брату на свадбу. – Вучко излази из школе у петак. Сам је хтео, нисам га истерао.

Ето то је све ново за сада овде. Извини што нисам лепо писао. Журио сам, а и не види се већ.

Много те воли твој друг и брат

Марко Димитријевић, уч[итељ]

4.

Кандидатска листа

За избор општинских одборника општине Горачићске среза Драгачевског бановине Дринске, који ће се извршити на дан 8. октобра 1933 године.

I одборници

1. Раковић П. Милутин земљорадник из Горачића
2. Зимоњић П. Вукоман земљорадник из Горачића
3. Плазинић В. Богољуб земљорадник из Губереваца
4. Микановић В. Огњен земљорадник из Живице
5. Поповић Ј. Љубомир земљорадник из Горачића
6. Ракићевић Т. Милојко земљорадник из Губереваца
7. Вујичић Р. Милутин земљорадник из Губереваца
8. Вукајловић М. Драгутин земљорадник из Губереваца
9. Царевић М. Јовица земљорадник из Горачића

[11] Истакнути члан руководства Земљорадничке странке – Савеза земљорадника.

[12] Веровано се ради о Велимиру – Вељу Луковићу. Мијаило Кнежевић – тада општински писар, а Милојко Давидовић и Љубомир Љубо Душић били су чланови Савеза земљорадника.

10. Кнежевић Ч. Богић земљорадник из Горачића
11. Јоровић Р. Срећко земљорадник из Горачића
12. Петковић Т. Бошко земљорадник из Горачића
13. Ружичић В. Владан земљорадник из Горачића
14. Плазинић Р. Бранислав земљорадник из Губереваца
15. Јоровић С. Драгутин земљорадник из Живице
16. Ћендић М. Богосав земљорадник из Губереваца
17. Јањић Р. Тихомир земљорадник из Горачића
18. Стевановић М. Радосав земљорадник из Горачића
19. Стевановић А. Урош земљорадник из Горачића
20.Стојановић Ј. Рисим земљорадник из Горачића
21. Давидовић Д. Драгомир земљорадник из Горачића
22. Зечевић В. Богосав земљорадник из Живице
23. Вуловић Б. Добросав земљорадник из Губереваца
24. Јечменић В. Љубомир земљорадник из Губереваца

II Замењеници

1. Плазинић Р. Ранко земљорадник из Губереваца
2. Ђуровић П. Богољуб земљорадник из Горачића
3. Николић Н. Милисав земљорадник из Губереваца
4. Павловић В. Александар земљорадник из Живице
5. Поповић Д. Вукоман земљорадник из Губереваца
6. Пајовић П. Радомир земљорадник из Губереваца
7. Милинковић С. Срећко земљорадник из Губереваца
8. Плазинић М. Цветко земљорадник из Губереваца
9. Плазинић Д. Мијат земљорадник из Губереваца
10. Пајовић С. Мирко земљорадник из Горачића
11. Цогољевић Г. Вучко земљорадник из Губереваца
12. Петковић В. Гвозден земљорадник из Горачића
13. Раковић П. Радован земљорадник из Горачића
14. Плазинић М. Милић земљорадник из Губереваца
15. Јовичић А. Радован земљорадник из Живице
16. Плазинић Н. Раденко земљорадник из Губереваца
17. Милићевић Ж. Божидар земљорадник из Горачића
18. Стојановић Н. Благоје земљорадник из Горачића
19. Терзић Л. Живко земљорадник из Горачића
20. Јоловић М. Радомир земљорадник из Горачића

21. Лончаревић Д. Велимир земљорадник из Горачића
22. Јоровић В. Мијаило земљорадник из Живице
23. Бешевић Д. Савко земљорадник из Губереваца
24. Јечменић У. Милутин земљорадник из Губереваца

Преставник кандидатске листе у главном бирачком одбору Вукоман Зимоњић зем. из Горачића.

Замењеник Радомир Микановић земљ. из Живице.

Преставници кандидатске листе у појединим гласачким местима:

За гласачко место у згради општинског суда:

1. Преставник Радојко Веселиновић земљ. из Горачића
2. Замењеник Видосав Стевановић из Горачића

За гласачко место у згради основне школе у Горачићу:

1. Преставник Милован М. Плазинић земљ. из Губереваца
2. Замењеник Радомир Милићевић земљ. из Горачића

25. септембар 1933 г.

у Горачићу“ [следе потписи свих]

„Сресни Суд у Гучи прегледао је кандидатску листу чији је носилац Раковић П. Милутин из Горачића, па пошто се уверио да је она прописно поништена (?), те је на основу чл. 38 закона о општинама ПОТВРЂУЈЕ.

Бр. 5347 – К- 160 Старешина суда
29. септембра 1933. год. [Потпис нечитак]
Деловођа – суд. приправник
[Потпис нечитак]

5.

Начелство среза драгачевског
Пов. Бр. службено
30 априла 1935 године
Гуча

НА ЛИЧНОСТ ПРЕТСЕДНИКА ОПШТИНЕ

У прилогу достављају вам се изборне карикатуре у бојама у три врсте и то „Свети Ђорђе“, „Печат“ и „Карикатура“, које не смете ником показивати, а које имате у ноћи између 1 и 2 извесити односно налепити на најупаднија места ваше општине тако, да их свак од грађана за то време и на дан избора мора видети.

Такође вам се достављају у прилогу изборни прогласи Краљевске владе, које поред раније истакнете на видна и упадна места.

Такође и ове плакате као и изборне прогласе поставите и у непосредној близини самог биралишта као и у осталим упадним местима ваше општине.

Ово извршити под вашом личном одговорношћу и водите рачуна да ови плакати неби били поништавани од старне противника режима, јер ако то до 6 маја приметим биће претседник општине подвргнут најстрожијој дисциплинској одговорности.

За
срески начелник
[потпис нечитак]

6.

Писмени пристанак кандидата за одборника и заменика

ПРИСТАНАК

Овим изјављујем да пристајем бити кандидат за заменика на кандидатској листи, које је носилац Раковић П. Милутин из Горачића а за избор општинских одборника општине Горачићке среза Драгачевског Дринске бановине.

25 октобра Стеван Мл. Плазинић
у Горачићу земљо[орадник] из Губереваца
кућа бр. 159

II
ДУГОВИ

У Раковићевој архиви више је спискова дужника пореза и општинског пореза и прореза. Своте нису биле мале.

Рецимо, крајем 1932. године порез је дуговало 306 домаћинстава из Горачића, Губереваца и Живице. Тада је општински председник био Раде П. Плазинић.

Највише су дуговали: Милан Бодић 310 динара, Мијалко Бискуповић 500, Станојло Бодић 200, Радош Васиљевић 220, Миливоје Вељовић 1.150, Драгољуб Васиљевић 450, Михаило Васиљевић 250, Тихомир Главоњић 350, Добривоје Главоњић 450, Војимир Главоњић 350, Јеремија Главоњић 250, Гвозден Главоњић 250, Павле Главоњић 210, Вучић Давидовић 220, Миљојка Ј. Да-

видовић 600, Драгомир Давидовић 560, Петар Давидовић 350, Љубомир Душић 780, Милојко Давидовић 450, Милован Давидовић 250, Глишо Ђуровић 290, маса Милована Зимоњића 250, Адам Зимоњић 450, Петроније Зимоњић 350, Јелика Зимоњић 380, Будимир Зимоњић 250, Радован Зимоњић 600, Михаило Ивановић 250, Мијалко Јањић 1.100, Богољуб Јаковљевић 450, Милорад Јевремац 700, Веселин Јевремац 360, Михаило Јањић 250, Живојин Јањић 300, Велимир Јањић 240, Љубомир Јеринић 350, Тиосав Јаковљевић 550, Радоје Јоровић 250, Косанда Јевремчевић 240, Радивоје Јањић 250, Икодин Јањић 450, Радоје и Милун Кнежевић 240, Будимир Кнежевић 330, Богић Кнежевић 350, Милорад Марковић 250, Даринка Милетић 250, Светозар Марковић 330, Драгиша Марковић 650, Милисав Поповић 250, Божо Поповић 790, Милисав Петковић 290, Милан Поповић 420, Василије Перишић 220, Будимир Петковић 480, Стојан Поповић 245, Милорад Н. Петковић 280, Даринка Поповић 280, Михаило Петковић 290, Вељко Петковић 950, Боривоје Петковић 270, Јездимир С. Петковић 295, Ђурђе Петковић 480, Коста Петковић 380, Добросав Петковић 240, Арсеније Поповић 330, Миленко Поповић 250, Велимир Петровић 250, Игрутин Поповић 520, Гвозден Петровић 750, Благоје Петровић 280, Вукоман Поповић 250, Гвозден Ружичић 380, Марко Радосавчевић 280, Радосав Раковић 1.800, Миљко Ружичић 480, маса Милије Радосавчевића 250, Милинко Ружичић 230, Вујица Ружичић 480, Миленко Ружичић 360, Милосав Радосавчевић 240, Милутин Ружичић 750, Урош Стевановић 327, Јован Стојановић 1.450, Витомир Стојановић 1.042, Миломир Стевановић 223, Спасоје Седларевић 218, Рисим Стојановић 504, Јовица Сјеничић 522, маса Милана Стевановића 233, Милош Стевановић 719, Јован Суруџић 357, Јанко Станковић 277, Милета Савић 259, Радиша Д. Стојановић 489, Гојко Седларевић 1.304, Видосав Стевановић 572, маса Миће Терзића 541, Витомир Трашевић 1.542, Ђорђе Ж. Филиповић 1.678, Јовица М. Царевић 512, Панто Царевић 1.104, Милисав Царевић 337, Вучко Цогољевић 330, маса Чедомира Чубрића 215...

Нису платили судску таксу: Радојко Радосавчевић 150, Живко Петковић 733,33, Велимир Петковић 983,33, Јездимир Петковић 483,33 и Миодраг Петковић 50 динара.

Велики су били и неплаћени болнички трошкови. Највећи дужници били су: Светозар Петровић 200 динара, Милоје Радичевић 570, Ранко Јањић 340, Владимир Чубрић 440, Живан Трашевић 430, Ненад Зимоњић 1.715, Адам Зимоњић 820, Ристивоје Стевановић 924, Сретен Савић 336, Миленко Поповић 364, Велимир Трашевић 364, Љубомир Васиљевић 672, Драгутин Бодић 869, Вучко Петковић 840, Љубомир Душић 260, Драгољуб Стевановић 210,

Михаило Ивановић 896, Петар Вељовић 1.200, Јездимир Петковић 300, Перса Јаковљевић 225, Драгутин Давидовић 225, Рајко Вељовић 750...

Сви су били из Горачића.

Осамнаестог октобра те године председник Плазинић написао је:

Кмету села Горачића

Наређује се кмету да на потпис овог списка именованим људима саопштиш, да у року од пет дана престану општинском суду и исплате означене суме државног пореза, болничких трошкова и судских такса.

Ко у одређеном року небуде одговорио својој обавези извршиће му се попис и излагаће се већим трошковима...

Више од 200 динара општинског прореза дуговали су: Миливоје Вељовић 1.670,4 динара, Радич Вељовић 300,89, Петар Давидовић 318,39, Љубомир Душић 351,61, Милојко М. Давидовић 452,43, Видосав Ђуровић 263,84, Косанда Јевремчевић 303,82, Радивоје Кнежевић 394,19, Будимир Кнежевић 407,97, Кнежевића посед 365,11, Драгиша П. Марковић 640,55, Милисав В. Поповић 496,96, Милан В. Поповић 269,18, Владимир Р. Поповић 288,07, Ђурђе Петковић 408,40, Миленко Поповић 258,35, Вукоман Поповић 249,36, Благоје Петровић 209,06, Спасоје Перишић 326,02, Поповића посед 725,41, Петковића посед 203,50, Гвозден Ружичић 355,70, Огњен М. Ружичић 237,36, Радосав Раковић 1.253,41, маса Милије Радосавчевића 342,74, Милан У. Ружичић 329,88, Вујица Ружичић 260,82, Радосавчевића посед 547,97, Ружичића посед 328,78, Димитрије Стојановић 201,76, Јован Стојановић 382,98, Витомир Стојановић 682,52, Спасоје Седларевић 255,02, Јовица Сјеничић 428,22, Милош Стевановић 380,94, Јован Суруџић 236,85, Ристо Сјеничић 264,12, Гојко Седларевић 297,14, Милан М. Терзић 288,83, Витомир Трашевић 406,56, Терзића посед 829,76, Ђорђе Филиповић 426,45...

Сви су били из Горачића.

Укупно је било 223 дужника. Рачунополагач у општини био је Велимир Николић, деловођа Мијаило Кнежевић, а председник општинског суда Раде П. Плазинић. Списак је сачињен 21. априла 1933. Дакле, дуговања су се односила на претходну годину.

Али, ово нису били једини дугови земљорадника.

Они су дуговали и новчаним заводима, банкама, нарочито Привилегованој аграрној банци, и Горачићкој земљорадничкој кредитној задрузи.[13]

[13] Али, то је посебна тема.

Да би се схватила величина дугова, ваља знати да је тада надница копача износила 10 динара.

III
О УЧИТЕЉИЦИ И ПОПУ

1.

Године 1935. за учитељицу Основне школе у Горачићима постављена је Даница Капор. Против ње је 21. октобра Раковић писао министру просвете, јер је, као је нагласио, „морално владање ове учитељице пало на најнижу тачку".

Учитељица је становала у општинској згради. Раковић је истицао да је код ње долазио и ноћевао полицијски писар у срезу драгачевском.

Тражио је да буде премештена из Горачића.

2.

Намесницима Његовог Величанства Краља ПЕТРА II

Под притиском тешких економских и осталих недаћа, принуђен сам, да изложим Краљевским Намесницима једну од најтежих недаћа које нас у селу притискују. Пошто је се обраћало надлежнима да нам укажу бар морално – духовну помоћ неколико пута и није нам ништа учињено, то сам у споразуму са овдашњим грађанима решен да резолуцију пошаљем и Господи Краљевским намесницима.

Наша општина, од преко 4000. житеља, већ неколико месеци је без свештеника. Њен је свештеник г. Миодраг Шолајић[14] удаљен са дужности и на издржавању је казне од 10. месеци. Њега заступа свештеник из парохије села Тијања[15] – око 30 километара од наше Општине. Тако, да кад се потреба за свештеником укаже, мора се ићи по 30. километара. А колико је тешко за наше ружне друмове и слабо материјално стање сељака, – није тешко претпоставити.

[14] Свештеник Шолајић родом је из Лисе (Драгачево). Устаничке 1941. године био је у штабу Јеличког четничког одреда. Убили су га партизани у Озрему (таковски крај) 11. јуна 1943. године. Сахрањен је у порти цркве у Горачићима. По казивању Душанке Трашевић, кћерке Милутина Раковића, свештеник Шолајић имао је служавку, распуштеницу, неку Милку. Нападао ју је, а она се опирала. Једном приликом, да би је уплашио, опалио је према њој из пиштоља седам метака. Сељаци су се због оваквог понашања парохијског свештеника бунили, тужили су га и он је осуђен на [10] месеци затвора и избачен из службе. Ипак, после издржане казне вратио се и до 1941. године обављао парохијску дужност у Горачићима.

[15] Свештеник у Тијању тада је био Милоје Петровић.

Молили смо надлежне, да нам се помогне и одреди свештеник из непосредне парохије, али нам се до данас ништа не одговори. Изгледа, да смо ми парохијани кажњени, а не свештеник. Ми плаћамо све дажбине па и патријаршијски прирез, дали смо свештенику стан и све остало, што би задовољило једног факутетлију, па ипак ми смо без свештеника. Народ је и онако услед оваквих тешкоћа религијски поколебан, а кад се оваквим радом црквених власти са њиме поступа неправично, онда је ту лако појмити, куд се иде са нашом религијом.

Молим Краљевске Намеснике, да нам помогну, да нама црква у Горачићу и наш народ добије свога свештеника, који ће га у овим тешким данима духовно помагати и спасавати.

Прилог под /1. резолуција, која је слана надлежнима.[16]

Таксу прилажем.

10. октобра 1936. год.

у Београду

Учтиво моли
Милутин П. Раковић
економ из Горачића, срез
драгачевски Дринска бановина

IV
ПЕРИОД ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА

Из периода Другог светског рата посебно су значајна четири документа у Раковићевој архиви. Два су из 1941, а по један из 1943. и 1944. године.

Први документ је списак људи које треба мобилисати у четничку јединицу. Сачинили су га, по систему тројки, Давид – Дачо Симовић, официр из чачанске Трнаве, који је избегао заробљавање у Априлском рату, а потом је организовао четнички покрет у горњем делу Драгачева, и сам Раковић. На документу нема датума. Настао је пре 12. јуна – јер тога дана је у партизанске редове ступио Радоје Петровић, а на њега се рачунало при формирању четничке јединице. Сви људи на списку су из Горачића. Симовић је у то време боравио у овом селу, углавном код Милутина Раковића. Пописани су махом млађи људи. Најстарији међу њима је Јездимир – Јездо Зимоњић, учесник у пробоју Солунског фронта. Живојин – Живко А. Зимоњић је у војсци био болничар, па му је та улога намењена и у будућој јединици.

По свој прилици, јединица је, по плану, требало да буде јачине вода. Отуда је Раковић – водник.

[16] Поменута резолуција није пронађена у архиви Милутина Раковића.

Ево тог списка:

Водник – Милутин Раковић Горачићи

1. Милош Ружичић
2. Бранко Веселиновић
3. Страин Веселиновић

1. Видоје Ружичић
2. Јоксим Ружичић
3. Савко Станковић

1. Радосав Раковић
2. Јеротије Кнежевић
3. Душан Суруџић

1. Жарко Раковић
2. Савко Лазаревић
3. Борисав Милетић

1. Раденко Ружичић
2. Радоје Петровић
3. Милинко Ружичић

1. Јездимир Зимоњић
2. Живојин А. Зимоњић
3. Раденко Зимоњић

1. Миленко Стојановић
2. Војислав Стојановић
3. Бошко Милићевић

1. Рајко Станковић
2. Милорад Ружичић
3. Настас Спасојевић

1. Сретен Стевановић
2. Михаило Томашевић
3. Милинко Јањић

1. Гвозден Петковић
2. Јоксим Јањић
3. Срећко Чубрић

Други документ је временски датован.

Када је четничка Врховна команда наредила општу мобилизацију, Раковић је добио овакво наређење:

Милутине 18h

Најхитније изврши мобилизацију људства са оружјем и без оружја, ко нема оружја нека понесе алата за ровове. Борбе четника су почеле и Немци су опкољени.

Хране понети за 2 – 3 дана.

Зборно место код мене у штабу у Царевићима.

Најхитније Помоћ – Коста водник[17]

22 – IX [1941] М[илоје] Мојсиловић

[17] Неидентификован.

У ово време већ је постојао Јелички четнички одред. Командант му је био официр из Ртара Јован Бојовић. Заменик му је био подофицир Милоје Мојсиловић, који је наређење и потписао. Штаб Јеличког четничког одреда, судећи по овом документу, налазио се у фамилији Царевићи у Горачићима.

Наредних дана извршена је мобилизација, на коју су се сви одазвали, сем већ поменутог Радоја Петровића, који се налазио у једној драгачевској партизанској чети.[18] Окупљање четничких снага обављено је на планини Јелици. Њихова највећа концентрација била је изнад чесме Караула између Граба и Јездине. Немачка посадна јединица у Чачку за то је сазнала, па је 24. септембра извукла на Беровића брдо у Лозници артиљерију, која је нанела губитке, гранатирајући потес Караула, посебно Миросаљачкој четничкој чети.[19]

Документ из 1943. године сведочи како су се људи злопатили и гладовали. Међу њима био је и Будимир Давидовић, витез Карађорђеве звезде из Првог светског рата, родом из Горачића, који је тада живео у Чачку.

Драги Милутине
Здраво шта радиш Милутине
молим те да нађеш Дача Симовића како знаш и да ми изда слободно кретање да могу ићи по Горачићима ти знаш за мене и мош ваљда дати гаранцију за мене и реци Дачу да сам ја гладан немој мене да заборави требаћемо један другоме
28/9 [19]43 г. твој друг
Чачак Будимир Давидовић“[20]

Четврти документ из периода Другог светског рата безначајан је по садржини – говори о спору две жене. Међутим, из њега се сазнаје да се на челу Равногорског одбора горачићке општине налазио бивши народни посланик из Живице Милинко Милутиновић из Живице, а да је члан био Милутин Ра-

[18] Четници су се окупили на потесу Дријење на планини Јелици. Нико од војних обвезника није одустао сем Војимира Главоњића, који је због тога избатинан. Људи без оружја, после уписивања у јединице враћени су кућама.

[19] Погинули су: Радисав Ђоковић, Алекса Мирковић, Миломир Поледица и Мирко Радуловић из Трешњевице и Антоније Биорчевић из Драгојевца. Поред других, рањени су командир Миросаљачке чете Драгиша Милосављевић, а из Горачићке чете мајор у резерви Милован Јоксимовић.

[20] Будимир Давидовић, велики јунак из Првог светског рата, тешко је тада живео у Чачку, као и многи суграђани. Гладовао је, како каже. Умро је у Чачку 1980. у својој 90. години. Пред смрт своја бројна одликовања (једну Карађорђеву звезду, скидајући је са својих груди, даровао му је регент – будући краљ Александар Карађорђевић) поклонио је Народном музеју у Чачку.

ковић. Ово је први до сада пронађен, изворни документ који о томе говори. Сем сеоског кмета Богосава Станковића, нису позната имена осталих чланова Равногорског одбора у Горачићима, који је изабран највероватније у фебруару 1944. године.

Ево тог документа:

„Наредба
Г. Милутину Раковићу члану Рав[ногорског] одбора
Горачићи

По спору Рајке уд. Филиповића и Софије жене Ђорђа Филиповића... изаћи ћете код њихове куће са још два члана кога Ви позовете и спор између њи ће те расправити.

Ви ће те ме заступати и вршити дужност Пред[седника] Рав[ногорског] Одбора.

1.VIII 1944 год. Председ[ник] Рав[ногорског] одбора
Живица Мил[инко] Р. Милутиновић“

РЕЗИМЕ

У заоставштии Милутина Раковића (1891 – 1947), земљорадника, шумара и кафеције из Горачића (Драгачево) чува се доста докумената насталих од 1927. до 1944. године, драгоцених за сагледавање политичких и економских прилика из тог времена. Садрже податке о посланичким и општинским изборима, сељачким дуговима, мобилизацији у четничке јединице 1941. и приликама у којима се живело до завршетка Другог светског рат.

Раковић је учесник балканских (1912 – 1913) и првог светског рата, из кога се вратио са орденом Карађорђеве звезде. Устаничке 1941. био је командир Прве чете Јеличког четничког одреда. Када је при опсади немачког гарнизона у Краљеву, почетком новембра 1941, избио сукоб четника и партизана, не желећи да учествује у братоубилачком рату, симулирао је лудило, па је упућен на болничко лечење у Чачаку. Потом је, до смрти, 1947. године, живео у родном селу, где је, после упокојења, сахрањен на Ружичића гробљу.

1 Документ је умножен на шапирографу. Свакако је упућен из Начелства среза драгачевског у Гучи свим општинским управама.

УДК : 392.82:394.....

МИРОСЛАВ ПУРИЋ
историчар
Народни музеј Чачак
Цара Душана 1
Чачак

НЕКОЛИКО ДОКУМЕНАТА О ЗГРАДИ ДОМАЋИЧКЕ ШКОЛЕ У ЧАЧКУ

АПСТРАКТ: Зграду, којој је овај рад посвећен, сазидала је Женска подружина у Чачку за потребе Домаћичке школе. Идеја за подизање ове зграде покренута је 1927, а 1929. године урађен је и пројекат будуће зграде. Међутим, њено зидање почело је тек 1932. и трајало је, у две фазе, све до 1935. године. Зидање зграде започето је у време када је Југославија била изложена ударима велике економске кризе и када су многи трговци и индустријалци били принуђени да ставе катанац на своја предузећа. Без финансијске помоћи државе и града, са својим скромним материјалним средствима, Подружина је кренула у овај подухват, који ће је финансијски потпуно исцрпети.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Чачак, Женска подружина, Домаћичка школа, школска зграда, Основна школа, Полицијска управа у Чачку.

Женска подружина у Чачку основана је, као и у другим већим градовима у Србији, за време Српско-бугарског рата 1885. године с циљем да се стара о рањеним војницима и њиховим потребама. По завршетку рата Женска подружина у Чачку је престала да постоји, али је већ 25. фебруара, по старом календару, 1888. године обновила рад. Била је саставни део Београдског женског друштва. У марту 1938. године она ће променити назив у Чачанско женско друштво.[1]

Да би се женска младеж што успешније васпитавала, образовала и припремала за живот, Женска подружина у Чачку отвара 1890. године Женску раденичку школу, како је она у почетку називана. Касније ће она променити назив у Женска радничка школа, а од 1922. године - Женска занатска школа.

[1] Међуопштински историјски архив Чачак (у даљем тексту МИАЧ), Фонд Женске занатске школе, Књига записника са седница од 1934. до 1938, записник са седнице од 27. септембра 1938; Милутин Јаковљевић, Белешка о фонду Женске подружине и Женске занатске школе, Међуопштински историјски архив, Чачак, 1976, стр. 1-3; Миломирка Аџић, *Женска подружина и Женска занатска школа, Изворник* X, Међуопштински историјски архив, Чачак, 1995, стр. 76-86.

После година проведених по приватним кућама, које је Женска подружина изнајмљивала за потребе Женске занатске школе, 16. јуна 1911. године постављен је камен темељац за школску зграду, која је водоосвећена 11. децембра те године. Школа ће у овој згради остати до априла 1941. године. Одлуком Владе НР Србије од 22. јуна 1948. године све женска занатске школе у Србији су угашене.[2]

У марту 1927. године, на седници Женске подружине, донета је одлука да се у Чачку отвори школа за домаћинство и тада је упућена молба општини и Окружном одбору да се за потребе те школе обезбеди зграда. Правни референт за домаћичке школе предложио је управници Подружине да се затражи за школу кућа од Пољопривредног друштва, а ако се она не добије, да се крене са изградњом школске зграде на плацу који је власништво Подружине и на којем се већ налази зграда Женске занатске школе. Пошто кућа од Пољопривредног друштва није добијена, одлучено је да се изгради нова зграда за Домаћичку школу. Чачанске подружина упутила је 15. марта 1927. допис Министарству просвете, у коме је, поред упознавања министра са плановима Подружине везаним за изградњу нове школске зграде, затражена и новчана помоћ, као и правилник о раду домаћичких школа. Тај допис, исте садржине, упућен је 28. марта и Министарству индустрије и трговине. Од Министарства просвете добијен је тражени правилник о раду, а за план зграде и предрачун Подружина се обратила Грађевинској секцији.[3]

Према предрачуну, за изградњу зграде, урађеном 23. априла 1929. године, Подружина је морала да издвоји 438.493,79 динара. По пројекту, зграда је била дуга 20,4 метра, широка 12,6 метара, а имала је приземље и сутерен. У сутерену су се налазили: соба, остава, кухиња, просторија за послугу и подрум. У приземљу су пројектовани: две собе, лево и десно од улаза, предсобље, ткачница и трпезарија. Пројекат зграде урадила је архитекта Радмила Миливојевић. Али, пошто је Подружина пред почетак радова располагала са капиталом од 120.000 динара, лицитација за градњу зграде није ни одржана, већ је затражено од Министарства грађевина да уради нови предрачун, овога пута само за грубе радове. Свесна да јој недостаје још доста новца за завршетак зграде, Подружина је упутила апеле за помоћ свим институцијама од којих се помоћ могла очекивати, али су одговори у већини сличајева били негативни.

[2] МИАЧ, Фонд Женске занатске школе, Књига записника са седница од 1909. до 1920, записници са седница од: 24. јуна 1911, 15. марта и 1. маја 1912; исто, К-10, рег. бр. 16459; Миломирка Аџић, н. д.; Милутин Јаковљевић, н. д, стр. 1.

[3] Исто, Књига записника са седница од 1920. до 1929, записници са седница од: 20. марта и 4. децембра 1927, 9. марта, 25. марта и 10. маја. 1928; исто, К-3, рег. бр. 42 од 15. март 1928.

На крају је Обласна техничка секција повукла из процедуре овај пројекат, а Подружина донела одлуку да се за зидање зграде сачекају боља времена.[4]

Изградња зграде Домаћичке школе поново постаје актуелна 1932. године када је, на седници Подружине, од 10. априла, донета одлука о расписивању лицитације за изградњу. На следећој седници, одржаној после седам дана, одлучено је да се крене са градњом. Лицитација, али само за прву фазу, за грубе радове, одржана је 1. августа 1932. за предрачунску цифру од 183.879,05 динара. Најнижу понуду избацио је Франц Мајерхофер, предузетник из Чачка, али је Удружење чачанских грађевинара, предузимача и зидара оспорило његово право на рад, чиме је он и искључен из овог посла. У игри су остала још двојица лицитатора: Дејан Петровић, који је нудио да школу сагради по цени од 140.497,30 динара, и Славко Манастер, који је цену снизио за 24,47% и она је износила 138.883,85 динара. Подружина је решила да се прихвати понуда Славка Манастера пошто је била далеко најповољнија. И, са њим је потписан уговор 4. августа 1932. године.[5]

Темељи зграде освећени су 14. августа 1932. године. Освећење је извршио прота Сретен Михаиловић. Зграда је окровљена 18. септембра, а 17. октобра је оформљена комисија за пријем објекта у коју су, поред четири чланице Подружине, ушли и инжењери Љубо Ивковић и Светолик Станковић. Комисија је констатовала да су дотадашњи радови били добро урађени и извршила пријем зграде 10. новембра 1932. године. Тиме је и окончана прва фаза радова. Председница Подружине предложила је на седници од 9. децембра 1932. да се распише лицитација за израду тишљераја и да се Подружина задужи са 50.000 динара код Државне хипотекарне банке како би се радови исфинансирали до краја. Банка је одобрила кредит на назначену суму, али је од Подружине тражила, као гаранцију, тапију од зграде Женске занатске школе, на коју је тада стављена хипотека.[6]

Лицитација за другу фазу радова на згради Домаћичке школе одржана је 14. септембра 1933, са почетком у 16 часова. По предрачунској калкулацији, радови су стајали 113.865,09 динара, а на лицитацији су се, као понуђачи, појавили:

Драгољуб Трипковић са 6% нижом ценом од предрачунске;

---

[4] Исто, Књига записника са седница од 1929. до 1934, записници са седница од: 23. маја и 26. новембра 1929; исто, К-3, план зграде од 24. априла 1929.

[5] Исто, записници са седница од: 10. априла, 17. априла. и 3. августа.1932; исто, К-4, протокол лицитације од 1. августа.1932.

[6] Исто, записници са седница од: 17. октобра и 9. децембра 1932, 7. априла, 4. августа, 15. августа, 8. септембра и 14. септембра 1933; исто, К-4, извештај о раду Женске занатске школе за 1933. годину.

Славко Монастер, са 10,2% нижом ценом, и

Милентије Михаиловић, са 7,75% нижом ценом од предрачунске.

Пошто је његова цена била најнижа, посао је припао Славку Монастеру за суму од 94.000 динара. Електроинсталације на згради урадило је предузеће А.Д. "Јелица" из Чачка, а рачун је измирен у више рата. Општински инжењер уложио је примедбу на пројекат, па је улаз са стране зграде морао бити затворен балустерима. Због недостатка новца за завршетак започетих радова, Подружина је зграду, још пре него што је била завршена, понудила за рентирање општини за потребе Основне школе. Међутим, општина у том тренутку није била у могућности да плати ренту за изнајмљивање зграде.[7]

Ипак, Основна школа се уселила у зграду Домаћичке школе 1. септембра 1935. године, а кирија је износила 1.200 динара месечно. Школа није добила на употребу целу зграду, већ само три учионице, једну мању просторију и подрум за дрва. Остале просторије није могла да користи. Ускоро је Основна школа добила и сустанара у овој згради пошто је једна просторија изнајмљена фирми "Сингер", која се бавила дистрибуцијом и поправком шиваћих машина.[8] Основна школа је остала у овој згради до 1. јула 1937. године. После тога је зграда, од 1. новембра те године, изнајмљивана Грађевинској секцији по цени од 1000 динара месечно. Од 1939. године, по истој цени, зграду Домаћичке школе користило је Градско поглаварство.[9]

Градско поглаварство ће у овој згради дочекати почетак рата 1941. године, а по његовом изласку из зграде у њу је усељена Дирекција пошта. Дирекција је остала у згради Домаћичке школе до јуна 1942. године када ће, без знања Женске подружине која је била власник зграде, Градско поглаварство у њу уселити Грађанску школу. Од 27. априла 1942. у овој згради налазили су се и неки разреди Чачанске гимназије, која ће остати у овој згради до краја рата. Од маја 1945. године Женска занатска школа је коначно усељена у ову зграду, коју је више пута тражила у току окупације, и у њој ће остати до свог укидања јуна 1948. године. После тога је ова зграда, као и суседно здање Женска занатске школе, додељено Министарству просвете, које ће је у наредним годинама издавати разним васпитно - образовним установама.[10]

---

[7] Исто, записници са седница од: 4. августа, 15. августа, 8. септембра, 14. септембра, 17. октобра и 3. новембра 1933; исто, К-4, предрачун за другу фазу радова од 3. августа 1933, рег. бр. 86 од 11. септембра 1933; извештај о раду Женске занатске школе за 1933. годину.

[8] Исто, Књига записника са седница од 1934 до 1938, записници са седница од: 11. августа 1935, 21. јула и 7. септембра 1936. Ту просторију фирма "Сингер" је изнајмљивала за потребе једномесечног курса вештачког кројења по цени од 250 динара.

[9] Исто, К-6, рег. бр. 347 од 28. маја 1938; исто, К-7, Извештај благајне Женске занатске школе од 10. јула. 1939. године; исто, Књига записника са седница од 1934. до 1938, записник са седнице од 15. новембра 1937.

[10] Исто, К-9, рег. 27/42; К-10, рег. 94 од 28. јуна 1948; МИАЧ, Државна реална гимназија Чачак, Књига запи-

ПИСМО ЖЕНСКЕ ПОДРУЖИНЕ ИЗ ЧАЧКА МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ КРАЉЕВИНЕ СХС

15. марта 1928. год.
Чачанска Чачак
ЖЕНСКА ПОДРУЖИНА
Чачак
Бр. 42
Министарству Просвете
Београд

Чачанска Женска Подружина намерава да на свом имању - плацу подигне поред Занатске Женске Школе, која већ од више година постоји и са успехом ради и сталну школу за домаћице.

Нема потребе истицати побуде, које руководе Управу Женске Подружине о потреби ових школа за културни напредак наше женске омладине, коју треба припремити за добре домаћице, јер је то министарству много боље познато.

Да би могла Подружина своју намеру извести потребни су јој: планови, предрачун и правила о овим школама.

У просторијама школе образоваће се и ђачка трпеза ради оне деце, која су из удаљених крајева. Зато се најучтивије умољава Министарство да нам све то пошаље.

Школа, коју мислимо подићи биће стална и у исту ће се примати девојке из Чачка и околине. За исту школу овдашња Пољопривредна Подружина уступила би нам потребно земљиште, које је у непосредној близини, на коме би се могло извести рационално обрађивање из повртарства, воћарства, живинарстава и т.д.

Надамо се да ће Министарство изаћи у сусрет молби ове Подружине.

За секретара Учтива
Мица Обрадовићка Управитељка Ж.З.Ш.

Јелена Љ. Матић

[МИАЧ, Фонд Женске занатске школе, К-3, рег. 42 од 15. марта 1928]

сника са седница Наставничког савета од 1941. до 1944, Записник са седнице од 20. априла 1942.

ПРОТОКОЛ ЛИЦИТАЦИЈЕ ЗА ИЗГРАДЊУ ЗГРАДЕ ДОМАЋИЧКЕ ШКОЛЕ У ЧАЧКУ

Протокол лицитације

За израду зграде за домаћич[ке] Школе женске подружине у Чачку према решењу чачан[ске] жен[ске] подружине бр. 190 од 18. јуна 1932 г. Која је одржана у канцеларији Подружине 1. августа 1932 г. у Чачку. Предрач[унска] сума је 183.879.05 дин.

На данашњој лицитацији јавили су се следећи понуђачи:

Павле Брушија и синови са попустом 17% седамнајест т.ј. за суму 152.619.61 д. сто педесет две хиљаде шест стотина деветнајест и 6/100 дин. Павле Брушија и синови

Дејан Петровић предуз[етник] из Чачка за суму од 150.000 дин. стотину педесет хиљада т.ј. са попустом 18,42% осамнајест и четрдесет два стота. Дејан Петровић

Милош Леловић предуз[етник] из Г. Милановца са попустом 18.43% осамнајест и четрдесет три стота т.ј. за суму 149.990.14 сто четрдесет девет хиљада деветсто деведесет и 14/100. Милош Леловић

Славко Манастер предуз[етник] из Љига са попустом 18% осамнајест т.ј. за суму 150.780.82 сто педесет хиљада седам стотина осамдесет и 82/100 дин. Славко Манастер

Франц Мајерхофер предуз[етник] из Чачка са попустом 21.70% двадесет и један и седамдесет стоти т.ј. за суму 143.977.30 сто четрдесет три хиљаде деветстоседамдесет седам и 30/100 дин.

1. август 1932. год

Чачак Стана М. Николић

Надзорни инжењер

Инг. Жарко Гордић тех[нички] саветник

Јелена Љ. Матић

Ленка Гавровић

Мица Р. Недељковић

Цана М. Боранијашевић

Чланови комисије:

П.О. Терзић

Фема Љ. Ивановић

Савка М. Лозанић

Мица Б. Обрадовић

Даница Секованић

Драга Д. Митровић

Косара Ч. Кубуровић

Дара В. Марковић

[МИАЧ, Фонд Женске занатске школе, К-4, протокол лицитације од 1. августа 1932]

ПОНУДА ЗГРАДЕ ДОМАЋИЧКЕ ШКОЛЕ СУДУ И ОДБОРУ ОПШТИНЕ ЧАЧАНСКЕ ЗА СМЕШТАЈ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Под високом заштитом
Њеног Величанства Краљице Марије
ПОДРУЖИНА БЕОГР[АДСКОГ] ЖЕНСКОГ ДРУШТВА
Чачак
Бр. 86
11 септембра 1933 год.
Чачак

Суду и Одбору општине
Чачак

Познато је Суду и Одбору да је Женска Чачанска Подружина озидала зграду за Домаћичку школу и ћилимарство па није у могућности да је доврши.

С тога учтиво моли Суд и Одбор да је новчано помогне да исту доврши.

После довршења зграде Подружина је слободна понудити је за смештај Основне школе за неко извесно време. Док се не одужи, да би могла послужити намењеном циљу.

Остајемо у нади да ће нам Суд и Одбор изаћи у сусрет и новчано помоћи.

Секретар — Ленка Гавровић
Претседница — Стана М. Николић

[МИАЧ, Фонд Женске занатске школе, К-4, рег. бр.86 од 11. септембра 1933]

РЕШЕЊЕ ГРАДСКОГ ПОГЛАВАРСТВА ЧАЧАК ПОВОДОМ МОЛБЕ ЖЕНСКЕ ПОДРУЖНИЦЕ ИЗ ЧАЧКА

РЕШЕЊЕ:

Женска занатска школа из Чачка преко своје представнице Недељковић Р. Милице, из Чачка, молбом својом од 18 јануара т.г. бр. 930 молила је ово Поглаварство да јој изда уверење о томе: да је зграда женске занатске школе намењена за домаћичку школу довршена месеца маја 1935. године, а да је иста предата употреби 1. септембра исте године.

За овим је Поглаварство тражило извештај од техничког одељења ов[дашњег] Поглаварства, да ли су тачни наводи школе у предњој молби. Према извештају тех.оделења ов. Поглаварства од 20 ов. месеца види се да је зидање зграде пом[енуте] школе започето пре 1933 год. те није ни познато оделењу када је зграда почета нити пак довршена, јер нема о томе никаквих

званичних података, а такође нема података ни о усељењу, јер школа није ни тражила дозволу за усељење.

Како се из поднетог извештаја тех[ничког]оделења ов. Поглаварства види: да је зидање пом[енуте] зграде започето још пре 1933 год. те није ни познато кад је зграда започета нити пак довршена, јер о томе нема никаквих званичних података а такође нема података ни о усељењу, јер школа није ни тражила дозволу за усељење, то јој се тражено уверење не може издати.

На основу свега изложеног и § 96 зак[она] о град[ским] Општинама и зак[она] о таксама Градско Поглаварство у Чачку овим

РЕШЕЊЕМ:

Извештава молиљу - Женску занатску школу из Чачка, да јој се тражено уверење не може издати са разлога изнетих у диспозитиву овог решења.

Такса је наплаћена.

Решено у Градском Поглаварству у Чачку 28 јануара 1936 године. Бр. 930.-

Писар, Шеф
Михаило Богићевић Суд[ског] оделења,
М.П.[11] [потпис нечитак]

[МИАЧ, Фонд Женске занатске школе, К-6, док. бр.17 од 30. марта 1936]

ОТКАЗИВАЊЕ ПРОСТОРИЈА У ЗГРАДИ ДОМАЋИЧКЕ ШКОЛЕ ОД СТРАНЕ ЧАЧАНСКЕ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Крал[евина] Срб[ија]
ОСНОВНА ШКОЛА ЧАЧАНСКА
Бр. 347
28 маја 1937. г.
ЧАЧАК

Управи Женске подружине
Чачак

Зграду те подружине, у улици Овчарској, у којој су била смештена одељења ове школе, отказујемо са даном 1. јулом 1937 год, пошто нам иста није више потребна. Сва заузета одељења до тога дана биће испражњена о чему се Управа са овим актом извештава.

[11] Градско Поглаварство - Чачак

Управитељ школе М.П.[12] Претсед[ник] школ[ског] одбора
Милан [нечитко] Смиљанић Рад. Сомић

[МИАЧ, Фонд Женске занатске школе, К-6, рег. бр. 347 од 28. маја 1937]

МОЛБА ЖЕНСКЕ ПОДРУЖИНЕ ИЗ ЧАЧКА ДА ЈОЈ СЕ ОБЕЗБЕДИ ЗГРАДА ЗА СМЕШТАЈ ЖЕНСКЕ ЗАНАТСКЕ ШКОЛЕ

ЖЕНСКА ЗАНАТСКА ШКОЛА
Краљевина Југославија
Бр. 27
12. фебруара 1942. г.
ЧАЧАК

Окружном Начелству
Краљево

Извештава се наслов да је управа ове школе извршила упис ученица за школску 1941/42 год, а да редован рад у школи ни до данас није почео.

Школска зграда (која је својина Женске подружине у Чачку) у почетку школске године била је заузета од немачке војске а потом је оштећена од бомбардовања, Управа Женске подружине неће да оправи зграду јер до саме школске зграде налази се још једна зграда женске подружнице, која није оштећена – Градско поглаварство града Чачка заузело је обе ове зграде за дирекцију пошта те према томе ова школа нема потребних просторија.

Моли се наслов за дејство код Градског поглаварства Чачак или да Град[ско] погл[аварство] стави овој школи на расположење потребне просторије или да ослободи зграду Женске подружнице, која се налази у Овчарској улици да би ова школа отпочела редован рад.

в.д. управитељице
Инђа Поповић

[МИАЧ, Фонд Женске занатске школе, К-9, рег. бр. 27/42]

[12] Чачанска основна школа.

МОЛБА ЖЕНСКЕ ЗАНАТСКЕ ШКОЛЕ ДА ЈОЈ СЕ ДОДЕЛИ НА КОРИШЋЕЊЕ ЗГРАДА ДОМАЋИЧКЕ ШКОЛЕ

ЖЕНСКА ЗАНАТСКЕ ШКОЛА
Краљевина Југославија
Бр. 154
23 јуна 1942. г.
ЧАЧАК

Г. дину Окружном Начелнику округа краљевачког
Краљево

На основу закона о женским занатским школама, дужност је Женских подружина да се старају за школске зграде женс[их] занат[ских] школа.

Женска подружина у Чачку има две зграде једна зграда у којој је до рата била женска занатска школа, сада је заузета од немачке војске, а другу зграду Г. Председник Градс[ког] поглаварства у Чачку дао је дирекцији Пошта на употребу. Управитељица ове школе обратила је се лично Г. председнику Град[ског] поглаварства и преко Женске подружине, а у исто време и окружном начелству у Краљеву под Бр. 27 од 12-II-1942 год, да поменуту зграду Поглаварство не заузме за дирекцију пошта, него да се иста стави овој школи на расположење да би школа благовремено отпочела редован рад, г. Председник није овој молби изашао у сусрет. – 18 јуна т.год. иселила је се дирекција пошта из поменуте зграде, управа ове школе обратила је се Женској подружини у Чачку са молбом да јој се иста зграда уступи, али г. Председник Град. поглаварства дао је зграду Грађанској школи на употребу. (колико је користан рад Грађанске школе толико и више је користан је рад ове школе јер се ученице оспособљавају за самосталан и частан рад.)

Како су ученице и наставнице ове школе својим трудом и радом највише допринеле да се обадве зграде Женске подружнице подигну, док Грађанска школа није имала удела при подизању поменуте зграде.

Моли се Г. окружни Начелник да изволи издати потребно наређење надлежним, да се поменута зграда стави овој школи на расположење да би бар од почетка идуће школске године ова школа отпочела редован рад, јер ове целе школске године благодарећи г. председнику Град[ског] поглав[арства] ова школа није могла радити.

в.д. управитељице
Инђа Поповић

[МИАЧ, Фонд Женске занатске школе, К-9, рег. бр. 154/42]

РЕЗИМЕ

Женска подружина у Чачку оставила је граду Чачку и Чачанима, у наслеђе две зграде које су и дан данас у употреби, али далеко од намене за коју су зидане. Прва зграда коју је Подружина сазидала била је где је данас Уметничка галерија "Надежда Петровић". Подигнута је 1911. године као зграда Женске занатске школе. Другој задужбини овог чачанског хуманитарног друштва је управо овај рад и посвећен. Изградња ове зграде, која је зидана за Домаћичку школу, трајала је од 1932. до 1935. године. Укупна цена радова износила је 232.883,85 динара. Разлози за овако дуг период изградње зграде леже у финансисјкој немогућности Подружине да радове спроведе до краја. Да иронија буде већа, Домаћичка школа никада није ни основана у Чачку, а њена школска зграда је, због поменутог финансијског положаја Подружине, још пре окончања радова понуђена за издавање. Тако ће кроз просторије ове зграде, кроз њену скоро осамдесетогодишњу историју, проћи низ просветних установа, предузећа и органа власти. Данас се у њој налази део Полицијске управе у Чачку.

Извори и литература

Архивска грађа

1. Међуопштински историјски архив Чачак, Фонд Женске занатске школе:
Кутије К-3, К-4, К-6, К-9 и К-10;
Књига записника са седница 1909 – 1920;
Књига записника са седница 1920 – 1929;
Књига записника са седница 1929 – 1934;
Књига записника са седница 1934 – 1938.

2. Међуопштински историјски архив Чачак, Државна реална гимназија у Чачку, Књига записника са седница Наставничког савета 1941-1944.

Објављена архивска грађа

1. Миломирка Аџић, Женска подружина и Женска занатска школа, Изворник X, Међуопштински историјски архив, Чачак, 1995;

2. Милутин Јаковљевић, Белешка о фонду Женске подружине и Женске занатске школе, Међуопштински историјски архив, Чачак, 1976.

УДК : 392.82:394.....

Миломирка Аџић, виши архивист
Међуопштински историјски архив Чачак

ПОЛИТИЧКО АНГАЖОВАЊЕ РАДОМИРА ЦВИЈОВИЋА

АПСТРАКТ: У раду је дат кратак осврт на политичко ангажовање Радомира К. Цвијовића. Био је члан Народне радикалне странке од 1922. године. За посланика изабран је у срезу драгачевском у скупштинском сазиву 1938. године.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Народна радикална странка, посланик, школски надзорник, скупштински сазив, срез драгачевски

Радомир К. Цвијовић (Дучаловићи, 26. март 1879. године – Чачак, 16. јун 1966. године)[1] био је истакнута личност у чачанском крају. Његово прегалаштво и ангажовање огледа се на широком спектру делатности. Завршио је Учитељску школу у Алексинцу[2], био је школски надзорник, резервни пешадијски потпуковник, носилац Карађорђеве звезде са мачевима IV реда и других високих одликовања, оснивач Дљинске земљорадничке кредитне задруге и народни посланик у скупштинском сазиву 1938. године[3] из Народне радикалне странке.

Народна радикална странка је прва политичка партија основана у Србији. Настала је 8. јануара 1881.[4] године објављивањем њеног програма у листу *Самоуправа*. Њен оснивач био је Никола Пашић[5], српски политичар, дугогодишњи председник влада Краљевине Србије и Краљевине СХС. Из документације Радомира К. Цвијовића предате Архиву издвајамо ова документа:

Чланска карта Народне радикалне странке из 1922. године;

Писмо Месном одбору Радикалне странке за општину дљинску;

1 Матична књига рођених 1872-1880, манастир Тројице, страна 64, бр. 30, податак о датуму смрти добијен од породице Цвијовић.

2 Завршио је пет разреда Гимназије у Чачку, а Учитељску школу у Алексинцу 1899 године: аутобиографија писана 8. фебруара 1948.

3 Коначни резултати избора и имена посланика од 11. децембра 1938, објављени у *Политици* бр. 10998 од 11. јануара 1939. године. Под редним бројем 198. из среза драгачевског изабран је Радомир Цвијовић, школски надзорник у пензији из Чачка.

4 Горан Давидовић и Лела Павловић, *Историја Чачка/Хронологија од праисторије до 2000. године,* МИАЧ, Чачак, 2009. страна 182.

5 Никола Пашић рођен је у Зајечару 18. децембра 1845. године. Српски политичар, дугогодишњи председник Владе Краљевине Србије и Краљевине СХС, оснивач и вођа Народне радикалне странке. Умро је у Београду 10. децембра 1926.

Писмо Николе Пашића, председника Главног одбора Народне радикалне странке од 30. јануара 1925;

Резултати гласања за народне посланике на дан 11. децембра 1938. године у срезу драгачевском.

Бесплатна карта Југословенске државне железнице за сенаторе и народне посланике – важи до опозива, издата на име Радомира К. Цвијовића 4. фебруара 1939. у Београду.

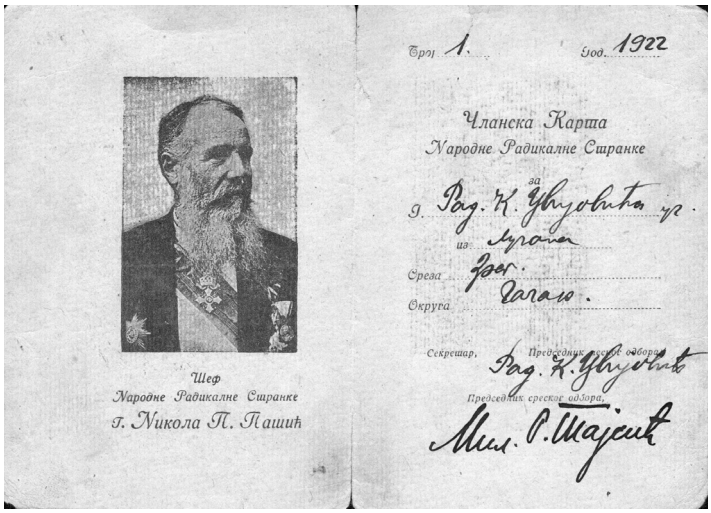
Број 1. Год. 1922

Чланска Карта
Народне Радикалне Странке
за
Г. Рад. К. Цвијовића чл.
из Лучана
Среза Гор. Драгач.
Округа

Секретар, Председник среског одбора,
Рад. К. Цвијовић
Председник среског одбора,
Мил. Р. Шајић

Шеф
Народне Радикалне Странке
Г. Никола П. Пашић

Чланска карта Народне радикалне странке.

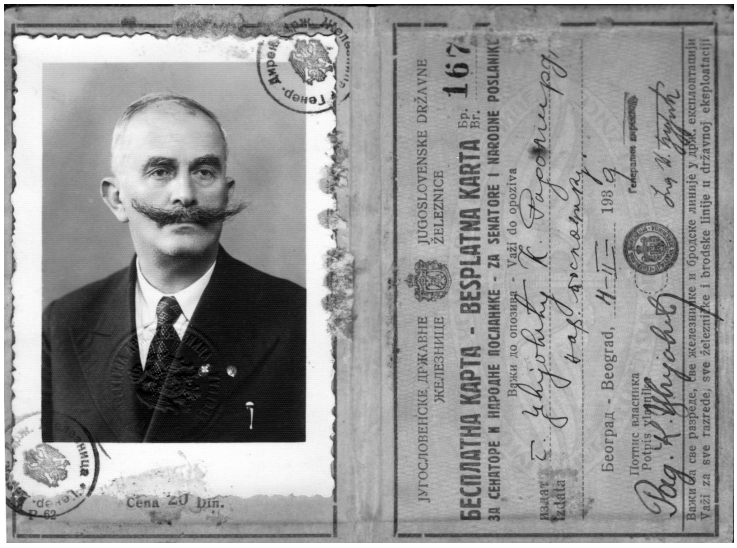
ЈУГОСЛОВЕНСКЕ ДРЖАВНЕ ЖЕЛЕЗНИЦЕ
JUGOSLOVENSKE DRŽAVNE ŽELEZNICE
БЕСПЛАТНА КАРТА - BESPLATNA KARTA Бр. Br. 167
ЗА СЕНАТОРЕ И НАРОДНЕ ПОСЛАНИКЕ - ZA SENATORE I NARODNE POSLANIKE
Важи до опозива - Važi do opoziva
Издат Izdata
Београд - Beograd, 4-II 1939 г.
Потпис власника Potpis vlastnika
Важи за све разреде, на железничке и бродске линије у држ. експлоатацији
Važi za sve razrede, sve železničke i brodske linije u državnoj eksploataciji
Сена 20 Din.

Бесплатна карта за сенаторе и народне посланике

Радикални одбор
за срез драгачевски
1.априла 1924. год[ине]
у Гучи

Месном Одбору Радикал. Странке за општину дљинску

Одбор Радикалне Странке за округ Чачански доставио је писмо Главног Одбора, које гласи:

ДРАГИ ПРИЈАТЕЉУ,

Већ Вам је позната борба коју опозициони блок отпочиње у Народној Скупштини и иначе у јавности не само противу Владе, него и противу целога режима, који је увек био базиран само на Уставу и правим интересима државе и нашега народа. У тој борби опозиционе скупштинске партије удружиле су се, како оне кажу, само у једној јединој тачки и намери: да оборе постојеће стање базирано на Видовданском Уставу и заведу сасвим други ред у нашој држави. Удружиле су се партије чак и најсупротнијих програма и начела: и монархистичке и републиканске и оне са федералистичким програмом и оне са централистичким, и оне које су гласале за постојећи Устав и оне које не само да нису гласале за Устав, него и Устав и цело наше народно и државно јединство негирају и свим средствима желе и намерне су да их обарају. Ту мислим на с планом припремљену сарадњу опозиционих скупштинских партија са Радићевцима на челу, који су преко свога шефа у иностранству већ од дужег времена започели акцију противу наше државе са познатим непријатељима нашега народа.

Оваквом страховитом, удруженом акцијом читавог опозиционог блока, доводи се у питање не само наше уставно и државно уређење, него и све оне велике ратне тековине, до којих је наш народ дошао по цену најскупљих жртава, У питање се доводи и наше државно јединство и наша добро започета унутарња консолидација државе и њен међународни престиж и наша војно-одбрамбена снага.

Због тога Вас молим, да са овим стањем упознате најхитније све подручне Вам партијске организације у Вашем округу, да их припремите, да у својим областима агитацијом, конференцијама, зборовима и митинзима још одмах јавно манифестују сву своју солидарност са Владом и Главним Одбором наше партије у одбрани народних тековина, постојећег уставног стања и наше др-

жавне моћи и јединства. Оваквом солидарношћу свих радикала и њихових приатеља, па и осталих партија које су за одржање прескупо плаћеног јединства наше државе, показаћемо свима нашим противницима, **да је Радикална странка и моћна да помогне земљу, да и кроз ову кризу неоштећена изађе, да народна свест и у овој прилици тријумфује и да све по скупу цену добивене народне тековине остану народу неокрњене.** Нарочито треба широким народним масама објаснити какве би све последице наступиле, ако би блок у својим намерама успео.

Извештавајући Вас о свему овоме, молим Вас, да нашим пријатељима изразите мој искрени поздрав, да се по горњим упуствима управљате и да ме известите обратном поштом о пријему ове моје поруке.

Председник Главног Одбора
НАРОДНЕ РАДИКАЛНЕ СТРАНКЕ
Ник[ола] П. Пашић

Достављамо Вам предње саопштење сресни Вам одбор налаже, да сазовате у општини радикални збор или конференцију те да том приликом прочитате народу писмо Главног Одбора и осудите убитачну политику здружених опозиционих група под називом „Блока“ и о томе доставите извештај Сресном Одбору, који ће учинити даље шта треба.

Секретар,
Миљ[ко] В. Танасијевић

С братским поздравом
Председник радик[алног] одбора

Мил[исав] Р. Тајсић

Штампарија Стевана Матића - Чачак

Р Е З У Л Т А Т Г Л А С А Њ А

За народне посланике на дан 11. децембра 1938 године у срезу драгачевском

Општина	ЦВИЈОВИЋ Радомир	ТАЈСИЋ Богосав	МИТРОВИЋ Милосав	ПАНТОВИЋ Милутин	МИЛУТИНОВИЋ Милинко	РАДОЈЕВИЋ Анта	ШУЛУБУР.Т Адам	ЉОТИЋ Тодоровић
Граб	44	56	2	-	118	15	123	4
Луке	316	4	1	-	15	58	12	24
Котража	316	54	3	-	61	7	74	-
Миросаљци	263	25	2	-	22	252	4	4
Гуча	151	97	4	6	177	34	386	3
Вича	180	10	1	39	141	-	9	9
Лиса	50	27	-	1	35	24	192	3
Тијање	29	267	5	1	56	24	61	4
Каона	183	69	8	-	146	47	80	-
Горачић	110	16	5	1	558	9	88	9
Г.Дубац	210	134	-	-	55	-	7	-
Марковица	135	220	63	-	97	39	2	47
Дљинска	442	113	1	5	11	98	2	5
Д.Краварица	103	209	2	3	82	191	28	3
Прилипац	14	55	1	1	15	298	2	-
УКУПНО:	2546	1365	108	57	1589	1096	1070	115

Г Л А С А Л О:

За Листу Др. Стојадиновића

За ЦВИЈОВИЋА	2546
За ТАЈСИЋА	1365
За МИТРОВИЋА	108
За ПАНТОВИЋА	57
Укупно	4076
УКУПНО за све гласало	7946
Гласача у срезу уписаних	9751
	- 7946
	1805
	није гласало

За листу Др. Ма чека

За МИЛИНКА	1589
За АДАМА	1070
За АНТУ	1096
Укупно	3755
За Љотића – Тодоровића	115

30.јануара 1925.

Драги Пријатељу

Озбиљност времена у коме се налазимо и велика важност предстојећих избора налажу ми да Вам се обратим.

Од резултата ових избора зависи да ли ће се очувати с муком и кроз три тешка рата стечене позиције или ће се дозволити да толика проливена народна крв постане бескорисна.

Наша странка има ових избора да издржи борбу већу и јачу но што ју је икада водила, јер та се борба не води само око њеног положаја у држави, него око опстанка ове државе.

Зато је потребно да се наши редови збију и да се сви својски заложимо. Данас не само да нико не сме остати неактиван, већ је дужност сваког да поради у кругу својих пријатеља и познаника, да се помогну очувати ове с муком и крвљу стечене народне тековине.

Ја Вас као стари борац позивам, драги пријатељу, да се с обзиром на предстојеће изборе за нашу народну и партијску ствар што активније и искреније заузмете код свију ваших пријатеља у округу и захваљујем Вам у напред на пожртвовању.

Ваш

Никс П. Пашић

Председник Главног Одбора
Народне Радикалне Странке

Господину

РАДОМИРУ ЦВИЈОВИЋУ, учитељу

Лучана-Гуча

Писмо Николе П. Пашића упућено Радомиру Цвијовићу, учитељу Лучани-Гуча од 30. јануара 1925. год.

РЕЗИМЕ

Радомир К. Цвијовић рођен је у селу Дучаловићима 1879. године. Завршио је Учитељску школу у Алексинцу. Пензионисан је као школски надзорник. Учесник је балканских ратова (1912 – 1913) и Првог светског рата. Носилац је Карађорђеве звезде са мачевима IV реда, Албанске споменице и других високих војних одликовања. Оснивач је Дљинске земљорадничке кредитне задруге.

Као члан Народне радикалне странке у срезу драгачевском изабран је за народног посланика у скупштинском сазиву 1938. године. У току Другог светског рата био је у заробљеништву. Умро је у Чачку 1966.

УДК : 392.82:394.....

КОВИЉКА ЛЕТИЋ
професор историје,
Београд

ОСНОВНЕ ШКОЛЕ У ТРНАВСКОМ СРЕЗУ ШКОЛСКЕ 1931/32. ГОДИНЕ

АПСТРАКТ: Осим у Чачку, Атеници и Јежевици, издржавање школа у трнавском срезу је било слабо, најслабије у Качулицама. Школске зграде су биле у добром стању, изузев лазачке. Због недостатка учионица, нису могла да се упишу сва деца дорасла за школовање. Школа у Чачку је имала 16 одељења, а само осам учионица. Скоро сваки наставник учио је по 60 и више ђака, због чега се у појединим школама морала изводити полудневна настава. Ученици у сеоским школама изостајали су због удаљености домова, немања школских потреба, добре одеће и обуће, а у Чачку само услед болести. Успех у настави био је добар иако су наставници радили са великим бројем ђака и морали изводити и полудневну наставу. Школе су оскудевале у училима и наставним средствима.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Трнавски срез, школа, школске зграде, ученици, настава, учила, наставна средства.

Краљевина Југославија је била подељена на девет бановина 1929. године. Према тој подели трнавски срез припадао је Дринској бановини са седиштем у Сарајеву.

У оквиру Краљевске банске управе образовано је Просветно одељење, које је руководило и управљало пословима просвете на подручју бановине. Само су постављање и размештање учитеља остали у надлежности Министарства просвете Краљевине Југославије.

Према Закону о народним школама од 5. децембра 1929. године, општине су биле обавезне да на време испуњавају материјалне обавезе према школском буџету, којим су управљали школски одбори. Држава је на време исплаћивала плате учитељима које нису биле велике у поређењу са другим службама, али су биле довољне за живот у селу. Учитељи су напредовали према годинама службе. Држава је обезбеђивала стручни надзор над радом школа, а за школске надзорнике постављала најспособније учитеље, који су политички морали бити лојални режиму. Од оцене школског надзорника учитељима је зависило напредовање и добијање бољег радног места.

Народну основну школу издржавала је школска општина. Свако насеље морало је бити у саставу једне школске општине. Свака школска општина

имала је школски одбор, који је састављао школски буџет. Према Закону од 1929. године, управне општине нису могле школски буџет одвојити од буџета за општинске потребе: било је његов саставни део, али је, ипак, постојао под посебном ставком „Настава народних школа". Иначе, заједно су предлагани вишој власти. Да би било обезбеђено уредно издржавање школе, Закон је предвиђао оштре санкције према одговорнима за то.

На основу § 117 т.2 Закона о народним школама, школски надзорник Стеван К. Вучковић извршио је 1931/32. године преглед свих школа у трнавском срезу, и после тога, поднео је извештај према наређењу Краљевске банске управе IV – Бр 45720/31. Ево тог документа[1]:

ИЗВЕШТАЈ

Школског надзорника о стању школа у срезу трнавском у првом полугођу школске 1931/32 године састављен по извршеном првом обиласку школа.

На основи § 117 т. 2 Закона о народним школама извршио сам преглед свих школа у срезу трнавском, па ми је част, према наређењу Краљевске банске управе IV-Бр.45729/31 поднети следећи извештај:

А. ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

I Издржавање и снабдевање школа.

1 Школски буџети. Школски буџети за 1931 годину предвиђени су тако, да су школе у овом срезу, руководећи се обзирима штедње, ипак могле живети. Ну буџети у већини школа нису остварени. Наступила је при крају године оскудица, тако да је од сељака тешко било узети неку пару, па ма и за школу била намењена. Осим тога, у време најјачег прибирања пореза и прореза, вршене су припреме за изборе народних посланика и тако је готово било престало свако наплаћивање прореза и новаца за издржавање школа. Кад су избори свршени, тада је у народу настала таква оскудица, да нико више није ни помишљао, да се може прикупити цео прирез као што је то било у прошлој години.

Ипак су измирене школе са целокупним издржавањем у Чачку, Атеници и Јежевици. Остале школе у срезу нису примиле целокупно издржавање предвиђено буџетом, али су ипак примиле толико да су могле радити. Нигде није морао бити обустављен рад због рђавог издржавања. У овоме погледу најгоре

[1] Међуопштински историјски архив Чачак, К – 15, фонд Дринске бановине, година 1929 – 1941, IV одељење: Просвета (даље МИАЧ).

стоји школа у Качулицама. Она је у току целе године примила свега 5256 динара, а остало је непримљено 9523 динара.

Сресски начелник издао је наређење, да се до 1 фебруара ове год[ине] школама исплати цело издржавање. Није се успело потпуно, али су ипак неке школе примиле по коју стотину динара.

2 Извршење школских буџета. Буџети за 1932 годину у свима школама су састављени, и пре но што су унети у општинске буџете, потписани их је са среским начелником прегледао и где је било потребно исправио их. Овако прегледани буџети враћени су школама са наређењем да их ове предаду општинама, које без икаквих измена имају да их унесу у своје буџете. Засад општине нити имају могућности, нити школама предају штогод од сума предвиђених за издржавање школа у 1932 години. Ако општина прикупи што од дугованог прореза тако нешто и даде од тога школи.

3 Школске зграде. Све школске зграде, што се засад има, све су сем лазачке у добром стању. Школа у Ласцу стара је, сниска, тескобна и скроз нехигијенска. Трпи се и не затвара само зато што је општина намерна да подигне две нове школске зграде. За ове зграде изабрана су места, а прошлог лета није приступљено грађењу само зато што планови нису били готови. Па да се настава не би прекидала и да би при подизању ових школа било тамо учитеља, који ће рад надгледати и о њему се старати, ова школа није предложена за затварање. Све друге школске зграде у добром су стању, али је невоља у томе што готово ниједна не може да прими сву децу за школу дораслу, јер су све за садање прилике по простору мале. Тако школа у Чачку има 16 одељења, а само 8 учионица; у Ласцу треба подизати две школе; у Паковрађу још једну школу са две учионице; у Лозници нову школу; у Јежевици још једну школу са два одељења. А проширивати треба школе у Слатини, Заблађу, Јездини, Атеници и Трнави. Свуда је потреба за школским зградама, свуда људи хоће школу, али се увек нађе ма где понека сметња. Много омета рад Технички одељак гди предмети око израде планова стоје не месецима, него годинама. Осим тога оскудица у новцу и неостварени Бановински зајам за подизање школа учинили су да су многе општинске управе обесхрабрене и моментално ништа не раде за подизање школа.

4 Школске општине. У овом срезу нема ниједног насеља, које не би припадало ма којој школи. Свака општина у овом срезу има по једну школу, сем чачанске, која има две школе: једну варошку у Чачку и једну сеоску у Атеници. Свака школска општина састоји се из по два или више села.

5 Школска имања. Сем имања на којима су подигнуте школске зграде, и која су местимице доста велика, ниједна школа нема других засебних имања. Ретко које имање је убаштињено. Очекивати је наређење од просветног одељења да се школе на своја имања убаштине, пошто се – разуме се – осигурају буџетом потребни кредити за ово.

6 Учитељски станови. Откако је ступио у живот нови закон о народним школама, а тако исто и нови закон о чиновницима, питање учитељских станова постало је једно од најзамршенијих питања. Док закон о народним школама предвиђа да сваки учитељ има права на стан или станарину, дотле закон о чиновницима им одузима целу станарину или им сувише скупо процењује куће, које је подигла општина, а чију киријy наплаћује држава. С погледом на уобичајено стечено право учитеља молио бих, да се рашчисти питање: имају ли учитељи право на стан или станарину, па ако га имају, да држава тај приход само опореже, а никако да киријy за општинске зграде наплаћује држави.

7 Склоништа, одморишта и друге зграде за ђаке. Ових просторија нема ниједна школа у овом срезу. Све што је било употребљено је за учионице. Нема ни просторија где би се могле отворити школске кухиње.

8 Школски фондови. За подизање школских зграда има фондова у Паковрађу, Трнави, Ласцу, Јежевици и Слатини. Сав новац се налази на чувању код Државне хипотекарне банке или код месних земљорадничких задруга. За помагање сиромашних ђака има фондова у Чачку, Атеници, Паковрађу и Слатини. И овај се новац налази код Државне хипотекарне банке.

9 Школска дворишта и игралишта. Све школе у овом срезу имају повећа дворишта, сем школе у Ласцу. Дворишта служе и за ђачка игралишта. Дворишта су уравњена, засута песком или засејана травом, а често засађена и којом благородном воћком. Већином су ограђена. Један део дворишта је одвојен за учитељску градину, где учитељи обично сеју по нешто за своју личну употребу.

10 Школске градине. Као што је напоменуто има по неко парче земљишта, које обрађују учитељи у своју корист.

11 Школске радионице и ђачки радови. Школских радионица нема ниједној школи, а ђачких радова има у свима школама. Праве се разни геометриски облици од картона, а од дрвета разни земљораднички алати у минијатури. Женска деца имају доста ручних радова, често врло лепих.

12 Школски намештај. Све школе имају само најнужнији и најпотребнији намештај. Овај махом израђују сеоски мајстори – самоуци, те је намештај груб и неугледан.

13 Наставна средства. Наставних средстава има само најпотребнијих, а често ни њих. Рачунаљке често праве сами наставници са децом. Мапе су тако рђаве готово свуд, да се може рећи да су неупотребљиве.

14 Школске књижнице. Свака школа има своју школску књижницу, снабдевену књигама различитог садржаја, али мало има књига које би служиле за лично усавршавање учитеља. Ђачких књижница нема.

Ст. К. Вучковић

IV УЧЕНИЦИ

1 Уписивање ђака, превођење. Упис ђака за 1931/32 школску годину извршен је на време. Обавезно школовање – пре но што је припремљен довољан број учионица и наставника – учинило је да се све школе препуне ђака. Скоро сваки наставник ради са 60, 70, па и 80 ђака. Изводи се у неким школама и полудневна настава, па ипак сва деца за школу дорасла не походе школу. Превођење ђака у старије разреде извршено је крајем прошле школске године.

2 Похађање школе. Сад је већ и сеоски свет свестан тога да и мушка и женска деца треба да прођу кроз школу, те је сад мањи број деце која школу неуредно походе. Ну ипак због разних узрока сеоска деца прилично изостају. Удаљеност од школе, рђаво време, немање школских потреба, доброг одела и обуће – све то утиче да деца од школе изостају. У самом Чачку деца изостају једино због болести. За отварање школских кухиња нигде нема места, а ја верујем да би сеоска деца школу много уредније походила тамо где би било школске кухиње.

3 Ученичко здравље и хигијенске прилике. Здравље ученика је врло добро. Заразних болести у виду епидемија није било нигде. Било је појединачних обољења, која су се свршавала обично на једном или два сличај[а]. Хигијенске прилике нису добре. Ни стан, ни одело, ни исхрана не одговарају хигијенским прописима, те је готово право чудо, да деца која под оваквим приликама живе, буду овако здрава.

4 Ђачке потребе. Набављају их сами ђачки родитељи, врло тешко одвајајући новац за књигу. Остале потребе, нарочито по селима још се теже набављају.

5 Ђачке установе. Од пре 9 година постоји у Чачку Подмладак Црвеног крста, који даје одличне резултате. Помаже сиромашну децу оделом, лековима и другим потребама. Ове године је Подмладак подигао у Чачку купатило са две каде и 5 тушева. И у сеоским школама оснива се Подмладак Црвеног крста, али још ниуједној школи се не осећа довољно његов рад.

6 Бројно стање ђака види се из приложеног табеларног прегледа.

Ст. К. Вучковић

V НАСТАВА

1 Наставни план и програм. У свима школама и свима разредима овога среза, изводи се настава према прописаном наставном програму. Настава

из народног језика, рачуна и историје изводи се најпотпуније. С наставом из земљописа нисам задовољан. Карте, које служе као наставно средство врло су рђаве, а програм је обилан, те се једва некако стигне да савлада, али знање није утврђено.

2 План лекција, дневник рада, распоред часова. План лекција се не води свуда, а и где се води, води се површно и са слабим разумевањем. Дневник рада не води нико, а распоред часова има сваки наставник.

3 Успех у настави. Успех у настави је доста добар у свима школама. Има невештине, има оклевања, нарочито почетком године, али ипак је све надокнађено и може се рећи да је постигнут довољан успех.

4 Шта је сметало извођењу успешне наставе: Превелики број деце у свима одељењима, извођење полудневне наставе у неколико омета успех.

5 Опште грешке у настави. Готово сви наставници греше што у почетку школске године са прелажењем градива оклевају, па доцније морају да прелазе брже него што треба.

6 Посебне грешке. Грешака: и ситнијих а богме и крупнијих има доста. Још се нађе срицања и то баш код млађих учитеља. Рачун је многом наставнику врло тежак предмет. Има их који не умеју ни рачунаљком да се помогну. Свима њима стављене су примедбе и упућени на правилнији рад.

7 У раду се одликују, као у школи, тако и у приватном животу, а и у сталешком удружењу ови наставници: Раднић Милица, Вилимановић Недељко, Зец Радован, Хубмајер Илза, Цвијовић Радојка, Пауновић Светолик и други.

Ст. К. Вучковић

[Међуопштински историјски архив Чачак, Краљевска банска управа Дринске бановине, К – 15, бр. 4]

Бројно стање ђака школске школске 1931/32. године[2]

Назив школе	Уписаних и досељених у разреду												Редовно походи разред											
	I			II			III			IV			I			II			III			IV		
	м.	ж.	св.	м.	ж.	св.	м.	ж.	св.	м.	ж.	св.	м.	ж.	св.	м.	ж.	св.	м.	ж.	св.	м.	ж.	св.
-у Атеници	33	29	62	24	15	39	27	10	37	18	10	28	24	20	44	22	9	31	24	8	32	17	8	25
Заблаћу	53	26	79	46	26	72	31	22	53	43	12-	55	44	19	63	43	20	63	28	13	41	39	7	46
Јежевици	62	27	89	42	11	53	48	17	65	37	8	45	40	21	61	35	5	40	25	9	34	28	5	33
Јездини	49	39	88	48	24	72	35	25	60	30	10	40	33	20	53	41	19	60	26	9	35	23	4	27
Качулицама	46	55	101	28	21	49	21	13	34	25	12	37	30	14	44	22	26	38	18	4	22	22	4	26
Ласцу	55	52	107	34	8	42	18	8	26	34	9	43	15	10	25	16	4	20	8	1	9	4	2	6
Паковраћу	26	22	48	26	12	38	11	10	21	13	8	21	26	15	41	26	12	38	11	10	21	12	8	20
Слатини	46	44	90	33	18	51	34	16	50	33	18	51	34	22	56	31	18	49	28	10	38	29	9	38
Трнави	59	94	153	43	15	58	34	26	60	30	14	44	47	44	91	38	12	50	29	17	46	27	13	40
Чачку	120	111	231	124	103	227	115	105	220	86	81-	167	113	97	210	114	88	202	103	94	197	80	72	152
Свега	549	499	1048	448	253	701	374	252	626	349	182	531	406	282	688	388	203	591	300	175	475	281	132	413

Бројно стање ђака школске школске 1931/32. године[3]

Назив школе	Било на испиту												Прелазе у старији разред											
	I			II			III			IV			I			II			III			IV		
	м.	ж.	св.	м.	ж.	св.	м.	ж.	св.	м.	ж.	св.	м.	ж.	св.	м.	ж.	св.	м.	ж.	св.	м.	ж.	св.
-у Атеници	24	20	44	22	9	31	24	8	32	17	8	25	21	19	40	20	9	29	21	8	29	17	8	25
Заблаћу	44	19	63	43	20	63	28	13	41	39	7-	46	42	19	61	42	19	61	28	13	41	39	7	46
Јежевици	40	21	61	35	5	40	25	9	34	28	5	33	39	18	57	32	3	35	25	9	34	28	5	33
Јездини	33	20	53	41	19	60	26	9	35	23	4	27	30	20	50	36	18	54	22	8	30	23	4	27
Качулицама	30	14	44	22	16	38	18	4	22	22	4	26	27	14	41	19	16	35	14	4	18	19	4	23
Ласцу	15	10	25	16	4	20	8	1	9	4	2	6	13	10	23	15	4	19	8	-	8	4	2	6
Паковраћу	26	15	41	26	12	38	11	10	21	12	8	20	23	14	37	26	12	38	11	10	21	12	8	20
Слатини	34	22	56	31	18	49	28	10	38	29	9	38	34	21	55	30	17	47	28	10	38	29	9	38
Трнави	47	44	91	38	12	50	29	17	46	27	13	40	44	42	86	34	12	46	25	17	42	27	13	40
Чачку	113	97	210	114	88	202	103	94	197	80	72	152	104	89	193	106	81	187	103	91	194	79	151	152
Свега	406	228	688	338	203	591	300	175	475	281	132	413	377	266	643	360	191	551	285	170	455	277	132	409

[2] Видети напомену 1.

[3] Видети напомену 1.

РЕЗИМЕ

Осим у Чачку, Атеници и Јежевици, издржавање школа у трнавском срезу је било слабо, а најслабије у Качулицама. Школске зграде су биле у добром стању, изузев лазачке. Услед недостатка учионица, нису могла да се упишу сва деца дорасла за школу. Школа у Чачку је имала 16 одељења а само осам учионица. Скоро сваки наставник је учио по 60 и више ученика, због чега се у појединим школама морала изводити полудневна настава. Ученици у сеоским школама су изостајали због удаљености домова, немања школских потреба, добре одеће и обуће, а у граду Чачку само због болести. Успех у настави био је добар иако су наставници радили са великим бројем ђака и морали изводити полудневну наставу. Школе су оскудевале у училима и наставним средствима.

УДК : 392.82:394.....

ЗОРАН МАРИНКОВИЋ
Међуопштински историјски архив
Чачак

ОПШТИНСКИ ИЗБОРИ У ЈЕЖЕВИЧКОЈ ОПШТИНИ 1933. ГОДИНЕ

АПСТРАКТ: Од стварања Краљевине СХС, касније Југославије, избори, што парламентарни, што општински били су веома чести. По завршетку Првог светског рата најјача политичка партија била је Радикална. У овом раду дајемо кандидатску листу за општинске изборе 1933. године у општини јежевичкој.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Избори, Дринска бановина, кандидатска листа, општина јежевичка.

Општина јежевичка обухватала је села Јежевицу, Бањицу, Липницу и Рајац. Била је у саставу Трнавског среза. Између два светска рата и у овој општини било је развијено деловање политичких партија. Поред Земљорадничке и Демократске, нарочиту активност испољавала је Радикална странка. Као бројна странка организовала је разне манифестације, па је забележено да је на забави одржаној 14. фебруара 1926. године од 131 приложника прикупљено 997 динара добровољног прилога. Од тога је 453 динара дато за погреб свог умрлог члана Милоша Миловића из Липнице.[1]

Општинска власт функционисала је преко општинског одбора, његовог председника и кметова.

У овом броју *Изворника* дајемо кандидатску листу за општинске изборе одржане 8. октобра 1933. године. Она је потврђена од Среског суда у Чачку 29. септембра 1933. под бројем 21008 – „К“ – 268. Према неким подацима, од те па до 1941. године председник општине јежевичке био је Марко Рајић.[2]

[1] Др Младен Стефановић, *Хроника Јежевице, Бањице, Липнице и Рајца*, Београд, 1998, стр. 107

[2] Исто, стр. 117

Кандидатска Листа
За избор општинских одборника општине Јежевичке, среза Трнавског бановине Дринске, који ће се извршити на дан 8 октобра 1933 год.

I Одборници

1 Јовановић Пауна Вук земљоделац из Бањице
2 Пајовић Микана Милан зељоделац из Јежевице
3 Делић Петра Ранко зељоделац из Липнице
4 Боровић Марка Миљко зељоделац из Бањица
5 Бисенић Лазара Нићифор зељоделац из Рајац
6 Вукосављевић Вуја Танаско зељоделац из Јежевице
7 Гостиљац Алексија Радош зељоделац из Липнице
8 Вукосављевић Миладина Јован учитељ из Јежевице
9 Јелесијевић Стевана Симеун зељоделац из Бањице
10 Станисављевић Љубомира Милош зељоделац из Рајца
11 Николић Обрада Милосав зељоделац из Јежевице
12 Вујовић Косте Богосав зељоделац из Липнице
13 Парезановић Танасија Велизар зељоделац из Балуге
14 Тутуновић Миладина Миљко зељоделац из Рајца
15 Јоксић Виђентија Бранисав зељоделац из Липнице
16 Стовраг Миленка Модраг зељоделац из Бањице
17 Гогић Миће Драгослав зељоделац из Рајца
18 Филиповић Милосава Младомир зељоделац из Јежевице
19 Сокић Витомира Милија зељоделац из Липнице
20 Василић Миљка Александар зељоделац из Бањице
21 Радовић Симеуна Вељко зељоделац из Рајца
22 Пајовић Саве Илија зељоделац из Јежевице
23 Веселиновић Јевта Урош зељоделац из Јежевице
24 Кићановић Војимира Миленко зељоделац из Рајца

II Заменици:

1 Николић Владимира Милош зељоделац из Бањице
2 Бошковић Милоша Милорад зељоделац из Јежевице
3 Петровић Радисава Тадија зељоделац из Липнице
4 Нешковић Анђелка Раденко зељоделац из Бањице
5 Властељица Илије Богосав зељоделац из Рајца

6 Богићевић Светозара Драгиша зељоделац из Јежевице
7 Гостиљац Тихомира Величко зељоделац из Липнице
8 Крстић Војимира Богољуб зељоделац из Јежевице
9 Јелесијевић Јездимира Никола зељоделац из Бањице
10 Милошевић Рада Раденко зељоделац из Рајца
11 Војиновић Божидара Милорад зељоделац из Јежевице
12 Савићевић Миладина Милан зељоделац из Липнице
13 Рајић Алексе Милутин зељоделац из Бањице
14 Радојичић Чедомира Грујица зељоделац из Рајца
15 Доловић Тијосава Ратко зељоделац из Липнице
16 Крловић Комнена Радомир зељоделац из Бањице
17 Лукић Гојка Рајко зељоделац из Рајац
18 Јанковић Милана Милутин зељоделац из Јежевице
19 Милетић Милована Коста зељоделац из Липнице
20 Ковачевић Кузмана Периша зељоделац из Бањице
21 Кнежевић Милосава Миљко зељоделац из Рајца
22 Драговић Јована Миломир зељоделац из Јежевице
23 Спасојевић Милана Будимир зељоделац из Јежевице
24 Кићановић Миљојка Станимир зељоделац из Рајца

Преставник кандидатске листе у главном бирачком одбору:
Миливоје Мартаћ земљод. из Рајца
Заменик Миленко Јоксић земљод из Липнице
Преставници кандидатске листе у појединим гласачким местима:
За гласачко место у згради општинског суда:
1) Преставник Радоје С. Грујанац земљод из Јежевице
2) Заменик Иванко В. Миловић земљод из Липнице.
За гласачко место у згради основне школе:
1) Преставник Младомир В. Луковић земљод из Рајца
2) Заменик Милош Николић земљод из Бањице

20 Септембра 1933 год
Јежевица
Сведоче:
Младомир Делић
Радомир Дробњак

Предлагачи:

1 Делић П Миленко из Липнице
2 Делић П Ранко из Липнице
3 + Делић С. Драгић из Липнице
4 + Вујовић А Сретен из Липнице
под Делић П Ранко из Липнице
5 Савићевић М Милан из Липнице
6 Радосављевић М Милија из Јежевице
7 Стовраг Миодраг из Бањице
8 Микановић Аксентије из Јежевице
9 Николић А Миодраг из Јежевице
10 Војиновић Милорад из Јежевице
11 Миловић Милосав из Јежевице
12 Војиновић Милован из Јежевице
13 Ковачевић Драгојло из Јежевице
14 Миловић Добривоје из Липнице
15 Миловић Ђорђе из Липнице
16 Тутуновић Ивко из Рајца
17 Колаковић Милан из Рајца
18 Мартаћ Миливоје из Рајца
19 [нечитко] Тутуновић из Рајца
20 Боровић Миљко из Бањице
21 Војновић Марко из Јежевице
22 + Ловић Радомир из Јежевице
пот. Владимир М. Јовановић
23 Јовановић М. Владимир из Бањице
24 Крловић Комнен из Бањице
25 Мартаћ Мића из Рајца
26 [нечитко] Сретен из Липнице
27 Гавриловић Миљко из Рајца
28 Милошевић Милан из Рајца
29 Николић Милош из Бањице
30 Милошевић Михаило из Рајца
31 Гогић Драгослав из Рајца
32 Бешевић Сретен из Рајца
33 Парезановић Велизар из Бањице
34 Нешковић Радисав из Бањице

35 Јанковић Милутин из Јежевице
36 Делић Младомир из Липнице
37 Делић Миладин из Липнице
38 Кићановић Миленко из Рајца
39 Вујовић Богосав из Липнице
40 Сокић Витомир из Липнице
41 Сокић Милија из Липнице
42 Гостиљац Радош из Липнице
43 Доловић Ратко из Липнице
44 Стојић Велимир из Бањице
45 Јовановић Милорад из Бањице
46 Јовановић Радомир из Бањице
47 Драгомир Јовановић из Бањице
48 Крловић Радомир из Бањице
49 Милош Дмитровић из Рајца
50 Ђоковић Сретен из Бањице
51 Веселиновић Урош из Јежевице
52 Јоксић Бранисав из Липнице
53 Ђорђевић Војимир из Бањице
54 Ђорђевић Витомир из Бањице
55 Миловановић Радојко из Јежевице
56 Лукић Драгомир из Рајца
57 Тутуновић Будимир из Рајца
58 Никола Јелесијевић из Бањице
59 Велимир Јелесијевић из Бањице
60 Бисенић Урош из Рајца
61 Драговић Миломир из Јежевице
62 Давидовић Љ. Будимир из Бањице
63 Аничић Миодраг из Јежевице
64 Пропадовић Исидор из Јежевице
65 Дробњак Радомир из Бањице
66 Лазовић Младомир из Липнице
67 [нечитко] Радован из Рајца
68 Радоје С Грујанац из Јежевице
69 Јован М. Вукосављевић из Јежевице
70 Младомир М Филиповић из Јежевице
71 Милан М Пајовић из Јежевице
72 Пајовић Миљко из Јежевице

73 Мијодраг Б Крстић из Јежевице
74 Пајовић Пантелија из Јежевице
75 Вукоичић Миленко из Јежевице
пот. Миљко Пајовић
76 Велимир Шушић из Липнице
77 Драгомир Рабреновић из Јежевице
78 Василије Рабреновић из Јежевице
79 Марко Рабреновић из Јежевице
80 Микаило Перовић из Јежевице
81 Мијаило Радовановић из Јежевице
82 Александар Поповић из Јежевице
83 Драгослав А Поповић из Јежевице
84 Славко Ґрујовић из Јежевице
85 Алемпије Радоњић из Јежевице
86 Живко П Бошковић из Јежевице
87 Радомир Ковачевић из Јежевице
88 Владета Вујиновић из Јежевице
89 Десимир Јевтовић из Јежевице
пот. Миљко Пајовић
90 Радомир Стојановић из Јежевице
91 Александар Бошковић из Јежевице
92 Велисав Сретеновић из Јежевице
93 Паун Миловановић из Јежевице
94 Тодор Богићевић из Јежевице
95 Владета Бошковић из Јежевице
96 Радојица Пајовић из Јежевице
97 Милош Пајовић из Јежевице
98 Јован Милетић из Липнице
99 Нићифор Бисенић из Рајца
100 Бешевић Миломир из Рајца
пот. Владимир Јовановић
101 Милош Ћировић из Јежевице
102 Ђурђе Радосављевић из Липнице
103 Радивоје Веселиновић из Јежевице
104 Милутин Рајић из Бањице
105 Витор Стовраг из Бањице
106 Милутин Радоњић из Јежевице
107 Борисав Гогић из Рајца

108 Младимир Гогић из Рајца
109 Љубиша Гогић из Рајца
110 Јанаћко Јовашевић
111 Стојадин Стовраг из Бањице
112 Божидар Рајић из Бањице
113 Младомир Јовановић из Бањице
114 Милорад Вуколић из Јежевице
115 Александар Јеремић из Јежевице
116 Милан Станисављевић из Рајца
117 Велимир Станисављевић из Рајца
118 Вук Станисављевић из Рајца
119 Јован Драговић
120 Рајко Николић
121 Живко Новаковић
122 Милун Славковић
Јовашевић Видосав

Сремски суд у Чачку уверио се да су кандидати заменици и предлагачи ове листе уведени у бирачки списак општине Јежевачке, код овог суда, да постоје пристанци кандидата и њихових заменика, да је листа потписана од довољног броја предлагача и да је ова састављена по прописима §§ 25, 36 и 37 Закона о општинама и чл 1 – 7 Уредбе о састављању канд. листа за избор општинских одборника Дринске бановине и зато је на основу пом. зак. и § 38 зак. о општинама потврђује, с тим да су оба поднета примерка потпуно сагласна један с другим.

Бр 21008 – „К“ – 268
29 септембра 1933 г.
Чачак

Деловођа суд. приправник — Старешина Суда
Мил. П. Глишић — Јов. П. Станојевић

[Међуопштински историјски архив Чачак, VARIA, К – 4, 13]

РЕЗИМЕ

Међуратни период карактерише жестока политичка борба, нарочито пред изборе. А, они су веома често одржавани, што парламентарни, што општински. У првим годинама по завршетку рата, Радикална странка била је најјача. Таква ситуација била је и у општини јежевичкој. Судећи по прикупљању добровољних прилога, ова странка била је веома бројна у јежевичкој општини, која је обухватала села Јежевицу, Бањицу, Липницу и Рајац.

УДК : 392.82:394.....

Лела Павловић
Исторјски архив Чачак

ПОЧЕТАК ИЗГРАДЊЕ ПУТА ЧАЧАК – ГУЧА – ИВАЊИЦА – СЈЕНИЦА – БИЈЕЛО ПОЉЕ 1939 – 1940.

АПСТРАКТ: Универзитетски професор, правник, Михаило Константиновић, министар без портфеља у „Влади споразума“ Драгише Цветковића, помагао је изградњу модерног пута који би повезао средишњи део земље са јужним Јадраном. Ратне околности нису дозволиле завршетак градње. На почетку XXI српска влада схвата да је ова деоница и даље од виталног значаја за бржи привредни развој, започиње припреме за градњу модерног ауто пута: Београд – Јужни Јадран. Предвиђено време 2009-2015.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Некад и сад, градња пута Чачак – Бијело Поље.

Мрежа путева Србије је до Другог светског рата имала око 300 км путева са савременим коловозом, да би осамдесетих година двадесетог века имала око 18. 000 км магистралних, регионалних и аутопутева. Један од важнијих путних праваца - Београд – Јужни Јадран требало је да се ауто –путем повеже у периоду 2009. до 2015.[1] Јасна је намера владе да се у западној Србији изгради једна модерна саобраћајница, Београд - Чачак - Нова Варош – Бјело Поље и даље преко Црне Горе, луке Бар повеже и са Јужном Италијом. [2]

Занимљиво је да се то све одвијало на 70- годишњицу почетка градње тада модерног пута од Чачка до Бијелог Поља. Друштво за путеве Дунавске бановине[3] општина: Горњи Милановац и Рудник, упутило је преко Техничког одељка при Начелству среза трнавског, Дринској бановини, молбу, да се пут Топола – Рудник - Горњи Милановац – Чачак прогласи за државни.[4] Важност

[1] Пут број 117. Чачак – Ивањица – Кушићи – планина Јавор – Сјеница – Крајновиће – граница Црне Горе, док је Пут број 118. - Нови Пазар - Сјеница – Аљиновићи – Пријепоље. *Одлука о утврђивању регионалних путева* „Сл. гласник“ СРС бр. 20/76. и 14/77. и „Сл. гласник“ РС бр. 35/91.

[2] Источна варијанта из Пожеге кроз општину Ариље, североисточно од Ивањице, спушта се долином реке Моравице, све до Кошавцие, северозападно од заштићене зоне планине Голије где је немогућа градња ауто пута. Обилазећи парк природе Голију, траса се спушта до Ковиља, одакле наставља долином реке Носнице, до реке Брњице и Дуге Пољане.

[3] Друштво за путеве Србије основано је 17. Маја 1934.

[4] Техничко одељење из Чачка објашњава да је наведена релација Топола – Рудник – Горњи Милановац – Чачак – Гуча – Ивањица – Јавор – има статус бановинског пута I реда, који је и пре и после Светског рата био државни пут.

овог дела пута и тада је била врло велика из разлога што би се омогућила модернизација другог дела деонице: Чачак – Гуча – Ивањица, као и изградња треће: Ивањица – Јавор – Сјеница – Бијело Поље, чиме би се добила најкраћа веза са Јадраном.

Кроз приложена документа која се чувају у Архиву као и увидом у преписку из архиве Михаила Константиновића, која је у приватном власништву његовог сина, књижевника Радомира[5], можемо лако закључити да је један од највећих поборника и иницијатора изградње овог пута био управо он, који је свој велики углед заложио да се почне са изградњом путне мреже кроз средишни део земље.

Повезивањем не само у саобраћајном, него и у привредном, економском и стратегијском погледу, приближило би најкраћим путем Зетску бановину и Рашку област са Дринском и Моравском бановином, односно Београдом. Делови пута од Тополе преко Рудника, Горњег Милановца до Чачка и Гуче били су способни за аутомобилски саобраћај док на другом делу пута од Гуче преко Ивањице, Јавора и Пријепоља аутомобили нису саобраћали.

Председник општине чачанске, адвокат Миодраг Васић, обавестио је Михаила Константиновића о свим релевантним догађајима, истовремено напомињући да би државни пут требало да почне од моста на реци Морави, да води кроз Чачак, како би се градске улице оспособиле да приме увећани број аутомобила. Финансијска страна била је решена - Хипотекарна банка одобрила је држави кредит за градњу пута.

Министар грађевина др Миха Крек именовао је комисију на челу са г Димитријем Тодорићем, шефом отсека за путеве, да на терену одреди правац којим ће се градити овај пут. Детаљно образложење брзине и начина градње, именовање комисије и исплате око извођења радова дао је министар грађевина др Миха Крек чиме је аргументовано убедио Министарски савет да се сагласи са градњом наведеног пута, 30. априла 1940. Препрека почетку извођења радова био је Одбор за оцену државних набавки при Министарству финансија, који није одобрио решење Министарства грађевина да се наведени пут ради у државној режији, јер претходно није урађен технички елаборат[6]

[5] Радомир Константиновић, књижевник, есејиста, рођен је 1928. у Суботици.Завршио Философски факултет у Београду. Један од првих и најдоследнијих представника модерног концепта књижевности. Написао је 1969. чувено дело „Философија паланке“. Његово осмотомно дело „Биће и језик“ које садржи 113 расправа о исто толико српских песника јединствено је не само у српској култури него и у свим јужнословенским културама.

[6] У „Политици“ од 28.маја и „Службеном листу“ од 29. маја 1940. изашао ја чланак о изради пројектне документације за пут Чачак- Ивањица – Бијело поље. Наведено је да се техничка документација са елаборатима увелико припрема и да ће до краја месеца бити завршени.

Велика улога министра Константиновића види се из писма бана Дринске бановине, Владимира Милићевић, који му се обраћа за помоћ око изградње моста на реци Грабовици (пут Ариље – Ивањица) наводећи да је министар познат као човек који се стално заузима око виталних народних потреба. (док од 1. Јула 1940). О утицају министра посебно говори допис државног заступника при Аграрном суду Новог Пазара, Радомира Н. Саичића, од 20. Јула 1940, у коме каже да се сви слажу да је посао око изградње пута Чачак-Ивањица - Сјеница – Бјело Поље, дело и заслуга универзитетског професора и министра без портфеља,Михаила Константиновића.

Рођен је у у Чачку 10/23. марта 1897, од оца Илије надничара и мајке Паве од Ратковића.[7] Шест разреда гимназије завршио је у Чачку, школске 1913/1914. заједно са Раденком Лазовићем (касније адвокатом), Божидаром Спасовићем (лекаром у Ивањици) и Благојем Лазовићем (економом и хотелијером).[8]

У српску војску ступио је као добровољац одмах по избијању Првог светског рата, да би се 1916. обрео у Српском универзитетском батаљону у Жозјеу у Француској – где је завршио седми и осми разред гимназије. Студије права започео је у Лиону али их је прекинуо да би као припадник француске војске учествовао у борбама на западном фронту.[9] По завршетку рата наставио је студије у Лиону, дипломирао 1920, докторирао 1923. По повратку у земљу изабран је за доцента Правног факултета у Суботици а за редовног професора на Правном факултету у Београду, тек 1936.[10]

У високу политику увео га је Драгиша Цветковић 1939.[11] Михаило Константиновић је са колегама професорима Ђорђем Тасићем и Михаилом Илићем се у припрему споразума са Хрватима укључио од 26. марта 1939. Министар у „Влади споразума“ постао је августа 1939. а иступио након приступања Краљевине Југославије Тројном пакту.[12]

---

[7] По причању др Драгослава Николића, Константиновић је живео у Обилићевој улици.

[8] У „Споменици“ која је објављена 1938. наведен је као универзитетски професор. *Споменица Чачанске реалне гимназије 1837 – 1937*, Заједница дома и школе Чачанске гимназије, Чачак 1938, стр. 307- 308.

[9] Изјава др Драгослава Николића из Чачка дата аутору текста 1. октобра 2010. Да је Михаило Константиновић учествовао је у великој и славној бици на Варни, и за храброст добио Легију части, велико француско признање.

[10] Др Драган Суботић, *Из наше међуратне грађанске правне баштине: Михаило Константиновић (1897-1982),* Зборник радова НМ у Чачку, бр. XXVI, 155-162.

[11] Председника владе мало утицајног радикала из Ниша, предложио је кнез Павле под утицајем Енглеске, створени су услови за почетак преговора Круне са хрватском опозицијом око уставно-правног и политичког преуређења земље, које је окончано 26. Августа 1939. Споразумом о стварању Бановине Хрватске у чији су састав ушле административне јединице Савске и Приморске бановине. Владина Уредба о Бановини Хрватској никад није ратификована. Владе Србије (1805 -2005), Београд, 351-352.

[12] У влади Цветковић (председник Министарског савета) – Мачек (потпредседник Министарског

Његова професорска каријера настављена је успешно и после Другог светског рата. Заједно са Миланом Бартошем и Радомиром Лукићем представљао је неопходну спону између предратног и послератног Правног факултета у Београду. Био је декан: 1947, 1948, 1951-1953, 1959-1960. дописни члан Југословенске академије знаности и умјетности. [13] Преминуо је 1982. у Београду.

Документа која објављујемо допуњују постојећу архиву о изградњи пута која се чува у Историјском архиву Чачак. Добили смо је захваљући др Александру Николићу из Ивањице, који нас је упутио на Радомира Константиновића, који се сложио да документа приредимо за овај број.

КРАЉЕВСКА БАНСКА УПРАВА ДРИНСКЕ БАНОВИНЕ
V . Но. 32488/39.
27 новембра 1939 године.
САРАЈЕВО.
Предмет : проглашење пута Топола – Рудник
Г. Милановац – Чачак за државни

Т Е Х Н И Ч К О М О Д Е Љ К У
При Среском Начелству Х И Т Н О
Ч А Ч А К

Актом број 52118 од 20 –XI – 1939. Год. Министарство грађевина доставило је овој Управи следеће.

Друштво за путеве Дунавске бановине, Управа општине Г. Милановац и Управа општине Рудник поднели су преставке Господину Министру грађевина с молбом да се пут Топола – Рудник – Г. Милановац – Чачак прогласи за државни.

Друштво за путеве своју молбу разлаже тиме, што би се проглашењем поменутог пута за државни добила најкраћа веза Београда са Цетињем. Управа општине Г. Милановац наводи, да истим пут иде преко најлепших места Шумадије, везаних са историјским успоменама Србије и да би била најкраћа веза са Јадраном као и да су садањи путови у рђавом стању.

савета) од 26. августа 1939. Константиновић је био министар без портфеља до 4. фебруара 1941. од тада до 25. марта исте године, министар правде.

[13] Значајна дела : *Белешке по предавањима проф. Михаила Констанитновића ; Облигације и уговори – скица за Зконик о облигацијама и уговорима, Брачно право, Политика споразума: дневничке белешке 1939-1941; Лондонске белешке 1944-1945. „* ***Михаило Константиновић“,*** *Енциклопедија Српског народа, Београд, 2008, 525.*

Управа општине у Руднику наводи да сем тога што је овај пут најкраћа веза са Јадраном има и стратегијски значај због своје паралелности са држ. путом Топола – Крагујевац – Краљево.

Моли се Банска управа за хитан извештај и предлог по горњем , како би се могло реферисати Господину министру грађевина.

Предње се доставља Техничком Одељку на најхитнији поступак.

Рок је 10 – XII – 1939. Год.

М. П. По наредби Бана

Краљевина Југославија Н а ч е л н и к

НАЧЕЛСТВО СРЕЗА ТРНАВСКОГ Инж. С. Кнежевић –Ћалдовић, с. р.[14]

ТЕХНИЧКИ ОДЕЉАК

БРОЈ 4025

2 – XII – 1939. Год.

Ч А Ч А К

/ Документ број 1. Међуопштински историјски архив Чачак, Градско поглаварство, К-47, 1940, бр. 7613, л 7/

КРАЉЕВИНА ЈУГОСЛАВИЈА

ТЕХНИЧКИ ОДЕЉАК ПРИ

НАЧЕЛСТВУ СРЕЗА ТРНАВСКОГ

Т. О. Бр. 4025.

13. децембра 1939 год.

Ч А Ч А К

ПРЕДМЕТ: ПРОГЛАШЕЊЕ ПУТА Топола-Рудник-

Горњи Милановац-Чачак за државни

Извештај

КРАЉЕВСКОЈ БАНСКОЈ УПРАВИ ДРИНСКЕ БАНОВИНЕ

V Техничко одељење

С А Р А Ј Е В О

У повратку акта Одељку је част дати следећи извештај и предлог:

Бановински пут I реда бр.21 Горњи Милановац – Чачак –Гуча- Ивањица – Јавор био је пре рата и после Светског рата државни пут, који је пре 15 година преведен за бановински I реда.

[14] Секула Кнежевић Ћалдовић био је члан управе Друштва за путеве Србије. Вајда Војислав, *„Седамдесетогодишњица Друштва за путеве Србије“ , Пут и саобраћај*, бр.2, 2004, 4-10.

Сада је тај пут од Гор. Милановца преко Чачка до Гуче бановински пут I. реда од Гуче до Белице у дужини 4. км. бановински II. реда бр.124 и од Белице до Ивањице као банов. II. Реда бр. 125 и од Ивањице до Јавора као банов.I. реда бр. 19.[15]

Међутим важност овога пута је врло велика и то из разлога:

Што би се проглашењем пута Топола- Рудник – Гор. Милановац- Чачак – Гуча – Ивањица – Јавор- Пријепоље за државни, добила најкраћа веза Београда са морем.

Што би тај пут пролазио средином државе кроз крај који је национално најчистији, а уз то крај који у погледу комуникација најгоре сој нарочито део од Чачка преко Гуче до Ивањице и од Ивањице преко Јавора кроз Санџак, што би у стратегијском погледу било од неоцењиве користи.[16]

Што би део пута Чачак-Гуча- Ивањица, као и део Ивањица- Јавор- Пријепоље проглашењем за државни омогућио привредно подизање становништву са огромне просторије које сада са постојећим неоспособљеним путевима за живи и модерни саобраћај трпи огромне штете због немогућности извоза својих производа на време и без штете по цену производа.[17]

Делови пута горе описаног од Тополе преко Рудника и Гор. Милановца до Чачка и од Чачка до Гуче су способни за аутомобилски саобраћај у свако доба, али део пута Гуча-Ивањица- Јавор – Пријепоље у опште није способан за аутомобилски саобраћај, те би проглашењем и овога дела пута за државни и оспособљавањем за аутомобилски саобраћај у свако доба, све напред изложене добре стране ове саобраћајне везе кроз средину државе тек дошле до изражаја.18

---

[15] Пут је требало изградити од Чачка преко Јездине, излазио би на планину Јелицу, где би се дотрајали коловоз реконструисао и тако избегли нагли успони. И следећу деоницу пута, до Гуче и Котраже, требало је модернизовати. Нова траса била је предвиђена преко планине Вучковице. *Народно јединство,* службени део, бр. 43 Сарајево, среда 29. мај 1940, 3.

[16] Ишло би се сасвим новим правцем кроз Рашћанску клисуру, испод саме Хаџи-Проданове пећине и цркве. Пут би водио пољем до Ивањице, а одатле уз Моравицу до села Међуречја. Од овог села пут је требало да буде изграђен долином и клисуром реке Ношнице до села Ковиља и Смиљевца, кроз потпуно беспутан део кроз који се ишло само козјим стазама. Прелаз преко планинског венца Голија –Јавор била би на 1 200 метара надморске висине, што је било далеко лепше решење од прелаза преко Јавора испод Василијиног Врха. Прелазећи у Зетску бановину ишло би се преко таласасте Пештерске висоравни, обилазећи Лупоглав, за Сјеницу, а одатле трасом за Бијело Поље. *Народно јединство,* службени део, бр. 43, Сарајево, среда 29. мај 1940, 3.

[17] Било је предвиђено да нови пут има модеран коловоз са тврдом каменом подлогом, као што је до тада грађен пут Крагујевац – Краљево. Био би широк седам метара са највишим успоном од шест метара. Цела дужина пута Чачак – Бијело Поље износила би 149 километара, од чега би 124 километра био потпуно нов коловоз. *Народно јединство,* службени део, бр. 43, Сарајево, среда 29. мај 1940, 3.

[18] Модернизацијом пута Топола – Чачак, и пуштањем у рад овог пута била би остварена најкраћа

Потреба и важност проглашења ових путева за државне могле би се уочити најбоље погледом на карту путева из које се даје видети да предложени пут треба да прође кроз беспутан простор на коме живи најчистији елеменат, који је најсиромашнији само због тога што своје производе не може да искористи због немања везе са пијацама.

Одељак уз овај извештај прикључује и молбу Градског поглаварства у Чачку коју је одељак добио.

Прилог: молба Граског поглаварства у Чачку бр. 21158/39

13. децембар 1939. год. Шеф техничког одељка
Чачак В. САВЕТНИК, инж. Ж. Гордић с. р.

(Документ број 2. МИАЧ, Градско поглаварство, К-47, 1940, предмет бр. 7613/6)

/препис овог документа био је достављен и министру Михаилу Константиновићу, тако да се данас налази и код његовог сина књижевника Радомира Константиновића/

Градско поглаварство у Чачку
Бр. 7613
16. априла 1940 године
Ч а ч а к
Господину Министру Грађевина
Београд

По § 41 Уредбе о буџетским дванаестинама за месеце април, мај, јуни и јули 1940 год. овлашћен је Господин Министар Грађевина да код државне хипотекарне банке закључи зајам од 30.000.000 [19] за израду пута Чачак – Гуча – Ивањица - Сјеница – Бијело Поље.

Изградњом овога пута желело се, да се Црна Гора и део Санџака споје са Србијом и сеерним крајевима најкраћом могућом везом. Пошто овај пут има велики привредни значај то ће се његовој изградњи приступити одмах.

Због великог саобраћаја који ће наступити када се пут изгради неопход-

могућа веза центра тадашње државе и Београда са Јужним Јадраном. Нови пут Београд – Топола – Чачак – Ивањица – Сјеница – Бијело Поље – Шавник – Подгорица, а одатле или преко Вир Пазара и Бара до Будве или преко Цетиња до Будве смањило би растојање између престонице Београда до Јужног Приморја на 568 километара. Овај пут је требало да створи најкраћу и најпогоднију везу Београда и Србије са Црном Гором и Јужним Приморјем. *Народно јединство,* службени део, бр. 43, Сарајево, среда 29. мај 1940,3.

[19] Зајам је био у висини од 30 милиона динара.

но је потребно да се оспособи и онај део улица града Чачка, које буду непосредно везане за овај државни пут.

У томе циљу, Градско Поглаварсво моли господина Министра, да израда овога пута почне од реке Мораве па улицама: Краља Милана, Госп. Јована, Кнеза Милоша и даље, пошто је изграђивање пута предвиђено са савременим коловозом.[20]

Председник Градске општине,

Миод. Т. Васић[21]

експ. 17/IV преко М. Константиновића [22]

(Документ бр. 3 МИАЧ, Градско поглаварство, К-47, 1940, Број предмета 7613)

Чачак, 17 април 1940.

Господин

Михило Константиновић

Министар без портфеља

Београд

Драги Миле,

Политика од 14 априла тг. нотирала је да је одлуком банске управе у Сарајеву образована у Ивањици секција за трасирање новога пута Чачак – Гуча – Ивањица – Сјеница – Бијело Поље. Ова секција имаће у најкраћем року да изврши снимање терена и израду елабората.

Поред ове секције за трасирање пута Министар Грађевина г.др. Крек именовао је комисију на челу с г. Тодорићем, шефом отсека за путеве, која је већ отпутовала на терен и да одреди правац којим ће се изградити овај нови пут.

У вези мога дописа од 10 овог мес. у коме сам ти изложио жеље моје и грађана, да израда пута буде од моста на реци Морави па кроз варош, те би се на тај начин улице оспособиле да могу примити велики саобраћај, који ће израдом савременог пута, наступити, шаљем ти у прилогу акт за Министарство грађевина, ако буде потребан, да га у евентуалном случају и предаш.[23]

---

[20] Улица Краља Милана данас је улица Бате Јанковића, док су називи „Господар Јованова“ и „Кнез Милоша.“ поново враћене деведесетих година XX века, истим улицама.

[21] Миодраг Васић је по наређењу Банске управе постављен 19. јуна 1939. за председника општине чачанске.

[22] Руком дописано.

[23] Председник општине, Васић, тражио је помоћ и за изградњу дома народног здравља (1939-1940) исто од министра Михаила Константиновића, док је за градњу пољопривредне школе тражио подршку од другог, Војка Чвркића, такође министра у Цветковићевој влади. Милош Тимотијевић, *Општинска власт у Чачку између два светска рата,* ЗРНМ, XXVII, Чачак, 1997, 305-334.

Срдачно те поздравља твој,
Миодраг Т. Васић
адв. претседник општине
(Документ бр. 4. МИАЧ, Градско поглаварство, К-47, бр.7613/8)

(грб)
Краљевина Југославија Београд, 23 априла 1940 г.
ШЕФ КАБИНЕТА
Претседника министарског савета
Господину
Претседнику општине
Ч А Ч А К

Господине Претседниче,

Приликом последњег боравка Господина Претседника у томе крају, изложена му је потреба о изградњи пута Чачак – Ивањица – Гуча – Сјеница – Бјело Поље, па Вас Господин Претседник извештава да је зајам за ту сврху одобрен од стране Хипотекарне банке и да ће ускоро бити остварено обећање које је том приликом дато за изградњу тога пута.

Примите, Господине Претседниче, и овом приликом уверење о моме особитом поштовању.

Шеф кабинета,
Б. Настасијевић

(Документ број 5. МИАЧ, Градско поглаварство, К-47, 1940, бр. 7631)
Чачак, 21 маја 1940 г.

Драги Адаме,[24]

У вези нашег разговора о изради пута Чачак – Гуча – Ивањица, молим те позови одмах одбор општински да донесе одлуку:

Да даје бесплатно општинско и селско земљиште за овај пут.

Исто тако у одлуци да се унесе и то да ће општина унети у свој буџет за обештећење својих грађана извесну суму новца, кроз чије имање има да прође пут. Пошто ће пут ићи старом трасом то ће се врло мало коме што заузети.

Ово је потребно због тога, да би радови што пре отпочели.[25]

---

[24] Председник општине јездинске.

[25] Жеља Чачана је била да израда овог пута почне од моста на реци Морави, па кроз варош, до

Ја сам известио г. Мила Константиновића, да је општ. јездинска пристала на ово, али је зато потребна одлука коју доноси што пре, да би је Милу послали.

Срдачно те поздравља
Твој,
Миодраг Т. Васић
адв. претседник општине
(Документ број 6. МИАЧ, Градско поглаварство, К-47, 1940, бр, 7613)

М.г. бр. 16343/40

МИНИСТАРСКОМ САВЕТУ,

Уредбом о буџетским дванаестинама за месеце: април, мај, јуни и јули 1940 године по § 41 овлашћен је Министар грађевина да код Државне хипотекарне банке закључи зајам од динара 30, 000.000, - за израду пута: Чачак – Гуча – Ивањица – Сјеница – Бијело Поље.

Актом Министарства грађевина бр. 13580 од 3. Априла 1940 године, у смислу предњег овлашћења, умољена је Државна хипотекарна банка за одобрење овог зајма у начелу.

Актом Државне хипотекарне банке бр. 13769 од 18 априла 1940 године извештено је Министарство грађевина да је дефинитивно одобрен зајам у износу од 30, 000.000, - динара са 7% камате и роком исплате од 6 година на подлози буџетом загарантованих ануитета у циљу израде напред поменутог пута.

Решењем Министарства грађевина бр. 14100 од 6 априла ов. године одређена је стручна комисија да проучи на терену и учини предлог за главни правац трасе овог пута.

Решењем Министарства грађевина бр. 15770/40 одобрени су главни правац трасе пута и елементи за грађење напред поменутог пута.

Краљевска банска управа Дринске бановине у Сарајеву решењем V. од бр. 9184 од 4 априла 1940 године оновала је теренско техничку секцију са седиштем у Ивањици за снимање и прикупљање потребних података на терену и израду потребног техничког елабората за грађење деонице пута на њеној територији.

Лазовића парка, како би се Чачак улепшао и оспособио улице за саобраћај.

Овим решењем а у споразуму са Министром грађевина одређено је да пословање секције стоји под непосредним надзором и контролом :

А) Инж. Тодорића Димитрија, вишег саветника Министарства грађевина и шефа Отсека за недржавне путове; и

Б) Инж. Кнежевића – Ћалдовића Секуле, начелника Техничког одељења Краљевске банске управе у Сарајеву.

Краљевска банска управа Зетске бановине на Цетињу решењем V. Бр. 7699 од 22 априла 1940 године одредила је такође, у истој сврси, техничко- теренску секцију са седиштем у Сјеници.

Пут: Чачак – Гуча – Ивањица – Сјеница – Бијело Поље је особито важан, не само у саобраћајном, већ и у привредном, економском и стратегијском погледу, јер има да веже најкраћим правцем Зетску бановину и Санџак са Дринском и Моравском бановином , односно Београдом.[26] Израдом овог пута омогућиће се становништву ових беспутних крајева, које годинама вапије да дође до пута, да може своје производе у свако доба да одвезе до повољне пијаце да своје послове свршава код државних власти, да може отићи лекару итд. а у исто време да коракне унапред, не само у економском и привредном, већ и у културном погледу.

С обзиром на важност и хитност израде овог пута и потребу, да се становништву ових пасивних крајева што пре помогне и пружи зарада да може своје породице после дуге и тешке зиме да исхрани и да се око састављања детаљних техничких елабората, расписивања и одобравања лицитација и др. формалности не би одуговлачила изградња, част ми је предложити:

I да се грађење пута одмах отпочне чим се дефинитивно оствари зајам;

II да се грађење врши следећим редом: Ивањица – Сјеница ; Ивањица – Гуча; Гуча – Чачак и Сјеница – Бијело Поље;

III Да се рађење изврши на основу чл. 86 тач. 2 закона о Држ. рачуноводству у мешовитој режији путем два режијска и једног надзорног одбора, а у свему по одобреном главном правцу трасе и елементима постојећим техничким прописима, типовима, нормама и правилнику МГ. Бр. 47344/30 за извршење грађев. радова у режији.

IV да у режијски одбор за део пута на територији Дринске бановине уђу: лица одређена решењем Краљевске банске управе у Сарајеву V. бр. 9184/40 и то: инжењери Шиљак Миодраг, виши техн. пристав Техничког одељка при Среском начелству у Ужицу; Манојловић Радосав, техн. пристав Техничког

[26] Краљевина Југославија имала је девет бановина и све су носиле имена великих река на којима су биле лоциране, осим Приморске бановине, Београд је био престоница државе.

одељка у Чачку; Митровић Митар, чиновнички приправник Техн.одељка у Ваљеву. Режисер овог Одбора да буде Петровић Мијалко, банов. арх. чиновник Техн. одељка у Чачку;

За део пута на територији Зетске бановине у режијски одбор да уђу лица одређена решењем Краљевске банске управе Зетске бановине V бр. 7699 од априла 1940. Год. И то: инжењер Ушћумелић Вукашин VIII групе Техничког одељка у Никшићу, Ханић Ахмед техничар Техничког одељка у Пријепољу и Маркуш Стеван техничар техничког одељка у Никшићу који ће уједно бити и режисер.

V да у надзорни одбор за цео пут уђу инжењери Тодорић Димитрије, виши саветник Министарства грађевина и шеф Отсека за недржавне путове и Кнежевић- Ћалдовић Секула, начелник Техничког одељења Краљевске банске управе Дринске бановине у Сарајеву због једнообразности и бржег рада на изградњи:

VI да режијски одбор има право, да уз сагласност надзорног одбора узима стручно, остало особље неопходно потебно за брз и правилан рад око грађења и да им за овај одређује наднице, водећи озбиљно рачуна о месним ценама:

VII да исплате радова, набавака, особља и раденика врше режијски одбори по визи надзорног одбора.

Да режијски одбори у Ивањици и Сјеници имају право, по сагласности надзорног одбора, да требују и примају од Државне хипотекарне банке у Београду до 2,000.000 динара на име аконтације. Државна хипотекарна банка да требоване суме шаље респективним поштама у Ивањици и Сјеници, од којих ће режијски одбори по уредним признаницама изузимати потребне суме;

VIII да режијски одбори, уз сагласност надзорног одбора, врше аутономно све набавке и радове у границама одобрене транше и целог зајма да воде особито рачуна о ценама радова и набавака, које ни у ком случају не смеју бити веће од постојећих најнижих цена у крају где се посао ради.Режијски одбори морају да правдају све утрошке уредним исплатним документима.

Налози режијских одбора и виза надзорног одбора на исплатним документима да буду довољни за ликвидацију учињених издатака;

IX да режијски одбри , само уз сагласност надзорног одбора, имају право да самостално и аутономно решавају сва техничка питања која се односе на грађење пута, да закључују и одобравају акорде; за поједине послове и набаке и за целе деонице;

X да целокупан рад режијских одбора стоји под сталним надзором надзорног одбора; а рад једног и другог под надзором Министарства грађевина.

Министар грађевинеа лично, или по предлогу инспексионих органа, кад нађе да рад одбора не одговара државним интересима, може сменити поједине чланове или цео одбор и заменити их другим. Са смењеним члановима, ако буду и кривично одговорни, има се поступити по Закону.

XI да су режијски одбори дужни да радове смишљено и енергично по техничким прописимаводе, како би се грађење пута што пре довршило.

Режијски одбори морају да воде грађевинске дневнике, грађевинске књиге и све остале по чл. 17 Правилника М.г. бр. 47344/31 за извршење грађевинских радова у режији. У грађевинске дневнике ће се уносити и сва потребна наређења и решења. Одлуке режијских одбора постају пуноважне кад се са њима сагласи надзорни одбор.

XII да режијски одбори одмах, по снимању и обележавању трасе, приступе изради технчких елабората, како би акорданти у свако доба имали потребне податке. Режијски одбори да су дужни поред овога да за време рада снимају све извршене радове и обрачунавају их тако да технички и обрачунски подаци потпуно спремни чим се одреди колаудирајућа комисија. Режијски одбори морају поједине послове завршити, или их тако заокруглити и осигурати од кварова пре утрошка одређене транше или целог зајма или пре наступања зимских дана, када се радови због зиме не могу радити;

XIII да за претходне радове важе одредбе & 17 Закона о недрж. путовима.

XIV да банске управе на Цетињу и у Сарајеву на предлог режијског одбора, који ће израдити парцеларне планове за сва имања која се имају заузети, затим спискове и све остало што је потребно, ради експропријације, најхитније поступе по одредбама Закона о експропријацији и експропријационе елаборате доставе на одобрење Министарству грађевина. Режијски одбори да могу, чим експропријациони план буде одобрен, да отпочну радове сходно другом ставу & 19 Закона о самоупр. путовима;

XV да се радови по довршењу или по утрошку одобреног зајма колаудују сходно чл.20 Правилника за извршење грађ. радова у режији.

Колаудирајућу комисију одређује Министар грађевина.[27]

XVI да Министарство грађевина и респективне бановине, Технички одељци, ставе извршним одборима на расположење све потребне инструменте, алат и прибор уколико их имају, као и све типове, канцеларијски и цртачи материјал и др. што је потребно за успешно извођење овог посла.

[27] Колаудација – званични преглед грађевина ради проверавања да ли њихова израда одговара уговору на основу кога се изводе радови. Милан Вујаклија, *Лексикон страних речи и израза,* Београд, 1980, 434.

У случају да се напред наведено неће моћи добити од Банских управа, да потребне набавке изврше на рачун зајма режијски одбори по претходном одобрењу надзорног одбора;

XVII да се члановима режијских и надзорног одбора и њиховим помоћницима с обзиром на врло тежак и замашан обим радова, скопчан са напорним и прековременим радом на овоме веома тешком терену, око снимања, обележавања трасе на терену израде пројеката, обрачунавања извршних радова, вршења набавака, исплате и свим осталих послова скопчаних са надзором око извршења грађења, изузетно од Уредбе бр. 84600/I од 12 - XII – 31 г. Исплаћује месечна паушалан накнада и то: члановима надзорног одбора по 3.000 – дин; инжењерима који су чланови режијског одбора по 2.500, дин - ; техничарима који су чланови режијског одбора по 2.000, - дин. а осталом регулиснаом особљу сходно Уредби о накнади путних и сеобних трошкова држ. службеника бр. 84600/I од 12 - XII – 31 и Правилнику о теренском раду техн. чиновника и службеника Мин. грађевина и његове спољне службе М.г.бр. 45692/30.

Награде да се исплаћују из кредита из кога се посао извршује.

XVIII да све исплате радова на овом путу, путни и подозни трошкови инспекционих органа Мин. грађевина колаудирајућих комисија, чланова надз. одбора и сви други издаци у вези са грађењем овог пута падну на терет зајма од 30, 000.000 –дин. Закљученог код Држ. хип. банке на основу § 41 Уредбе о буџетским дванаестинама за месеце: април, мај, јун, и јули 1940 године.

Част ми је умолити Министарски савет, да се изволи из напред изнетих разлог сагласити са овим мојим предлогом.

22 априла 1940 г. Министар грађевина
Београд Др. Крек, с.р. [28]

Министарски саверт на седници својој од 30 маја 1940 године усвојио је у свему предњи предлог Министарства грађевина.

Председник Министарског савета
Драгиша Цветковић, с.р.
Потпредседник Министарског савета
Вл. Мачек, с.р.
следују потписи осталих г.г. Министара

(Документ број 7. Препис из архиве књижевника Михаила Константиновића, власништво његовог сина Радомира)

Краљевина Југославија

[28] Министар грађевина био је др Миха Крек.

Министарство финансија
Одбор за оцену држ. набавака
Бр. 818/40
30 априла 1940 г.
Београд

Према одредбама чл. 95 в. и чл. 96 Закона о држ. рачуноводству Одбор је за оцену државних набавака на својој 42 редовној седници био мишљења, да предњи предлог не може препоручити за одобрење, јер за израду пута у државној мешовитој режији путем режијског одбора нису извршени припремни радови, односно није претходно израђен технички елаборат – предрачун са предмером, а на основу кога би могао ценити повољност предлог.

Председник одбора
Потпис нечитак
Краљевина Југославија
Претседништво Министарског савета
МС. Бр. 720
Решено: 30 маја 1940
У Београду
М.г. бр. 21703/40

Да је овај препис веран своме оригиналу који се налази у актима Министарства грађевина под М.г.бр 21703 за службену употребу тврди

По наредби Министра грађевина
Начелник Одељења за путове
Инг Вој. Борисављевић

(Документ бр. 8. Из архиве Михаила Константиновића, приватно власништво његовог сина Радомира)

Београд 20 – V – 1940 године.

ПОШТОВАНИ ГОСПОДИНЕ,

Част ми је доставити Вам у прилогу напис, који је од стране Кабинета Господина Министра Грађевина достављен уредништвима београдских листова, као и г. .г. Начелницима техничких оделења Дринске и Зетске бановине ради штампања. Молим да о овоме обавестите Господина Министра.

С поштовањем
Инж Дим. Д Тодорић

ГРАЂЕЊЕ ПУТА ЧАЧАК – ГУЧА – ИВАЊИЦА – СЈЕНИЦА – БЈЕЛО ПОЉЕ

Теренско- техничке секције у Ивањици и Сјеници ужурбано раде на израдама елабората за грађење првих деоница овог пута од Ивањице ка Сјеници и Сјенице ка Ивањици. С обзиром на важност овог пута, настојање меродавних фактора за што бржу изградњу и интезиван рад поменутих Секција постоји вероватноћа, да ће технички елаборат бити довршен до краја овог месеца и да ће се обавити лицитације за њихову изградњу већ у половини месеца јуна ове године.

Теренске прилике и постојање, у непосредној близини свег потребног грађевинског материјала, пружају могућност брзог и несметног изграђивања ових деоница. Пошто су и финансијска средства већ у потпуности обзб еђена, то је и знатан број домаћих предузећа и предузимача још сад заинтересован, а појединци већ одлазе на терен ради прикупљања потребних података ради учествовања на лицитацијама.

Да би се пружила могућност учествовања што већег броја лицитаната на лицицитацијама, омогућиће се лицитирање једне или обе деонице, било у Теренско техничкој секцији у Ивањици, било у Сјеници.[29]

(Документ број 9. Из архиве Михаила Константиновића, приватно власништво његовог сина Радомира)

преписано
за г. Шутеја 1-V-1940
у архив![30]
Београд
30 – април – 1940 г.

Поштовани Господине,

Решење о одобрењу грађења пута: Чачак – Гуча – Ивањица – Сјеница – Бијело Поље у државној режији, спремљено под М Г. Бр. 16343 од 20 априла

[29] На дан трећег јула 1940. била је заказана у канцеларији Теренско –техничке секције у Ивањици II офертална лицитација за давање у израду прве деонице пута од Ивањице ка Сјеници, предрачунска сума је износила је 5, 405.747.41, а кауција 321.000 динара. *Народно јединство*, бр. 50, службни део, Сарајево, субота 22. јуни 1940, 3.

[30] Др Јурај Шутеј био је министар финансија у влади Цветковић – Мачек.

1940 год. за Министарски Савет, налази се код Одбора за оцену државних набавака Министарства Финансија.

За грађење пута у држ. режији постоји у овом одбору велика опозиција. Траже се технички елаборати за које би се морало утрошити неколико месеци и посао одложио за ово време без икакве потребе.

Због овога треба интервенисати код Господина Министра финансија са следећим аргументима:

1/ да ће грађење јевтиније стати у режији него путем посредника – предузимача чија се зарада има рачунати најмање 20-25%;

2/ да је услед сталног скакања цена израда елабората илузорна;

3/ да се због скакања цена морају са свима предузимачима који су на лицитацијама узели грађење путова / из зајма од 4 милијарде / морају уговори раскинути и радови наставити у држ. режији

4/Да се грађанима који од постанка државе нису имали никаквог пута што пре омогући безбедан саобраћај у интересу привредног, економског, стратегијског па и културног напретка и створи могућност, да и они као синови ове државе уживају исту благодет као и они поред изграђених путова. То је и социјално и праведно;

5/ да се грађанима ових беспутних и пасивних крајева, који су због велике и дуготарајне зиме остали без људске и сточне хране пружи што пре могућност поштене зараде, како би сачували од пропасти своје породице и свој мал;

6/ да су у државној режији и на предложени начин до сад изграђени следећи велики путови: Цетиње – Обзовица – Будва; Приморско туристички пут дуж обале целе Далмације; Удово – Валандово – Струмица; Мајдан Пек – Милошева Кула и други мањи; и

7/ да је већ закључен зајам од 30 000 000. – динара и да већ интереси теку бесциљно.

Молим да о предњем известите Господина Министра др Мих. Константиновића да лично позове Господина Министра финансија и умоли га да нареди одбору за оцену државних набавака да му још данас предложи усвајања решења за Министарски савет М.г.бр. 16343/40 како би се одмах могло почети са купљењем потписа осталих г.г. Министара и како би се несметано могао обављати даљи ток рада.

С поштовањем,

Ing Дим Д Тодорић, шеф отсека за одрж. путова Мин. грађевина

(Документ број 10. Из архиве Михаила Константиновића, приватно власништво његовог сина Радомира)

ГОСПОДИНЕ МИНИСТРЕ,

Пре седам дана обишао сам Теренску секцију у Сјеници и деоницу пута од Сјенице ка Ивањици за коју је расписана лицитација за 15. Јун.

Вама је познато да ме Г. Бан није пустио да будем у комисији за преглед трасе и тек 29 прошлог мјесеца успео сам добити решење Г. Бана за моје прво путовање у Сјеницу. Разлог овоме је што је Г.Бан компликовао ствар око извођења јавних радова од 15, милиона, па сам морао остати у Одељењу док сва решења нису била потписана.

Према брзом и нтелигентном раду Шефа ове Секције и његових помагача видео сам да је избор за сасгтав особља Секције био добро извршен. У колико су учињене извесне техничке грешке на траси, овоме је узрок условљена брзина на снимању.

Чим сам дошао у Секцију видео сам нацрт решења Мин. савета о начину извршења предметног посла. Према овоме нацрту, ја нисам ушао у надзорни одбор већ само шеф отсека за недрж. путове Министарства грађевина, г Тодорић и Начелник Техничког одељка у Сарајево г. Секула Кнежевић и за територију Зетске бановине! Сматрајући да овај нацрт није још потписан, телеграфски сам интервенисао код г. Мин. грађевина и г. Тодорића, али већ 3 јуна из Београда је стигао у Сјеницу оверени препис решења Мин. савета о образовању двају режијских и једног надзорног одбора.

У току целог времена узимања теренских података Банска управа није ни једном извештавана о току напредовања радова нити г. Тодорић, ма да је у питању бановински пут и Секција образована решењем г. Бана Зетске бановине.

Слободан сам изнети своје мишљење и примедбе на донето решење:

1/ У надзорни одбор за цео пут (т.ј. за реон обе бановине) требало је да ја уђем, по положају у надзорни одбор, јер је пола и више од пола пута у Зетској бановини; или за Зетску бановину посебан надзорни одбор а за Дринску посебан а један из Министарства грађевина као при члан за оба ова Одбора. Овако како је решено, врло је незгодно за мој углед као инжењера да се са друге територије води посао у мом подручју;

2/ расписивањем две лицитације са сумама по 5 милиона динара очевидна је намера да се ова два посла уступе двојици финансијски јаких предузимача и то ће бити на следећи начин: због велике кауције мањим предузимачима биће онемогућено надметање, а неколико већих предузимача по претходно међусобном споразуму поделиће „Шап“ и два од њих узеће по један посао са малим попустом. Овај споразум неће измаћи пажњу члановима надзорног одбора, који су овлашћени да лицитацију одобре.

Предузимач ће као обично раздати послове у акорд[31], а акорданти најмиће радну снагу под надницу, тако да ће прости радник добити зараду из треће руке:

3/ Пошто ће се радови изводити под сталним надзором стручних органа односно режијских одбора, требало би све просте радове, као земљане, набавке туцаника, туцање камена, израда подлоге и сличне, да се уступају директно групама радника акордом, како би им испала већа надница; а вештачке радове - објекте (израда мостова, потпорних зидова у малтеру, бетонске радове и. т. д.) издавати у извршење путем писменог или усменог надметања. На овај начин запослени народ дошао би скоро до дупло веће зараде, пут би коштао дупло јефтиније ани мало на уштрб квалитета посла.

4/ У колико сам обишао терен, сигуран сам, да један километар пута неће коштати више од пола милиона динара под претпоставком да се ради као по тач. 3 овог извештаја;

5/ Предложени ред у решењу, којим ће се израђивати пут није правилно распоређен, за Зетску бановину због следећег:

а) прва етапа: Ивањица – Сјеница, значи почиње од Ивањице па кад стигне у Зетску бановину до Сјенице; друга етапа Ивањица – Гуча; трећа Гуча – Чачак, обе у Дринској бновини, а четврта етапа Сјеница – Бјело Поље који правац још није ни одређен! Према генералној карти, дужина пута износи: Чачак – Гуча 22 км; Гуча - Ивањица 25 км и Ивањица до границе бановине ка Сјеници 25 км свега 75 км овог новог пута у Дринској бановини; у Зетској бановини дужина истог пута износи: од границе бановине до Сјенице 22 км и од Сјенице до Бијелог Поља 58 км свега 80 км тј као на скици

<u>Чачак Гуча Ивњица Сјеница Бијело Поље</u>
20 км 25 км 25 км 22 км 58 км

Потребно би било више радити на овом путу у реону Зетске бановине, пошто је сиромашнији крај овог дијела Санџака а друго што је постојећи пут нарочито Чачак – Гуча у Дринској бановини много бољи од истог пута у Зетској бановини.

б) у тач. V решења Мин. савета стоји да се образује један надзорни одбор за цео пут (тј. За територију Зетске бановине) „због једнообразности и бржег рада на изградњи“ Г. Кнежевић и Тодорић протурили су ово не у означеном циљу, већ да би неке истиснули из учешћа на изградњи, чиме ће грађење пута бити знатно скупље него што би требало да буде.

[31] Радник који ради на акорд – плаћен је по учинку, према количини обављеног посла. Иван Клајн и Милан Шипка, *Велики речник страних речи и израза,* Нови Сад, 2006, 82.

7/ Није тачно (тач. XVII решења) да је терен „веома тежак") и није потребно уложити онолико велике месечне награде члановима надзорног одбора јер обојица неће имати ни мало напора а мало прековремени рад што ће обилазити терен једном мјесечно, док је рад чланова режијског одбора заиста скопчан са напорним и прековременим радом будући да воде сталан надзор и одвојен од својих домова.

Молим Вас Господине Министре, да издејствујете за измјену овог решења у колико се тиче мојег учешћа, на које имам потпуно право по свом положају и да не дозволите да се овако крупна посла уступе двојици предузимача (од којих унапред знам да ће један бити предузимач Миленко Босиљчић, који је и овамо радио сличне послове, за време начелниковања Г. Кнежевића.

Цетиње, 8. Јуна 1940. године Начелник техничког одељења

Инж. Б. Ивановић

Краљевина Југославија
К А Б И Н Е Т
Др. Михаила Константиновића
Министар без портфеља
И Број 12
13. јуна 1940.
Београд

(Документ број 11. Из архиве Михаила Константиновића, приватно власништво његовог сина Радомира)

БАН ДРИНСКЕ БАНОВИНЕ Сарајево, 1. Јула 1940 год.

Господину
Др. Михајлу Константиновићу
Министру без портфеља
Београд

Господине Министре,

У вези Вашег ранијег писма и мог одговора, по питању израде сталног моста на реци Грабовици пута Ариље – Ивањица, за коју израду немам расположивог кредита по буџету, ја Вас молим, Господине Министре, да се заузмете код г. Г. Министра грађевина и финансија, за одобрење кредита од 600.000 – динара по приложеном препису писма за Господина Министра грађевина. Знајући за Ваше стално заузимање око виталних народних потреба, ја се надам да ће те учинити што треба да се и ова израда моста што пре омогући.

Молим Вас, Господине Министре, изволите и овом приликом примити уверење мог одличног поштовања.

Б А Н,
Владимир Милићевић

(Документ број 12. Из архиве Михаила Константиновића, приватно власништво његовог сина Радомира)

20 јули 1940
Сјеница

Уважени Господине Професоре и Министре

Већ неколико дана налазим се овде са Аграрним судом из Новог Пазара, пошто одржавамо рочишта, а 28 овог враћамо се у Нови Пазар. Данас је у Сјеници оживело, јер се одржава лицитација за изградњу пута Чачак-Ивањица-Сјеница–Бјело Поље. Дошли су инжењери и предузимачи и биће за ову сиротињу посла, а сви кажу и признају да је то Ваше дело.

Бесумње да Вам је позната изградња пута Нови Пазар – Рожаје – Беране, већ неколико година, али се никако не завршава. Изграђен је пут од Пазара до Рожаја, али деоница од Рожаја до Полице на 10 км. испред Берана стоји неизграђена и ко зна кад ће бити узета у рад, а сиротиња ових пасивних крајева узалуд очекује кроз рад хлеб. Такође, ово је врло важна саобраћајна артерија и веза најкраћа између Црне Горе и Србије, а поред тога, ово је веома потребан и важан стратегијски пут, те би било право и неопходно потребно да се меродавни фактори заинтересују за ово животно питање Црне Горе и Санџака, па да се одмах приступи изради ове недовршене деонице пута Рожаје – Полица крај Берана.

Стога, узимам слободу да Вам се обратим по овој ствари, као човек из ових крајева, и да Вас најлепше замолим да учините све као најутицајнија личност у данашњој влади, да се ово питање покрене са мртве страже и да се нареди довршење пута Рожаје – Беране. Овим својим делом овековечили би сте своје и иначе часно име код народ Санџака и Црне Горе.

Ако будете вољни и у могућности да што предузмете по овоме важноме питању, најлепше Вас молим, да ме једним писмом обавестите како бих саопштио најугледнијим представницима ових крајева, села и града да је то Ваше дело, пошто знам да ће поједини политички пеливани потрчати у народ и рећи да је о њихово дело.

И овом приликом желим да Вас уверим у своју најискренију оданост. Много Вас поштује и поздравља, Ваш

Радомир Н. Саичић (проверити презиме)
Државни заступник при Аграрном суду Нови Пазар

Г. Др Михаило Константиновић
Министар при Претседништву владе
Београд

(Документ број 13. Из архиве Михаила Константиновића, приватно власништво његовог сина Радомира)

Помоћник Београд, 3 август 1940
Министра грађевина

Господину
Др. МИХАЈЛУ КОНСТАНТИНОВИЋУ
Министру без портфеља
Б е о г р а д
Господине Министре,

Према добијеном извештају на првом делу израде пута од Сјенице према Ивањици пројектовани радови већ су уступљени у извршење појединим акордантима и то:

На I деоници	–	км 0	-	1 +726 са 11%
На II деоници	–	км 1 + 726	-	2 + 212 са 11%
На III деоници	-	км 2 + 212	-	2 + 815 са 19%
На V деоници	-	км 3 + 330	-	4+ 260 са 17%
На VI деоници	-	км 4+ 260	-	5 + 150 са 17 %
На VII деоници	-	км 5 + 150	-	7 + 200 са 4%

попуста од предрачунских сума.

Деоница од км 2 + 815 – 3 + 330 /IV/ биће издата доцније у рад, пошто садржи и израду већег моста / на реци Вапи – 38 м/.

На VII деоници било је запослено просечно крајем јула 1940. по 52 радника дневно.

Наређено свима акордантима да одмах организују посао и да раде са што већим бројем радника.

На првом делу пута од Ивањице према Сјеници ради се I деоница /до км 1 + 160/ у чистој режији, а на другој /до км 3 + 338/ и трећој деоници /до км 4 + 2132/ радови су уступљенни акордантима /русима/ који су већ организовали посао и приступили извођењу радова.

Путарска кућа у Ивањици такође је уступљена акорданту у извршење.

Наредио сам секцијама да сваке недеље достављају Министарству грађевина извештаје /по нарочитом формулару/ о стању и напредовању радова на подручним им деоницама пута, за протеклу седмицу, што ће ми омогућити да Вас периодично извештавам о тим радовима.

Што се тиче трасе пута Сјеница–Ивањица, решено је коначно да се радови имају изводити по већ одобреној траси. Генерални инспектор инж. Симић са члановима надзорног одбора и шефовима секција утврдили су прегледом терена да не треба мењати трасу према сугестијама проф. Савића, већ да треба прећи Јаворски масив преко превоја Метаљке /кота 1225/, пењући се од Коваља у долини Нижнице уз Сувају /Смиљевац/, као што је предвиђено по одобреној траси. Ако би се пут продужио долином Ножнице, требало би се пењати већ од Коваља да би се масив прешао преко Лепе Равни на коти 1370 или преко Скендоровца на коти 1350, што је још неповољније с обзиром на тежак и клизав терен код силаза до Фијула. У сваком случају пут би био дужи, изложен још већем и дужем завејавању снега, па услед тога и прекид саобраћаја зими дужи. Насеља на десној обали Ножнице узводно од Коваља не би много добила, јер она високо леже и народ не би силазио у Ножницу да се попне на пшут високо положен на другој страни реке.

Варијанта израде новог пута по траси постојећег пута од Ивањице до Јавора по сугестији начелника инж. Вончине отпада без даљега.

Према извештају инж. Симића треба рачунати да ће израда пута Ивањица – Сјеница /60 км/ с обзиром на садашње цене коштати око 60, 000.000 динара.

Молим Вас, Господине Министре, да и овом приликом примите уверење о мом нарочитом поштовању.

Помоћник

Министра грађевина,

инж Мелентијевић (провери)

(Документ број 14. Из архиве Михаило Константиновић, у приватном власништву његовог сина Радомира))

ПОМОЋНИК Београд, 6. Август 1940.

МИНИСТРА ГРАЂЕВИНА

Господину
Др. МИХАЈЛУ КОНСТАНТИНОВИЋУ
Министру без портфеља
Б е о г р а д

Господине Министре,

У вези захтева госп. Бана Дринске бановине од 1. Јула 1940 Министарство грађевина тражило је под; гбр. 28837 од 23. Јула 1940 од Банске управе да хитно достави пројекат за израду сталног моста преко Грабовице у км 73.825 бановинског пута Уж. Пожега – Ариље – Ивањица ради ревизије и одобрења.

Чим пројекат стигне, Министарство ће одобрити помоћ из БП. 683 држ. Буџета /помоћ за грађење и одржавање недржавних путева – за 8/12: 1,167.400/ у суми од 166.770 дин, а за остатак тражити ванредни кредит.

Данас сам добио извештај из Ивањице, да је на режијској деоници упослено око 70 радника, а на другој и трећој /акорданти Руси/ око 170 радника.

Данас су издате акордантима даље деонице на делу пута од Ивањице према Сјеници и то:

од км 4+200 до 4+800 са 14% /Стикић из Новог Пазара/
од км 4+800 до 5 + 260 са 13% /Срећко Јоковић из Уж. Пожеге/
од км 5+200 до 5+500 са 15% /исти
попуста од предрачунске суме.

На дан 24 и 26 ов. мес. Прикупљаће се понуде за даље деонице како на делу пута од Сјенице према према Ивањици тако и од Ивањице према Сјеници.

Изволите примити, Господине Министре и овом приликом уверење о мом одличном поштовању.

Помоћник
Министра грађевина,
Инг Мелентијевић

(Документ број 15. Из архиве Михаила Константиновића)

Резиме

До Другог светског рата у Србији је било изграђено 300 км саобраћајница са савременим коловозом. Путни правац Београд – јужни Јадран био је деоница која је за Краљевину Југославију имала велики значај, о чему сведочи да су радови на појединим деоницама овог државног пута започети 1939.

Пут Топола – Рудник – Горњи Милановац – Чачак, који је био довршен, требало је прво прогласити за државни чиме би било омогућено да се изврши модернизација другог дела деонице: Чачак – Ивањица и изградња треће: Ивањица – Јавор – Сјеница – Бјело Поље. Министар у влади Краљевине Југославије др Михаило Константиновић (1939- 1941), рођени Чачанин био је најажурнији у остваривању изградње државног пута који је требало да почне на реци Морави, да настави кроз Чачак (поред Института), како би се градске улице оспособиле да приме увећани број аутомобила. Рат је одгодио изградњу започетог.

Крајем осамдесетих година XX века број километара магистралних, регионалних и аутопутева у Србији увећао се на 18 000. Путни правац Београд – Бијело Поље после седамдесет година од започетих радова заинтересовао је чланове Владе Србије који су одредили да аутопут који повезује престоницу са јужном Италијом буде завшен у периоду од 2009. до 2015.

УДК : 392.82:394.....

ГОРАН ДАВИДОВИЋ
историчар-архивист
Међуопштински историјски архив Чачак
Господар Јована 2
Чачак

ПОГИНУЛИ И СТРЕЉАНИ ПРОТИВНИЦИ НОП-А ИЗ КЊИГЕ *ПРИВРЕМЕНА ЕВИДЕНЦИЈА КОНФИСКОВАНЕ ИМОВИНЕ*

АПСТРАКТ: Након победе у грађанском рату, комунистички покрет је успоставио нови друштвено-економски и политички систем. Материјална основа новог поретка створена је конфискацијом имовине тзв. *народних непријатеља* у корист државе. *Привремена евиденција* даје значајне податке о обрачуну комуниста са политичким и класним непријатељима.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: *чачански округ, противници НОП-а, конфискација имовине, погинули, убијени, стрељани,* тзв. *народни непријатељи, припадници организације Д.М., четници, љотићевци, жандарми, индустријалци, земљорадници.*

Преломни период у историјском развоју српског народа је успостављање новог друштвено-економског и политичког уређења после Другог светског и грађанског рата. Социјалистички поредак је створен на основу нових облика својине и нових односа.

Грађански рат који је беснео у Србији 1941-1944. године, настављен је и по истеривању окупационих снага, овога пута у виду немилосрдног и суровог обрачуна победника са сопственим грађанима за које се веровало или претпостављало да неће прихватити нову власт. Жесток обрачун са неистомишљеницима углавном се завршавао трагично и поред покрића у монтираним судским процесима. Све се одигравало са једним и јасним циљем - успостављањем новог друштвено-економског и политичког система.

Формирање материјалне основе новог поретка и изградња нових друштвених односа трајало је релативно кратко, од краја 1944. до 1946. године, а у целости је завршен доношењем (другог по реду) Закона о национализацији 1948. године. У том периоду, нова револуционарна власт донела је низ закона

ВОЈНИ СУД
ВЕЋЕ ЧАЧАНСКОГ ПОДРУЧЈА

својим пресудама, осудио је на казну смрти, губитак грађанске части и конфискацију целокупног дела њихове имовине, следећа лица:

Милојевић Стојана,

управно канцеларијског чиновника, рођеног 1911 год. у Чачку, што је у својству полицијског агента, хапсио, тукао и прогонио у концентрац. логор припаднике и симпатизере НО покрета. Тако је открио и предао Немцима једну групу симпатизера НО покрета из Чачка, у којој је између осталих био и Чедомир Стефановић из Чачка. Ову групу Немци су упутили у концентрац. логор на Бањици.

Што је у својству четничког обавештајца оптужио 26 ђака чачанске гимназије и захтевао да ови буду поубијани.

Што је оптужио судију Миодрага Симовића, који је по тој оптужби стрељан.

Што је као сарадник листа „Ново време" писао чланке у којима је омаловажавао и бацао љагу на НОВ и њене борце. Тако је у чланку о вешању друга Симе Сараге, политичког комесара фабрике хартије, изнео најбезочније лажи, називајући овога чак и разбојником.

Башановића Ђорђа,

земљорадника, рођеног 1921 године у Враци (настањен као избеглица у селу Ласцу), што је учествовао у више убистава, између осталих и у убиству породице Капларевић из Заблаћа.

Бајовића Милоша,

земљорадника из села Прилика, рођеног 1926 године, што је као четник злогласног „Војводе Боже Јаворског" заклао дванаест особа у околини Ивањице и што је учествовао у грозном мучењу и убиству другова Бате Јанковића и Млађе Прелића.

Антонијевића Властимира,

активни капетан бив. Југословенске војске, рођеног 1916 године у Врби, што је активно учествовао у организовању банди Драже Михаиловића.

Што у својству команданта 2 жичке бригаде ЈВУО од 1941 године па надаље, прогањао партизане и њихове породице и као такав на подручном му реону убио преко 50 особа, припадника НО покрета.

Што је као командант „Летеће" бригаде, починио многа зверства по срезовима љубићском и трнавском.

Исто тако именовани је организовао и извршио покољ партизана и њиховик симпатизера у селима: Вапи, Балузи и Заблаћу.

Вуковића Слободана,

земљорадника, рођеног 1921 године у Горичанима, што је: Као члан „Црне тројке" убио Селимира Никитовића, Рада Бластелицу „Кукавицу" и Радоја Стевановића, а поред тога учесник је у многим другим убиствима.

Марковића Исидора,

судију Среског суда, рођеног 1906 године у селу Вранићима, што је: Као идејни припадник четничке организације Драже Михаиловића, држао политичке зборове у својству п. председника Среског Равногорског одбора среза љубићског. На овим зборовима, а у својим говорима, именовани је износио неистине против НОВ ЈО и на тај начин помагао окупатору.

Исто тако, што је као исследник и члан преког суда осудио на смрт следећа лица и то: Животу Крупежа, Михаила Чарапића, Радивоја Марапића, сви из Ракове, Јанка Шенчићића из Брђана и Драгана Бојовића из Прељине. Поред наведених као исследник и члан преког суда осудио је такође на смрт и Наду Симовић, студенткињу агрономије из Мојсиња.

Радовановић Ратомира,

адвокатског приправника из Београда, четнички командант среза студеничког и официр за везу са Немцима што је по пронађеним документима оптуживао људе четничком штабу. Што је као официр за везу са Немцима, према нађеним документима извештавао Немце о томе где се налазе јединице Н.О.В.

Зарића Рада,

судију из Чачка, што је, као непомирљиви противник НО покрета, постављен за исследника и члана преког четничког суда и осудио 1941 године у Брајићима велики број партизана на смрт. У истом својству учествовао је у предаји Немцима у Ваљеву велике групе партизана, који су заробљени у болници у Милановцу. 360 ових партизана Немци су стрељали у Ваљеву.

Што је за сво време окупације помагао издајничку владу Милана Недића и као такав оптуживао своје колеге.

Као истакнути противник НО покрета постављен је, пред долазак НОВ, за команданта жандармерије (четничке милиције) која је прогонила и предавала „Кољашима" симпатизере и припаднике НО покрета.

Казна је извршена одмах.

ЧАЧАК 10-II-1945 ГОДИНЕ.

(о конфискацији, аграрној реформи и национализацији ...), на основу којих је у руке државе прешло 80% приватног власништва – од индустријских предузећа и рудника, новчаних завода, трговина, земљишних поседа, до приватних кућа и окућница. Низом законских прописа комунистичка власт је започела интезивну елиминацију тзв. *народних непријатеља, реакционара, ратних злочинаца, ратних профитера, шпекуланата, великосрпске буржоазије...* који су током рата били против ње, али и евентуалних противника новог система који се успостављао.[1]

Нови органи власти у чачанском крају успостављени су непосредно после ослобођења Горњег Милановца. Истовремено су стварани и одбрамбени механизми нове власти, које су чинили војска и војни судови, бројне безбедносне формације (ОЗН-а, КНОЈ, Народна милиција), органи власти и правосуђа.[2] Народни одбор округа чачанског формиран је половином октобра 1944. године у Горњем Милановцу. Седиште одбора је пренесено у Чачак по ослобођењу вароши 3. децембра 1944. године. У почетку Окружни одбор је обухватао подручја срезова: драгачевског (Гуча), љубићког (Љубић), моравичког (Ивањица) и трнавског (Чачак). Након 10. децембра 1944. године припојени су му жички (Краљево), студенички (Рашка) и таковски срез (Горњи Милановац). Коначна територија округа утврђена је 25. марта 1945. године припајањем среза качерског (Белановица).[3] Као највиши орган власти и у исто време политички орган на подручју округа, Окружни народни одбор је спроводио политику и задатке преко својих ресорних одељења. Свако одељење је водило свој деловодни протокол и имало је своју архиву.[4]

Конфискација имовине је била имовинска казна која се изрицала почи-

1 Горан Давидовић, *Конфискација имовине Драгише Васића у Горњем Милановцу 1945. године,* у: *Живот и дело Драгише Васића*, Зборник радова са научног скупа одржаног у Горњем Милановцу 26. и 27. септембра 2005. године поводом 120. годишњице рођења и 60. годишњице смрти Драгише Васића (1885-1945-2005), Горњи Милановац, 2008, стр. 175-205.

2 Исто; "Јер, ваљало се обрачунати, и то одлучно, са свим оним снагама које су биле носиоци старог, превазиђеног: и у предратној Југославији, и у ратним годинама. Требало је практично раскрстити са свим непријатељима народа, али и онима који нису у фронту борбе за слободу и ново друштво." (Александар Хаџипоповић, Радован М. Маринковић, *У име слободе и правде*, Чачак, 1984, стр. 126-127).

3 Витомир Василић, *Водич Међуопштинског историјског архива у Чачку*, Чачак, 1988, стр. 86.

4 У почетку је било 13 одељења – опште пријемно, здравствено, привредно, рударско, пољопривредно, шумско, унутрашње, грађевинско, одељење исхране, социјално, просветно, финансијско и за судове и тужилаштва. Одлуком Извршног одбора Окружног одбора од 30. децембра 1946. године извршена је реорганизација која је била све до укидања округа. По тој одлуци било је 10 одељења – опште одељење са одсецима: персонални, одсек народне имовине, одсек за цене, административно-правни одсек, правна служба; планска комисија; одељење рада, индустријско; просветно; грађевинско; пољопривреде и шумарства; финансијско; социјалног старања и народног здравља; трговине и снадбевања (ИАЧ, фонд Окружни народни одбор Чачак, аналитички инвентар).

ниоцима *кривичних дела*, углавном по Закону о кривичним делима против народа и државе, а састојала се у одузимању имовине осуђеном лицу без накнаде. Фактички, конфискација је била споредна казна. Стеченом имовином путем секвестрације и конфискације управљала је управа народних добара. Оснивањем Државне Управе Народних Добара (ДУНД) сва својина тзв. *народних непријатеља* прешла је у државну својину.[5] При Окружном народном одбору Чачак формирано је одељење Управе народних добара, а на нивоу округа деловали су и при среским одборима – одсеци, односно референти Управе народних добара. Одсеци Управе народних добара ОНО–Чачак спроводили су конфискацију имовине, водили евиденцију о конфискацији, пратили и убирали приходе од конфисковане имовине. Током 1945. и 1946. године Одељење Управе народних добара у Чачку је водило књигу *Привремена евиденција конфисковане имовине у округу и списак лица чија имовина конфискује*.[6] Књига има 16 поглавља: I – *Трговачке радње;* II – *Рудници;* III – *Шумски поседи;* IV – *Металугарска предузећа;* V – *Предузећа текстилне и кожарске индустрије;* VI – *Кредитне установе;* VII – *Електричне централе и индустријска предузећа-графичка постројења;* VIII – *Винарско-ракициске радње;* IX – *Предузећа пољопривредне индустрије и индустрије животних намирница;* X – *Занатске радње;* XI – *Предузећа индустрије дрвета;* XII – *Списак зграда (градилишта) и земљишта;* XIII – *Списак пољопривредних добара;* XIV – *Списак апотека; Списак лица која су осуђена на конфискацију имовине од стране надлежних судова* и *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији*. Поред података о конфискацији имовине, *Привремена евиденција* је важан извор и за састављање спискова убијених и стрељаних лица од стране комунистичке војске и власти. За свако лице, чија је имовина конфискована, евидентичар *Привремене евиденције* је уписивао и податак шта је са дотичним лицем било: *у бегству, одбегао са окупатором, одбегао са четницима, одбегао са љотићевцима, у одметништву, у ОЗН-и Чачак, води се судски поступак, дезертер, обешен, умро у затвору, погинуо у борби са НОВ, убијен од НОВ, ликвидиран као народни непријатељ, убијен у одметништву, стрељан као четник, стрељан у Чачку, стрељан ...*

У *Привременој евиденцији* је уписано 1141 лице из чачанског округа којима је конфискована имовина. За овај број Изворника из *Привремене евиденције* је приређен списак од 369 лица за које је евидентичар навео податак да су убијени од комунистичке војске и власти (НОВ, ЈА, КНОЈ, ОЗН-а, Народ-

5 Статус и делокруг пословања ДУНД регулисан је *Правилником о организацији Државне управе народних добара* (Службени лист ДФЈ, бр. 3, 9. фебруар 1945. године и бр. 63, 23. август 1945. године).

6 ИАЧ, Окружни народни одбор Чачак, књига Привремена евиденција конфисковане имовине у округу и списак лица чија се имовина конфискује 1945/1946.

на милиција). На списку се могу се наћи и лица, окарактерисана као *народни непријатељи*, која су убили припадници ЈВуО и Немци. Списак је урађен по срезовима које је обухватао чачански округ. Поред основних података о лицу (презиме, очево име и име, годиште рођења или колико је година имао, место рођења, занимање), косим (италик) словима је назначена судбина лица како је то евидентичар *Привремене евиденције* уписивао. За свако лице је, у заградама, назначено у ком је поглављу и под којим редним бројем дотични податак записан. Међутим, треба напоменути да за многа лица нису наведени прецизни подаци иако се за њихова убиства знало током 1945. и 1946. године, као на пример за капетана Предрага Раковића, поручника Жарка Боришића, књижевника Драгишу Васића, сенатора Средоја Бркића, Десимира Ивановића Танкера, итд. За њих је наведено да су *у бегству* или *одбегао са окупатором*. За нека лица евидентичар *Привремене евиденције* је наводио и по два податка – *у бегству* и *стрељан*.

ДРАГАЧЕВСКИ СРЕЗ

Алексић (Дамњана) Милан, 43 год., Губеревци, кафеџија, *стрељан*[7] [поглавље *Списак лица која су осуђена на конфискацију имовине од стране надлежних судова* – редни број 64];

Бугарчић (Петра) Радомир, 1885, Гуча, земљорадник, *стрељан као народни непријатељ; стрељан у Чачку*[8] [поглавље *Списак лица која су осуђена на конфискацију имовине од стране надлежних судова* – редни број 12; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 722];

Бујошевић (Миленка) Витомир, 1905, Бели Камен, земљорадник, *погинуо у борбио против НОВ*[9] [поглавље XIII – редни број 46; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 699];

Бујошевић (Рисима) Радич, 1910, Вучковица, земљорадник, *погинуо у борби против НОВ*[10] [поглавље XIII – редни број 48; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 711];

7 У Чачку 18. маја 1945, по пресуди Војног суда ваљевске војне области-веће чачанског подручја бр. 307/45 од 28. априла 1945. године.

8 По изјави породице стрељан у Чачку 20. јануара 1945, а по другим изворима 20. априла 1945. године.

9 Погинуо у борби против партизана 7. септембра 1944. године на Јеловој Гори.

10 Погинуо као припадник ЈВуО од потера КНОЈ-а 19. априла 1945. године у Белом Камену.

Буквић (Радована) Радисав, 1905, Пилатовићи, земљорадник, *стрељан као народни непријатељ; одбегао са четницима* [поглавље XIII – редни број 482; поглавље *Списак лица која су осуђена на конфискацију имовине од стране надлежних судова* – редни број 14; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 727];

Буквић (Радисава) Радојко, 1925, Пилатовићи, земљорадник, *стрељан као народни непријатељ; одбегао са четницима* [поглавље XIII – редни број 482; поглавље *Списак лица која су осуђена на конфискацију имовине од стране надлежних судова* – редни број 15; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 728];

Васиљевић (Милана) Милован, Турица, официр, *стрељан као народни непријатељ*[11] [поглавље XIII – редни број 591];

Величић (Петра) Драгић, 1890, Луке, земљорадник, *стрељан као народни напријатељ; стрељан* [поглавље XIII – редни број 20; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 687];

Драгановић Радован, Каона, земљорадник, *погинуо у борби против НОП* [поглавље XIII – редни број 594];

Јанковић (Љубисава) Милутин, Дљин, жандарм, *стрељан*[12] [поглавље XIII – редни број 560];

Јоковић (Светозара) Радован, 1879, Котража, земљорадник, *стрељан*[13] [поглавље *Списак лица која су осуђена на конфискацију имовине од стране надлежних судова* – редни број 93];

Караклајић (Јездимира) Милорад, 1922, Зеоке, земљорадник, *стрељан од НОВ као народни непријатељ; стрељан од НО Војске*[14] [поглавље XIII – редни број 8; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 675];

Ковачевић (Драгојла) Милош, 35 год., Ртари, земљорадник, *стрељан*[15] [поглавље *Списак лица која су осуђена на конфискацију имовине од стране надлежних судова* – редни број 62];

Ковачевић (Светозара) Богољуб, рођен у Ртарима 1903, живео у Бео-

11 Од КНОЈ-а у Вичи, 24. новембра 1945. године.

12 Убијен од припадника ЈВуО у Ушћу, 3. јула 1944. године.

13 У Чачку, пресуда Војног суда крагујевачке војне области од 22. априла 1945. године.

14 У Гучи, 24. децембра 1944. године.

15 Стрељан, пресуда Окружног народног суда у Чачку КЗП/68 од 27. октобра 1945. године (како је евидентичар Привремене евиденције записао). СУБНОР Чачка наводи да је осуђен на смрт, али да је виши суд уважио његову жалбу, и да је издржао затворску казну од 6 година. По њиховим изворима, Ковачевић Милош је преминуо 25. фебруара 1997. у Ртарима (Радисав Недовић, Пантелија Васовић, Затамњена истина, Чачак, 2006, стр. 265).

граду, жандармеријски поднаредник, *стрељан*[16] [поглавље *Списак лица која су осуђена на конфискацију имовине од стране надлежних судова* – редни број 8];

Лазић (Михаила) Радојица, 1920, Вучковица, земљорадник, *стрељан као народни непријатељ; стрељан*[17] [поглавље XIII – редни број 40; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 707];

Маслар (Стојана) Радојко, 1925, Пилатовићи, земљорадник, *погинуо у борби против НОВ*[18] [поглавље XIII – редни број 55; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 730];

Мечанин (Тихомира) Александар, 1914, Котража, земљорадник, *стрељан као народни непријатељ*[19] [поглавље XIII – редни број 35; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 702];

Миливојевић (Станка) Тодор, 1922, Вучковица, земљорадник, *погинуо у борби против НОВ*[20] [поглавље XIII – редни број 47; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 705];

Милинковић (Драгића) Миломир, 1920, Луке, земљорадник, *погинуо у борби против НОВ* [поглавље XIII – редни број 18; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 685];

Митровић (Новака) Ратко, 1915, Пухово, земљорадник, *стрељан као народни непријатељ; стрељан*[21] [поглавље XIII – редни број 7; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 674];

Никитовић (Живојина) Богдан, 1905, Дучаловићи, шофер, земљорадник, *погинуо у борби против НОВ*[22] [поглавље XIII – редни број 54; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 731];

Николић (Драгића) Радисав, рођен 1906. у Лисицама, живео у Београ-

16 Пресуда Војног суда у Београду бр. 927 од 16. маја 1945. године. Други истраживачи сматрају да је у питању Ковачевић (Богољуба) Светозар.

17 Био је припадник Народне милиције. Због сарадње и јатаковања четницима ухапшен и стрељан 6. марта 1945. године у Гучи (ИАЧ, Народна милиција Прислоница, К-1, рег.бр. 15/45).

18 Погинуо у борби на Субјелу маја 1944. године као припадник ЈВуО (Славко Маслар, *Записи из грађанског рата 1941-1951...* (друго допуњено издање), Београд, 2002, стр. 220-221).

19 У Гучи, 21. јануара 1945. године.

20 Погинуо као припадник ЈВуО у борби са КНОЈ-ом 17. августа 1945. године у Лиси.

21 Стрељан у Гучи као припадник СДС-а, 19. јануара 1945. године.

22 Припадник ЈВуО. Преминуо од последица рањавања од стране партизана у Лукама 6. априла 1944. године.

ду, шофер, *стрељан*[23] [поглавље *Списак лица која су осуђена на конфискацију имовине од стране надлежних судова* – редни број 7];

Павловић (Радојка) Миодраг, 1922, Живица, земљорадник, *погинуо борби против НОВ*[24] [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 698];

Поповић (Младена) Душан, рођен 1911. у Тијању, живи у Крушевцу, свештеник, *стрељан пресудом Војног суда у Крушевцу бр. 25 од 19-XII-1944. године; стрељан*[25] [поглавље XIII – редни број 1; поглавље *Списак лица која су осуђена на конфискацију имовине од стране надлежних судова* – редни број 6];

Протић (Живојина) Драгутин, Негришори, земљорадник, *стрељан као народни непријатељ*[26] [поглавље XIII – редни број 480];

Пртењак (Крстомира) Душан, 1920, Бели Камен, земљорадник, *погинуо у борби против НОВ*[27] [поглавље XIII – редни број 36; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 703];

Радосављевић (Милована) Божо/Божидар, 1922, Ртари, земљорадник, *стрељан као народни непријатељ*[28] [поглавље XIII – редни број 56; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 729];

Ристић (Витомира) Милутин, 1911, Пшаник, земљорадник, *погинуо у борби против НОП*[29] [поглавље XIII – редни број 34; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 701];

Станић (Миљка) Витомир/Витор, 1900, Гуча, земљорадник, *стрељан од НОВ; стрељан као народни непријатељ; стрељан у Чачку*[30] [поглавље XIII – редни број 559; поглавље *Списак лица која су осуђена на конфискацију имовине од стране надлежних судова* – редни број 13; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 721];

Станић (Миљка) Милош, 1884/1885, Гуча, трговац, *стрељан као народни непријатељ пресудом војног суда у Чачку; стрељан као народни непријa-*

23 Пресуда Војног суда у Београду бр. 226 од 5. маја 1945. године.

24 Убијен у Вичи, 24. новембра 1945. године.

25 Пресуда Војног суда у Крушевцу бр. 25 од 19. децембра 1944. године; у рубрици примедба где је наведено да је стрељан дописано накнадно НЕ. Овде је наведено презиме Пантовић.

26 У Чачку, децембра 1944. године.

27 У селу Живица, 1. децембра 1944. године.

28 Исти податак и у фонду ИАЧ, НОС, драгачевски, К-18, досије број 454/46.

29 Папратиште, 5. септембра 1944. године.

30 У Чачку, 20. јануара 1945. године.

тељ; стрељан у Чачку[31] [поглавље XII – редни број 20, 21; поглавље XIII – редни број 481; поглавље *Списак лица која су осуђена на конфискацију имовине од стране надлежних судова* – редни број 11; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 720];

Стојковић (Милована) Петар, 1923, Вича, земљорадник, *стрељан*[32] [поглавље *Списак лица која су осуђена на конфискацију имовине од стране надлежних судова* – редни број 61];

Тадић Гвозден, Милатовићи, земљорадник, *стрељан као народни непријатељ* [поглавље XII –редни број 22];

Царевић (Милорада) Јовица, 1894, Горачићи, земљорадник, рез. официр, *стрељан као народни непријатељ по пресуди Војног суда у Краљеву; одбегао са четницима*[33] [поглавље XIII – редни број 605; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 726];

Цогољевић Новица, Губеревци, жандарм, *стрељан као народни непријатељ*[34] [поглавље XIII – редни број 590].

ЖИЧКИ СРЕЗ

Аћимовић (Јефтима/Н.) Стеван, 35 год., Печеноге, официр, *погинуо као одметник у борби против НОВ; убијен као одметник* [поглавље XIII – редни број 352; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 341];

Балтић (Миљка) Кренислав, 38 год., Матарушка Бања, земљорадник, *убијен од НОВ* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 362];

Буђевац (Драгутина) Пантелија, 32 год., Тавник, земљорадник, *погинуо у редовима Д.М. у борби против НОВ; одбегао са четницима, сада у одметништву* [поглавље XIII – редни број 345; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 334];

31 У Чачку, 20. априла 1945. године.

32 Пресуда Народног окружног суда у Крагујевцу КЗП 265/45 од 17. октобра 1945. године.

33 Стрељан у Ваљеву, 25. марта 1946. године.

34 Стрељан 24. новембра 1945. године у Вичи. По сачуваним сећањима Цогољевић је најпре рањен у борби, па ухваћен, мучен и злостављан, али је брзо ликвидиран док је био везан за дрво. Цогољевићево тело су сутрадан довезли и изложили на пијаци у Гучи. "Привезали су тело онако у крви, са размрсканом главом уз једну бандеру" (Горан Давидовић, Милош Тимотијевић, *Затамњена прошлост. Историја равногораца чачанског краја*, књ. 3, Чачак-Краљево, 2004, стр. 209).

Весковић (Стојана) Добросав, 24 год., Милаковац, земљорадник, *стрељан од НОВ* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 369];

Весковић Драгољуб, Драгчићи, земљорадник, *погинуо у борби са Ј.А.* [поглавље XIII – редни број 574];

Виријевић (Душана) Милија, 28 год., Крушевица, земљорадник, *погинуо у борби против НОВ* [поглавље XIII – редни број 331; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 320];

Влаисављевић Мирко, 40 год., Краљево, железничар, *убијен од НОВ* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 383];

Вранић (Ненада) Драгослав, 37 год., Цветке, земљорадник, *погинуо у борби против НОВ* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 374];

Вучићевић (Игњата) Војин, 30 год., Грдица, земљорадник, *погинуо у редовима Д.М. у борби против НОВ; погинуо у борби са НОВ* [поглавље XIII – редни број 351; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 340];

Гајовић (Павла) Златко, 65 год., Жича, Крушевица, земљорадник, *стрељан као народни непријатељ од војних јединица; стрељан од НОВ* [поглавље XIII – редни број 343; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 332];

Гмитровић (Станоја) Благоје, 29 год., Вранеши, земљорадник, *погинуо у редовима Д.М. у борби против НОВ; погинуо у борби са НОВ* [поглавље XIII – редни број 344; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 333];

Дебељак (Михаила) Милорад, 28 год., Печеноге, земљорадник, *погинуо; одбегао са четницима, сада у одметништву* [поглавље XIII – редни број 582; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 372];

Ђорђевић (Захарија) Војислав, 31 год., Витановац-Милавчићи, земљорадник, *погинуо у редовима Д.М. у борби против НОВ; погинуо у борби са НОВ* [поглавље XIII – редни број 350; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 339];

Ђорђевић (Милана) Љубинко, 35 год., Врба, земљорадник, *погинуо у борби против НОВ* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 368];

Ђусић (Милутина) Милан, 43 год., Лађевци, земљорадник, *погинуо у борби са НОВ* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 391];

Ђусић Милован, Гледић, земљорадник, *погинуо у борби са НОВ* [поглавље XIII – редни број 584];

Евгеније (Андреја) Новак, 56 год., Русија, Краљево, трговац, *стрељан од НОВ* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 353];

Јанковић (Милована) Милорад, 35 год., Витковац, земљорадник, *или је погинуо у борби против НОВ или је у одметништву – извиђаји се воде; погинуо у борби са НОВ* [поглавље XIII – редни број 332; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 321];

Јеремић С. Милош, Обрва, земљорадник, *погинуо као припадник Д.М.* [поглавље XIII – редни број 576];

Јовановић (Косте) Љубивоје, 30 год., Погорелица, земљорадник, *погинуо као љотићевац* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 355];

Карапанџић Божидар, Јарчујак, земљорадник, *погинуо у редовима организације Д.М. у борби са Ј.А.* [поглавље XIII – редни број 577];

Коларевић (Душана) Коста, 30 год., Мрсаћ, земљорадник, *погинуо у редовима Д.М. у борби против НОВ; погинуо у борби са НОВ* [поглавље XIII – редни број 347; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 336];

Крстић (Адама) Душан, 1904, Краљево, банкарски чиновник, *стрељан*[35] [поглавље *Списак лица која су осуђена на конфискацију имовине од стране надлежних судова* – редни број 97];

Марковић (Стева) Милица зв. **Рамона,** 30 год., Краљево, кафеџијка, *стрељана од НОВ* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 348];

Матковић (Стевана) Јефто, 36 год., Мостар, капетан БЈВ, *стрељан; Војни суд Чачак бр. 88-45 - стрељан*[36] [поглавље *Списак лица која су осуђена на конфискацију имовине од стране надлежних судова* – редни број 85; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 401];

35 Пресуда Војног суда команде војне области Западне Србије-веће чачанског подручја од 22. априла 1945. године.

36 Стрељан у Чачку. Пресуда Војног суда команде војне области Западне Србије-веће чачанског подручја бр. 102/45, од 5. априла 1945. године.

Милић (Радисава) Милорад зв. **Канца,** 22 год., Нови Пазар, трговачки помоћник, *Војни суд Чачак бр. 78-45 – стрељан* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 397];

Милошевић (Милосава) Христифор Крца, 30 год., Грдица, активни поручник, *убијен у одметништву; убијен као одметник* [поглавље XIII – редни број 335; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 324];

Миросавић (Мијаила) Ђорђе, 40 год., Мрсаћ, земљорадник, *погинуо у редовима Д.М. у борби против НОВ; погинуо у борби са НОВ* [поглавље XIII – редни број 349; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 338];

Михаиловић (Радована) Илија, 68 год., Београд-Аранђеловац, Ковачи, индустријалац из Београда, *осуђен на смрт; стрељан од НОВ* [поглавље XIII – редни број 342; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 331];

Мутавџић (Ђорђа) Раде, 35 год., Подунавци, земљорадник, *погинуо у редовима Д.М. у борби против НОП; погинуо у борби са НОВ* [поглавље XIII – редни број 339; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 328];

Мутавџић (Милорада) Ђорђе, 42 год., Подунавци, земљорадник, *погинуо у борби против НОВ* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 379];

Недељковић (Илије) Миљојко, 30 год., Милочај, земљорадник, *погинуо у борби са НОВ* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 345];

Недељковић (Спасоје) Стојадин, 36 год., Подунавци, земљорадник, *погинуо у борби са НОВ; побегао са четницима, сада у одметништву* [поглавље XIII – редни број 327; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 317];

Нешовић (Животе) Миладин, 29 год., Опланићи, земљорадник, *погинуо у редовима Д.М. у борби против НОП; погинуо у борби са НОВ* [поглавље XIII – редни број 341; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 330];

Николић (Исаила) Добросав, 30 год., Подунавци, земљорадник, *погинуо у борби против НОВ* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 367];

Новаковић Јован, Милочај, земљорадник, *погинуо у борби са Ј.А.* [поглавље XIII – редни број 573];

Павловић (Бранка) Миодраг, 36 год., Рибница, земљорадник, *Пресуда војног суда Чачак – стрељан* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 399];

Перић Драгослав, Јарчујак, земљорадник, *погинуо као припадник Д.М.* [поглавље XIII – редни број 585];

Перуновић (Ивана/Сава) Душан, 1905. у Никшићу/32 год., жички срез, болничар, *стрељан; Војни суд Чачак бр. 85-45 – у затвору*[37] [поглавље *Списак лица која су осуђена на конфискацију имовине од стране надлежних судова* – редни број 83; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 396];

Петковић/Петровић (Миливоја) Миљко, 28 год., Вранеши-Викушица, земљорадник, *погинуо у редовима Д.М. у борби против НОП; погинуо у борби са НОВ* [поглавље XIII – редни број 340; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 329];

Пешевић/Пешић (Милинка) Петар, 35 год., Милочај, земљорадник, *погинуо у борби против НОВ* [поглавље XIII – редни број 328; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 318];

Радовановић (Тиосава) Давид, 27 год., Милочај, земљорадник, *погинуо у борби са НОВ; одбегао са четницима, сада у одметништву* [поглавље XIII – редни број 583; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 373];

Радунковић Христифор, Врдиле, земљорадник, *погинуо у борби као припадник организације Д.М.* [поглавље XIII – редни број 572];

Раковић (Милована) Радојица, 1914, Живковац, свештеник, *стрељан*[38] [поглавље *Списак лица која су осуђена на конфискацију имовине од стране надлежних судова* – редни број 87];

Савић (Марка) Момир, 65 год., Рибница-Краљево, трговац, *стрељан; стрељан од вој. јединица пресуда недостаје; стрељан од НОВ* [поглавље XII – редни број 13, 14, 15, 16; поглавље XIII – редни број 324; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 315];

Сеизовић (Александра) Драгиша, 35 год., Вранеши, фотограф, *погинуо у борби са Ј.А.; убијен од НОВ* [поглавље XIII – редни број 579; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 382];

---

37 Пресуда Војног суда команде Војне области Западне Србије-веће чачанског подручја бр. 85/45 од 30. фебруара 1945. године.

38 У Чачку, пресуда Војног суда крагујевачке војне области КЗ 1651/45 од 11. маја 1945. године.

Симовић (Радоша) Миодраг зв. **Дуле**, 24 год., Лађевци, земљорадник, *стрељан; Војни суд Чачак бр. 85-45 - стрељан*[39] [поглавље *Списак лица која су осуђена на конфискацију имовине од стране надлежних судова* – редни број 67; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 400];

Сретовић/Сретеновић (Миливоја) Вукашин, 32 год., Милочај, земљорадник, *погинуо као народни непријатељ у редовима Д.М. у борби против НОВ; погинуо у борби против НОВ* [поглавље XIII – редни број 354; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 342];

Станисављевић Миладин, Самаиле, земљорадник, *погинуо* [поглавље XIII – редни број 578];

Стевановић (Анђела) Недељко, 35 год., Заклопача, земљорадник, *стрељан од НОВ* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 370];

Стевановић (Радована) Љубиша, 28 год., Драгосињци, земљорадник, *погинуо у борби против НОВ* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 377];

Стефановић (Витомира) Стеван, 43 год., Буковица, земљорадник, *погинуо као припадник организације Д.М.; одбегао са четницима, сада у одметништву* [поглавље XIII – редни број 580; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 366];

Терзић Рајко, Самаиле, земљорадник, *погинуо у борби са Ј.А.* [поглавље XIII – редни број 575];

Тошић (Ђорђа) Милосав, 38 год., Матарушка Бања, земљорадник, *стрељан од НОВ* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 371];

Тошић (Кристивоја) Миладин, 32 год., Драгосињци, земљорадник, *погинуо у борби против НОВ* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 376];

Урдов (Живана) Бранко, 23 год., Мрсаћ, земљорадник, *убијен у борби као одметник; погинуо у борби са НОВ* [поглавље XIII – редни број 325; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 316];

Чамагић (Драгослава) Радосав, 25 год., Вранеши, земљорадник, *погинуо у редовима Д.М. у борби против НОВ; погинуо у борби са НОВ* [поглавље

39 Пресуда Војног суда команде војне области Западне Србије-веће чачанског подручја бр. 88/45 од 6. марта 1945. године.

XIII – редни број 346; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 335];

Шевић (Јанка) Душан зв. **Шева,** 37 год., Дреновац/Лика, рударски радник, *стрељан; Војни суд Чачак бр. 97-45 г.-стрељан*[40] [поглавље *Списак лица која су осуђена на конфискацију имовине од стране надлежних судова* – редни број 86; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 395].

КАЧЕРСКИ СРЕЗ

Антонијевић Драгић, Липље, земљорадник, *стрељан* [поглавље XIII – редни број 135];

Богдановић Милан, 1892, Ваљево, земљорадник, *стрељан*[41] [поглавље *Списак лица која су осуђена на конфискацију имовине од стране надлежних судова* – редни број 96];

Влајковић (Влајка) Милорад, 1905, Босута, земљорадник, *стрељан* [поглавље XIII – редни број 139];

Јевтић (Живојина) Драгољуб, 1911, Липље, земљорадник, *стрељан* [поглавље XIII – редни број 134];

Јевтић (Живојина) Миливоје, 1874, Липље, земљорадник, *стрељан* [поглавље XIII – редни број 134];

Максимовић (Драгослава) Митар, 1922, Калањевци, земљорадник, *стрељан*[42] [поглавље *Списак лица која су осуђена на конфискацију имовине од стране надлежних судова* – редни број 94];

Петронијевић (Живка) Војислав, 1905, Белановица, земљорадник, *стрељан* [поглавље XIII – редни број 137];

Радивојевић-Савић (Божидара) Драгомир, 1925, Вранчетићи/Вранчићи, земљорадник, *стрељан*[43] [поглавље *Списак лица која су осуђена на конфискацију имовине од надлежних судова* – редни број 95];

Стевановић (Живојина) Тихомир, Липље, земљорадник, *стрељан* [поглавље XIII – редни број 136].

40 У Чачку, пресуда Војног суда команде војне области Западне Србије-веће чачанског подручја бр. 97 од 2. марта 1945. године.

41 Пресуда Војног суда крагујевачке војне области од 22. априла 1945. године.

42 Пресуда Војног суда крагујевачке војне области од 22. априла 1945. године.

43 Пресуда Војног суда крагујевачке војне области од 22. априла 1945. године.

ЉУБИЋКИ СРЕЗ

Алемпијевић (Бранислава) Александар, 1917, Миоковци, земљорадник, *погинуо*[44] [поглавље XIII – редни број 391];

Анђелић (Радомира) Недељко, Остра, земљорадник, *стрељан* [поглавље XIII – редни број 423];

Аћимовић (Милисава) Илија, 30 год., Бресница, земљорадник, *погинули у борби против НОВ* [поглавље XIII – редни број 476];

Аћимовић (Милисава) Радојко, 30 год., Бресница, земљорадник, *погинули у борби против НОВ* [поглавље XIII – редни број 476];

Аџемовић (Милоша) Адам, 28 год., Доња Горевница, земљорадник, *стрељан*[45] [поглавље XIII – редни број 457];

Бајић (Андрије) Слободан, 1916, Милићевци, активни поднаредник БЈВ, *убијен*[46] [поглавље XIII – редни број 439];

Белић (Милована) Војин, 1898, Остра, земљорадник, *стрељан*[47] [поглавље XIII – редни број 422];

Божовић Милутин, 60 год., Прељина, земљорадник, рез.мајор, *стрељан*[48] [поглавље XIII – редни број 461];

Бојовић (Стевана) Милисав, 60 год., Доња Трепча, земљорадник, рез. потпуковник, *стрељан*[49] [поглавље XIII – редни број 450];

Гавриловић (Гаврила) Милисав, 38 год., Вранићи, земљорадник, *погинуо*[50] [поглавље XIII – редни број 386];

Гавриловић (Љубисава) Раденко, 1916, Миоковци, земљорадник, *стрељан*[51] [поглавље XIII – редни број 389, 489];

Гавриловић (Петра) Милош, 1914, Горња Горевница, земљорадник, *стрељан*[52] [поглавље XIII – редни број 466];

Гавриловић (Светислава) Живојин, 1907, Пријевор, земљорадник, *стрељан* [поглавље XIII – редни број 380];

Гајевић Г. Ранко – Рајо, Мрчајевци, земљорадник, *стрељан*[53] [поглавље XIII – редни број 470];

---

44 У борби са КНОЈ-ом у Срезојевцима 24. октобра 1945. године.
45 У Чачку, јануара 1945. године.
46 Убијен од КНОЈ-а у Горњој Горевници, 10. новембра 1945. године
47 У Бечевици, 1945. године.
48 У Горњем Милановцу, новембра 1944. године.
49 У Горњем Милановцу, новембра 1944. године.
50 У борби са партизанима у Каони, 8. априла 1944. године.
51 У Чачку, 25. децембра 1944. године.
52 У Горњем Милановцу, новембра 1944. године.
53 У Чачку, 1945. године.

Даниловић А. Драгиша, 46 год., Прељина, земљорадник, жандарм, *стрељан*[54] [поглавље XIII – редни број 429; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 165];

Домановић (Дамњана) Милутин, 24 год., Соколићи, земљорадник, *погинуо*[55] [поглавље XIII – редни број 420];

Дуњић (Драгомира) Милија, 28 г., Вранићи, земљорадник, *погинуо*[56] [поглавље XIII – редни број 382];

Ђуракић (Миливоја) Милисав, 1880, Љубић, земљорадник, *стрељан*[57] [поглавље XIII – редни број 497; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 183];

Живковић Завиша, 1909, Бечањ, земљорадник, *стрељан* [поглавље XIII – редни број 425];

Затежић З. Рисим, 1899, Љубић, земљорадник, *стрељан*[58] [поглавље XIII – редни број 498];

Илић (Живојина) Рајко, Соколићи, жандарм-потпоручник, *погинуо у борби са НОВ*[59] [поглавље XIII – редни број 539];

Јевтовић (Гаврила) Милутин/Милун, 36 год., Доња Трепча, учитељ, *стрељан* [поглавље XIII – редни број 451];

Јовашевић (Владимира) Алекса, 45-54 год., Прељина, земљорадник, *стрељан*[60] [поглавље *Списак лица која су осуђена на конфискацију имовине од стране надлежних судова* – редни број 90];

Јовашевић (Драгана) Милан, 48 год., Прељина, земљорадник, *стрељан*[61] [поглавље XIII – редни број 462];

Кузмановић (Живка) Вук, 46 год., Доња Горевница, земљорадник, *стрељан*[62] [поглавље XIII – редни број 458];

Лазовић (Гојка) Драгиша, 1922, Трбушани, земљорадник, *стрељан* [поглавље XIII – редни број 416];

Левајац (Миленка) Огњен, 36 год., Мрчајевци, полицајац, земљорадник, *убијен*[63] [поглавље XIII – редни број 434; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 170];

---

54 У Чачку, јула 1945. године (ИАЧ, НОС љубићки, К-2).

55 Стрељан у Чачку.

56 У Горњој Горевници 16. септембра 1944. године; у другим изворима пише да је стрељан (ИАЧ, НОС љубићки, К-2; ИАЧ, ОНО Чачак, К-19, рег.бр. 4941).

57 Од партизана у Љубићу, 4. новембра 1941. године.

58 У Чачку, децембра 1944. године.

59 У Ракови, 16. септембра 1944. године.

60 Пресуда Војног суда Краљево бр. 694/45 од 27. новембра 1945. године.

61 У Чачку, децембра 1944. године.

62 У Чачку, децембра 1944. године.

63 Заклан од припадника ЈВуО у Ракови 1943. године као полицијски агент.

Лужанин (Богића) Огњен, 1906, Миоковци, официр–вазд. капетан БЈВ, *стрељан*[64] [поглавље XIII – редни број 381];

Лужанин (Младомира/Младена) Љубомир-Љубо, 1909, Миоковци, учитељ, рез.официр, *стрељан* [поглавље XIII – редни број 392; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 127];

Максимовић (Јакова) Давид, 36 год., Коњевићи, земљорадник, *стрељан*[65] [поглавље XIII – редни број 460];

Миловановић (Јеврема/Јарослава) Превислав, 1924, Трбушани, земљорадник, *стрељан* [поглавље XIII – редни број 414; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 149];

Милојевић (Драгутина) Милорад, 1909, Горња Горевница, земљорадник, *стрељан*[66] [поглавље XIII – редни број 465];

Милошевић (Благомира) Светозар, 1905, Доња Трепча, земљорадник, *умро*[67] [поглавље XIII – редни број 449, 486];

Мирковић (Михаила) Радисав, 55 год., Доња Горевница, земљорадник, *стрељан*[68] [поглавље XIII – редни број 471];

Никитовић (Драгојла) Марко, 1917, Миоковци, земљорадник, *стрељан*[69] [поглавље XIII – редни број 389];

Обрадовић (Милорада) Љубомир, 1915, Миоковци, земљорадник, *стрељан*[70] [поглавље XIII – редни број 390];

Павловић (Живанова) Јованка, Трбушани, домаћица, *стрељана као народни непријатељ*[71] [поглавље XIII – редни број 541];

Павловић Живан, 1895, Трбушани, земљорадник, *стрељан*[72] [поглавље XIII – редни број 456];

Пауновић (Милана) Милић, 1923, Миоковци, земљорадник, *погинуо*[73] [поглавље XIII – редни број 387];

Пауновић (Миленка) Милорад, Доња Трепча, земљорадник, *стрељан као народни непријатељ* [поглавље XIII – редни број 563];

---

64 Стрељан од партизана у Ракови, 25. септембра 1941. године.
65 У Чачку, 19. јануара 1945. године.
66 У Чачку, почетком 1945. године.
67 Умро од последица батињања од стране ОЗН-е децембра 1944. године.
68 У Чачку, децембра 1944. године.
69 У Чачку, 1945. године.
70 Стрељан 1. новембра 1944. године.
71 Од стране партизана у Трбушанима, 9. новембра 1941. године.
72 У Чачку, децембра 1944. године.
73 Стрељан у Горњем Милановцу 12. новембра 1944. године.

Пауновић (Стојана) Радисав, 30 г., Доња Трепча, земљорадник, *стрељан*[74] [поглавље XIII – редни број 454, 488];

Поповић (Ђорђа) Милован/Милан, 1896, Станчићи, земљорадник, *стрељан*[75] [поглавље XIII – редни број 467];

Пурић (Љубише) Јанко, 1920, Љубић, ђак с.п. школе, *стрељан*[76] [поглавље XIII – редни број 459];

Радисављевић (Милисава) Селимир, Станчићи, земљорадник, *стрељан*[77] [поглавље *Списак лица која су осуђена на конфискацију имовине од стране надлежних судова* – редни број 80];

Радовић (Влаислава) Милорад, 1880, Љубић, кафеџија, *стрељан(и)*[78] [поглавље XIII – редни број 447];

Радовић (Милорада) Драгослав, 1919, Љубић, кафеџија, *стрељан(и)*[79] [поглавље XIII – редни број 447];

Радовић (Милорада) Душан, 1923, Љубић, берберин, *стрељан(и)*[80] [поглавље XIII – редни број 447];

Радовић (Милорада) Милисав, 1905, Љубић, кочијаш, *стрељан(и)*[81] [поглавље XIII – редни број 447];

Ранковић (Радована) Ристо, 1900. у Мојсињу, Пријевор-Мојсиње, земљорадник, *стрељан*[82] [поглавље XIII – редни број 472];

Рацић Ж. Милун, 1877, Остра, земљорадник, *стрељан*[83] [поглавље XIII – редни број 424; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 159];

Ристановић (Божидара) Бојан, 1907, Горња Горевница, жандарм, *полиц. агент, убијен*[84] [поглавље XIII – редни број 464; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 207];

Урошевић Б. Иван, 36 год., Доња Трепча, земљорадник, *стрељан*[85] [поглавље XIII – редни број 453];

---

74 У Чачку, маја 1945. године.

75 У Чачку, 1945. године.

76 У Чачку, децембра 1945. године.

77 У Београду, децембра 1945 године; пресуда Врховног суда ДФЈ бр. 3247 од 7. новембра 1945. године.

78 Стрељан од Немаца у Љубићу 5. октобра 1943. године.

79 Погинуо у борби против партизана код Ћуприје, јула 1944. године.

80 У Чачку, 1945. године.

81 Убијен од потере КНОЈ-а маја/јуна 1945. године у Ракови/Милићевцима.

82 У Чачку, децембра 1944. године.

83 У Чачку, децембра 1944. године.

84 Опкољен од потере извршио самоубиство 17/19. јануара 1945. године.

85 У Чачку, 25. децембра 1944. године.

Урошевић Вилиман, 45 г., Доња Трепча, земљорадник, *стрељан*[86] [поглавље XIII – редни број 452];

Цветић Радојица, 50 год., Доња Трепча, земљорадник, *стрељан*[87] [поглавље XIII – редни број 455];

Чкоњевић (Благоја) Марко, 1918, Трбушани, земљорадник, *стрељан* [поглавље XIII – редни број 415].

МОРАВИЧКИ СРЕЗ

Бојовић (Станише) Милош, 1927, Прилике, Прилички кисељак, ђак, *стрељан* [поглавље XII – редни број 79; поглавље XIII – редни број 147; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 580];

Бошковић (Гаврила) Душан, 1900, Ивањица, гостионичар *стрељан; стрељан од наших власти* [поглавље XII – редни број 77; поглавље XIII – редни број 142; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 646];

Бујошевић (Милоша) Периша, 1882, Шуме, земљорадник, *стрељан; стрељан од НОВ* [поглавље XIII – редни број 202; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 631];

Гвозденовић Милија, 1915, Дубрава, земљорадник, *стрељан* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 598];

Гвозденовић Милун, Дубрава, земљорадник, *стрељан* [поглавље XIII – редни број 164];

Дамњановић (Станише) Драгиша, 1920, Дубрава, земљорадник, *стрељан* [поглавље XIII – редни број 160; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 503];

Дамњановић (Станише) Милутин, 1913, Дубрава, земљорадник, *стрељан* [поглавље XIII – редни број 159; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 591];

Зечевић Иванко, Масково, земљорадник, *осуђен на смрт* [поглавље XIII – редни број 603];

Јовановић (Војислава) Честимир, 1917, Прилике, земљорадник, *стрељан* [поглавље XIII – редни број 166; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 578];

86 У Чачку, 1945. године.

87 У Горњем Милановцу, новембра 1944. године.

Јовановић Ратко, Прилике, земљорадник, *стрељан од НОВ* [поглавље XIII – редни број 564];

Кнежевић (Драга) Вучко, 1912, Братљево, земљорадник, *убијен од НОВ; погинуо од јединица НОВ* [поглавље XIII – редни број 175; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 617];

Констатиновић Владислав, Котража-Ивањица, апотекар, *стрељан; стрељан као народни непријатељ* [поглавље XII – редни број 78; поглавље XIV – редни број 3];

Костић (Драгутина) Велисав, 1905, Дубрава, земљорадник, *стрељан* [поглавље XIII – редни број 165; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 595];

Милосављевић (Милића) Манојле(о), 1885, Рокци, земљорадник, *стрељан; стрељан од НОВ* [поглавље XIII – редни број 183, 515; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 606];

Милосављевић (Милосава) Мирко, 1922, Рокци, земљорадник, *стрељан* [поглавље XIII – редни број 182; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 607];

Милошевић (Ивка) Добривоје, 1909, Прилике, земљорадник, *стрељан* [поглавље XIII – редни број 149; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 612];

Павловић (Милоја) Перко, 1905, Дубрава, земљорадник, *стрељан* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 600];

Парезановић (Божа) Танасије, 1924, Братљево, земљорадник, *стрељан; погинуо од јединица НОВ* [поглавље XIII – редни број 173; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 616];

Парезановић (Борисава) Драгутин, 1924, Братљево, земљорадник, *убијен од НОВ; погинуо од јединица НОВ* [поглавље XIII – редни број 174; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 615];

Перковић (Драгоја) Радојица, 1919, Косовица, земљорадник, *убијен од НОВ; погинуо 1944. као четник* [поглавље XIII – редни број 178; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 570];

Поповић (Глиша) Здравко, 1905, Шуме, земљорадник, *стрељан; стрељан од НОВ* [поглавље XIII – редни број 198; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 630];

Поповић Вукашин, Опаљеник, земљорадник, *убијен од НОВ* [поглавље XIII – редни број 184];

Радоњић Дмитар, Сивчина, земљорадник, *стрељан* [поглавље XIII – редни број 186];

Рајковић (Добривоја) Стојан, 1923, Дубрава, земљорадник, *стрељан* [поглавље XIII – редни број 150; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 589];

Рајковић (Драгутина) Војимир, 1905, Дубрава, земљорадник, *стрељан* [поглавље XIII – редни број 156; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 601];

Рајковић (Радула) Ђурђе, 1917, Дубрава, земљорадник, *стрељан* [поглавље XIII – редни број 152; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 604];

Ресимић (Риса) Милан, 1891, Ерчеге, земљорадник, *стрељан* [поглавље XIII – редни број 203; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 647];

Ресимић/Ресимовић (Драгутина) Милосав, 1912, Ерчеге, земљорадник, *стрељан; стрељан од НОВ* [поглавље XIII – редни број 204; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 558];

Ристивојевић (Добрице) Светолик, 1913, Дубрава, земљорадник, *стрељан* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 599];

Симићевић (Рада) Радојко, 1922, Ровине, земљорадник, *погинуо од НОВ* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 620];

Станић (Љубомир) Михаило, 1902, Рокци, земљорадник, *стрељан од НОВ; стрељан* [поглавље XIII – редни број 180; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 608];

Станић (Милована) Драгомир, 1906, Рокци, земљорадник, *стрељан од НОВ; стрељан* [поглавље XIII – редни број 179; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 605];

Станић (Рајка) Јован, 1914, Рокци, земљорадник, *стрељан од НОВ; погинуо 1944. у борби са НОВ* [поглавље XIII – редни број 181; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 609];

Стеванић Вукојица, Ерчеге, земљорадник, *убијен од НОВ* [поглавље XIII – редни број 205];

Ћаловић Драгослав, Опаљеник, земљорадник, *стрељан* [поглавље XIII – редни број 188];

Ћосовић (Гаврила) Миодраг, 1923, Прилике, земљорадник, *стрељан* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 584];

Ћосовић (Миша) Матија, 1917, Прилике, земљорадник, *стрељан* [поглавље XIII – редни број 168; рубрика *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 581];

Ћосовић (Рајка) Божидар зв. **Јаворски,** 1917, Брезова, земљорадник, *убијен од четника Д.М. 1943. године; убијен 1943.* [поглавље XIII – редни број 212; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 567];

Ћосовић (Рајка) Момчило, 1926, Брезова, земљорадник, *убијен од четника Д.М. 1943. године; убијен 1943.* [поглавље XIII – редни број 212; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 568];

Чекеревац Дмитар, Брезова, земљорадник, *убијен од четника Д.М. у 1943. години* [поглавље XIII – редни број 211].

СТУДЕНИЧКИ СРЕЗ

Балтић (Вучка) Драгомир, 1885, Брезова, земљоделац, *погинуо* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 547];

Белчевић (Милентија) Велимир, 1910, Павлица, жандарм, *стрељан 1941. год.* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 419];

Богојевић (Перише) Станимир, 1903, Долац, земљоделац, *погинуо 1943.* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 548];

Бојанић (Љуба) Глишо, 1919, Биљановац, трговац, *стрељан 1941.* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 503];

Војводић (Ивана) Стеван, 1900, Церје, трговац, *погинуо* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 539];

Вучинић (Сибина) Живојко, 1921, Церје, земљоделац, *погинуо* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 541];

Гајовић (Ранка) Радован, 1921, Церје, земљоделац, *погинуо* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 540];

Грковић (Миладина) Живојин, 1907, Казновићи, земљорадник, *стрељан од НОВ; погинуо 1944.* [поглавље XIII – редни број 224, 237; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 441];

Деспотовић (Јеврема) Славко, 1921, Церје, земљоделац, *погинуо* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 542];

Дробњак Василије, жандарм инвалид, *стрељан* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 536];

Каровић (Љубомира) Миодраг, 1894, Куриће, земљоделац, *стрељан* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 507];

Кашић (Михаила) Никола, 1867, Пискања, земљорадник, *стрељан од НОВ; стрељан* [поглавље XIII – редни број 230; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 506];

Кнежевић (Иса) Марко, 1916, Павлица, земљоделац, *стрељан 1941.* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 504];

Курсулић (Љубомира) Велимир, 1887, Рашка, индустријалац, *стрељан од наших војних власти у Београду; стрељан 1944. у Београду као народни непријатељ; стрељан од преког војног суда; стрељан* [поглавље III - редни број 4; поглавље VI – редни број 1; поглавље VII – редни број 2; поглавље IX – редни број 1, 2; поглавље XI – редни број 2, 5, 6; поглавље XIII – редни број 231; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 512];

Лазић (Саватија) Софроније, 1906, Шипачина, земљоделац, *погинуо* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 510];

Лештанин (Саватија) Светолик, 1882, Пискање, земљоделац, *погинуо* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 505];

Марковић (Милорада) Душан, 1921, Беоце, земљоделац, *стрељан* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 459];

Миликић (Косте) Марко, 1915, Рудно, земљоделац, *погинуо 1944.* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 457];

Митровић (Вукосава) Драгослав, 1915, Бревеница, бивши активни официр, *стрељан* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 461];

Нешић (Љубомира) Драгутин, 1894, Јагодина, официр БЈВ, *стрељан*[88] [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 515];

Пандрц (Јована) Илија, 1899, Ушће, земљорадник, *стрељан као народни непријатељ од НОВ; стрељан од НОВ; стрељан* [поглавље III, редни број 2; поглавље XIII – редни број 241; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 535];

Пејић (Михаила) Милош, 1923, Рудница, земљоделац, *умро* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 435];

Петровић (Драга) Славомир, 1925, Брезова, земљоделац, *погинуо* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 546];

Петровић (Милана) Јевдокија, 1910, Студеница, домаћица, *стрељана* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 534];

Пешовић (Љубомира) Душан, 1914, Рашка, чиновник, *погинуо* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 519];

Планојевић (Јефрема) Милош, 1911, Ушће, трговац, *стрељан од НОВ; стрељан* [поглавље XIII – редни број 247; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 537];

Поповић (Милуна) Љубиша, 1926, Рудница, земљоделац, *умро* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 434];

Прњак (Богољуба) Миливоје, 1925, Казновићи, земљоделац, *погинуо* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 448];

88 За време окупације био сремски начелник.

Радојевић (Војислава) Јефто, 1910, Церје, земљоделац, *стрељан* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 538];

Рашовић (Јосифа) Мирко, 1916, Рудно, земљоделац, *погинуо* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 455];

Савић (Андрије) Стеван, 1884, Рашка, продавац дувана, *стрељан од преког Војног суда; стрељан* [поглавље XIII – редни број 233; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 514];

Савић (Божидара) Бранимир, 1917, Биљановац, земљоделац, *стрељан* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 501];

Савић (Милана) Светозар, 1897, Рогатина, Рашка, индустријалац, *осуђен од војног суда у Краљеву на смрт; стрељан* [поглавље II, редни број 3, 4; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 513];

Сарић (Аранђела) Алексије, 1897, Полумир, земљорадник, *стрељан од НОВ; погинуо* [поглавље XIII – редни број 245; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 453];

Симовић (Петронија) Божидар, 1895, Носаљин, земљоделац, *умро* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 492];

Требељевац (Драгутина) Живојин, 1925, Казновићи, земљоделац, *погинуо 1944.* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 444];

Ћосић (Јована) Радослав, 1912, Гувниште, земљоделац, *погинуо* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 424];

Ћурчић (Сидора) Велимир, 1912, Казновићи, жандарм, *погинуо 1943.* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 446];

Ћурчић (Сидора) Радован, 1909, Казновићи, граничар, *погинуо* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 447];

Чорбић (Драгутина) Ратко, 1916, Рашка, кафеџија, *умро* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 517];

Шарковић (Венијамина) Тихомир, 1890, Рашка, трговац, *стрељан* [поглавље XIII – редни број 244; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 516].

ТАКОВСКИ СРЕЗ

Бановић (Милутина) Јован, 1921, Мајдан, земљорадник, *стрељан* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 29];

Баралић (Војислава) Бранислав, 1911, Шарани, трговац, *стрељан као припадник Драже Михаиловића од стране НОВ* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 1];

Белић (Илије) Светомир-Светолик, 1894, Манђелос, Горњи Милановац, апотекар, *стрељан од НОВ као народни непријатељ; стрељан као припадник Драже Михаиловића од стране НОВ*[89] [поглавље XII – редни број 33; поглавље XIV – редни број 1; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 5];

Божовић (Станка) Богдан, 1885, Брђани, Горњи Милановац, пензионер *стрељан од НОВ; стрељан као официр СДС од стране НОВ*[90] [поглавље XII – редни број 27; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 15];

Боровњак Тихомир, 1887, Брезна, земљорадник, *стрељан као народни непријатељ; стрељан као четник*[91] [поглавље IX – редни број 5; поглавље XIII – редни број 68; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 41];

Ботић (Драгомира) Превислав, 1910, Теочин, земљорадник, жандарм, п.наредник у пензији, *стрељан од НОВ* [поглавље XIII – редни број 121; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 17];

Василијевић (Драгослава) Ђурђе, 1919, Леваја, земљорадник, *убијен од НОВ; погинуо у борби 1-IV-1945. г. као четник од НОВ* [поглавље XIII – редни број 114; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 77];

Васовић (Саве) Војислав, 1901, Горњи Бранетићи, земљорадник, *стрељан од НОВ; стрељан од ПОЈ као четник*[92] [поглавље XIII – редни број

89 У Београду, 1945. године.

90 У Горњем Милановцу, октобра 1944. године.

91 Стрељан у Чачку 24. децембра 1944. године.

92 Од стране партизана у Ломници, априла 1944. године.

110; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 61];

Вукомановић Миодраг, Срезојевци, земљорадник, *стрељан од НОВ*[93] [поглавље XIII – редни број 64];

Гавровић (Тихомира) Миодраг, Прањани, земљорадник, *стрељан од НОВ* [поглавље XIII – редни број 117];

Глишовић (Павла) Драгиша, 1916, Заграђе, земљорадник, *стрељан*[94] [поглавље *Списак лица која су осуђена на конфискацију имовине од стране надлежних судова* – редни број 88];

Димитријевић (Здравка) Драгољуб, Доњи Бранетићи, земљорадник, *стрељан од НОВ*[95] [поглавље XIII – редни број 109];

Димитријевић (Марјана) Драгојло, 1906, Доњи Бранетићи, земљорадник, *стрељан пресудом Војног суда 10-XI-1944. год. у Гор. Милановцу као четник* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 64];

Ђурђевић (Милорада) Момчило, 1916, Горњи Бранетићи, земљорадник, *стрељан од НОВ; стрељан од ПОЈ као четник*[96] [поглавље XIII – редни број 112; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 62];

Ђурић (Јована) Богољуб, 1891, Неваде, земљорадник, *стрељан 1944. год. од НОВ; стрељан од стране НОВ као припадник четника*[97] [поглавље XIII – редни број 91; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 65];

Ивановић (Градимира) Младен, 1920, Мајдан, земљорадник, *стрељан од НОВ; стрељан од НОВ као припадник СДС 1942. године*[98] [поглавље XIII – редни број 101; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 30];

Игњатовић (Љубомира) Милутин, Горњи Бањани, земљорадник, *умро у затвору као четник* [поглавље XIII – редни број 120];

Илић (Мијаила) Милун, 1896, Грабовица, земљорадник, *стрељан 1944. од НОВ; стрељан по пресуди НОВ*[99] [поглавље XIII – редни број 80; поглавље

93 Стрељан у околини Прањана, октобра 1944. године.

94 У Чачку, марта 1945. године. Пресуда Војног суда ваљевске војне области-веће чачанског подручја посл.бр. из 4/45 од 17. фебруара 1945. године.

95 Заклан од стране партизана 23. септембра 1943. године у Велеречу.

96 Маја 1944. године у Горњим Бранетићима.

97 Стрељан у Горњем Милановцу децембра 1944. године.

98 У Горњем Милановцу, новембра 1944. године.

99 Стрељан у Горњем Милановцу 18. септембра 1944. године.

Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији – редни број 74];

Јевтовић (Велимира) Манојло, 1892, Леушићи, земљорадник, *стрељан од НОВ у Прањанима; стрељан од стране ПОЈ као четник*[100] [поглавље XIII – редни број 63; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 84];

Јеремић (Радомира) Драгутин, 1922, Љутовница, земљорадник, *погинуо у бегству од стране НОВ марта 1945. године; погинуо у борби са НОВ 1945. год.*[101] [поглавље XIII – редни број 96; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 39];

Јестровић (Владана) Синиша, Горњи Бранетићи, земљорадник, *стрељан(и) од НОВ* [поглавље XIII – редни број 111];

Јестровић (Владана) Славко, Горњи Бранетићи, земљорадник, *стрељан(и) од НОВ* [поглавље XIII – редни број 111];

Лазић А. Милун, Сврачковци, земљорадник, *стрељан као народни непријатељ*[102] [поглавље XIII – редни број 587];

Максимовић (Богосава) Сретен, 1908, Љутовница, земљорадник, *стрељан 2. новембра 1944. године Горњи Милановац; стрељан од НОВ 1944. год. као четнички командант батаљона* [поглавље XIII – редни број 97; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 63];

Миловановић (Јакова/Јована) Милисав, Велереч, земљорадник, *стрељан као народни непријатељ* [поглавље XIII – редни број 553];

Миловановић (Милоја) Проко, 1884, Врнчани, земљорадник, *стрељан(и) од НОВ; стрељан(и) од НОВ као присталице четника*[103] [поглавље XIII – редни број 69; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 82];

Миловановић (Светозара) Наталија, 1889, Врнчани, домаћица, *стрељани од НОВ; стрељани од НОВ као присталице четника*[104] [поглавље XIII – редни број 69; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 82];

Мирковић (Јеврема) Десимир, 1910, Коштунићи, земљорадник, *стрељан као народни непријатељ; погинуо као четник од НОВ*[105] [поглавље

100 Заклан од стране партизана септембра 1944. у Прањанима.

101 Озрем, 22. март 1945. године; припадник ЈВуО.

102 У Чачку, 25. децембра 1944. године.

103 Стрељан од партизана 7. јануара 1943. године у Леушићима.

104 Стрељана од партизана 2. јануара 1943. године у Леушићима.

105 У Крагујевцу, 29. октобра 1944. године.

XIII – редни број 501; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 46];

Михаиловић (Војислава) Филип, 1902, Мајдан, земљорадник, *стрељан од НОВ* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 23];

Мишковић (Јована) Василије, 1892, Луњевица, земљорадник, *стрељан; стрељан као сарадник ДМ од стране НОВ*[106] [поглавље XIII – редни број 85; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 56];

Нешовић (Светозара) Божидар, Липовац, Крушевица, земљорадник, *стрељан као народни непријатељ* [поглавље XIII – редни број 549];

Пољавић (Милана) Михајло/Михаило, 1888, Брусница, земљорадник, *стрељан од НОВ; стрељан од стране НОВ као четник* [поглавље XIII – редни број 86; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 85];

Пољавић (Срећка) Борисав, 1905, Неваде, земљорадник, *стрељан од НОВ 1944. године* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 53];

Поповић Светозар, Лозањ, сремски начелник, *стрељан као народни непријатељ*[107] [поглавље XIII – редни број 566];

Савковић (Милутина) Милош, 1920, Горњи Милановац, ђак, *стрељан; стрељан као народни непријатељ; стрељан као припадник Драже Михаиловића од стране НОВ*[108] [поглавље XII – редни број 29, 99-102; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 4];

Сретеновић (Максима) Павле, 1907, Горњи Милановац, порезник, *убијен 1944. године; народни непријатељ – убијен као такав; стрељан као народни непријатељ; убијен као помагач окупатора-агент од стране НОВ*[109] [поглавље XII – редни број 35, 89-98; поглавље XIII – редни број 558; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 6];

Сретеновић (Милутина) Чедомир, 1925, Врнчани, земљорадник, *стрељан од НОВ; стрељан као четник 19-I-1945. од стране НОВ* [поглавље XIII – редни број 70; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 83];

106 Стрељан октобра 1944. године у Горњем Милановцу.

107 У Ваљеву, јануара 1945. године.

108 У Горњем Милановцу, 18. септембра 1944. године.

109 Убијен од партизана у Озрему, 11. јуна 1943. године.

Страњаковић (Миладина) Добривоје, 1890, Ужице, Горњи Милановац, свештеник, *стрељан као припадник Драже Михаиловића од стране НОВ*[110] [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 2];

Трифуновић (Тадије) Вукосав, 1890, Луњевица, земљорадник, *стрељан од НОВ децембра 1944. год.; стрељан као четнички присталица од НОВ 1944. год.* [поглавље XIII – редни број 83; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 55];

Хаџић (Стевана) Милорад, Јабланица, земљорадник, *погинуо од НОВ као народни непријатељ*[111] [поглавље XIII – редни број 500];

Царевић (Милана) Даринка, 1901, Велереч, домаћица, *стрељана од НОВ; стрељана од НОВ као присталица четника*[112] [поглавље XIII – редни број 66; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 88].

ТРНАВСКИ СРЕЗ И ГРАД ЧАЧАК

Алексић (Игрутина) Примислав, 1924, Жаочани, земљорадник, *убијен од НОВ; погинуо у борби са НОВ* [поглавље XIII – редни број 299; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 772];

Амиџић/Аничић П. Гојко, Чачак, зидар, *стрељан као народни непријатељ; убијен од НОВ; убијен од народне одбране* [поглавље XII – редни број 38; поглавље XIII – редни број 508, 537];

Богдановић Радован, 1903, Парменац, земљорадник, *убијен при бекству* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 792];

Бранковић (Ђурђа) Станоје, 1920, Жаочани, земљорадник, *убијен од НОВ; погинуо у борби са НОВ*[113] [поглавље XIII – редни број 297; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 774];

Буројевић (Милоша) Гвозден, 1922, Горичани, земљорадник, *стрељан од ОЗН-е* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 830];

110 У Београду.

111 Војковци, под Рудником, 1943. године.

112 Стрељана од партизана у Велеречу, 21. октобра 1943. године.

113 У Каони, 4. октобра 1944. године.

Видојевић Радован, Чачак, *осуђен од Војног суда – стрељан* [поглавље XII – редни број 65];

Вујовић (Јована) Милисав, 1901, Трнава, земљорадник, *убијен од НОВ*[114] [поглавље XIII – редни број 271; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 805];

Вујовић (Радомира) Михаило, 1904, Трнава, земљорадник, *убијен од НОВ* [поглавље XIII – редни број 292; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 808];

Вуковић (Максима) Слободан, 1922, Горичани, земљорадник, *стрељан*[115] [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 827];

Вуковић (Уроша) Вилиман, 1899, Горичани, земљорадник, *убијен од НОВ 1941.* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 829];

Вукосављевић (Никифора) Младомир, 1904, Трнава, земљорадник, *убијен од НОВ* [поглавље XIII – редни број 277; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 810];

Вучковић (Алексе) Радован, 1921, Заблаће, земљорадник, *стрељан*[116] [поглавље XIII – редни број 295; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 857];

Гајевић Драгомир, 50 год., Чачак, жандарм, полиц. агент, *обесио се у Заблаћу; стрељан* [поглавље XII – редни број 37; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 739];

Гајић (Милоша) Миодраг, 1924, Петница, земљорадник, *убијен у борби са НОВ; погинуо у борби са НОВ*[117] [поглавље XIII – редни број 308; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 796];

Грујанац (Владислава) Милосав, Јежевица, земљорадник, *стрељан као народни непријатељ*[118] [поглавље XIII – редни број 525];

Дамбуовић (Милића) Милован, 1902, Мршинци, земљорадник, *стрељан; стрељан од ОЗН-е*[119] [поглавље XIII – редни број 286; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 783];

114 На Стјенику, 1. марта 1942. године.

115 У Чачку, 19. фебруара 1945. године.

116 У Чачку, 1945. године.

117 Обешен од стране партизана у Горичанима 27. августа 1943.

118 У Чачку, новембра 1945. године.

119 У Чачку, 1945. године.

Дилпарић (Васе) Спасоје, Виљуша, земљорадник, *убијен од ПОЈ; обешен од ПОЈ*[120] [поглавље XIII – редни број 260; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 769];

Димитријевић (Уроша) Вилиман, Горичани, земљорадник, *убијен од НОВ*[121] [поглавље XIII – редни број 588];

Дмитровић (Владимира) Вид/Видосав, Липница, земљорадник, *стрељан као народни непријатељ*[122] [поглавље XIII – редни број 524];

Дробњак (Миладина) Добросав, 1914, Трнава, земљорадник, *убијен од НОВ* [поглавље XIII – редни број 300; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 806];

Ђуровић (Сретена) Витор, 1920, Трнава, земљорадник, *стрељан*[123] [рубрика XIII – редни број 257; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 812];

Ерић (Драгутина) Радоје/Радивоје, 1907, Заблаће, земљорадник, *стрељан; стрељан од ОЗН-е*[124] [поглавље XIII – редни број 275; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 854];

Ерић (Јована) Драгољуб, 1914, Бељина, жандармеријски поручник, *стрељан од ОЗН-е Београд* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 764];

Живковић (Радомира) Радивоје, 1906, Трнава, земљорадник, *стрељан*[125] [поглавље XIII – редни број 312; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 813];

Ивановић (Јанка) Драгиша, Рајац, *стрељан као народни непријатељ* [поглавље XIII – редни број 523];

Јаковљевић (Миливоја) Бранко, Кукићи, земљорадник, *стрељан; стрељан од ОЗН-е*[126] [поглавље XIII – редни број 318; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 831];

Јанковић (Јанка) Петар, Лазац, земљорадник, *убијен од НОВ; погинуо у борби са НОВ*[127] [поглавље XIII – редни број 251; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 862];

---

120 Обешен од стране партизана у Виљуши, 14. августа 1943. године; чувар дворске архиве, хапшен од стране Немаца у децембру 1942. године.

121 Заклан од партизана у Слатини, 26. августа 1943. године.

122 У Чачку, 24. децембра 1944. године.

123 У Чачку, 1945. године.

124 У Чачку, 1945. године.

125 У Чачку, 1945. године.

126 У Чачку, 1945. године.

127 Каона, 4. октобар 1944. године.

Јелесијевић (Симеуна) Миодраг, 1915, Бањица, земљорадник, *стрељан од НОВ*[128] [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 842];

Јеремић (Гаја) Божидар, 58 год., Чачак-Јежевица, шумар, *стрељан као народни непријатељ; стрељан*[129] [поглавље XIII – редни број 535; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 738];

Јовановић Ратко, Чачак, *осуђен од Војног суда – стрељан* [поглавље XII – редни број 66];

Кандић (Радоја) Марко, 1923, Лозница, земљорадник, *стрељан*[130] [поглавље XIII – редни број 274; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 846];

Караклајић Миљко, Чачак, 63 год., пекар, *стрељан*[131] [поглавље XIII – редни број 483; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 733];

Карић (Павла) Радисав, 1897, Паковраће, земљорадник, *убијен од НОВ*[132] [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 851];

Курћубић (Божидара) Ратко, 1918, Кукићи, земљорадник, *стрељан; убијен од НОВ*[133] [поглавље XIII – редни број 315; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 864];

Курћубић (Драгомана) Славко, 1921, Кукићи, земљорадник, *убијен од НОВ*[134] [поглавље XIII – редни број 287; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 826];

Курћубић (Саве) Ратко, 1909, Кукићи, земљорадник, *погинуо у борби са НОВ; убијен од НОВ* [поглавље XIII – редни број 298; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 825];

Курћубић (Сретена) Милован, 1900, Кукићи, земљорадник, *убијен; убијен од НОВ*[135] [поглавље XIII – редни број 284; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 823];

128 Од партизана у Виљуши 1944. године.
129 Од партизана у Чачку 3. октобра 1941. године.
130 У Чачку, децембра 1944. године.
131 У Чачку, 1945. године.
132 Од партизана у Зеокама, 1. децембра 1941. године.
133 Заклан од партизана у Кукићима 29. августа 1943. године.
134 Заклан од партизана у Кукићима 29. августа 1943. године.
135 Заклан од партизана у Кукићима 29. августа 1943. године.

Лазовић (Милуна) Сретен, 1909, Лозница, земљорадник, *стрељан*[136] [поглавље XIII – редни број 314; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 845];

Лазовић Бранко, 54 год., Чачак, трговац, *стрељан као народни непријатељ; стрељан*[137] [поглавље XIII – редни број 521; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 737];

Лазовић Милић, 55 год., Чачак, кафеџија, *стрељан*[138] [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 740];

Мајсторовић (Мићe) Младен, 1897, Кукићи, земљорадник, *убијен од НОВ*[139] [поглавље XIII – редни број 317; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 865];

Мандић (Драгомира) Боривоје, 1895, Трнава, земљорадник, *стрељан*[140] [поглавље XIII – редни број 294; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 818];

Марковић (Љубомира) Илија, Вапа-Чачак, земљорадник, *стрељан*[141] [поглавље XIII – редни број 280];

Марковић Будимир, 54 год., Чачак, трговци *осуђен[и] од Војног суда-стрељан[и]; стрељан*[142] [поглавље XII – редни број 64; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 741, 742];

Марковић Илија, 50. год., Чачак, трговац *осуђен[и] од Војног суда-стрељан[и]; стрељан*[143] [поглавље XII – редни број 64; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 741, 742];

Марковић Љубомир, Вапа, земљорадник, *стрељан*[144] [поглавље XIII – редни број 280];

Матовић (Обрада) Добривоје/Боривоје, 1907, Трнава, земљорадник, *стрељан*[145] [поглавље XIII – редни број 259; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 815];

136 У Чачку, 1945. године.
137 Од стране партизана у Љубићу, 4. октобра 1941. године.
138 Од стране партизана у Чачку, 4. новембра 1941. године.
139 Заклан од партизана у Кукићима 29. августа 1943. године.
140 У Чачку, 1945. године.
141 У Чачку, 1945. године.
142 У Врњцима, 1. октобра 1941. године.
143 У Чачку, 1945. године.
144 У Чачку, 1945. године.
145 У Чачку, 1945. године.

Мацаревић (Радована) Радомир, 1914, Слатина, земљорадник, *убијен од НОВ; погинуо у борби са НОВ*[146] [поглавље XIII – редни број 248; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 800];

Миладиновић (Крстомира) Мирко, Лазац, земљорадник, *погинуо у борби са НОВ*[147] [поглавље XIII – редни број 250; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 861];

Миленковић (Милисава) Радован, Качулице, земљорадник, *убијен од НОВ*[148] [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 833];

Милијановић (Радоја) Момир, 1924, Петница, земљорадник, *убијен у борби са НОВ; погинуо у борби са НОВ*[149] [поглавље XIII – редни број 307; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 795];

Митровић Средоје, 54 год., Чачак, столар, *стрељан*[150] [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 743];

Михаиловић Сретен, Чачак, *осуђен од војног суда – стрељан* [поглавље XII – редни број 55];

Недељковић Драгутин, 55 год., Чачак, трговац, *стрељан*[151] [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 736];

Недовић (Алексе) Раденко, 1922, Паковраће, земљорадник, *погинуо у борби са НОВ*[152] [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 849];

Никитовић Богдан, Паковраће, *стрељан као народни непријатељ* [поглавље XIII – редни број 534];

Обућина (Сретена) Драгослав, 1908, Лозница, свештеник, *стрељан*[153] [поглавље *Списак лица која су осуђена на конфискацију имовине од стране надлежних судова* – редни број 54];

Пајевић (Драгутина) Срећко, 1915, Јездина, земљорадник, *стрељан од ОЗН-е*[154] [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 778];

146 У борби са партизанима на Копаонику августа 1944. године.

147 Каона, 4. октобра 1944. године.

148 Каона, 4. октобра 1944. године.

149 Заклан од партизана у Горичанима 28. августа 1943. године.

150 Од стране партизана у Љубићу, 4. октобра 1941. године.

151 У Чачку, 19. јануара 1945. године.

152 У Паковраћу, јануара 1945. године.

153 Пресуда Војног суда – Веће чачанског подручја бр. 452/45 од 22. априла 1945. године.

154 У Чачку, 3. децембра 1944. године.

Парезановић (Алексе) Грујица, 1924, Жаочани, земљорадник, *убијен од НОВ; погинуо у борби са НОВ*[155] [поглавље XIII – редни број 254; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 775];

Петровић (Радојла) Бранко, 1920, Заблаће, земљорадник, *стрељан*[156] [поглавље XIII – редни број 279; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 858];

Петровић (Светозара) Драгутин, 1909, Кукићи, земљорадник, *убијен; убијен од НОВ*[157] [поглавље XIII – редни број 304; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 824];

Пољавић (Милосава) Марко, 1913, Мршинци, земљорадник, *убијен од НОВ; одбегао са четницима*[158] [поглавље XIII – редни број 288; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 786];

Поповић (Велисава) Драган, 1918, Мршинци, земљорадник, *стрељан*[159] [поглавље XIII – редни број 256; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 787];

Поповић (Милојка) Радомир, 1899, Слатина, земљорадник, *стрељан од ОЗН-е* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 797];

Радовановић (Вељка) Милован, Бањица, земљорадник, *стрељан*[160] [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 840];

Радосављевић Марко, Јежевица, земљорадник, *стрељан(и) као народни непријатељ(и); убијен(и) од ПОЈ као народни непријатељ(и)* [поглавље IX – редни број 9/10[161]; поглавље XIII – редни број 511, 529];

Радосављевић Милорад, Јежевица, земљорадник, *стрељан(и) као народни непријатељ(и); убијен(и) од ПОЈ као народни непријатељ(и)* [поглавље IX – редни број 9/10; поглавље XIII – редни број 511, 529];

Радосављевић Реља, Јежевица, земљорадник, *стрељан(и) као народни непријатељ(и); убијен(и) од ПОЈ као народни непријатељ(и)* [поглавље IX – редни број 9/10; поглавље XIII – редни број 511, 529];

155 Убијен од КНОЈ-а у Мршинцима 11. јула 1945. године.

156 У Чачку, 1945. године.

157 Заклан од партизана у Кукићима 29. августа 1943. године.

158 Заклан од партизана у Самаилама 28. августа 1943. године.

159 У Чачку, 1945. године.

160 У Чачку, 1945. године.

161 Евидентичар Привремене евиденције је уместо редног броја 10 грешком уписао број 9.

Рајић (Видосава) Марко, 1899, Бањица, земљорадник, *убијен од НОВ; стрељан од ПОЈ 1941.г.*[162] [поглавље XIII – редни број 263; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 843];

Ранковић Александар, 28 год., Чачак, студент, *стрељан* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 749];

Рисимовић (Велисава) Данило, 1919, Жаочани, земљорадник, *убијен од НОВ; погинуо у борби са НОВ* [поглавље XIII – редни број 249; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 771];

Ристовић (Милана) Хранислав, 22 год., Грачац–Чачак, земљорадник, *стрељан*[163] [поглавље *Списак лица која су осуђена на конфискацију имовине од стране надлежних судова* – редни број 84];

Сафнер (Јосифа) Јосиф, 42. године, Сарајево-Чачак, чиновник, *стрељан*[164] [поглавље *Списак лица која су осуђена на конфискацију имовине од стране надлежних судова* – редни број 1];

Симовић (Властимира) Владимир, 1922, Заблаће, земљорадник, *стрељан*[165] [поглавље XIII – редни број 281; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 856];

Славковић (Радоја) Милорад, 1912, Трнава, земљорадник, *убијен од НОВ; одметнуо се и убијен*[166] [поглавље XIII – редни број 264; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 814];

Станисављевић (Миће) Ђурђе, Рајац-Јежевица, *погинуо од НОВ*[167] [поглавље XIII – редни број 600];

Станисављевић Младен, Кукићи-Самаиле, *погинуо од НОВ* [поглавље XIII – редни број 599];

Станић Ђурђе/Ђура, 50 год., Атеница, земљорадник, *стрељан као народни непријатељ; стрељан*[168] [поглавље XIII – редни број 516; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 735];

162 У Бањици, 1. септембра 1941. године.

163 Пресуда Војног суда војне области Западне Србије-веће чачанског подручја бр. 74/45 од 6. марта 1945. године.

164 Пресуда Војног суда чачанског војног подручја суд.бр. 43 од 3. марта 1945. године; Александар Хаџипоповић, Радован М. Маринковић, *У име слободе и правде*, Чачак, 1984, стр. 136.

165 У Чачку, априла 1945. године.

166 Стрељан у Чачку 1945. године.

167 Стрељан од партизана у селу Бањица, септембра 1941.

168 Од партизана у Атеници 11. октобра 1942. године.

Стевановић (Михаила) Драган, 1919, Мршинци, земљорадник, *стрељан*[169] [поглавље XIII – редни број 276; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 790];

Стевановић (Михаила) Милован, 1911, Мршинци, земљорадник, *стрељан*[170] [поглавље XIII – редни број 276; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 789];

Страњанчевић (Косте) Радо(ј)ица, Бањица, шумар, *стрељан* [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 838];

Теодосијевић/Тодосијевић Радомир, 58 год., Чачак, лекар, *стрељан као народни непријатељ; стрељан*[171] [поглавље XII – редни број 36; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 732];

Тутуновић (Мила) Арсеније, Рајац, земљорадник, *стрељан као народни непријатељ*[172] [поглавље XIII – редни број 528];

Ћирковић (М./Радомира) Ђура, 32 год., Атеница, земљорадник, *стрељан као народни непријатељ; убијен од НОВ; стрељан*[173] [поглавље IX – редни број 9; поглавље XIII – редни број 519, 536; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 734];

Ћирковић Милош, 28 год., Атеница, бравар, *стрељан као народни непријатељ; убијен од народне одбране; у бегству са четницима*[174] [поглавље XIII – редни број 517, 530; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 745];

Ћирковић Ц. Милинко, Атеница, земљорадник, *стрељан као народни непријатељ; убијен од НОВ 1943. године*[175] [поглавље XIII – редни број 518, 531];

Ћубовић (Радојице) Момчило, 1907, Виљуша, земљорадник, *погинуо у борби са НОВ*[176] [поглавље XIII – редни број 252; поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 766];

Ћурчић (Радосава) Милојко/Миљојко, Кукићи, земљорадник, *убијен од НОВ*[177] [поглавље XIII – редни број 301];

169 У Чачку, 1945. године.
170 У Мршинцима, децембра 1944. године.
171 У Чачку.
172 Од КНОЈ-а у Рајцу, 28. априла 1945. године.
173 Стрељан у селу Лозница 1. децембра 1944. године.
174 Стрељан 24. децембра 1945. године.
175 Од стране партизана у Атеници 17. августа 1943. године.
176 Каона, 8. април 1944. године.
177 У Чачку, 1945. године.

Ћурчић (Радосава) Славољуб, Кукићи, земљорадник, *убијен од НОВ*[178] [поглавље XIII – редни број 301];

Штављанин (Војислава) Ракица, Качулице, земљорадник, *убијен од НОВ*[179] [поглавље *Списак лица чија је имовина конфискована по члану 28. Закона о конфискацији* – редни број 832].

РЕЗИМЕ

У *Привременој евиденцији конфисковане имовине у округу и списак лица чија се имовина конфискује* евидентирано је 1141 лице и више индустријских предузећа из чачанског округа којима је по разним основама, углавном као тзв. *народним непријатељима*, конфискована имовина у корист државе током 1945. и 1946. године. Анализирајући *Привремену евиденцију* могу се наћи важни подаци о погинулим и стрељаним противницима комунистичке власти. За 369 лица је у *Привременој евиденцији* наведено да су *погинули*, *убијени* или *стрељани*, а за неке су наведене чак и судске пресуде. Остале особе су заведене као *одбегли са окупатором* или *у одметништву*. Велики број тих особа је ликвидиран након 1946. године. Истеривањем окупационих снага из земље комунистички покрет је кренуо у немилосрдан и суров обрачун са сопственим грађанима за које се веровало или претпостављало да неће прихватити нову власт.

178 У Кукићима, 29. августа 1943. године.

179 Јелова Гора, 6. септембар 1944. године.

УДК : 392.82:394.....

Зорана Бојовић, виши музејски водич
Народни музеј,Чачак

АУТОБИОГРАФИЈА АПОТЕКАРА АРИСТИДА ЈОВАНОВИЋА

Апстракт: Апотекар Аристид Јовановић (Нови Сад 1862 – Београд 1954) у аутобиографији описује свој рад у српској фармацији, посебно на прикупљању биљака за хербаријум флоре Србије.

Кључне речи: Аристид Јовановић, апотека у Параћину, апотека код „Гуслара“ у Чачку, флора Србије, аутобиографија.

После више од пола века од првих истраживања рудног богатства и минералних вода чачанског краја апотекар Аристид Јовановић донео је 1890. године у Чачак интересовање за флору његове околине. Присећајући се седам деценија дуге апотекарске праксе, он је ово своје интересовање описао као најважнији посао, којим се у животу бавио.

Аристид Јовановић је рођен у Новом Саду 21. новембра 1862. године. Породица његовог оца Николе Јовановића (Јанакидеса), наставника грчког језика, доселила се у Србију из околине Кожана у Грчкој. Гимназију је учио у Пожаревцу и Београду. У апотеци Чечелског у Пожаревцу провео је пет година као приправник и помоћник. Студије на Фармацеутском факултету у Бечу завршио је 1883. године. Као магистар фармације најпре је радио у апотеци „Код Дилбера“ у Београду. Од 1885. године био закупац апотеке Карла Ерлиха у Параћину. Државну концесију за отварање апотеке у Чачку добио је 1892. године.

Добро уређена апотека Аристида Јовановића била је једно од најпријатнијих места у вароши. Код њега су радо свраћали најугледнији грађани, по препоруци лекара или привучени мирисом козметичких производа. Постављањем статуе Гуслара (рад његовог брата Ђорђа Јовановића) у ентеријер апотеке, добила је име и препознатљив изглед. Уз дневне новине и ловачке приче, у њој су прављени планови за привредни и културни преображај града. Њен власник биран је у надзорни одбор Чачанске штедионице и Српског електричног друштва „Овчар и Каблар“ у Чачку 1904. године. Био је добротвор Фонда сиромашних ученика Чачанске гимназије. Оставио је легат Српској академији наука и уметности у Београду за писање књиге посвећене флори Југославије.

Био је велики познавалац флоре Србије и систематике биљака. Током двадесетогодишњег рада на инвентарисању и прикупљању биљака створио је хербаријум, узор стрпљивости и познавања ботанике, посебно значајан за научну фармацију. Међу 1.090 биљака, са ботаничким, географским и другим подацима, налазе се и непознате врсте рода Adonis vernalis и Digitalis. Својој унуци, апотекару Милици Максимовић, пред крај живота писао је: „За време зиме биће ми тешко да седим беспослен, а ако дочекам пролеће, седећу по цео дан у пољу и гледати моје омиљено биље, а нећу га моћи брати.“[1] Хербаријум и своју библиотеку поклонио је Институту за фармакогнозију Фармацеутског факултета у Београду. Насловне стране његових књига имају скроман запис: „Поклон mr ph Аристида Јовановића, апотекара „Код гуслара“, из Чачка.“

Умро је у Београду 25. јуна 1954. године. Сахрањен је на градском гробљу у Чачку. Породична гробница од белог венчачког мермера, саграђена је по нацрту вајара Ђорђа Јовановића.[2]

Рукопис аутобиографије налази се у рачунској књизи, која има 62 листа. Аутобиографија је исписана на листовима 2-8 мрким и љубичастим мастилом 1951. године. Текст Аристида Јовановића је без наслова и потписа аутора. Рукопис је доспео у збирку Народног музеја у Чачку (И 4012) као дар његове праунуке Ружице Молеровић из Београда.

Интервенције у оригиналном тексту обележене су угластим заградама. У напоменама се налазе неопходне информације о личностима и догађајима, поменутим у аутобиографији.

[АУТОБИОГРАФИЈА СТАРОГ АПОТЕКАРА]

Рођен сам у Новом Саду 8/21. [новембра] 1862. Отац ми је био учитељ српске деце у грчкој школи, јер Срби нису имали у то доба самосталну српску школу, већ су се служили грчком школом. Мајка је родом из Ивањице, а по свршеној Вишој женској школи удала се за оца. Убрзо су моји родитељи прешли у Пожаревац где је отац све до своје дубоке старости био учитељ.

Основну школу и четири разреда гимназије сам свршио у Пожаревцу 1876. год. Школовање сам прекинуо услед рата између Србије и Турске. 1877.

1 J. Туцаков-М. Михаилов, *Медицинска флора Овчара, Каблара и Јелице,* Посебна издања САНУ, књ. CDXCVI, Одељење медицинских наука, књ. 27, Београд, 1977, стр. 221.

2 J. Туцаков, Mp. фарм. *Аристид Јовановић*, Архив за фармацију, бр. 2-3, Београд, 1954, стр. 83-85; *Mr Aristid Jovanović*, Arhiv za farmaciju, br. 5, Beograd, 1971, str. 323; J. Туцаков-М. Михаилов, *Медицинска флора Овчара, Каблара и Јелице,* стр. 217-223; Миломирка Аџић, *Неколико докумената из архиве Милице Молеровић Максимовић*, Изворник, св. 21, Чачак, 2005, стр. 65-78; Р. Бојовић, *Јовановић Аристид,* Српски биографски речник, књ. 4, Нови Сад, 2009, стр. 452, 453.

год. продужио сам V разред гимназије у Б[ео]г[ра]ду. Услед новог рата са Турском прекинуо сам опет школовање и у неизвесности када ће школа поново почети ступио сам у апотеку код магистра Јосифа Чечелског у Пожаревцу. Услови школовања за апотеку били су 3 године практикантске службе, а по положеном тироциниуму још 2 год. помоћничке службе. Закон за фармацију тражио је горе наведених 5 година у апотеци проведених или 5 пута по 365 дана. Мој шеф волео је да се бави ботанизирањем, које је у то време било и у моди, па сам заједно са њиме или сам за време мога практиковања скупљао биљке у околини Пожаревца и одређивао по Панчићевој флори[3], флори Костолецкога за чешку флору и [Илустрованој] флори за Аустроугарску и околних земаља[4] тако сам заволео ботанизирање и том приликом радећи на немачком језику научио прилично добро да владам немачким језиком, на универзитету у Бечу, где сам се уписао 1882. године (после завршених 5 год. праксе у апотеци).

У првој години 1882/83. нисам радио на хербару. У другој години студија летњега семестра искоришћавао сам јефтине излете у околини Беча па сам допуњавао свој хербар у колико сам могао поред учења других предмета. Тај хербар који је бројао између 600-700 фела оставио сам своме бившем шефу.[5]

По свршеним студијама и прибављеном магистеријуму 1884. год. ступио сам у војску као петомесечар. По одслуженом року у војсци, узео сам 1885. године од 1. маја под закуп апотеку у Параћину, чији је шеф био умро.[6] Исте те године 13. септембра (по старом) морао сам да понова узмем пушку, јер је настао први Српско-бугарски рат. Пошто сам већ био апотекар, а у Параћину само једна апотека, враћен сам за војног апотекара болнице у Параћину. У Параћину сам био као закупник апотеке све док нисам добио концесију за Чачак 1889. год. у месецу децембру, као друга новоотворена апотека.[7]

У првим годинама рада трудио сам се да моја апотека одржи свој првокласни углед, што сам тешким трудом и постигао. Убрзо ми се десило услед смрти мога кума велика финансијска незгода тако да сам морао спасавати и свој углед и свој опстанак. Од напора и страха за своју будућност и част имена

3 Ј. Панчић, *Флора Кнежевине Србије или Васкуларне биљке које у Србији дивље расту*, Београд, 1874.

4 Hegi G., *Illustrierte Flora von Mittel-Europa: mit besonderer Beruecksichtigung von Öesterreich, Deutschland und der Schweiz*, Wien, [1906].

5 Карло Ерлих (1844-1882), В. Марјановић, *Здравствена култура Параћина у XIX веку*, Параћин, 1975, стр. 127, 128.

6 М. Манојловић, *Браничевски алманах*, Пожаревац, 2003, стр. 117.

7 М. Мојсиловић, *Апотекарство у Чачку*, Чачак, 1976, стр. 69, 71-76.

јако сам оболео нервно те је криза трајала пуних 5 година. Часном ликвидацијом поремећеног материјалног стања мога почившег кума од стране његове фамилије изашао сам из те незгоде без штете, па ми је и здравље почело да се поправља.

По савету лекара отишао сам заједно са својом женом[8] (која је такође боловала) у Криквеницу на опоравак. Приморска вегетација околине Криквенице пробудила је поново у мени жељу за ботанизирањем и да не би тамо седео беспослен поручио сам из Беча опет флору Аустроугарске и околних земаља и тако искористио пријатно боравак од 6 недеља у Криквеници. По доласку у Чачак знатно опорављен излазио сам по околини, али не да скупљам биљке и да се замарам, већ лова ради, колико да ми у пољу пријатно време лакше прође. Враћајући се једног дана из Гуче пешке нађем поред друма у цвету мени непознату биљку, која ме јако заинтересује; анализирам је и одредим је као Beladonnu. Тада опет из мене избије стара жеља за ботанизирањем па сам полако, колико су ми послови допуштали почео излазити у поље и скупљати биљке. Тај ми посао није лако ишао јер сам углавном радио у апотеци и без споредне помоћи сам одређивао пронађене биљке, што је споро ишло.

У Српско-турском рату 1912/13. год. био сам одређен као апотекар прве пољске болнице са војском 10. пука Шумадијске дивизије другога позива[9] где сам провео и продужење Српско-бугарског рата, до свршетка рата.[10] Убрзо је објављен и други, Европски рат, где сам као човек већ у годинама постављен у Чачанској војној болници за шефа апотеке, коју сам дужност вршио све до 1918. год. када је рат у нашу корист завршен.

Моје поновно враћање ботаници и ботанизирању почело је 1925/26. год. и онда сам стално обилазио чачанску околину и Ужички округ (Златибор, Калуђерске баре, Мокру Гору, Копаоник итд). Тај доста напоран рад за мене, а већ у годинама вршио сам са највећим задовољством све до 1940. год.

Заборавио см напоменути да сам мислим 1937. год. обишао и Кајмакчалан више да посетим гробове наших палих јунака[11] него због ботанизирања.

---

[8] Био је ожењен учитељицом Христином Трифуновић из Параћина.

[9] *Службени војни лист*, бр. 7, Београд, 14. мај 1913, стр. 170-178, Указом ФА№ 14672, Београд, 10. мај 1913. године, године на предлог „војног министра и надлежних команданата“, одликован је Сребрном медаљом за ревносну службу.

[10] *Службени војни лист*, бр. 25, Београд, 18. новембар 1913, стр. 605-610, Указом ФА№ 10344, Београд, 1. октобра 1913. године „за услуге и негу учињене нашим рањеницима и болесницима у ратовима 1912. и 1913.“ одликован је Крстом милосрђа.

[11] При јуришу на положај Вирут, на Кајмакчалану, 17. септембра 1916. године погинуо је пешадијски потопуковник Богољуб Молеровић, супруг његове кћерке Олге: Т. Влаховић, *Витезови Карађорђеве звезде са мачевима*, Београд, 1990, стр. 150.

Том приликом присуствовао сам у освећењу гробнице наших палих јунака (на врху самог Кајмакчалана). Тамо сам затекао два Немца и једног Чеха професора, који су се бавили за време школског ферија испитивањем македонске флоре. Са овим мислим да је завршено главно моје ботанизирање ван Чачка и да ми је испуњена жеља да обиђем један велики део наших крајева. Био сам и на Венцу код Новога Сада где сам приновио неколико биљака ван Балканског полуострва. За време мога анализирања биља много ми је помагала г-ђица Мара Митровић, професор чачанске гимназије[12] и г-ђица магистар фармације Дара Пропадовић[13] на чему им много благодарим.

Трећи, светски рат, прекинуо је сваки мој даљи рад на ботанизирању сем поновног обрађивања материјала према горе поменутој флори (Саксова метода). Сматрам за дужност да са радошћу напоменем да је наша српска флора dr Панчића и ако по старој Линеовој методи[14] довољна за испитивање наше флоре у старим границама наше Србије.

Жалио сам и жалим што смо у том погледу за 60 год. заостали од Бугара, који имају најмодернију и најсавршенију флору Бугарске по најновијем систему15, па сам побуђен тиме и дао сам Српској академији наука 30 000 динара да се да оном научнику, који напише нову флору ФН Југославије. Моје материјалне прилике су још претпрошле године 1949. исцрпљене и данас живим повучено у дубокој старости од дара, које ми моја деца редовно и довољно месечно пружају на чему им дајем моју очинску захвалност. Овиме је моја животна делатност потпуно престала и ја срећан са мојом децом желим само лаку смрт.

---

[12] Марија С. Митровић, професор ботанике и зоологије, била је руководилац биолошког кабинета у Државној женској гимназији у Чачку: *Извештај Државне женске гимназије у Чачку за школску 1947-48. годину*, Чачак, 1948, стр. 6, 7.

[13] М. Мојсиловић, *н. д,* стр. 124.

[14] Карл фон Лине (1707- 1778), шведски ботаничар, физичар и зоолог, утемељивач бинарне номенклатуре.

[15] Н. Стоянов– Б. Стефанов, *Флора на България*, т. 1-2, София, 1923-1925.

Аристид Јовановић, око 1880.

РЕЗИМЕ

Апотекар Аристид Јовановић (Нови Сад 1862-Београд 1954) пред крај живота написао је кратку аутобиографију. Рукопис, завршен 1951. године, има осам страна. Аутобиографија старог апотекара садржи основне биографске податке, податке о школовању (Пожаревац, Београд, Беч), опис делатности у српској фармацији (Параћин, Чачак) и рад на прикупљању биљака за хербаријум флоре Србије.

УДК : 392.82:394.....

МАРИЈА ТАНАСКОВИЋ, архивист
Међуопштински историјски архив Чачак

ЗАПИСНИК СА ОСНИВАЧКЕ СКУПШТИНЕ И ПРАВИЛА ПРВЕ ЧАЧАНСКЕ БРАШНАРСКЕ НАБАВЉАЧКО-ПРОДАВАЧКЕ ЗАДРУГЕ ОД 5. АПРИЛА 1945. ГОДИНЕ

АПСТРАКТ: Прва чачанска брашнарска набављачко-продавачка задруга основана је на скупштини задругара 5. априла 1945[1]. Јула исте године мења назив у Прва чачанска пекарска набављачко-продавачка задруга[2] и као таква ће 1965. бити припојена Задружном пекарском предузећу „Исхрана“[3].

Основни задатак Задруге било је унапређивање привреде својих чланова, заједничком набавком средстава за производњу и сировина за прераду.

Записник и Правила са Оснивачке скупштине објављујемо у целости, уз прилагођавање савременом правопису и задржавање изворног стила. Очигледне словне грешке су исправљене, случајно поновљене речи су избачене. Све интервенције аутора стављене су у угласте заграде. Правила имају укупно 127 чланова, али они нису правилно обележени бројевима, па је и та грешка овом приликом исправљена. Текст означен курзивом у оригиналу је писан руком.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: задруга, задругар, задругарски удел, Закон о привредним задругама, Главни савез занатских задруга, правила, задружни регистар, Скупштина, Управни одбор, Надзорни одбор

ЗАПИСНИК

Оснивачке скупштине Прве чачанске брашнарске набављачко-продавачке задруге с. о. ј. у Чачку, одржане на дан 5. априла 1945. год. у просторијама Занатског удружења, са следећим дневним редом:

1. Отварање скупштине, избор претседавајућег, два оверача записника и записничара

2. Упис задругара

---

[1] Међуопштински историјски архив у Чачку (у даљем тексту МИАЧ), Окружни народни суд у Чачку (1920-1949), у даљем тексту ОСЧ; К-26, Чф 23/II-290, 1, Записник Оснивачке скупштине Прве чачанске брашнарске набављачко-продавачке задруге од 5. априла 1945.

[2] Исто, Чф 23/II-290, 15, Записник ванредне скупштине задругара Прве чачанске брашнарске задруге с. о. ј. (са ограниченим јемством) од 14. јула 1945.

[3] Витомир Василић, *Водич Међуопштинског историјског архива у Чачку*, Чачак 1988, стр. 327.

3. Читање Правила, дискусија по истим и пријем
4. Избор Управног и Надзорног одбора
5. Решење до које се суме може Задруга задужити
6. Питања и предлози

I

Скупштину, у име Оснивачког одбора, отвара Милан Остојић и моли Скупштину да се конституише избором претседавајућег, записничара и два оверача записника. После тога, говори о значају Задруге и моли другове да пођу путем задругарства, јер је то једини пут ка бољој будућности.

Скупштина бира за претседавајућег Милана Остојића, за записничара Миладина Јованчевића а за овераче записника Милорада Петронијевића и Момира Вујовића.

II

Затим се приступило читању Правила и по прочитању дискутовало се о њима па је Скупштина једногласно примила Правила.

III

Прелази се на упис задругара па се уписују следећи задругари: Неша Нешовић са пет удела, Милан Остојић са пет удела, Миловановић Благоје са пет удела, Димитрије Кукић са пет удела, Добривоје Јовановић са пет удела, Јованка Дабовић са пет удела, Ђорђе Пештерац са пет удела, Момир Вујовић са пет удела, Љубинко Арсенијевић са пет удела, Младен Шушић са пет удела, Радомир Диковић са пет удела, Драган Чакаревић са пет удела, Исидор Ковачевић са пет удела, Миладин Јованчевић са пет удела, Драгомир Ивковић са пет удела, Милорад Петронијевић са пет удела, Валча Ценов[4] са пет удела, Јован Ђоровић са пет удела, Милан Смиљанић са пет удела, Милорад Вучковић са пет удела, Продан Бојовић са пет удела, Величко Вуковић са пет удела, Милена Кувекаловић са пет удела, Владимир Обућина са пет удела и Сава Ивковић са пет удела.

Констатује се да је уписано 25 задругара са 125 удела.

IV

Бирање Управног и Надзорног одбора:

Претседник предлаже да се изабере Кандидациони одбор и Скупштина бира: Исидора Ковачевића, Младена Шушића и Драгана Чакаревића и он после саветовања предлаже Скупштини за Управни одбор: Милана Остојића,

4 Диле Ангелов (прим М. Т.)

Драгомира Ивковића, Момира Вујовића, Валча Ценова и Милорада Вучковића а у Надзорни одбор Величка Вуковића, Милана Смиљанића и Милорада Петронијевића, па Скупштина прима једногласно.

V

Решење о задужењу

Скупштина решава да се Задруга може задужити до суме три милијона динара.

Пошто није било предлога и питања, претседник је закључио Скупштину.

Секретар	Оверачи записника	Претседник
Миладин Јованчевић	Момир Вујовић	Милан С. Остојић
Миладин Јованчевић с. р.	Милорад Петронијевић	*Милан С. Остојић с. р.*
	Момир Вујовић с. р.	
	Милорад Петронијевић с. р.	

Да су Правила I чачанске брашнарске набављачко-продавачке задруге С. О. Ј. у Чачку , на основу §7, 9 и 17 Зак. о привредним задругама, чл. 6, 7, 8, 9, 11 и 12 Уредбе о вођењу Задр. регистра уведене у Судски задружни регистар и Задруга регистрована под бр. Задр. II 290, 24. априла 1945. год.-Окружни народни суд у Чачку-тврди, без наплате таксе, на основу решења Мин. финансија од 1. априла 1938. год. бр. 23049.

Фи-16/45

Задр. II 290

Судија

(Потпис нечитак)

М. П.

***

ПРАВИЛА

Прве чачанске брашнарске набављачко-продавачке задруге с. о. ј.

Циљ, име, седиште и област

Чл. 1. У циљу унапређења привреде својих чланова, путем заједничке набавке средстава за производњу и потрошњу и снабдевања својих задругара са потребним сировинама за прераду, оснива се, на основу Закона о привредним

задругама[5], задруга неодређеног броја чланова, са ограниченом одговорношћу под именом Прва чачанска брашнарска набављачко-продавачка задруга с.о.ј. Седиште Задруге је у Чачку, среза трнавског округа чачанског. Област или делокруг Задруге је цела територија Федеративне Југославије.

Одговорност и трајање

Чл. 2. Задруга се оснива на уделима, а сваки задругар (члан) одговара за обавезе Задругине два пута онолико колико износи збир сума свих његових уписаних удела.

Чл. 3. Задруга правно постоји од дана када је надлежни регистарски суд уведе у Задружни регистар; траје неодређено време а престаје и ликвидира према одредбама Закона о привредним задругама.

Предмет рада

Чл. 4. За остварење свога циља Задруга може да ради следеће:

1) да набавља средства за производњу и да их уступа својим задругарима
2) да у циљу прибављања средстава финансијских може од својих задругара примати новац на чување, евентуално и на штедњу.

Задругари, њихова права и дужности

а) Задругари

Чл. 5. Задругари (чланови задруге) могу бити:

1) сви пунолетни грађани, оба пола, који пуноважно располажу својом имовином, који уживају сва грађанска права, који стално живе у области Задруге и који имају занатску радњу. Задругар може постати и онај који није пунолетан или који не располаже неограничено са својом имовином, али по пристанку законског заступника и старатељске власти. Задругар ове Задруге не може бити једновремено и задругар неке друге исте овакве задруге
2) правна лица и установе из задругине области, као: све задруге разних облика, занатска удружења и др.

Чл. 6. Ко после регистровања Задруге жели да ступи у њу као задругар, мора поднети Управном одбору уз датирану и својеручно потписану приступну изјаву. Онај који је неписмен или не може писати, даће на изјави свој ру-

5 *Службене новине* бр. 212/39.

кознак, који ће оверити два лица овлашћена за потписивање Задруге. Они који не могу пуноважно располагати својом имовином морају приложити и одобрење законског заступника и старатељске власти.

Чл. 7. Приступна изјава мора бити безусловна и јасна. Поред породичног имена (презимена) и личног имена, занимања и пребивалишта, у приступној изјави мора бити изриком наглашено колико уписује пословних удела, као и то да задругар, како за будуће тако и за обавезе које буду наступиле, одговара два пута онолико колико износи збир његових уписаних удела. Поред тога, мора назначити у пријави да су му позната задружна правила, а нарочито одредбе о врсти и обиму јемства.

Чл. 8. Подносилац изјаве постаје задругар оног дана када га Управни одбор прими т.ј. донесе решење о пријему у чланство, о чему га Задруга обавештава писменим путем и објавом у пословници Задруге.

Чл. 9. Приступне изјаве по којима Управни одбор не донесе решење за месец дана, губе важност.

Чл. 10. Онај кога Управни одбор не прими у чланство, на тај начин што му одбије или што по њој није донео решење, може се жалити првој Скупштини задругара. Жалба се мора поднети најдаље месец дана од дана саопштења решења, односно од дана протеклог рока за саопштење решења, но најдаље на осам дана пре састанка Скупштине.

Чл. 11. Чланство у Задрузи престаје:

1) кад задругар из Задруге сам иступи
2) кад задругар из Задруге буде искључен
3) кад задругар умре, односно кад престане да ради или ликвидира (правна лица и установе)

Чл. 12. Сваки задругар може иступити из Задруге кад хоће, али само на тај начин, да најмање месец дана пре завршетка пословне године написмено пријави Управном одбору свој иступ из чланства Задруге, у којем случају његово чланство престаје крајем те године. Ово исто важи и за отказ прекобројно уписаних удела.

Чл. 13. Ако задругар има обавезе према Задрузи, дужан је измирити те обавезе у отказном року, иначе му чланство престаје крајем оне пословне године у којој је измирио своје обавезе. За то време он губи у Задрузи своје активно и пасивно право гласа.

Чл. 14. Управни одбор Задруге ће, у року од месец дана по пријему отказа, писмено известити задругара да ли прима његов отказ или не. Ако га не прима, навешће разлоге за то и позвати се на Закон о привредним задругама или ова Правила, а ако га прима, известиће га којим даном и с колико удела

престаје његово чланство, докле му траје јемство, као и то да је његов отказ прекобројно уписаних удела забележен у Списак загругара. Ако Управни одбор не одговори у прописаном року, задругар може отказати чланство и преко надлежног регистарског суда.

Чл. 15. Ако Задруга престане у току године у којој је задругар пријавио свој иступ из Задруге, односно отказ прекобројно уписатих удела, онда тај отказ чланства односно удела не важи.

Чл. 16. Из Задруге се мора искључити сваки задругар:

1) који не испуњава своје дужности према Задрузи, или се утврде његове злоупотребе у његовом раду
2) који изгуби она својства која се постављају као услов да може бити члан ове Задруге
3) који ради против угледа Задруге или задругарства уопште, а нарочито који уноси раздор и свађу међу задругаре
4) који промени своја правила (правна лица и установе), тако да нема више у њима оних погодаба које Закон или ова Правила траже, или падне под стечај
5) који у току од 12 месеци не набавља сировине од Задруге, већ наба{вља} са друге стране, а Задруга располаже са истима
6) који другоме уступа набављене сировине од Задруге, т.ј.препродаје
7) који не дође узастопно на три Скупштине задругине, а не може да оправда свој изостанак.

Чл. 17. О искључењу задругара из Задруге решава Управни одбор

Чл. 18. Чланска права задругара престају оним даном, изузев имовинских, кад је задругар обавештен препорученим писмом о искључењу. Ово саопштење мора садржавати дан којим престаје чланство, дан којим престаје јемство за обавезе задругине, одредбе Правила на основу којих је искључен и да је његово искључење заведено у Списак задругара.

Чл. 19. Против одлуке Управног одбора може се искључени члан жалити првој наредној Скупштини задругара у року од месец дана од саопштења, али најдаље на осам дана пре састанка Скупштине.

Ако задругар не буде благовремено обавештен о искључењу, може се против искључења писмено жалити самој Скупштини непосредно. Ову жалбу на Скупштини може изнети сваки задругар.

Жалбе задругара на искључење имају се изнети на првој наредној Скупштини оним редом како то предвиђају Правила и Пословник.

Чл. 20. У времену од месец дана пред Скупштину Управни одбор не може искључити из Задруге ниједног задругара.

Чл. 21. Чланство умрлог задругара престаје даном његове смрти, а за обавезе из његовог чланства одговарају његови наследници по прописима наследног права.

Наследници могу, на место умрлог члана, постати задругари ако их Управни одбор прими.

Чл. 22. Бивши задругари и наследници умрлог задругара јамче за обавезе Задругине које су настале до престанка његовог чланства односно до смрти умрлог задругара још две године, рачунајући од свршетка пословне године у току или крајем које су они престали бити задругари.

Чл. 23. Када Задруга престане да ради не могу се примати нови задругари, иступати из чланства, отказивати удели, преноси и исплате пословних удела нити искључења из чланства.

Чл. 24. Права задругара:

1) да суделује на скупштинама Задруге са правом решавања и са активним и пасивним правом избора
2)да захтева на увиђај скупштинске записнике, као и да захтева да му се о његовом трошку изда препис годишњег рачуна и извештаја Управног и Надзорног одбора
3) да чини предлоге у погледу рада и пословања Задруге
4) да према овим Правилима и Пословнику врши набавке од Задруге
5) да код Задруге оставља новац на чување и штедњу

Чл. 25. Дужности сваког задругара су:

1) да упише најмање пет удела и да их уплати по прописима ових Правила
2) да одговара за обавезе Задругине два пута онолико колико износи збир сума његових уписаних удела
3) да суделује на скупштинама Задругиним и да се стара о извршењу скупштинских одлука и о напретку Задруге
4) да у свакој прилици има на уму углед и интерес Задруге, да их чува и брани
5) да се у свему влада по одредбама ових Правила, Пословника и скупштинских одлука

Средства за пословање Задруге

Чл. 26. Средства за пословање Задруге су:

1) чланови пословни удели
2) резервни и остали фондови
3) зајмови

4) приходи од непокретне и покретне имовине
5) разни непредвиђени приходи

а) Пословни удели

Чл. 27. Један пословни удео износи пет стотина динара. Сваки задругар је дужан да упише најмање пет удела и да их уплати најдаље у року од једне године дана у четири једнаке рате. Прва рата се мора уплатити одмах при упису.

Један задругар може имати и више удела, али не више од десет.

Чл. 28. Удели, док се не уплате и поједине уплате, не могу се исплаћивати задругарима све дотле док траје његово чланство у Задрузи.

Ако задругар (или његови наследници) има од Задруге што да прими на име својих удела, те ће му се суме исплатити тек по истеку две године од дана престанка његовог чланства. За основу обрачунавања узеће се годишњи рачун оне године у којој је чланство задругара престало.

Чл. 29. Задруга може од пословног вишка који припада задругару наплатити, без питања задругара, доспеле уплате његових удела, а задругар не може извршити уплате удела пребијањем њиховим за своја потраживања од Задруге.

Чл. 30. Задруга не може стицати ни у залогу примати узимати уделе својих задругара код ње, осим у извршењу и у стечају, ако остала имовина задругара није довољна да се Задруга из ње измири. По овако стеченим уделима не може се вршити право гласа на Скупштини, а не убрајају се ни у број задругара који морају бити присутни скупштини, ни при израчунавању већине.

Чл. 31. Ако Скупштина реши да се пословни губитак у целини или делом подмири на терет удела, обрачун ће се вршити сразмерно броју уписаних удела. Ова је одлука обавезна и за оног задругара и његове наследнике који је престао бити у години за коју је годишњи рачун завршен са губитком, ако је то била скупштина која је одржана док још његово јемство траје.

Исто тако, ако имовина Задругина, заједно са резервним фондовима и уделима свих чланова, не достиже суму која је потребна за покриће дугова задружних, задругар који је то престао бити, односно његови наследници, дужан је положити Задрузи део недостатка што пада на њега према годишњем рачуну оне године у којој је престало његово чланство, а у границама и у времену трајања његовог јемства.

Ако Задруга у току исте године у којој је престало чланство неког задругара реши да престане и ликвидира, или ако у тој години падне под стечај, онда не важи његово иступање.

Чл. 32. Ако целокупни износ уписаних удела, због попуне пословног губитка, спадне испод половине, Скупштина, која је решавала о закључном

рачуну за дотичну годину, мора донети и закључак о поновној уплати удела, уколико не реши да ликвидира т.ј. тражи принудно равнање ван стечаја или за отварање стечаја.

Чл. 33. Задругар који је уписао и уплатио више удела него што је Правилима дужан био да упише, може такве уделе отказати или на другога пренети, али то лице мора бити примљено од Управног одбора за задругара. Такав нови задругар мора поднети приступну пријаву као и сваки нови задругар чл.6. и 7. ових правила.

Чл. 34. Овај пренос удела може се један удео пренети само на једно лице.

Чл. 35. На послове задругара Задруга не плаћа никакав интерес.

б) Резервни фондови и остали фондови

Чл. 36. Сходно пропису §60 Закона о привредним задругама, установљавају се у Задрузи Резервни фонд, Болеснички фонд и Фонд за задружно образовање. Осим ова три фонда, могу се у случају потребе створити и други фондови, о којима има право решавања само Скупштина задругара.

Чл. 37. У Резервни фонд ће се уносити сваке године најмање 20% од укупне чисте уштеде коју Задруга постигне у току једне пословне године.

Чл. 38. Резервни фонд служи за то да се из њега покрију пословни губитци које Задруга претрпи у своме пословању, правилно предузетим али са штетом окончаних. Ова покрића губитка могу се вршити само по одобрењу Скупштине задругара.

Чл. 39. На Резервни фонд чланови Задруге немају никаквог личног права, нити могу захтевати да се он подели ако би Задруга престала.

У случају да Задруга престане, Резервни фонд ће се предати на чување Главном савезу занатских задруга у Београду, као ревизиском савезу Задруге, који ће га, у смислу §70 Закона о привредним задругама, чувати све дотле док се у области Задруге не оснује нова Задруга са истим циљем и на истим основама као што је ова.

Чл. 40. Најмање половина Резервног фонда мора бити издвојена и уложена; један део у непокретности Задругине, или државне хартије од вредности, а један део у уделе Главног савеза занатских задруга у Београду.

Чл. 41. За случај [да] Резервни фонд не буде довољан да покрије губитак који Задруга претрпи у правилно предузетим пословима, недостатак ће се подмирити из удела задругарских, а ако и они не достигну за ресто се позвати задругари да накнадно уплате у сразмери и у границама њихове одговорности.

Чл. 42. У Болеснички фонд и у Фонд за задружно образовање уносиће се сваке године најмање 10% од укупне чисте уштеде коју Задруга покаже у току године.

Чл. 43. Са Болесничким фондом и Фондом за задружно образовање рукује Управни одбор Задруге, према правилнику који он прописује а одобрава га Скупштина задругара.

Исплате из ова два фонда могу се вршити само на основу овлашћења и правилника или на основу специјалних овлашћења која Скупштина даје Управном одбору.

в) Зајмови

Чл. 44. Зајмове ова Задруга може закључивати само онда ако јој сопствена средства не достижу за послове који су нужни.

Зајмове за Задругу закључује Управни одбор, у границама које му унапред Скупштина задругара одреди. Без одобрења Скупштине задругара Управни одбор не може закључити зајам.

Органи Задругини

Чл. 45. Органи Задругини су:

1) Скупштина задругара
2) Управни одбор
3) Надзорни одбор
4) задругини службеници

а) Скупштина задругара

Чл. 46. Право чланова да расправљају питања која се тичу Задруге и њихових послова, да испитују годишњи рачун, да воде надзор над пословањем у Задрузи и да доносе одлуке о пословима који ће се тек предузети, исказује се одлукама чланова који су на Скупштину дошли.

Своје право одлучивања на Скупштини задругари врше лично, изузев правних лица, установа и лица под старатељством, који то право врше преко заступника. Ови заступници, ако нису и законски заступници, морају бити снабдевени са уредним пуномоћством члана кога заступају.

Пуномоћници правних лица, који нису законски заступници, морају бити чланови тих правних лица односно установа.

Чл. 47. Један пуномоћник не може заступати више од једнога члана.

Чл. 48. Предмети о којима мора решавати Скупштина задругара јесу:

1) избор и смењивање чланова Управног и Надзорног одбора и ликвидатора
2) доношење одлука о закључним рачунима, о употреби пословног вишка, као и о попуни пословног губитка и о давању разрешнице Управном и Надзорном одбору и ликвидаторима

3) доношење одлука по ревизијским извештајима по прегледу Задруге
4) утврђивање укупне суме до које се Задруга може задужити
5) о измени и допуни ових Правила
6) одобравање правилника Болесничког фонда и Фонда за задружно образовање
7) одређивање висине дневнице за дежурства и путовања
8) бирање пуномоћника, кад Скупштина реши да Задруга поведе парницу противу чланова Управног и Надзорног одбора и ликвидатора
9) бирање записничара и два оверача записника
10) решавање о ступању у чланство других задруга и савеза
11) решавање о престанку Задруге
12) решавање о предметима и жалбама задругара против Управн[ог] и Надзорног одбора, као и о жалбама искључених задругара, ако су те жалбе поднете најмање на осам дана пред састанак Скупштине
13) решавање о куповини земљишта и подизању задружних зграда
14) одређивање радног времена Задругиних пословница
15) одређивање казни задругарима који не дођу на Скупштину а изостанак не могу оправдати
16) решавање о висини камате на уштеду

Уопште, Скупштина решава о свима предметима који су стављени на дневни ред, а односе се на Задругу и задругаре.

Чл. 49. Скупштине су редовне и ванредне.

Редовна скупштина решава о годишњим закључним рачунима, о употреби пословног вишка, попуни пословног губитка, разрешници чланова Управног и Надзорног одбора и ликвидатора и о избору чланова ових одбора, а може решавати и све друге предмете ако су стављени у дневни ред.

Редовну скупштину сазива Управни одбор и иста се мора одржати најдаље до 31. марта прве године после завршетка пословне године.

Ако Управни одбор не сазове Скупштину на време, дужан ју је сазвати и одржати Надзорни одбор најдаље у даљем року од месец дана.

Ако ни Надзорни одбор не сазове Скупштину на време, дужан [ју] је сазвати Главни савез занатских задруга као ревизијски савез Задруге, најдаље за месец дана.

Чл. 50. Управни и Надзорни одбор Задруге могу сазивати ванредну скупштину задругара увек кад год то интереси задруге захтевају. Исто то може учинити и Главни савез занатских задруга.

Сазив ванредне скупштине могу у свако доба тражити и задругари, и то најмање једна десетина задругара, са назначењем разлога зашто се Скупштина сазива и са дневним редом. Захтев за овај сазив упутиће задругари Управном одбору писмено, а овај је дужан да сазове Скупштину у року од 15 дана. Ако Управни одбор не сазове у одређеном року Скупштину, задругари могу то тражити од Надзорног одбора. Ако ни Надзорни одбор је не сазове у року од 15 дана од примљеног захтева, задругари ће тражити од регистарског суда одобрење да је они сазову. У позиву за Скупштину назначиће да се иста сазива по одобрењу суда.

Скупштина може решити да се трошкови око сазивања Скупштине ставе на терет оних који је нису хтели на њихов захтев сазвати.

Чл. 51. На дневном реду сваке Скупштине мора бити тачка о предлозима и жалбама задругара. О њима ће се решавати ако су поднете најмање на осам дана пре одржавања Скупштине, а сазивачи су дужни да их истог дана објаве на видном месту у задружној пословници.

Чл. 52. Сазив сваке скупштине и дневни ред морају се саопштити Главном савезу занатских задруга још истога дана када је Скупштина позвана. Главни савез може послати свога делегата на Скупштину који има право говора на истој.

Чл. 53. Скупштина ће се увек одржавати у седишту Задруге. Позив на Скупштину мора садржавати место, просторије, дан и час држања Скупштине као и дневни ред. Ако је на дневном реду измена Правила, означиће се одредба која ће се мењати. Ако се ове измене тичу права гласа, јемства или пословних удела, назначиће се и намераване измене или допуне. Осим тога, мора се потпун текст ових измена или допуна бар на три дана пред Скупштину изложити на увиђај задругарима.

Чл. 54. Позив на скупштину мора се одмах изложити у пословници Задруге. Између дана објаве сазива и Скупштине мора протећи најмање седам дана. Позив на скупштину потписују они који је сазивају.

Чл. 55. Скупштина може доносити пуноважне одлуке само о оним предметима који су стављени на дневни ред. Одлуке скупштине о предметима који нису на дневном реду не важе, осим одлука о руковању Скупштином, о сазиву нове скупштине и о жалбама искључених задругара ако су благовремено поднете, као и у случају из §79 став 1 Закона о привредним задругама, када се решава о смени Управног и Надзорног одбора или ликвидатора у стечају.

Чл. 56. Скупштина може пуноважно решавати ако је на њој присутно најмање половина задругара. Сваки задругар или пуномоћник има права само на један глас.

Чл. 57. За доношење пуноважних одлука потребно је да за предлог гласа више од половине присутних задругара. Али за доношење одлуке којима се мењају Правила Задруге, смењују чланови Управног и Надзорног одбора, као и за одлуке о престанку Задруге или спајању, мора за предлог гласати више од половине задругара.

Чл. 58. Ако на Скупштину не дође довољан број задругара, одржаће се друга скупштина у року од 7 до 15 дана са истим дневним редом, која доноси одлуке са већином задругара без обзира на број присутних задругара.

Чл. 59. На Скупштини се гласа онако како реши Скупштина: прозивком, устајањем, листићима и сл. Гласати се може тајно или јавно.

Чл. 60. За доношење одлука којима би се неки задругар ослобођавао извесних обавеза, такви задругари немају право гласа. Могу учествовати у дискусији и о томе предмету говорити. Чланови Управног и Надзорног одбора не могу гласати о својој разрешници.

Чл. 61. Скупштином руководи и председава претседник Управног одбора, а ако ју је сазвао Надзорни одбор онда претседник Надзорног одбора.

Ако је Скупштину сазвао Главни савез занатских з[адруга], он ће одредити председавајућег из реда задругара, а ако су је [сазва]ли задругари по одобрењу суда, онда Скупштина бира претседавај[ућег], а пре избора ће председавати један од сазивача.

Чл. 62. Пре него што Скупштина отпочне свој рад, Управ[ни] [одбор] је дужан да сачини списак присутних задругара и да потврде сво[јим] [потпи] сима. Ако има довољан број задругара, Скупштина може почети са [радом].

Чл. 63. Одмах по отварању Скупштине, бира се записнич[ар] [и два] оверача записника.

Чл. 64. О раду Скупштине води се записник. У записнику [се] [на]значи место где се Скупштина држи, број присутних задругара, за[тим] одлуке донесене на Скупштини морају се у записник увести, затим приговори задругара у погледу правилности сазива Скупштине као [и] [у]погледу рада Задруге и Управног и Надзорног одбора.

Записнику се прилаже по један примерак позива на Ск[упштину], пуномоћја заступника и списка присутних задругара. Записник по[тписује] претседавајући, записничар и два оверача записника. Пре потпи[сивања] записник се мора прочитати и ставити у њега примедбе од стране [задру]гара, ако их буде било.

Чл. 65. Записник и све прилоге мора Управни одбор чув[ати] и ставити на расположење задругарима на увиђај, најкасније до 15 дана после одржане Скупштине. Дан стављања на увиђај назна[чи] се на записнику.

У року од 30 дана после одржате Скупштине Управни [од]бор је дужан да поднесе регистарском суду и Главном савезу зана[тских] задруга преписе записника и прилога оверене потписима према про[писи]ма за потписивање записника.

Чл. 66. Одлуке скупштинске којима се мењају Правила, и[ли] се решава о престанку или спајању Задруге, или се мењају чланови У[правног] одбора, мора Управни одбор у року од 30 дана пријавити регистарс[ком] суду. Пријави се мора приложити и препис записника. Измена правила постаје пуноважна тек уписом у Регистар.

Чл. 67. Против скупштинске одлуке која не одговара прописима Закона о привредним задругама и Правилима, може, поред Савеза занатских задруга, поднети тужбу и сваки задругар регистарском суду.

Тужба се има поднети у року од месец дана.

Чл. 68. Тужба се подиже против Задруге коју заступа Управни одбор, а ако тужи он или његов члан, онда Надзорни одбор. Ако тужи Управни одбор и Надзорни или чланови једног и другог, Задрузи ће заступника одредити регистарски суд.

Чл. 69. Подношење тужбе противу скупштинских одлука мора Управни одбор објавити у званичном гласнику Главног савеза занатских задруга.. Исто тако мора објавити и дан сваког рочишта по овој тужби.

Чл. 70. Сваки се задругар може о свом трошку умешати у парницу. Пресуда којом се ништи одлука скупштинска важи за све задругаре, без обзира да ли се је који мешао у парницу или не.

Чл. 71. За штету која би Задрузи настала услед тужбе против скупштинских одлука одговарају јој лично и солидарно они који су тужбу злонамерно поднели.

б) Управни одбор

Чл. 72. Управни одбор Задруге састоји се од пет чланова који морају бити писмени и неограничено располагати својом имовином.

Чланови Управног одбора морају своју дужност вршити лично.

Чл. 73. Члан Управног одбора не може бити истовремено и службеник Задруге, као ни лице које се налази под стечајем или које је осуђено на губитак часних права, све док тај губитак траје.

Не могу бити чланови Управног одбора ни они којима је по § 58 Крив. Закона забрањено вршење извесног рада, позива или заната који је исти или сродан предмету рада Задруге, док та забрана траје.

Чл. 74. Чланове Управног одбора бира Скупштина из средине задругара, а ако задругар није физичко лице, већ заступа неку установу, онда физичко лице које заступа ту установу, али исто тако ако је та установа члан Задруге.

Чл. 75. Управни одбор се бира сваке године. Ако неки члан Одбора умре у току године, његово се место може попунити ванредном скупштином ако је прека потреба.

Чл. 76. Дужност чланова Управног одбора почиње њиховим избором а престаје даном оне скупштине која је дала разрешницу Управном одбору.

Чл. 77. Чланови Управног одбора бирају између себе претседника. У случају спречености да он врши своју дужност, Одбор му одређује заменика.

Чл. 78. Ако се број чланова Управног одбора смањи испод половине, Надзорни одбор ће одмах сазвати ванредну скупштину која ће попунити упражњена места. У међувремену ће Надзорни одбор поставити привремено чланове који ће вршити дужност на упражњеним местима чланова Управног одбора.

Чл. 79. Избор и сваку измену чланова Управног одбора мора Управни одбор, а у случају из чл. 78, Надзорни одбор у року од 30 дана пријавити регистарском суду ради уписа. Пријави се мора приложити оверен препис записника Скупштине о избору, односно записник Надзорног одбора о постављењу и оверен препис имена нових чланова Управног одбора.

Чланови Управног одбора новоизабрани морају поднети оверене потписе.

Чл. 80. Управни одбор заступа Задругу пред судовима и осталим властима и трећим лицима. Али је не може заступати задругар ако је заинтересован у томе послу.

Заклетву за Задругу ће полагати сви чланови или члан кога одреди суд. За доказе по књигама заклетву полаже књиговођа или лице које је радило на књигама.

Чл. 81. За потписивање фирме Задругине потребно је најмање два члана Управног одбора, а једног може заменити и службеник, ако је регистрован код суда и ако је свој потпис депоновао.

Задруга се потписује на тај начин што ће испод написане или утиснуте фирме или штамбиља ставити потпис лица овлашћена да Задругу потписују.

Чл. 82. Чланови Управног одбора дужни су да управљају задружним пословима са брижљивошћу и опрезношћу уредног пословног човека. Исто су тако дужни да извршују наређења-закључке скупштина и да се старају о тим извршењима.

Чл. 83. По предметима који спадају у дужност Управног одбора решава Управни одбор на својим седницама, које се сазивају према указаној потреби, а најмање једанпут месечно.

На седницама Управног одбора мора бити присутно најмање три члана. Седнице сазива и њима претседава претседник Управног одбора. Решава се већином гласова присутних а у случају поделе гласова сматра се да је предмет остао нерешен.

Чл. 84. О раду седница Управног одбора води се записник. Записник води секретар-књиговођа. Сваки записник морају потписати сви присутни чланови Одбора и секретар.

Чланови који су гласали против закључка могу тражити да то уђе у записник, заједно са њиховим одвојеним мишљењем.

Чл. 85. Управни одбор врши све послове Задругине који не спадају у надлежност Скупштине и Надзорног одбора, водећи увек рачуна о интересима Задруге, као: решава о примању и искључивању чланова, о набавкама, продаји робе и одређује цене истој, закључује уговоре о куповини робе као и продаји, отвара филијале али по претходном одобрењу од Скупштине, стара се о набавци кредита у границама суме које је Скупштина одредила, поставља службено особље и одређује им плату, надзирава рад службеника и осталих задругара, на крају године врши попис све робе као и остале задружне имовине и саставља годишњи рачун о стању Задруге као и списак задругара и потписује га. Сазива годишњу скупштину задругара, одобрава сазив ванредне скупштине, ако то није Управни одбор сазвао, утврђује дневни ред за скупштину, брине о придобијању нових задругара ширећи задругарску мисао. Шаље Главном савезу после сваке скупштине закључне рачуне, препис записника, списак задругара и остале списе предвиђене Законом о привредним задругама, исто тако сваког полугођа извод из списка уписаних задругара и броју уписаних удела. Стара се о свим пословима Задруге које им је Скупштина ставила у дужност.

Чл. 86. Члан Управног одбора који пропуштањем или нехатом повреди дужности које му налаже Закон о привредним задругама, а тиме нанесе штету Задрузи, одговара целокупном својом имовином. Ако су то више чланова урадили, онда одговарају солидарно.

Чл. 87. Одговоран није члан Управног одбора који је гласао противу тога предлога, из кога је после наступила штета Задруги, или онај који је Надзорном одбору писменим путем ставио до знања да се са тим предлогом не слаже.

Чл. 88. Захтеви за накнаду штете морају се остварити ако то реши Скупштина задругара. Скупштина може истовремено изабрати и заступника за парницу. Ако то Скупштина не учини, онда то чини Управни одбор, а ако нема довољан број чланова управе, онда то узима на себе Надзорни одбор.

Ако је штета проузрокована, па је Скупштина, било посебном одлуком било да је члановима Управе дала разрешницу, може сваки задругар посебно подићи тужбу у име Задруге у року од три месеца од дана састанка Скупшти-

не. Сваки тужени члан Управног одбора може за штету која му прети од тужиоца задругара захтевати обезбеђење од тужиоца. Ако се тужба одбије или повуче, задругари који су поднели злонамерно тужбу, дужни су да накнаде штету која је том тужбом туженом учињена.

Чл. 89. Управни одбор може своје послове пренети и на службенике или поједине чланове Управног одбора, ако ти послови нису искључиво право вођења од стране Управног одбора.

в) Надзорни одбор

Чл. 90. Надзорни одбор Задруге састоји се из три члана.

Чл. 91. Чланови Управног одбора и службеници Задруге не могу бити чланови Надзорног одбора.

Чл. 92. Управни одбор не може искључити из чланства члана Надзорног одбора.

Чл. 93. Надзорни одбор бира се сваке године.

Чл. 94. Ако број чланова Надзорног одбора падне испод половине, Управни одбор је дужан одмах сазвати Скупштину која ће упражњена места попунити. Ако то Управни одбор не учини, сазваће Скупштину остали чланови Надзорног одбора. Ако се за два месеца не попуни Надзорни одбор, онда ће га привремено попунити Савез занатских задруга, који ће и Скупштину сазвати ради попуњавања упражњених места.

Чл. 95. Надзорни одбор је дужан да брижљиво и опрезно надзире рад Управног одбора и појединих чланова, службеника и осталог помоћног особља, да се стара о благовременом испитивању закључних рачуна као и о благовременом сазиву Скупштине и подношењу истих Скупштини, ако то није Управни одбор на време учинио, да прегледа књиге, списе, документа и све оне ствари које су потребне за стицање уверења о правилном раду Управног одбора као и службеника. Надзорни одбор је дужан да најмање свака три месеца прегледа књиге и документа и о том сачини записник који ће се водити у засебној књизи.

Чл. 96. Надзорни одбор на крају године је дужан по прегледу књига и докумената {да} учини предлог Скупштини о расподели годишњег вишка или попуни пословног губитка и да о томе поднесе писмени извештај Скупштини, као и о раду Управног одбора и да даје предлог за разрешницу Управном одбору. Без тога предлога Скупштина не може дати разрешницу Управном одбору.

На Скупштини Надзорни одбор иступа као целина. Али може и појединац, члан Надзорног одбора, дати и свој предлог ако се није сложио са мишљењем Надзорног одбора.

Чл. 97. Надзорни одбор је дужан да сазове увек Скупштину када то захтевају интереси Задруге а нарочито ако увиди грешке Управног одбора. Надзорни одбор може одмах удаљити са рада Управни одбор ако је се овај огрешио о одлуке Скупштине или очигледно ради на штету Задруге и о томе одмах известити Главни савез занатских задруга и сазвати Скупштину, најдаље у року од 15 дана, на којој ће изнети све запажене грешке Управног одбора.

Чл. 98. Надзорни одбор састајаће се бар једанпут месечно и на тим састанцима ће водити записник у за то нарочитој књизи.

Чл. 99. У погледу одговорности чланова Надзорног одбора важе исте одредбе као и за чланове Управног одбора.

г) Задругини службеници

Чл. 100. У циљу правилног функционисања Задруге, Задруга ће узимати потребан број службеника и осталог помоћног особља. Управни одбор ће у заједници са Надзорним одбором прописати правилник о преузимању, унапређењу, кажњавању и отпуштању чиновника. На основи тих правила Управни ће одбор узимати службенике.

Чл. 101. Особље Задругино састоји се из најмање секретара, књиговође, благајника и магационера. Службеници Задруге не могу бити чланови Управног и Надзорног одбора. Управни одбор, ако узме благајника, одредиће му висину кауције коју мора положити. Ова кауција може бити у готовом новцу, државним хартијама од вредности или непокретном имању.

Чл. 102. Секретар-књиговођа суделује обавезно на свим седницама Управног одбора и води записник и даје свој саветодавни глас. Он може истовремено бити и благајник, али магационер не може.

Чл. 103. Дужности секретара-књиговође су у првом реду:

1) да присуствује свим седницама Управног одбора и да им даје стручна обавештења
2) да води све задружне књиге, сву преписку и администрацију
3) да крајем сваког месеца саставља месечни рачун и на крају године завршне годишње рачуне
4) да присуствује свима прегледима Задруге које врши Управни односно Надзорни одбор или ревизор Главног савеза занатских задруга и да том приликом даје потребна обавештења

Чл. 104. Благајник може бити и секретар-књиговођа и његове су дужности следеће:

1) да свакога вечера прима од магационера новац на који ће му издати признаницу
2) да прима новац који Задруга има да прими и исто тако да ис-

плаћује према одлуци Управног одбора. Све признанице о исплати морају бити претходно потписане од примаоца и оверене од претседника Задруге и дежурног члана Управног одбора

3) да чува сва новчана документа и да пази да иста буду уредно таксирана, уколико спадају под таксирање
4) да присуствује прегледу који врши Управни или Надзорни одбор или ревизор Главног савеза занатских задруга и да даје потребна обавештења

Чл. 105. Магационереве дужности су следеће:

1) да се налази за цело радно време у задружном магацину
2) да прима робу од Управног одбора, уз потписе књига и рачуна, и да одговара за све што је примио
3) да сваке вечери предаје благајнику на признаницу новац добијен тога дана од продаје
4) да води бележницу о дневном раду стоваришта, т.ј. о извршеним куповинама и продајама, о издатој роби и новцу
5) да робу не продаје никоме до задругарима
6) да робу продаје задругарима само по оној цени коју је Управни одбор одредио
7) да у задружном магацину не сме обављати никакав свој посао
8) да пази да се у магацину не дешавају крађе и похаре
9) да, поред гаранције коју му буде тражио Управни одбор, да и изјаву да му је посао за који се прима познат

Пословање, књиговодство и рачуноводство

Чл. 106. Све пословање Задругино мора се кретати у границама предмета рада прописаног овим Правилима.

Чл. 107. Детаљније пословање Задруге ће се прописати нарочитим правилником али ће се у свом раду углавном држати следећег:

1) робу ће увек набављати Управни одбор и предавати магационеру на потпис
2) чим роба стигне, Управни одбор је дужан да одреди цену по којој ће продавати задругарима
3) роба ће се продавати само задругарима

Списак задругара

Чл. 108. Управни одбор је дужан да брижљиво чува:

1) све приступне изјаве задругара на којима мора означити са ко-

лико је пословних удела задругар примљен и којим се даном сматра као почетак његовог чланства

2) све изјаве и друге исправе на основу којих престаје чланство задругара, у које ће се уписивати када је престао бити члан Задруге, са колико удела и када му престаје јемство

Списак задругара ће Управни одбор [водити] у посебној књизи.

Чл. 109. Списак задругара може разгледати увек сваки Задругар, као и свако друго лице које за то има интереса.

Чл. 110. Сваког полугодишта Управни одбор је дужан послати извод из списка задругара Главном савезу занатских задруга, потписан од стране Задруге.

Чл. 111. Све изјаве које даје задругар приликом ступања у Задругу или иступања морају бити у два примерка, од којих се један примерак шаље Главном савезу занатских задруга.

Чл. 112. Управни одбор је дужан да се стара о уредном вођењу рачунских књига које су Задрузи потребне, тако да се из њих може видети у свако доба послови задругини као и задругино стање.

Чл. 113. Све задругине књиге морају бити пре почетка књижења тврдо повезане, стране и листови означени редним бројевима и на последњој страни оверене од стране Главног савеза занатских задруга, прошивене јемственником и запечаћене.

Чл. 114. Све књиге морају бити вођене на државном језику и књижења у домаћој валути. Књижење се мора вршити по правилима уредног књиговодства.

Чл. 115. Преписку, рачунске књиге и новчана документа Задруга ће чувати најмање десет година.

Годишњи закључни рачуни

Чл. 116. Управни одбор је дужан да у почетку рада Задруге сачини инвентар у коме ће тачно пописати сву активу и пасиву. На основу тога ће сачинити први биланс.

Чл. 117. Пословна година Задруге почиње 1.јануара а завршава се 31.децембра.

Чл. 118. На крају године мора се саставити годишњи закључни рачун. Годишњи рачун се саставља на основу пописа имовине и дуга који се мора сачинити 31.децембра сваке године а дели се у три дела. Први део обухвата имовину и дуг (рачун изравнања), други део обухвата расход и приход (рачун губитка и добитка) а трећи део обухвата бројно стање задругара.

1) Рачун имовине и дуга (рачун изравнања)

У имовину улазе:

а) готов новац
б) хартије од вредности
в) удели код Главног савеза
г) роба по продајној цени
д) покретности: намештај, прибор и др. По одбитку 10% на употребу
ђ) непокретности: земља и зграде по одбитку 5% на употребу
е) разна друга актива

У дуг улази:

а) удели задругара
б) резервни фонд
в) други фондови које је задруга основала
г) штедња
д) зајмови
ђ) разна друга пасива

Сви делови имовине за које није предвиђено колико ће се отписивати, приликом пописа одредиће се вредност њена према вредности тога дана када је попис вршен. На уделе се не може плаћати никаква камата.

2) Рачун прихода и расхода (рачун губитка и доботка)

У расход улази:

а) камате на улоге
б) отписи код покретности и непокретности
в) плата особља, станарина, огрев, осветлење, канцелариј{ски} материјал и др.
г) разни други расходи

У приход улази:

а) приход од уштеде на роби
б) приход од покретности и непокретности
в) приходи од уложеног капитала
г) разни други приходи

Када се укупна сума расхода одбије од суме прихода, онда оно што се покаже, то преставља заједничку уштеду задругара која се распоређује овако:

20% Резервном фонду

10% Болесничком фонду

10% Фонду за задружно образовање

60% враћа се задругарима сразмерно суми за коју суму је сваки задругар у току пословне године набавио робе у Задрузи. Ова се сума враћа задругари-

ма када Скупштина прими закључне рачуне и прими предлог Надзорног одбора о враћању уштеде задругарима. Ова сума ће се исплаћивати у току целе наредне године, и који задругар не подигне до 31.децембра она ће се дотирати Резервном фонду.

3) Бројно стање задругара

У овај део годишњег рачуна улази:

а) број задругара који су се затекли у Задрузи на почетку рачунске године

б) број задругара који су ступили у Задругу током године

в) број задругара који су иступили током године, било да су својевољно иступили или искључени, умрли или отсељени.

г) број задругара који остаје у Задрузи на свршетку године

Чл. 119. Управни одбор је дужан да, у року од три месеца од завршетка рачунске године, сачини и потпише закључне рачуне и преда их Надзорном одбору на преглед.

Надзорни одбор је дужан да у року даљних месец дана испита тачност ових рачуна и да их врати Управном одбору. Ако Надзорни одбор нађе неправилности, тражиће од Управног одбора да их исправи, а ако то овај не буде хтео учинити, о томе ће обавестити Скупштину.

Чл. 120. Пошто је Надзорни одбор испитао рачуне, ови се морају објавити и изложити у пословници Задруге на увиђај свима задругарима најмање на месец дана пре Скупштине.

Чл. 121. Управни и Надзорни одбор су дужни предати закључне рачуне Скупштини, заједно са својим извештајима о раду и рачунима за прошлу годину, са предлогом о подели пословног вишка или попуни пословног губитка а Надзорни одбор још и предлог ставити о давању разрешнице Управном одбору.

Чл. 122. Управни одбор је дужан да на Скупштини прочита закључне рачуне са извештајима Управног и Надзорног одбора, осим ако Скупштина реши да се рачуни не читају, ако је раније са њима упозната. Скупштина ће донети посебне одлуке о одобрењу закључних рачуна, о подели пословног вишка или о попуни пословног губитка и о разрешници Управног и Надзорног одбора.

Ако Управни одбор нађе да се Задругино стање погоршало за последња три месеца, може дати свој предлог да се вишак не враћа задругарима већ да се употреби на евентуално попуњавање губитка ако га буде било.

Чл. 123. Осим годишњег рачуна мора се свакога месеца правити и месечни рачун о пословању Задруге који се мора, као и годишњи рачун, ставити

на увиђај задругарима. Један примерак овога рачуна мора се послати Главном савезу занатских задруга у Београду.

Разне одредбе

а) Објављивање одлуке

Чл. 124. Све одлуке и извештаји Задруге, уколико су већег значаја, као и годишњи закључни рачуни, објављиваће се у званичном листу Главног савеза занатских задруга.

б) Надзор

Чл. 125. Право надзора над овом Задругом , у смислу прописа Закона о привредним задругама, имају надлежне државне власти под које Задруга подпада и Главни савез занатских задруга као ревизијски савез.

Престанак и ликвидација Задруге

Чл. 126. Ова Задруга може престати када то задругари буду захтевали а према пропису Закона о привредним задругама, или када буде број задругара пао толико да се не могу испунити одредбе Закона о прив. задругама.

Прелазна наређења

Чл. 127. Ова Правила ступају на снагу када их Скупштина задругара прими и код надлежног регистарског суда, а у смислу §4 став 1 Закона о привредним задругама, од којег момента и ова Задруга правно постоји.

Оснивачи:

априла 1945. год.
у Чачку
Ова су Правила једноглсно прим
љена на Оснивачкој скупштини
5. априла 1945. год
Секретар
Миладин Јованчевић
с. р.

Димитрије Кукић с. р.
претс. Скупш.
Милан С. Остојић
с. р.

Милан С. Остојић с. р.
Милорад Петронијевић с. р.
Милорад Вучковић с. р.
Валчо Ценов с. р.
Милан Смиљанић с. р.
Момир Вујовић с. р.
Младен Шушић с. р.
Драгомир Д. Ивковић с. р.
Миладин Јованчевић с. р.

Оверачи:
Момир Вујовић с. р.
Милорад Петронијевић с. р.
Вуковић Величко с. р.

Да су правила I чачанске брашнарске набављачко-продавачке задруге С. О. Ј. У Чачку на основу §7, 9 и 17 Зак. о привредним задругама , чл. 6, 7, 8, 9,

11 и 12 Уредбе о вођењу задр. регистра уведена у Судски задружни регистар и Задруга регистрована под бр. Задр.II 290 24. априла 1945. год. Окружни народни суд у Чачку тврди, без наплате таксе, на основу решења Мин. финансија од 1. априла 1938. год. бр. 23049.

Фи.16/45

Задр. II 290 Судија

{Потпис нечитак}

М.П.

РЕЗИМЕ

На Оснивачкој скупштини Прве чачанске брашнарске набављачко-продавачке задруге, одржаној 5. априла 1945. године, уписано је 25 задругара, прихваћена су Правила Задруге и изабрани чланови Управног и Надзорног одбора.

Правилима се дефинишу циљ, задаци, седиште Задруге и област коју она покрива својим деловањем. Прецизно одређују начин уписа задругара у чланство и иступање из ње, као и права и обавезе задругара. Детаљно је описан начин финансирања и надлежности органа управе (Скупштина, Управни одбор, Надзорни одбор, задругини службеници).

САДРЖАЈ

Мр Оливера МИЛОСАВЉЕВИЋ:
■ ПОЛИЦИЈСКИ ИЗВЕШТАЈИ НАЧЕЛСТВА
ОКРУГА РУДНИЧКОГ ЗА 1849. ГОДИНУ 5

Зорица МАТИЈЕВИЋ:
■ ДНЕВНИК И ЗАБЕЛЕШКЕ СТАНОЈЛА КОВАЧЕВИЋА 37

Марија БОКАРЕВ:
■ ПРВИ ЗУБНИ ЛЕКАР У ЧАЧКУ 43

Радован М. МАРИНКОВИЋ:
■ НЕКОЛИКО ДОКУМЕНАТА ИЗ АРХИВЕ МИЛУТИНА РАКОВИЋА 95

Мирослав ПУРИЋ:
■ НЕКОЛИКО ДОКУМЕНАТА О ЗГРАДИ ДОМАЋИЧКЕ ШКОЛЕ У ЧАЧКУ 113

Миломирка АЏИЋ:
■ ПОЛИТИЧКО АНГАЖОВАЊЕ РАДОМИРА ЦВИЈОВИЋА 125

Ковиљка ЛЕТИЋ:
■ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ У ТРНАВСКОМ СРЕЗУ ШКОЛСКЕ 1931/32. ГОДИНЕ 133

Зоран МАРИНКОВИЋ:
■ ОПШТИНСКИ ИЗБОРИ У ЈЕЖЕВИЧКОЈ ОПШТИНИ 1933. ГОДИНЕ 141

Лела ПАВЛОВИЋ:
■ ПОЧЕТАК ИЗГРАДЊЕ ПУТА
ЧАЧАК - ГУЧА - ИВАЊИЦА - СЈЕНИЦА - БИЈЕЛО ПОЉЕ 1939-1940. 149

Горан ДАВИДОВИЋ:
■ ПОГИНУЛИ И СТРЕЉАНИ ПРОТИВНИЦИ НОП-а ИЗ КЊИГЕ
ПРИВРЕМЕНА ЕВИДЕНЦИЈА КОНФИСКОВАНЕ ИМОВИНЕ 175

Зорана БОЈОВИЋ:
■ АУТОБИОГРАФИЈА АПОТЕКАРА АРИСТИДА ЈОВАНОВИЋА 215

Марија ТАНАСКОВИЋ:
■ ЗАПИСНИК СА ОСНИВАЧКЕ СКУПШТИНЕ И ПРАВИЛА ПРВЕ ЧАЧАНСКЕ
БРАШНАРСКЕ НАБАВЉАЧКО - ПРОДАВАЧКЕ ЗАДРУГЕ
ОД 5. АПРИЛА 1945. ГОДИНЕ 221

ИЗВОРНИК
ГРАЂА МЕЂУОПШТИНСКОГ ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА
26

Коректура
Зоран МАРИНКОВИЋ

Компјутерска обрада текста
ТРИГОН дизајн студио

Графички уредник
ТРИГОН дизајн студио

ISSN 0352-5902

Штампа
ТРИГОН дизајн студио
Чачак, Краља Петра I 42/1
www.trigon.rs

РУКОПИС ПРЕДАТ У ШТАМПУ ОКТОБРА 2010 ■ ШТАМПАЊЕ ЗАВРШЕНО ДЕЦЕМБРА 2010.
ОБИМ 15,5 ШТАМПАРСКИХ ТАБАКА ■ ТИРАЖ 300 ПРИМЕРАКА

оснивача

лимо на основу одредаба Закона о привредним-зад

ску ..... задругу са неограниченим

а ..... земљорадничка задруга .....

руга с. о. ј." која ће имати задатак унапређење

набдевања електричном енергијом својих

задружног млина .....

.....

.....

адругу ступамо као њени чланови, да нисмо члан

ве задругине обавезе одговарамо **пет пута** онол

ела, које ниже појединачно уписујемо, да ћемо

асима задружних правила, да су нам све одре

потписали, а нарочито одредбе о врсти и обі

да пристајемо на све остале одредбе задруги

да у свему одговарамо својим задругарским об

оснивачи Лозничке Електричарске задру

..... задруге с. о. ј. појединачно уписуј

XXXXXX